

ÇARDAK KİTÂBELERİ

(TESBİT VE DEĞERLENDİRME)

Yrd. Doç. Dr. Yusuf SAĞIR

Hüseyin ARABACI

ÇARDAK KİTÂBELERİ

(TESBİT VE DEĞERLENDİRME)

Yrd. Doç. Dr. Yusuf SAĞIR
Hüseyin ARABACI

ISBN: 978-605-83487-2-1

PA Paradigma Akademi Yayınları
Sertifika No: 21318

PA Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Yayınevi Editörü: Mahir BASRİOĞLU

Tasarım&Kapak: Himmet AKSOY

Matbaa
Meydan Baskı
Sertifika No: 70835

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığında alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Nisan 2016

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR	v
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ÇARDAK VE TARİHİ

1.1. Çardak'ın Coğrafi Konumu ve Sosyo-Ekonomik Yapısı	9
1.2. Eski Çağ ve Orta Çağda Çardak	10
1.3. Osmanlı Devleti'nde Çardak	13
1.3.1. Rumeli'ye İlk Geçişte Çardak	13
1.3.2. Osmanlı Dönemi Çardak'ta İskân	16
1.3.3. Seyahatnamelerde Çardak	19
1.3.4. Çanakkale Savaşları'nda Çardak	21
1.4. Millî Mücadele'de Çardak.....	23
1.5. Cumhuriyet Dönemi'nde Çardak	24

İKİNCİ BÖLÜM ÇARDAK KİTABELERİ

2.1. Kitâbe Kavramı	25
2.2. Türklerde Mezar Taşı Geleneği.....	26
2.3. Çardak Kitâbeleri.....	30
2.3.1. GAZİ YAKUP BEY KÜLLİYE HAZÎRESİ KİTABELERİ ...	32
2. Mezar Taşı.....	37
2.3.2. ESKİ MEZARLIK KİTABELERİ	104
2.3.3. YENİ MEZARLIK KİTABELERİ	127
2.3.4. YAPI KİTABELERİ	331

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇARDAK KİTÂBELERİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Çardak Kitâbeleri'nde Yazı Çeşitleri	349
3.2. Çardak Kitâbeleri'nde Yazı İşaretleri.....	350
3.3. Çardak Kitâbeleri'nin İmlâsı	351
3.4. Çardak Kitâbeleri'nde Serlevhalar	353
3.5. Çardak Kitâbeleri'nde Dualar.....	356
3.6. Çardak Kitâbeleri'nde Manzumlar	358
3.7. Çardak Kitâbeleri'nde Tarihler.....	369
3.8. Çardak Kitâbeleri'nde Şahıs Adları.....	372
3.9. Çardak Kitâbeleri'nde Şahıs Unvanları	384
3.10. Çardak Kitâbeleri'ndeki Sülâleler ve Aileler	393
3.11. Çardak Kitâbeleri'nde Memleketler	396
3.12. Çardak'ta Mezar Şekilleri.....	397
3.13. Çardak Mezar Taşları'ndaki Başlıklar/Tepelikler	400
3.14. Çardak Kitâbeleri'nde Motifler	413
SONUÇ	419
KAYNAKÇA	423
1. Arşiv Belgeleri	423
2. Kaynaklar ve Araştırma Eserleri	423
3. Elektronik Kaynaklar.....	434

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
ed.	: Editör
EM	: Eski Mezarlık
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
HZR	: Gazi Yakup Bey Külliyesi Haziresi
İJOESS	: Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi
OTAM	: Osmanlı Tarih Araştırmaları Merkezi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
thk.	: Tahkîk eden
trz.	: Tarihsiz
v.	: Vefat
Y.	: yıl
YM	: Yeni Mezarlık
yy.	: Yüzyıl
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan sonra

ÖNSÖZ

Üniversiteler buldukları şehirlerin ekonomik, toplumsal ve sosyo-kültürel alanlarına yönelik çeşitli hizmetleri yerine getirmektedirler. Bu anlamda bir yerin tarihi ve kültürel değerlerini tespit etmek ve bunlara ilişkin bir katma değer üretmek oldukça önemlidir. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tarih Bölümü bu hedef doğrultusunda çeşitli projeler yapmaktadır. Çardak Kitâbeleri çalışması da bu amaçla ortaya çıkmıştır.

2013 yılında Çardak'ı ziyaretimizde ilk olarak “Gazi Yakup Bey Külliye Haziresi”ndeki kırkı aşkın mezar taşını inceledik. Bunların bir kısmının özellikle Osmanlı'nın klâsik devri (1300-1600) için örnek teşkil edebilecek nitelikte olduğunu gördük.

Bir Osmanlı kasabası olan ve tarihi 1450'li yıllara kadar uzanan Çardak'ta daha fazla kitâbenin olması gerektiğini, mücavir alandaki bütün mezarlıkların ve tarihî mekânların taranmasının zorunlu olduğunu düşündük. Yaşlılardan Çardak'a ait eski mezarlıkların yerlerini sormaya başladık. Nitekim Yeni Mezarlık, Eski Mezarlık ve Karababa mevkiinde onların tabiriyle “*eski yazılı*” birçok taşın var olduğunu, mezar taşlarının buralarda ve Külliye Haziresi'nde toplandığını öğrendik.

Bu araştırma sürecini yakından takip eden Çardak Belediye Başkanı Basri Ulaş, Çardak Mezar Taşları'nın tümüyle açığa çıkarılmasını bizden talep etti. Bunun üzerine Çardak Yüzey Araştırmaları hususunda yetkili olan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi sayın Prof. Dr. Ali Osman Uysal'dan çalışma yapmak için izin istedik. Hocamızın muvafakatı ve Başkanlığın isteği doğrultusunda 2014 yılı yazından itibaren mezarlıklarda başlayan çalışmalarımızı 2016 yılı başlarına kadar sürdürdük.

Bir bölgenin yıllar içinde oluşan kimliğini yansıtan tarihî eserler, şüphesiz o mahallin yaşanmış bir belleğidir. Her köşesi

tarihî yapılar ve kültürel öğelerle dolu mekânlar, geçmişi merak edenleri bütünüyle kendisine çeker; onlara birşeyler anlatır. Özellikle genç nesiller atalarının izlerini ve kültürel değerlerini o eserlerde bulmaya ve tanımaya çalışır. Bu somut ve görsel değerler bizimle geçmiş arasında duygusal ve anlamsal bir bağ oluştururlar.

Tarihinden kopuk devletlerin ve milletlerin başarıya erişmelerinin güç olduğu bilinen bir gerçektir. Önceki devirlerde olumlu ve olumsuz anlamda tecrübe edilenler, bugünün toplumuna büyük bir güç ve dayanak noktası oluşturur; geleceklere adına onları cesaretlendirir ve onlara özgüven aşılar. Düşünen, üreten ve yükselen topluluklar tarihiyle bir şekilde bağını her zaman korumuş ve bütünsel bir bakış açısıyla bugünü ve geleceği için ondan dersler çıkarmıştır.

Amacımız Çardak'ın yerel tarihini ortaya çıkarmak; ötesinde gençlerde ve halkta tarih bilinci oluşturmak, böylece tarihî alanları koruma altına almaktır. Çalışmalarımız süresince halkın desteğini görünürken yadırgandığımız zamanlar da oldu! Çanakkale'de define bulma ümidiyle özellikle mezarlıkların altı üstüne getirilmektedir. Bu tahrip ediciliğe karşın; bizim, saatlerce taşlara bakıp onları kayda almamız, kitâbeleri okumaya çalışmamız, bazı insanlar tarafından “boş bir uğraş!” olarak değerlendirilmiştir.

Çardak'ın yerel tarihine ilişkin başka proje ve çalışmalarımız da bulunmaktadır. Bunların tamamlanması hâlinde Çardak'a olan ilginin artacağını düşünmekteyiz. Çardak'ı gezenler bu kasabanın Fatih Sultan Mehmet Devri'nden (1451-1481) Cumhuriyet Dönemi'ne kadarki tarihini yansıtan otantik eserlerle ve mezartaşlarıyla karşılaşacaklardır.

Çardak ve Çanakkale bölgesinin tarihi ve kültürel değerlerinin ortaya çıkarılmasında büyük emeği olan ve bu çalışmamız için izin veren Sayın **Prof. Dr. Ali Osman UYSAL**'a, manevi desteklerini esirgemeyen Çardak Kaymakamı Sayın **Tahir SEZEN**'e ve Çardak Belediye Başkan Sayın **Basri ULAŞ**'a teşekkürlerimizi arz ederim.

Bizler için uzun soluklu bir çalışma oldu; ailemize ayıracağımız zamanı bu konuya tahsis ettik. Nitekim oğlum M.

Selim'in her gün "*Baba bugün eve erken gel!*" arzusu çalışmanın onlar için ne kadar zor olduğunun bir göstergesidir. Gerçekten onların maddi ve manevi destekleriyle bu çalışma tamamlanmış oldu. Onlara çok minnettarım. Umarız; bu eser, yerel tarih araştırmalarına katkı sağlar. Kitabımız hatadan arınmış değildir. Her ne kadar ilmi yönden büyük bir titizlik gösterilmiş olsa da gözden kaçan hususlar olabilir. Yapıcı eleştirilerin veya bilgi amaçlı eklemelerin tarafımıza gönderilmesi bizleri mutlu edecektir.

Çanakkale, Mart 2016

Dr. Yusuf Sağır

GİRİŞ

Yerel tarih araştırmalarına karşı özellikle doksanlı yıllardan itibaren büyük bir ilgi başlamıştır. Bu devre kadar ekonomik ynden yaşanan zorluklar, kitleleri ancak fiziksel ihtiyaçlarına odaklamış; sosyo-kültürel eylemlere katılımını güdük bırakmıştır. Diğer taraftan ekonomide yaşanan olumlu gelişmeler halkı ruhsal ihtiyaçlarını gidermeye, bu içerikteki faaliyetlere katılmaya yönlendirmiştir. Kitle iletişim araçlarının çoğalması ve ulaşımın kolaylaşmasıyla kültürel kimlikler güçlenmeye başlamıştır.

Bizler yetmiş veya seksenli yıllarda yaşlılardan Balkan, I. Dünya, Çanakkale ve Kurtuluş Savaşlarına dair birçok hatıra dinledik. Cephelere giden veya katılanları görenlerden olayları büyük bir merak ve hayretle dinlerken kendimizden geçer; “o anları” dikkatle zihnimize kaydederdik. Atalarımıza hayranlığımız bir sarmal hlinde giderek artardı. Ancak tarih bilgimiz bu şekilde dinlediklerimiz ve okullarda ğrendiklerimizle sınırlıydı.

Doksanlı yıllardan itibaren bahse konu bu sözel kaynaklar maalesef azalırken sevindirici olarak yazılı kaynaklar çoğalmaya başlamıştır. Nitekim Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Tapu Kadastro Kuyud-ı Kadime Arşivleri peyderpey aılmaya başlanmıştır. Arşivlerin araştırcılara açılması, hem ulusal hem de yerel tarih araştırmalarında yazılı kaynakların kullanımını yaygınlaştırmıştır. Sözel/yerel kaynakların önemi büyüktür; fakat sadece bu şekilde yazılan tarih belge olmaksızın eksik kalmaktadır.

Başlangıçta ifade ettiğimiz hususa dönecek olursak, ekonomik ve sosyal iyileşmeler hem bireyleri hem de kurumları tarih araştırmalarına sevketmiştir. Bir kısım şahıslar ailelerinin nereden geldiğini, soylarının kimler olduğunu merak etmekte ve bunlara cevap aramaktadır. Böyle bir heyecanı taşıyan nice insanla karşılaştık. Arşivlerde acaba aileme ait bir şey bulabilir miyim

heyecanıyla “çaresizce” belgelere bakanlar, karşılaştığı belgeden bir şey anlamamakta ardından bunları çözdürme telaşına düşmektedir. Geçmiş hakkında bir bilgi kırıntısı bulduğunda dünyaları elde etmişcesine sevince boğulan nice insan bulunmaktadır. Bu noktada, yerel tarih araştırmaları büyük bir heyecana yol açmaktadır.

Doksanlı yıllar öncesi mezra, köy ve kasabalardan şehirlere doğru yoğun bir göç trafiği vardı. Doğduğu yerden ruhen kopamayan topluluklar gittikleri bölgeyi anlamaya ve orada tüm benliğiyle var olmaya çalıştı. Öte yandan ekonomik iyileşmeler neticesinde yıllarca hasretini çektikleri memleketlerini daha iyi tanıma ve tanıtmaya adına da bir şeyler yapma gereği duydu. İnsanların birbiriyle kucaklaştığı ve garipliklerin giderildiği şehir-köy dernekleri birleştirilerek büyük vakıflar kuruldu; ata toprakları için bir şeyler yapılmaya başlandı.

Bu süreçte dernekler/vakıflar halkı kendi yörelerine çekmeye çalışırken belediyeler de hemşerilerini memleketleriyle buluşturmaya gayret etmektedir. Tarihini ve kültürünü iyi tanıtabilen yerler, yerli ve yabancı ziyaretçiyi bölgesine çekerek ekonomik anlamda büyük bir gelir sağlamaktadır. Yerel tarih araştırmaları bu amaca doğrudan katkı sağlamaktadır. Ne var ki, akademik disiplinden uzak gelişigüzel yapılan çalışmalar, birçok hatalı bilgiye kaynaklık etmektedir.

Kitabımızın konusunu teşkil eden Çardak Kitâbeleriyle alâkalı ilk ve en önemli çalışma E. Hakkı Ayverdi tarafından yapılmıştır. Müellif, 1950’li yıllarda Gazi Yakup Bey’in inşa ettirdiği eserleri ve yine onun ailesine ait mezar taşlarını incelemiştir. Bu mezarlarda Yakup Bey, onun oğlu Mehmet Bey ile Ayşe ve Fatıma Hatunlar gömülüdür. Yazar, Fatıma Hatun’un baş taşı ön yüzündeki altı satırlık manzum Farsça beyiti, “okunması müşkül” diyerek atlamış; kalan diğer kitâbeleri okumuştur. Kitâbelerle ilgili E. Ayverdi ile aramızdaki okuma farklılıklarına yeri geldikçe değinilecektir.

Bir başka araştırmacı Ali Osman Uysal, Çardak’taki Osmanlı eserlerini ele almış; çalışmasında yapı kitâbelerinin bir kısmı ile Yakup Bey Külliyesi’ndeki altı mezarın daha çok sanat tarihi bakımından özelliklerine temas etmiştir. Kitâbe okumalarında

özellikle Hacı Mahmut Ağa Camii kitâbelerinde birçok hata yapılmıştır.¹ Aşağıda bunlara temas edilecektir. Konuyla ilgili Ömer Çakır'ın kalem aldığı makalede ise Çardak'taki bazı kitâbelere, kültürel ve edebî açıdan değinilmiştir. Kitâbelerin okunuşu E. Hakkı Ayverdi'den aynen alınmış; sadece bir kitâbe Ö. Çakır tarafından okunmuştur.²

Çalışmamızda, yerel kaynaklardan aldığımız bilgilerle akademik çerçevede ulaşılan verileri biraraya getirerek bir değerlendirme yapmaya gayret ettik. Saha çalışması yaparken birçok zorlukla karşılaştık. Maalesef, halkın büyük bir kesiminde tarihî kalıntılara karşı büyük bir duyarsızlık gözlemlenmektedir. Çardak'ta ve daha birçok yerde tarihî mezarlıklardan veya binalardan alınan taşlar gelişigüzel kullanılmaktadır.³

Çardak'ta ilk mezarlığın Gazi Yakup Bey Camii etrafında oluştuğunu düşünmekteyiz. Çünkü Osmanlı Devleti'nde; cami, tekke, medrese ve mekteplerin çevresinde genellikle hazireler yapılmıştır. Bu zannımızı 2016'da Gazi Yakup Bey Camii avlu duvarına yakın yerde Belediye tarafından yapılan iş kazısı kuvvetlendirmiştir. Şöyle ki, kazı sonunda bu alandan üçü yazılı ve altısı yazısız mezar taşı çıkmıştır. Uzun süredir yürüttüğümüz çalışmaların bir sonucu olsa gerek, halkta mezar taşlarına karşı bir bilinçlenme oluşmuş, kazıdan çıkarılan mezartaşları tarafımıza bildirilmiştir. Fakat ayak taşları, yazısız olmaları nedeniyle bize haber verilmeden moloza gönderilmiştir.

¹ A. Osman Uysal, "Lâpseki/Çardak'ta Osmanlı Eserleri", *XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 18-20 Ekim 2012*, (ed. Meryem Acara Eser, Ebru Bilget Fataha, Gülseren Koyun), Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, s. 801-817; Ali Osman Uysal'ın Lapseki ve Çardak bölgesi yüzey araştırmaları için bkz. "Çanakkale İli Lapseki, Biga, Çan, Bayramiç, Ayvacık, Ezine İlçelerinde Türk Dönemi Yüzey Araştırması (2010)", *29. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. 1, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 2012, s. 27-50.

² Ömer Çakır, "Lâpseki Yöresindeki Eski Harfli Kitâbelere Kültürel ve Edebî Bir Bakış", *Lâpseki Sempozyumu, 23-24 Haziran 2007*, (ed. Osman Demircan vd.), Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını, Çanakkale 2008, s. 277-288.

³ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitâbeleri İle Karaman Tarihi*, Baha Matbaası, İstanbul 1967, s. 164, 171-174, 511.

Yakup Bey, külliye içinde bir türbe yaptırmış; ancak bundan bir iz günümüze kadar gelmemiştir. Şimdilerde “*Gazi Yakup Bey Aile Mezarlığı*” olarak bilinen bu türbenin yerine, külliyenin bir parçası olması nedeniyle “*Gazi Yakup Bey Külliye Haziresi*” dedik. Tespit edebildiğimiz ikinci mezarlık, Çardak’ın güneydoğusunda bulunan ve “*Eski Mezarlık*” olarak isimlendirilen yerdir. Külliye Haziresi ve Eski Mezarlık’taki taşların bir kısmı Cumhuriyet Dönemi’nde oluşturulan “*Yeni Mezarlık*”a taşınmıştır. Bu anlamda aşağıda envanteri çıkarılan mezar taşları haricinde sözü edilen mezarlıklarda birçok kırık mezar taşı bulunmaktadır.

Gazi Yakup Bey Külliye Haziresi’ndeki kitâbeler, daha güzel görünsün diye bilinçsizce boyanmıştır. Bu da harflerin arasının doldurmuş, kitâbelerin okunmasını güçleştirmiştir. Ayrıca hazire etrafındaki binaların tamirâtı sırasında kitâbelere boya, kireç ve harç kalıntıları bulaştırılmıştır. Dikkatimizi çeken bir başka husus ise taşınabilir olmaları hasebiyle mezartaşlarının yerleri Yeni Mezarlık’ta olduğu gibi sürekli değiştirilmektedir.

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Metodu

Bu çalışmanın amacı, bir “*Osmanlı kasabası*” olan Çardak’ın tarihini kısaca yazmak ve buradaki mevcut kitâbelerin okunması ve analizini yapmaktır. Böylece Çardak’ın tarihi mirası kısmen tespit edilmiş ve kayda alınmış olacaktır. Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda ve Rumeli’ye ilk geçişte kritik bir konumda bulunan Çardak, dolayısıyla İstanbul’un Fethi sürecinde önemli başlangıç noktalarından biri olmuştur. Aynı zamanda Çardak’ta, Çanakkale Savaşları sırasında geri hizmetler bağlamında önemli işler görülmüştür. Diğer taraftan bu çalışmayla halkta, tarihî eserleri koruma bilincinin geliştirilmesi ve özellikle de genç nesle kendi kültürel değerlerinin tanıtılması amaçlanmaktadır. Tarihî dokuyu canlandırma ve korumaya yönelik alınacak tedbirlerle bahsedilen hedeflere ulaşılabilir.

Bu çalışmada Çardak Belediyesi’nin sınırları dâhilindeki kitâbeler konu edinilmiştir. Kitap; giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde, Çardak’ın coğrafi konumu ve sosyo-

ekonomik yapısıyla 1930'lu yıllara kadarki tarihi hakkında fazla ayrıntıya girilmeden bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Çardak'ta bulunan yapı ve mezar kitâbelerinin birer kopyası çıkarılmış ve transkribeleri yapılmıştır. Ayrıca taşların ölçüleri ve fiziki durumları ile kitâbelerin nitelikleri hakkında açıklama yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise kitâbeler birçok yönden değerlendirmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın verilerini iki kategoriye ayırdık: mezar taşı kitâbeleri ve yapı kitâbeleri. Yapı kitâbeleri; mevcut eserlerden Gazi Yakup Bey Camii, Gazi Yakup Bey Hanı, Hacı Mahmut Ağa Camii'nde ve Gazi Yakup Bey Külliye Haziresi, Eski Mezarlık ile Yeni Mezarlık alanlarında bulunmaktadır. Mezar taşı kitâbelerinin elli dördü Külliye Haziresi'nde (birisi Cin Kuyusu mevkiine taşınmış), yirmi üçü Eski Mezarlık'ta, yüz doksan beşi de Yeni Mezarlık'tadır. Taşlardan sadece ikisi yazısız diğerleri yazılıdır. Böylece iki yüz yetmiş iki mezar taşı kitâbesi tespit edilmiştir. Ayrıca bahsedilen yerlerde tam, parça ayak taşlarına ve kırık serpuşlara rastlanmıştır.

Mezar taşlarının fotoğraflanması tarafımızdan yapılmıştır. Fotoğrafta belirgin olmayan kitâbelerin estampajları alınmıştır. Böylece kitâbelerdeki okuma zorlukları aşılmaya çalışılmıştır. Taşlardaki yosunlaşma, kararma, kirlilik, siliklik ve kırılma nedeniyle bazı estampajlarda net görüntü elde edilememiştir. Bu şekildeki taşların bir kısmı gece karanlığında yapılan ışıklandırma ile okunmuştur. 1500 yılı öncesine ait Farsça beyitler çözülmeye çalışılmıştır. Özellikle kumtaşına kazınmış kitâbeler, taşın cinsinden kaynaklanan ufalanma sebebiyle silinmiştir.

Kitâbelerde okunamayan yer olmamasına karşın tereddüde düşülen kısımlar vardır; transkribe bu tür yerlerin önüne soru işareti konulmuştur. Bazı kelimelerde bir, iki veya daha fazla harf kırılmıştır; bu çeşit harfler yazıldıktan sonra, kırık kısımlar üç nokta "... " ile gösterilmiştir. Kırılan veya silinen yerler tahmin edildiği takdirde köşeli ayraç[] içine yazılmıştır. Her bir kitâbenin orijinal hâli kaydedilmiştir. Metin dili Arapça ve Farsça olanlar tercüme edilmiştir.

Kitâbelerdeki hadislerin kaynakları ile Farsça beyitlerin şairleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapıların ve şahidelerin tarihlendirme biçimi, hicri ve rûmî tarihler üçüncü bölümde değerlendirilmiş, bunların miladi karşılıkları tabloda gösterilmiştir.

Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesi ile yazılan kitâbelerin tümü latinize edilmiştir. Bu yapılırken Arapça kelimelerdeki “ayın” harfi ters virgöl (‘), hemze ise düz virgöl (’) ile gösterilmiştir. Ayrıca Arapça ve Farsça kökenli kelimelerdeki uzatmalar ilgili harfin üzerine şapka konularak çevrilmiştir. Buna karşın Arapça kelimelerde “kaf” ve “gayın” harfinden sonra gelen “a” “i” ve “u” uzatmaları yanlış anlamaya veya telâffuza yol açmamak için “ā”, “ī” ve “ū” şeklinde belirtilmiştir. “Hanım” ve “hatun” gibi Türkçe asıllı kelimelerde şapka kullanılmamıştır. Her ikisi de aynı yazılan “Muhammet” ve “Mehmet” isimlerinden şeddeli olanlar “Muhammed” şeddesizler ise “Mehmed” şeklinde okunmuştur.⁴

Kitâbelerin birer kopyası çıkarılırken, “ye” harfi, kelimenin aslından ise altına iki nokta konulmuş, “ismin “i” halini gösteriyorsa konulmamıştır. Transkripsiyonda “irdi” ve “oldı” gibi Türkçe fiiller yazıldıkları şekilde okunmuşlardır. Türkçedeki düzlük-yuvarlaklık uyumu dikkate alınmamıştır. Bu anlamda kelimelerin imlâsında farklılıklar görülmektedir: Meselâ, “oğlu” kelimesi bazen “oğlı/اوغلی” şeklinde uyumsuz, bazen de “oğlu/اوغلو” biçiminde uyumlu yazılmıştır. Zarf fiil eki olan -up/üp (Osmanlıca yazımda ub/üb) ise “ب” harfinin /p/ ünsüzünü gösterme olanağı hesaba katılarak “up/üp” şeklinde çevrilmiştir.

Kitâbelerde özellikle Arapça ve Farsça kelimelerdeki imlâ hataları dipnotlarda düzeltilmiştir. Osmanlı toplumunda Arapça ve Farsça kelimeler çoğunlukla halkılaştırılmıştır. Bu açıdan kelimelerin halk tarafından söylenme biçimi yazıya yansıtılmış olabilir. Diğer taraftan kâtiplerin imlâya vakıf olmamalarından da söz edilebilir. Lâtin harflerine aktarma yapılırken isim tamlamalarında

⁴ Osmanlı Türkçesi metinlerinde şeddeliler “Mehemmed” biçiminde de okunabilmektedir. Bkz. Ziya Avşar, “Tenkitli Metin Neşrinde İmla Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler”, *Turkish Studies, International Prodical Fort he Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume3/6, Fall 2008, s. 68.

kesme işareti, mısraların bittiği yerlerde veya anlamca ayrı olan söz öbekleri arasında eğik çizgi (/) işareti kullanılmıştır⁵; bunun dışında anlam kargaşasına yol açabilecek kelimelerden sonra noktalama işaretlerine başvurulmuştur.

Taşların ve kitâbelerin ölçüleri tablo içerisinde ayrı ayrı gösterilmiştir. Bunlara ek olarak elif boyu, satır sayısı ve satır aralığı uzunluğu; tüm erkek başlıklarının ve kadın başlıklarının/tepeliklerinin genişliği ve boy ölçüsü verilmiştir. Serlevha ve tarih kartuşu satır sayısına dâhil edilmemiştir.

Her bir kitâbenin açıklama kısmında, kitâbedeki yazının çeşidi ve yazı işaretleri olarak okutma, süsleme ve mühmelden hangilerinin kullanıldığı belirtilmiştir. Yazıların şekilsel yapısıyla ilgili bu çeşit bilgiler ayrıntılı verilmiştir. Zira birçok meraklı okuyucu, kitâbeleri resimlerine bakmak suretiyle okumak istemektedir. İşte bu bilgiler okuyucuya, hem kitâbeleri çözmeye yardımcı olacak hem de kitâbenin aslı ile transkribesini karşılaştırma imkânı sunacaktır.

Mezar taşlarının fiziksel durumu hakkında bilgi verilmiştir. Bazı taşların fotoğrafları, açıklama kısmındaki hususları tamamıyla yansıtmış veya kitâbenin imlâsını göstermiş olsa da verdiğimiz bilgiler veya iktibas edilen orijinal imlâ; taşların kaybı durumunda yeniden yapımlarına veya hüviyetlerine dair bilgi sağlayacaktır. Kısacası çalışmanın yönteminde envanter kaydı çıkarma belirleyici olmuştur. Her bir kitâbenin bir veya daha fazla fotoğrafı kitapta ilgili yere yerleştirilmiştir.

Bu kitabın imlasında, transkribe edilen kısım hâric, şu hususlara dikkat edilmeye çalışılmıştır: Arapça ve Farsça kelimelerin uzun vokallerinden Türkçe söylenişte korunanlara şapka konulmasını daha doğru bulmamıza karşın, Türk Dil Kurumu'nun yazım kuralları gereği bu tür kelimelerin çoğuna şapka konulmamıştır. Aslında dilimize girmiş kelimelerde şapka kullanımı kelimelerin daha doğru seslendirilmesini sağlarken bazı kelimelerde oluşabilecek anlam

---

⁵ Osmanlıca metinleri transkribe ederken özel isimlerdeki eklerde veya metinde noktalama işaretlerinin kullanımı hususunda tartışma vardır. Bkz. Ahmet Tanyıldız, "Sürelî Yayınlar Bağlamında Bazı Çeviri Yazı Sorunları", *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3, Summer 2007, s. 531.

kaymasını ortadan kaldırmaktadır. Bu açıdan Türk Dil Kurumu uzun vokallerdeki “şapka”nın düzeltme ve inceltme amaçlı kullanılabileceğini belirtmiştir. Biz de bunu dikkate alarak Arapça ve Farsça’dan dilimize geçen “k”, “l” ve “g” ünsüzlerinden sonra gelen uzun “a” ve “u” ünlülerinde inceltme amaçlı şapkayı; meselâ; ilâve, iskân, sülâle, gibi kelimelerde; bir de Batı kökenli Lâpseki, plân, klâsik gibi sözcüklerde kullandık. Ayrıca yazılışları aynı olan fakat farklı anlamlara gelebilecek hattâ, ve dâhil gibi kelimelerin uzun vokallerine düzeltme amacıyla şapka koyduk. Yine yanlış anlama veya telâffuzun önüne geçmek için, yukarıda bahsedilenler dışında Arapça ve Farsça kelimelerin açık hecedeki seslilerinin bir kısmını şapkalı yazmayı tercih ettik. Bu şekilde şapka konulan bazı kelimeler şunlardır: Kitâbe, şâhide, şâir, mânâ sûre, âyet, celî, tâlik, bâni, rûmî, zîrâ, sûret vb.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇARDAK VE TARİHİ

1.1. Çardak'ın Coğrafi Konumu ve Sosyo-Ekonomik Yapısı

Çanakkale ili Lâpseki ilçesine bağlı olan Çardak, 3.129 nüfuslu⁶ bir sahil beldesidir ve “40.36732, 40°,22', 2" Kuzey enlemi ile “26.70729, 26°,42', 26” Doğu boylamında yer almaktadır. Kuzeyinde Çanakkale Boğazı, güneybatısında Lâpseki, doğusunda Biga ilçeleri ile sınırdır. Çardak'ın güneyinde yükseklikleri farklı yüksekliklerde Kadıbayırı (80 m), Kavakbaşı (145 m), Kızılbayır (216 m), Çayır (142 m)ve Kalfatız tepesi gibi birçok tepe bulunmaktadır.

Çardak'ta küçük derelerin yanısıra iki büyük dere vardır. Bunlardan biri, Kalfadız'da⁷ “Kavakbaşı” denilen yerden çıkan ve Kızılbayır'a yakın “Çeşmebaşı Deresi”yle birleşerek Çardak'ın tam ortasından geçerek denize dökülen “Topalca Deresi”dir. Diğeri ise Çamköy civarından doğan ve yaklaşık yarım kilometre doğuda yer alan “Nebi Deresi” ve “Teke/Bahçe Deresi” ile birleşerek Ova Mahallesi'nden denize dökülen “Durhasan Deresi”dir. Çardak'ın sahil kesiminde bir de doğal lâgün⁸ bulunmaktadır; 4,7 km²'lik bir alana yayılan lâgünün 4,18 km uzunluğunda ve 10-60 m genişliğinde

---

⁶ İki mahalleden oluşan Çardak beldesinin 2015 verilerine göre nüfusunun 1512'si erkek, 1617'si ise kadındır (Bkz. 2015 Adrese Dayalı Nüfus Sayım Sonuçları, www.tuik.gov.tr).

⁷ 1516 tarihli tahrir defterinde bu köye 13 hane, 6 bekâr ve 1 imam kayıtlıdır. BOA, TT.d. 59.314; 1530 tarihli tahrir defterinde ise 13 hane, 13 bekâr ve 1 imam yazılıdır. BOA, TT.d. 166.242. Bu yerleşim yerinden geriye sadece kalıntılar kalmıştır.

⁸ Denizden dar bir kıyı kordonu veya bir kanal ile ayrılmış olan göle “lagün” denir (*Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 2005, 10. Baskı, s. 1294).

kıyı oku vardır.⁹ Bu göl 1996 yılında 1. derece doğal sit alanı ilân edilmiştir.¹⁰

Çardak; Asya ile Avrupa kıtalar arası geçiş güzergâhında, stratejik bir noktadadır. Nitekim kıtalar arası geçişi sağlayan bir iskele vardır. Çardak'ta yerleşim, Çanakkale-Biga karayolu çevresinde yoğunlaşmaktadır. Yaz aylarında turizmle nüfus beş bine çıkmaktadır. Ancak kasabanın rüzgârlara açık konumu ve alt yapı eksikliği, turizm mevsiminin yaklaşık iki buçuk ay sürmesine neden olmaktadır. Halkın geçim kaynağı, balıkçılık ve ziraattır. Ağırıklı olarak sebze ve meyve yetiştiriciliği gibi ziraî faaliyetlerin son yıllarda seracılığa doğru kaydığı gözlemlenmektedir. Balıkçılık ise kanunî yükümlülüklerin fazlalılığı ve bölgedeki balık çeşitliliğinin azalması sebebiyle eskisi kadar ilgi görmemektedir.

1.2. Eski Çağ ve Orta Çağda Çardak

Çardak'ın mevcut sahası Eski Çağ'da "Abarnis" olarak adlandırılmaktadır. Bu adın, Luwi dilinde "*su kaynağı*" mânâsına gelen "*Abarna*" ile Hellen lisanında "*-sal*" anlamında kullanılan "*-is*" takısından türediği belirtilmektedir.¹¹ Merkezinde bir su pınarı olduğu anlaşılan Abarnis'in yerini tam tespit edebilmek güçtür; çünkü yukarıda bahsedildiği üzere Çardak ve civarında birçok su kaynağı vardır.¹² Ayrıca Abarnis'in adı bu bölgede gerçekleşen "*Aigospotamoi Savaşı*" bahsinde geçmektedir.¹³

⁹ Şebnem Samsa, *Çardak Lagünü Avifaunası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale 2012, s. 10.

¹⁰ Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 06.08.1996 tarih ve 3298 sayılı kararı (Bkz. *Çanakkale İli Çevre Durum Raporu 2006-2007*, Çanakkale İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Yayını, s.188).

¹¹ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1993, s. 9-10.

¹² Çardak'a yakın, yeri tespit edilebilen antik kentlerden biri Paisos'tur. Burası günümüzde Lâpseki'ye bağlı Adatepe köyünün doğusundaki tepe üzerindedir (Bkz. Reyhan Körpe, "Troas Bölgesi Antik Kentleri", *Çanakkale Tarihi*, (ed. Mustafa Demir), C. 1, Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 393).

¹³ Atinalılar ve Lampsakoslular ile Sparta-Pers ittifakı (Paleponnesoslular) arasında geçen Aigospotamoi Savaşı'nda, Atinalı Amiral Konon, Paleponnesosluların açık denizlerde kullandıkları ağır keten yelkenlerini Abarnis'teki Kumada'da bulmuş ve burada imha etmiştir. Bkz. Sam Lieu, "Abarnis", *Piri Reis Haritasının 500. Yılı Uluslararası Gelibolu Sempozyumu (9-10 Mayıs 2013) Bildiriler Kitabı*, (ed. Ramazan Gülendem), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını, Çanakkale 2013, s. 4; Eski Yunanca'da

Eski Çağ'da olduğu gibi Roma Dönemi'nde Abarnis/Çardak ve Lampsakos/Lâpseki'de yerleşim vardır. O devirde Çardak ve Lâpseki bölgesi, Batı-Doğu (Abydos-Granikos) yolu üzerindedir.¹⁴ Lâpseki ve çevresinde altın işleniyordu. Balık ticareti oldukça yaygındı. Üzüm bağları ve zeytinlikleri fazla olan bu bölgenin şarapları meşhurdu.¹⁵

Bizans döneminde Çardak ve Lâpseki'nin önemi artmıştır. Buna göre; 7 ve 8. yüzyıllar arası Kyzikos¹⁶ Metropolitliği'ne bağlı bir piskoposluk olan Lâpseki, 12. yüzyılda metropolis (büyük şehir) durumuna gelmiş ve önemli bir liman kenti olmuştur. Balık ve buna bağlı lakerdacılık önemli bir gelir kaynağı olmuştur.¹⁷ Öte yandan manastırlarda üretilen şarapların dış pazarlara gönderiminde kullanılan 11. yy. Ganos (Gaziköy) amforalarına ait seramiklerin Lâpseki ve Çardak'ta sınırsız sayıda bulunması, bölgede şarapçılığın varlığını göstermektedir.¹⁸ 9 ve 10. yüzyıllardan itibaren Lâpseki ve çevresinde, şehirselleşmiş ve kırsal yaşamla birlikte tarımsal faaliyetler sürdürülmüştür.¹⁹

“Keçiçideresi” anlamına gelen “Aigospotamai”nin günümüzdeki yeri Gelibolu ilçesine bağlı Sütlüce köyüdür. Bkz. Barry Strauss, “Gelibolu, Aegospotamai, And Nogotiating Defeat On The Dardanelles, 405 BC (AND 48 BC)”, *Piri Reis Haritasının 500. Yılı Uluslararası Gelibolu Sempozyumu (9-10 Mayıs 2013) Bildiriler Kitabı*, (ed. Ramazan Güllendam), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını, Çanakkale 2013, s.14.

¹⁴ Reyhan Körpe, “Troas Bölgesinin Eskiçağ Tarihi”, *Çanakkale Tarihi*, (ed. Mustafa Demir), C.1, Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 346; Aynı müellif, “Troas Bölgesinin Antik Yolları”, s. 414.

¹⁵ Körpe, “Troas Bölgesinin Eskiçağ Tarihi”, s. 387.

¹⁶ Balıkesir'in Erdek ilçesi yakınlarındaki antik kent (Anna Komnena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, (çev. Bilge Umar), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1996, s. 65-66, Dipnot 4).

¹⁷ Ayşe Çaylak Türker, “Çanakkale Boğazı'nda Bizans Dönemine Ait Tarihi ve Arkeolojik Veriler”, *Çanakkale Tarihi*, C. 1, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, s. 526-528.

¹⁸ Bkz. Alper Dardeniz-Serkan Durağı-Mithat Atabay vd., “Tarihsel Süreçte Çanakkale İli Bağcılığına Bakış”, *Çanakkale Tarımı Sempozyumu (Dünü, Bugünü ve Geleceği) 10-11 Ocak 2011 Bildiriler Kitabı*, (ed. Uğur Gözel), Çanakkale 2011, s.140.

¹⁹ Ayşe Çaylak Türker, “Gelibolu ve Biga Yarımadası'nda Bizans Dönemi Şehirleri”, *Gelibolu Değerleri Sempozyumu (27-28 Ağustos 2008) Bildiri Kitabı*, (ed. Ali Akdemir), Çanakkale 2008, s.134-135.

Çardak ve Lâpseki; Bizans döneminde, önce Obsikion Theması²⁰ ardından Abydos Theması'na bağlanmış, IV. Haçlı Seferi(1204) sonrasında İstanbul Latin Devleti egemenliğine girmiş, daha sonra İznik Devleti'ne katılmıştır.²¹

Türklerin Çardak/Lâpseki bölgesine gelişi 12. yy. sonlarında başlamaktadır. Zira bölge, Bizans hâkimiyeti altında ise de artan Sırp ve Bulgar tehdidi Bizans hanedanlarını başkalarıyla ittifaka itmıştır. Bu sebeple müracaat edilen zümre, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Marmara kıyılarına kadar ulaşan Türk uç beylikleri olmuştur.²² O yıllarda Aydınoğlu Umur Bey ile Saruhanoğlu Süleyman Bey denizlerde oldukça güçlüdür.²³ Ancak 1296 yılından itibaren, Karesilerin bölgeye yerleşmesiyle Türkler, Rumeli'de Bizans varlığını tehdit edecek bir kuvvete erişmiştir.²⁴

²⁰ “Thema” kelimesi garnizon/tümen anlamında kullanılmaktadır. Etimolojik tahlil için bkz.Yücel Öztürk, “Timar-Thema Teriminin Ortaya Çıkması, Bizans Uygulaması ve Osmanlı İle Mukayesesi” *OTAM*, S. 31, Ankara 2013, s.160 vd.

²¹ Körpe, “Troas Bölgesinin Eskiçağ Tarihi”, s. 386.

²² Komnena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, s. 65; Mehmet Şeker, “Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi”, *Türkler*, C. 6, (ed. Hasan Celal Güzel), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 438-455. 1305 yılında beş bin Türk askeri Bizans İmparatoru Mihail Paleologos tarafından Morali Franklara karşı savaşmak için kiralanmıştır. Cafer Çiftçi, "XIV. Yüzyılda Anadolu'da Uç Beyliklerinin Siyasî ve İktisadî Faaliyetleri" *Türkler*, C. 6, (ed. Hasan Celal Güzel),Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 397-398.

²³ Askerî anlamda Türklerin Rumeli'de ve denizde Bizans'a karşı yürüttükleri ilk mücadeleler Aydınoğlu Umur Bey ve Saruhanoğlu Süleyman Bey döneminde gerçekleştirilmiştir. Bkz. Hüseyin Kayhan, “Çanakale'de Türk Hâkimiyetinin Gelişimi”, *Çanakale Tarihi*, C.1, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 602.

²⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Karesi Vilâyeti Tarihçesi*, (haz. Abdülmecid Mutaf), Zağanos Kültür Eğitim Vakfı Yayını, Balıkesir 2000, s. 19. Karesi Beyliği tarafından Bizans'a karşı yapılan saldırıların ilki, 1331 yılında 70 gemiden oluşan bir kuvvetle yapılmış; ikincisi ve üçüncüsü 1341 ve 1342 yıllarında Yahşi Bey komutasındaki birlikler eliyle gerçekleştirilerek Gelibolu'ya asker çıkartılmış ancak başarılı olunamamıştır. Bunun üzerine Bizans hükümdarlığında hak iddia eden Kantakuzenos ile anlaşma yapılmıştır. Bkz. Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi: Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 263-264.

1.3. Osmanlı Devleti'nde Çardak

1.3.1. Rumeli'ye İlk Geçişte Çardak

Türklerin Rumeli'ye geçişi, Osmanlı'nın kuruluş yıllarından daha önce başlamışsa da kalıcı bir iskâna dönüşmemiştir.²⁵ Ancak bu durum, Osmanlı Devleti'nin hızlı fetih hareketiyle değişmiş, Rumeli bir Türk yurdu hâline gelmiştir. Buradaki Türk yerleşiminin en önemli ayağını teşkil eden 1354 yılındaki geçişin Lâpseki/Çardak bölgesinden yapıldığına dair kroniklerde bilgi verilmektedir. Şöyle ki; Orhan Bey, oğlu Süleyman Paşa'ya Rumeli'yi hedef göstermesiyle Gelibolu ve Trakya'da kalıcı yerleşim plânları yapılmaya başlanır.²⁶ Süleyman Paşa, bu hususu müzakere etmek gayesiyle Edincik'te "Temaşalık" denilen mevkide meclisini toplar. Gaza arkadaşlarından Gelibolu ve civar coğrafyayı tanıyan Karesi beyleri Ece ve Gazi Fazıl'a düşüncesini açıp, gizlilik içerisinde karşıya nasıl geçilebileceğini müzakere eder.²⁷ Böylece Ece ve Gazi Fazıl Beyler harekete geçer ve Gürece'den aşağı "Viranca Hisar" denilen yere gelirler; bir sal yaparak gece vakti Boğaz'ı geçip karşıya ulaşırlar.²⁸ Bağda yakaladıkları bir kişiyi²⁹

²⁵ Bizans tarihçilerine göre, Türklerin Rumeli'ye ilk geçişi ve yerleşimi 1261 yılında başlar; topluluklar halinde geçiş ise II. Gıyasettin Keykavus ve onun maiyeti tarafından yapılır. Bkz. Feridun Dirimtekin, "Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlıların Rumeli'ye Geçiş ve Yerleşimleri", *VII. Türk Tarih Kongresi (25-29 Eylül 1970), Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. 2, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1973, s. 577.

²⁶ Mehmed Neşri, *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi (1288-1485)*, (haz. Necdet Öztürk), Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 82; Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, (haz. Nihal Atsız), Ötüken Yayınları, İstanbul 2013, 2. Baskı, s. 33; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.1, (çev. Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s. 188.

²⁷ Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, (haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), K kitaplığı, İstanbul 2003, s.107; Mehmed Neşri, s. 83; Oruç Bey, s. 33.

²⁸ Âşıkpaşazâde, s. 107; Neşri, s. 83. Gazilerin karşıya nereden geçtikleri hususunda diğer kroniklerde farklı yer adları verilmektedir: Bu yer, Behcetü't-Tevârih'te "Kemer"; Düsturnâme'de "Lâpseki"; Oruç Bey'de "Varınça"; Rûhî Târîhi'nde "Kemer" ve Tâcü't-Tevârih'te "Gürece"dir. Şükrullah, *Behcetü't-Tevârih*, (haz. Nihal Atsız), Ötüken Yayınları, İstanbul 2013, 2. Baskı, s. 208; Enverî, *Düsturnâme*, (haz. Necdet Öztürk), Çamlıca Yayınları, İstanbul 2012, 2. Baskı, s. 21; Oruç Bey, s. 33; Rûhî, *Rûhî Târîhi*, (haz. Yaşar Yücel- Halil E. Cengiz), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992, s. 385; Hoca Sâdeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, C. 1, (haz. İsmet Parmaksızoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 88.

yanlarına alarak geri dönüp ondan Çimpe (Çimbini/ Cimbin/ Çimnik/Çimni) Kalesi'yle ilgili bilgi alırlar.³⁰ Bu sırada Süleyman Paşa hazırlıklarını tamamlar; kırkı bir salda diğer kırkı da başka bir salda olmak üzere seksen askerle Rumeli yakasına geçer. Harman vakti ve bağ zamanı olması hasebiyle Çimpe Kalesi kolayca ele geçirilir; ardından Ayaşılonya³¹ ve Eksamil kaleleri alınır.³² Daha ileriye Gelibolu önlerine ulaşılırken civarda büyük yıkımlara ve halkın bölgeyi terk etmesine sebep olan bir deprem meydana gelir.³³ Bu vesileyle bölgeye geçişler hızlanmış olur.

Daha büyük fetih arzusu taşıyan Süleyman Paşa, babası Orhan Gazi'den şöyle bir talepte bulunur: “*Devletlü Sultanımın himmetiyle Rumeli feth edilmeye başlandı. Düşmanın gayet zebûnluğu (zayıflığı) vardır. Bu tarafta feth edilen hisarlara koymaya çok adam gerek. Lutfedip yarar yoldaş gönderiniz.*”³⁴

Rumeli'ye geçişle ilgili menkıbevî bir anlatım da söz konusudur:

“*Rumeli fethini çok isteyen Orhan Bey,³⁵ bir Cuma gecesi kırk rekât namaz kılıp Cenab-ı Hakk'a dua ve niyazdan sonra bu*

²⁹ Bu kişi daha sonra Müslüman olan Gelibolu Tekfuru Asen'in oğlu Melik Bey'dir (Enverî, s. 21).

³⁰ Neşri, s. 83; Oruç Bey, s. 33; Sarı Kemal, *Selâtinname (1299- 1490)*, (haz. Necdet Öztürk), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 53. Çimbi Kalesi'nin yeri hakkındaki tartışma için bkz. Münir Aktepe, “Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 1, S. 1-2, İstanbul 1949-1950, s. 305.

³¹ Zinkeisen bu kalenin isminin “*Ayasolonia*” olduğunu belirtmekle birlikte o dönem topoğrafyalarının yetersizliğinden kale adları ve bunların konumlarını tam olarak saptamanın güç olduğunu belirtir (Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1299-1453)*, (çev. Nilüfer Epçeli), C. 1, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 159). Konuyla ilgili bir başka mütalaa için bkz. Aktepe, “Osmanlıların Rumeli'de”, s. 304-305, 73 nolu Dipnot.

³² Şükrullah, s. 209; Enverî, 21; Neşri, s. 83-84, Oruç Bey, 34-35; Hoca Sâdettin, s. 89.

³³ Şahin Kılıç, *Bizans Kısa Kronikleri*, İthaki Yayınları, İstanbul 2013, s. 60; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 1, s. 158; Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, s. 15

³⁴ Neşri, s. 84.

³⁵ Bu isim, “*Velâyetname*”nin Kahire nüshasında “*Orhan Bey*”; muhtelif nüshalarda ise “*Yıldırım Han*” olarak kaydedilmiştir. Doğrusu da “*Orhan Bey*” olmalıdır (Bkz. Rıza Yıldırım (haz.), *Seyyid Ali Sultan Velâyetnamesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s.14).

uğurda erenlerden yardım talep edip uykuya dalar. Rüyasında Hz. Muhammed (sav), kendisine görünüp üzülmemesini, duasının kabul olduğunu, Horasan tarafından kendi temiz soyundan Seyyid Ali ve onun maiyetinde kırk erin geleceğini ve bu işin onların himmeti ile neticeleceğini müjdeler. Horasan'da da Seyyid Ali ve beraberindeki erenler zaviyelerinde ibadetle meşgul olmaktadır. Bir gece onlarda aynı şekilde rüyalarında Hz. Peygamber'i görürler. Hz. Peygamber kendilerine gönüllerini birleyip Horasan'dan ayrılmalarını, önce Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhına varmalarını, ondan gerekli talimatları aldıktan sonra Orhan Gazi'ye varıp Rumeli'ni feth etmelerini tembih eder. Rüyadan hemen sonra Hacı Bektaş-ı Veli'ye giden "Horasan Erenleri" ona rüyalarını anlatırlar. Bunun üzerine Hacı Bektaş-ı Veli her birine görev verir. Buna göre Seyyid Ali cümlesine serdar, Emir Sultan sancaktar, Seyyid Rüstem Gazi kadiasker, Abdüssamed Fakih imam, Seyyid Zal saka, Seyyid Ahmed kılavuz, Seyyid Hamza, Seyyid Furki, ve Seyyid Akufi de kûs-ı harbiliğe tayin edilir.

Her biri Hacı Bektaş-ı Veli'den el alıp yola koyulurlar. Orhan Gazi'nin yanına varan kırklar iyi bir şekilde karşılandıktan sonra savaş meclisi toplanır. Orhan Gazi'nin erenlere fikirlerini sorması üzerine Seyyid Rüstem Gazi dile gelip 'Padişahımız sol kola revan olsun, bâdehu Saruca Paşa orta kola yürüsün. Bizler de Süleyman Paşa ile sağ kola yürüyüp azm-i Burgaz (Bolayır) idelim' Bunun ardından Şehzâde Süleyman Paşa kırklar ile sağ kola yönelir ve Çardak'ı alır. Burada birkaç gün kalıp dinlenen askerler karşı yakaya Gelibolu'ya geçmek isterler. Bu amaçla kullanmak üzere orada bulunan bir kayığa binmek isterlerse de kayıkçı onları almaz ve kıyıda uzaklaşır. Bunun üzerine askerlerin başındaki Seyyid Ali Sultan (lakabı Kızıl Deli) keramet göstererek kumları denize atar ve üzerinde yürümeye başlar. Bunu gören kayıkçı ise geri dönerek şeyhten af diler ve onları karşıya geçirir. Karşıya geçtiklerinde ise Seyyid Ali Sultan'ın nara atmasıyla

bir deprem meydana gelir ve Gelibolu böylece ele geçirilir...”³⁶

1.3.2. Osmanlı Dönemi Çardak'ta İskân

Çardak'ta Türk yerleşimi Osmanlı'nın Rumeli'ye geçişiyle başlar. Nitekim Süleyman Paşa'nın Çardak'ta bir kale yaptırdığından bahsedilmektedir.³⁷ Fethedilen yerlere Karesi halkı ve Anadolu'daki Türkmen boyları yerleştirilmiş; böylece kısa bir sürede iskân tamamlanmıştır.³⁸ “Şenlendirme” denilen bu yöntemle Anadolu'dan gelen Türkmen boyları, harap ve boş durumdaki yerleri mesken tutarak ziraat ve hayvancılık yapmaya başlamıştır.³⁹

İskân edilenler buldukları mahallin ismini muhafaza ederek kendi lisanlarınca telâffuz etmişlerdir. Örneğin; Lampsakos Lâpseki, Berdamiç Bayramiç, Pegai Biga şeklinde söylenmiştir. Bazı mahallere ise oymak adları verilmiştir: Lâpseki'nin Alpagut ve Ahmetli; Yenice'nin Bayatlar; Ezine'nin Araplar, Bayramiç'in Türkmenli-Türkmenler; Biga'nın Danişment köyleri bu şekildedir.⁴⁰

Evlîya Çelebi'ye göre, Çardak adı I. Murat'ın (1362-1381) Rumeli seferine giderken sözü edilen yerde konaklamak maksadıyla “dört kemer” üzerine yaptırmış olduğu köşkten gelmektedir. Müellif; Çardak'ın, Farsça “dört kemer” anlamındaki “Çehâr/Çâr tâk” kelimelerinden galat olarak kullanıldığını ileri sürmektedir.⁴¹

³⁶ *Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesi*, s. 14-16, 162-165.

³⁷ Besim Darkot, “Çanakkale” *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992, s. 342.

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gülfettin Çelik, “Osmanlı Devletinin Nüfus ve İskân Politikası”, *Divan Dergisi*, Bilim ve Sanat Vakfı Yayını, İstanbul 1999, S. 6, s. 72-75; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1987, s. 102.

³⁹ Oğuzların Kayı, İğdir, Kınık, Büğdüz boyları Çan'a; Bayat boyu Biga'ya yerleşmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999, 5. Baskı, s. 405, 407, 423, 454 vd.; Recep Yaşa, “Çanakkale Yöresinde Türkmenler”, *Çanakkale Tarihi*, C. 2, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 861.

⁴⁰ Yaşa, “Çanakkale Yöresinde Türkmenler”, s. 861-863.

⁴¹ Evlîya Çelebi, *Seyahatnâme*, 5. Kitap, (haz. Robert Dankoff - Seyit Ali Kahraman - Yücel DAĞLI), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s.152.

15. yüzyılın ikinci yarısında Çardak önemli bir menzildir. Zîra, Midilli Seferi'ne kadar (1462) “Akdeniz Boğazı” olarak adlandırılan Çanakkale Boğazı ve Marmara kıyıları, korsan tehlikelerine karşı savunmasız durumdaydı. Bu amaçla Venedik ile Ceneviz'in Kefe ve Azak üzerinden yürüttükleri deniz ticaretini kontrol etmek isteyen Sultan II. Mehmet'in Çanakkale Boğazı'na inşa ettirdiği Sultaniye (Çimenlik) ve Kilidülbahr (Kilitbahir) kaleleriyle durum Osmanlı lehine değişmiştir.⁴² Bu kalelerin özellikle de Kilidülbahr'ın yapımında etkin bir rol üstlenen Yakup Bey, inşa ettirdiği eserlerle Çardak'ın da şehirleşmesine katkıda bulunmuştur.⁴³ Boğazın güvenliği ve iki yaka arasındaki ulaşım hususunda Çardak İskelesi önemli bir yer hâline gelmiştir.⁴⁴

Yakup Bey, 1 Zilhicce 889/20 Aralık 1484 tarihinde düzenlemiş olduğu vakfiyesine göre Çardak'ta cami, mektep, medrese, imaret, beş su kuyusu, yel değirmeni, on bir dükkân, bir bağ, bir bostan, vakıf personelinin ikameti için beş ev inşa ettirmiştir.⁴⁵ Bu tarihten itibaren Çardak'taki hane sayısı aşağıdaki tabloda görüleceği üzere tahrir kayıtlarından ve belgelerden izlenebilmektedir:

Tablo 1: Çardak'ın Yıllara Göre Nüfusu

Yıl	Nüfus
1516 ⁴⁶	45 Hane ⁴⁷ , 22 Bekâr, 1 İmam-Hatib
1530 ⁴⁸	45 Hane, 22 Bekâr, 1 Hatib, 1 İmam
1800 ⁴⁹	271

⁴² Halil İncalcık, *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, NTV Yayınları, İstanbul 2005, s.106.

⁴³ VGMA (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi), 583 (Defter No).9 (Sıra No).13 (Sayfa No).

⁴⁴ Kritovulos, *Kritovulos Tarihi 1451-1467*, (çev. Ari Çokona), Heyamola Yayınları, İstanbul 2012, s. 553.

⁴⁵ VGMA, 583.9.12-13.

⁴⁶ BOA, TT.d. 59.312-315.

⁴⁷ Osmanlı Devleti'nde vergiye esas bir tabir olarak kullanılmaktaydı. Ömer Lütfi Barkan, bir aileyi ortalama beş kişi saymaktadır. Bu rakam çoğunlukla kabul görse de farklı sayılarda hesaba katılmaktadır. Nitekim, Halil İncalcık 15. yüzyıl sonlarında Bursa'da bir haneyi ortalama dokuz kişi olarak hesap etmektedir. Bkz. Nejat Göyünç, “Hane”, *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 15, s. 552-553.

⁴⁸ BOA, TT.d. 166.242.

⁴⁹ BOA, NFS. d. 1233.18, 1256/1840.

1840 ⁵⁰	249
1844 ⁵¹	268
1912 ⁵²	400

Osmanlı Devleti'nde şehirlerin veya köylerin ekonomik seviyelerini yansıtan avarız⁵³ vergilerine bakıldığında çevresindeki yerleşim yerlerine göre Çardak'ın Lâpseki'den sonra geldiği görülmektedir.⁵⁴

Tablo 2: 1248/1833 Yılı Çardak ve Çevresi Avarız Gelirleri

Yer Adı	Gelir Tutarı (Kuruş)
Lâpseki	735.382
Çardak	582.376
Bergos/Umurbey	291.648
Güreci	102.311
Kangırı	69.377
Tekye	63.235
Subaşı	47.614
Yapıldak	45.735
Yenice	43.529

Tanzimat Dönemi idarî yapılanmasında Çardak köyüne muhtar-ı evvel birinci ve sâni (birinci ve ikinci muhtar) tayin edilmiştir.⁵⁵ 1840 yılında birinci muhtar Mustafa oğlu Hacı Mahmut, ikinci muhtar Mehmet oğlu Hacı İzzet idi.⁵⁶ Daha sonra Çardak

⁵⁰ BOA, NFS. d. 1233, 18-36, 1256/1840.

⁵¹ Müge Kübra Oğuz, *Temettuat Defterlerine Göre Lâpseki Kazasının Sosyo Ekonomik Yapısı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2013, s. 16.

⁵² BOA, DH. MTV.16.44, 1330/1912.

⁵³ Osmanlı Devleti'nde olağanüstü zamanlarda toplanan vergilere denir. Ancak daha sonra düzenli tahsil edilen bir vergi biçimine dönüştürülmüştür (M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 1, s. 112-114).

⁵⁴ BOA, D. MKF. d. 31690.90, 15 Za 1248/5 Nisan 1833.

⁵⁵ 1833 yılından itibaren taşralarda muhtarlıkların kurulmaya başlamasıyla her mahallenin ileri gelenleri arasından iki kişi oybirliği ile seçilmiş; bunların birincisine “muhtar-ı evvel” diğerine “muhtar-ı sâni” denilmiştir. Bkz. Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2013, 3. Baskı, s.38-40.

⁵⁶ BOA, NFS. d. 1233.18

nahiye olmuştur.⁵⁷ 1307/1890'da Çardak'ın belediye yapılması düşünülmüşse de bu gibi yeni nahiye olan köylerin belediyeye dönüştürülmesi fazla masrafa neden olacağından vazgeçilmiştir.⁵⁸ Halkın yardımlarıyla Çardak'ta bir nahiye yönetim binası inşa edilmeye başlanmış ve binanın açılışı Mart 1891'de sağlanmıştır.⁵⁹ Bu sırada Çardak'ın bağlı olduğu kaza Lâpseki; sancak ise Biga'dır. 19. yy. sonlarında Çardak nahiyesine bağlı köy sayısı ise on beştir.⁶⁰

1.3.3. Seyahatnamelerde Çardak

Çardak hakkında çeşitli tarihlerde kaleme alınan seyahatnamelerde bilgi verilmektedir. Bunların en önemlilerinden biri 1659 yılında Sultan IV. Mehmet'le Çardak'tan geçen Evliya Çelebi'nin "*Seyahatname*"sidir. Yazar eserinde, Çardak hakkında şunları kaydetmektedir:⁶¹

“Çardak, Anadolu Eyâleti içerisinde kalan mâmur bir iskeledir. Deniz kenarında bağlı bahçeli tek katlı bin adet kiremit örtülü ev vardır. On yedi adet câmi ve mescit vardır. Bunlar içerisinde en büyüğü kubbesi kurşun kaplı Ece Yakup Câmii'dir. Bu caminin sahibi hakirin büyük dedelerinin kardeşlerindedir. Cami, cemaati oldukça fazla olan eski bir yapıdır. Ece Yakup salla karşıya geçen Gazi Süleyman Paşa'nın arkadaşlarından biridir. Çardak'ta yaptırmış olduğu caminin nezareti bendedir. Yüz elli akçeli bir hâkim tarafından idare edilmektedir. Yeniçeri serdarı, kethüdayeri ve

⁵⁷ 1864 Vilâyet Nizamnâmesi'nde, nahiyeden bahis açılmakla beraber konuyla ilgili yeterli hüküm ortaya konulmamıştır. Nihayet 1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyet Nizamnâmesi ile nahiyeler taşra yönetiminin bir parçası olmuştur. Bunun 52. maddesine göre, en az 500 erkek nüfusa sahip köyler veya çiftlikler nahiye olabilecektir. Bkz. İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2011, s. 99; Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 2006, s. 118.

⁵⁸ BOA, DH. MKT. 1699.30, 24 Cemaziyelahir 1307/15 Şubat 1890

⁵⁹ Nahiyenin müdürü Süada Bey ile Lâpseki kazası idare meclisi azalarından Fehim Bey, nahiye merkezinin inşasında gösterdikleri yararlılıktan dolayı beşinci rütbeden "Mecidi Nişanı" ile ödüllendirilmiştir (Eylül 1891). BOA, DH. MKT. 1865.110, 3 Safer 1309/8 Eylül 1891; BOA, DH. MKT. 1820.82, 10 Şaban 1308/21 Mart 1891.

⁶⁰ Şemsettin Sami, *Kâmusü'l-Âlâm*, C. 3, Mıhran Matbaası, İstanbul 1308, s.1863.

⁶¹ Evliya Çelebi, 5. Kitap, s. 150-151. Naima IV. Mehmet'in Çardak'a vardığı tarihi, 27 Eylül 1659 olarak vermektedir. *Târih-i Na'îmâ*, C. 4, (haz. Mehmet İpşirli), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007, s. 1848.

subaşı vardır. Süslü bir tekkenin mukim dervişleri vardır. Çarşısında II. Mehmet'in yaptırdığı hanla beraber birkaç han, üç yüz dükkân ve bir hoş hamam mevcuttur. Bundan başka birkaç da sıbyan mektebi açıktır..."

Evliya Çelebi, Gazi Süleyman Paşa yoldaşı Ece Yakup ile Fatih devri denizcilerinden Yakup Bey'i birbirine karıştırmıştır.⁶² Çünkü verdiği bilgiler çelişkilidir. Buna karşın Çardak'daki caminin nezaretinin (denetiminin) kendisinde olduğunu iddia etmesi ve soyunu oraya dayandırması ilginçtir. Çardak'ta Ece Yakup adına kayıtlı bir vakıf bulunmamaktadır. Vakfiye şartlarına göre Yakup Bey, kendi vakfının denetimini aile üyelerinden birine şart koşmamış; herhangi güvenilir birine bırakmıştır.⁶³

Çardak'tan bahseden bir başkası Castellan'dır. 18. yüzyıl başlarında Fransız seyyah, "*şirin bir sahil köyü*" olan Çardak'ta buğday ve pamuk tarlaları ile meyve bahçeleri, üzüm bağları, birbirine yakın mesafede birçok çeşme gördüğünden; bu çeşmelere suyun künklerle taşındığından ve bunun için yaptırılmış olan bir su kemerinden bahseder.⁶⁴ Ayrıca Çardak'taki evlerin genellikle ahşap olduğunu belirterek ağaç sayısının fazlalığını, çeşme ve değirmen gibi yapıların varlığını vakıf kültürüne bağlayarak Çardak'ta antik yerleşimlerin izini sürer. Bu anlamda onun dikkatini Gazi Yakup Bey Camii ve hanı içindeki devşirme mermer sütunlar çekmiştir; ona göre cami, antik kalıntılar üstüne inşa edilmiştir. Castellan, Çardak'ta birçok kaz ve ördeğe rastladığını ve Çardak'ın önemli ekonomik faaliyetinin balıkçılık olduğuna dikkat çekmiştir.⁶⁵ 1880'li yıllarda Anadolu'yu dolaşan bir başka seyyah Vital Cuinet ise Çardak'ı üzüm

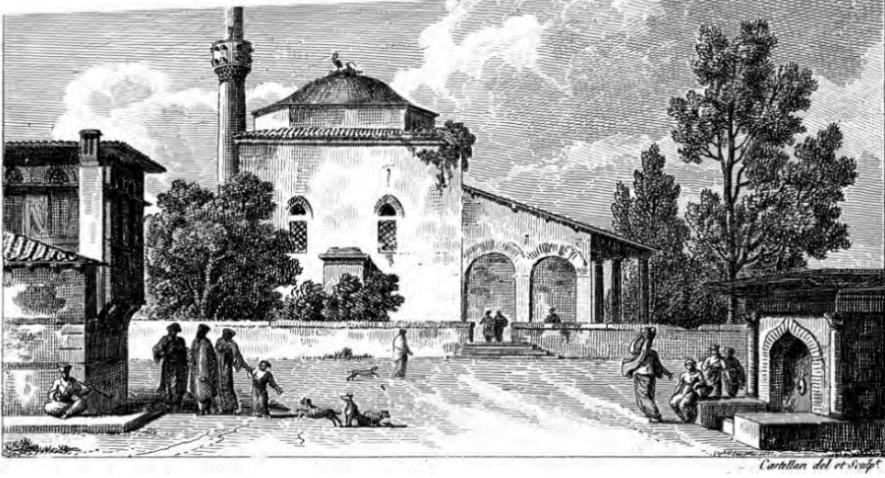
⁶² Nuran Tezcan, "Seyahatname'de Doğrular ve Yanlışlar Bağlamında İstanköy'deki Hipokrat Çımarı ve Evliya Çelebi", *AİBÜ Sosyal Bilimle Enstitüsü Dergisi*, C.13, Semih Tezcan'a Armağan, 2013, s. 409.

⁶³ VGMA, 583.9.16.

⁶⁴ A. L. Castellan, *Lettres sur la Grece, Hellespont et Cohstantinople*, Paris 1820, C. 1, s .272.

⁶⁵ A. L. Castellan, *Lettres sur la Grece*, C.1, s. 272-280.

bağları olan ve Dimetoka⁶⁶ ticaret yolunun geçtiği “şirin bir sahil nahiyesi” olarak betimler.⁶⁷

Mosquée de Schardak .

Gazi Yakup Bey Camii (Castellan 1811)

1.3.4. Çanakkale Savaşları'nda Çardak

Konumu itibariyle muharebe alanına uzak olan Çardak, Anadolu yakasındaki birliklerin ikmal yolu üzerinde bulunması hasebiyle, Çanakkale Savaşları'nda kullanılan lojistik ve sağlık üslerden biri olmuştur. O dönemde Çardak'ta; İskele Komutanlığı, erzak ambarları, hayvan deposu ve sağlık hizmetlerine yönelik yüz elli yataklı bir hastane vardı.⁶⁸

Çardak ve civarında herhangi bir çatışma yaşanmamışsa da cephe gerisinde Çardak İskeleyi, düşman gücün hedefinde olmuştur. Çardak önlerinde askerî mevzilerin yanı sıra zaman zaman sivillere

⁶⁶ Günümüzde Çanakkale Biga ilçesine bağlı “Gümüşçay” adlı beldedir.

⁶⁷ Bu çerçevede bkz. Vital Cuinet, *La Turquie d'Asie* (Géographie administrative, statistique descriptive et raisonnée de l'Asie Mineure), C. 3, Paris 1984, s.760-761.

⁶⁸ İrfanTeksüt, Necati Köse, *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (04 Haziran 1915 - 09 Ocak 1915)*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012, C. 5, 3. Kitap, s. 485-486, 492 vd.; *Çanakkale Cephesi*, C. 5, 1. Kitap, s. 246.

ve yaralı taşıyan hastane gemilerine saldırılar düzenlenmiştir.⁶⁹ Nitekim 25 Ağustos 1915 günü “Şam” adlı nakliye gemisine İngiliz denizaltısı E-11’den atılan torpidodan gemi az hasarla kurtulabilmiştir.⁷⁰ Yine, Çardak-Gelibolu arasında yük taşıyan Çardaklı Ahmet Reis yönetimindeki “Derviş” isimli dört tonluk alamana da denizaltılar tarafından ateşe maruz kalmış ve hasar görmüştür.⁷¹ 15 Kasım 1915 günü Çardak’a yönelen E-11, bu defa un yüklü “Despina” adlı tekneyi torpillemiş, isabet alan tekne Çardak önlerinde batmış, teknedeki üç mürettebat hayatını kaybetmiştir.⁷²

Çanakkale Savaşları’nda ordudan kaçıp çetecilik faaliyetine katılanlar divan-ı harb-i örfide yargılanıp idam ediliyordu. Ordudan firar edip Çardak ve çevre köylerde hırsızlık yaptıkları gerekçesiyle Çardaklı Kullukoğullarından Mehmet oğlu Ahmet ile Kostanti oğlu Vasil idam edilmiştir.⁷³ Özellikle de seferberliğin ikinci yılında asker kaçakları artmıştır. Çardak’a bağlı Mecidiye köyünde bunlardan oluşan Arnavut İzzet Çetesi ile Dibektaş köyünde Laz Ahmet Çetesi eşkiyalık yapmışlardır. Her iki çete de Lâpseki ve Çardak halkına huzur vermemiştir.⁷⁴

30 Ekim 1918’de imzalanan “Mondros Mütarekesi”nin ardından 8 Kasım 1918 günü Sebdülbahir ve Kumkale’den fiilen başlayan işgal, 30 Kasım’da Gelibolu’ya ulaşmış ve Aralık ortalarında tüm Çanakkale’ye yayılmıştır.⁷⁵ İşgalden sonra

⁶⁹ Figen Atabey, *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.184.

⁷⁰ *Çanakkale Deniz Savaşları 1915*, (haz. Çanakkale Boğaz Komutanlığı), Deniz Basımevi, İstanbul 2008, 2. Baskı, s. 27-28.

⁷¹ Kemal Koç, *I. Dünya Savaşı’nda Çanakkale Boğazı ve Marmara’da Denizaltı Muharebeleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012, s. 303.

⁷² İskele Komutanlığı’nın bulunduğu Çardak’ta ikmal malzemesi ve yaralı nakli iskeleye yanaşan gemiler aracılığıyla gerçekleştirilmekteydi. Bkz. *Çanakkale Cephesi*, C. 5, 2. Kitap, s.485,498; *Çanakkale Deniz Savaşları*, s. 35.

⁷³ BOA, İ. DÜİT, 173.37, 15 Z. 1334/13 Ekim 1916 .

⁷⁴ Kırk kişilik gruplar halinde faaliyet gösteren bu çeteler, daha sonra Akbaş Baskını’nın etkin isimlerinden Umurbey nahiyesi Müdürü Reşadettin Bey’i de öldürmüşlerdir. Bkz. Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1965, s. 9, 70.

⁷⁵ Mehmet Okur, “Mondros Mütarekesi’nin Boğazlara Uygulanışı”, *Çanakkale Tarihi*, C. 6, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 3224; Umut Çevik, *Milli*

Lâpseki'den Ezine'ye kadar olan bölge 28. İngiliz Tümeninin idaresine verilmiştir.⁷⁶

30 Haziran 1920 tarihinde sabahın erken saatlerinde Lâpseki önlerine gelen bir İngiliz zırhlısından iki yüz Yunan askeri karaya çıkmış; hükümet konağını ele geçirmiş ve dükkânları yağmalamışlardır. Bunun üzerine halk büyük bir panik ve korkuyla evlerini terk etmiştir.⁷⁷ Buradan Çardak'a da bir müfreze gönderilmiştir. O dönemi yaşayanlar bu durumu şöylece ifade etmişlerdir: “Yunan mezalimini görenler; o derece vatan hissi duymuş ki, eşkiya bile tövbe ederek birer birer cepheye gitmiştir.”⁷⁸ Böylece Çardak ve Lâpseki bölgesinde işgal güçleri yaklaşık iki yılı aşkın bir süre kalmıştır.⁷⁹ Bünyesinde iki yüz Yunan ve bir de otuz kişilik Hint müfrezesini barındıran bu işgal kuvveti, Lâpseki'de kaldığı süreçte Çardak ve çevre köylerde devriye gezmişti.⁸⁰

1.4. Millî Mücadele'de Çardak

Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasıyla başlayan millî mücadeleye Çardak ve Lâpseki halkı da katılmış, büyük yararlılıklar göstermişlerdir. Millî unsurlara yardım etmek üzere Lâpseki'de Hancı Lütfü Bey ve İbrahim Ağa'nın önderliğinde bir kuvvet oluşturulmuştur.⁸¹ Bu cemiyet, Kuva-yı Milliyeye silah sağlamak üzere yapılan Akbaş Baskını'nda etkin bir rol üstlenmiştir. Baskında yük taşımakta kullanılabilecek ne kadar hayvan ve araç varsa hepsi Umurbey'de toplanmış, aynı amaçla

---

Mücadele ve Atatürk Döneminde Gelibolu, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2009, s. 41.

⁷⁶ Muhammet Erat, “Millî Mücadele'de Çanakkale Bölgesi”, *Çanakkale Tarihi*, C. 6, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 3102.

⁷⁷ BOA, DH. EUM. AYŞ. 43.9, 19 L. 1338/6 Temmuz 1920.

⁷⁸ Uluğ İğdemir, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s. 69.

⁷⁹ Haziran 1922'de Lâpseki'deki İngiliz müfrezesi ağırlıklarıyla beraber Karabiga'ya nakledilmiştir. BOA, DH. İ. UM. 20.14.

⁸⁰ Buna göre Çardak'ta 13 Aralık 1921 tarihinde iki subayın emrinde seksen kişilik piyade ve süvariden oluşan bir İngiliz müfrezesi tarafından yapılan arama sırasında bir kısım askerî malzemeye el konulmuştur. BOA, DH. EUM. AYŞ. 58.65. Yine, 22 Aralık 1921'de Çardak'ta Konyalı Ahmet ve Hacı İbrahim'in evlerinde yapılan aramada bazı askerî malzeme ele geçirilmiştir. BOA, DH. EUM. AYŞ. 58.49.

⁸¹ Güven, *Anzavur İsyanı*, s. 35.

Çardak, Lâpseki ve Gelibolu İskelelerindeki kayık ve tekneler Çardaklı Hasan Kaptan'ın gayretleriyle Umurbey İskelesi'ne sevk edilmiştir (24-25 Ocak 1920).⁸²

İşgal döneminde bölge halkını tedirgin eden çeteler, Kuva-yı Milliye'nin bölgeye gelmesinin ardından pişmanlıklarını bildirmiş olmalarına rağmen kanunsuz hareketlerini sürdürmüşlerdir. Bu nedenle de çetenin elebaşları Arnavut İzzet ve Laz Mehmet'in de aralarında bulunduğu on beş kişi Çardak meydanındaki çınar ağaçlarında idam edilmişlerdir. Böylece halk rahat bir nefes almıştır.⁸³

1.5. Cumhuriyet Dönemi'nde Çardak

1930 yılında Çardak'ta “belediye” kurulmuştur.⁸⁴ Cumhuriyet Dönemi Çardak için bir teşkilâtlanma dönemi olmuştur. Bu çerçevede Çardak'ta sosyal ve spor amaçlı dernekler faaliyet göstermeye başlamıştır; bunlardan biri 1925 yılında yirmi beş üye ile kurulan Çardak İdman Yurdu'dur.⁸⁵ Trakya Umumî Müfettişi General Kâzım Dirik tarafından yaptırılan “*Arıburnu Şehitliği*” Çardak'ın simgelerinden biri olmuştur. 30 Ağustos 1940 tarihinde tamamlanan şehitlikte, Çanakkale Savaşları'nda yaralanıp gemilerle Çardak'taki hastaneye nakledilen ve tedavileri sırasında şehit düşen 2.030 kişi gömülüdür.⁸⁶

⁸² Ahmet Altıntaş, *Milli Mücadelede Çanakkale 1919-1923*, (ed. Servet Avşar), Asil Yayıncılık, Ankara 2007 s.134; Güven, *Anzavur İsyanı*, s. 36-38.

⁸³ Çeteciler, kendilerini bastırmak üzere gönderilen Çerkez Ethem'in kardeşi Tevfik Bey'le görüşerek pişman olduklarını bildirmişlerdir. Bunun üzerine çetecilerin Çardak'ta gecelemlerine izin verilmiştir. Ancak onlar, sabaha kadar bir dizi soygun ve taşkınlık yapmıştır. Sabah olduğunda Çardaklılar bir heyet oluşturarak durumu Tevfik Bey'e anlatmış ve yardım istemişlerdir (Güven, *Anzavur İsyanı*, s.71).

⁸⁴ 1930'da yürürlüğe konan 1580 sayılı Belediye Kanunu ile nüfusu iki binden fazla olan yerlerde, belediye kurulması kararlaştırılmıştır. Bkz. Nuri Tortop, Burhan Aykaç vd., *Mahalli İdareler*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2006, s. 38; Musa Şaşmaz, *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-1963)*, C. 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.363.

⁸⁵ Bkz. İbrahim Tali'nin 16.6.1934 gün ve 492 sayılı Trakya Umum Müfettişliği “*İdman işleri*” Raporu, (Aktaran: Rıfat N. Bali, *1934 Trakya Olayları*, Libra Yayınları, 2013, 4. Baskı, s. 514).

⁸⁶ Şemsettin Çamoğlu, *Çanakkale Boğazı ve Savaşları*, Eski Muharipler Cemiyeti Çanakkale Şubesi Yayını, İstanbul 1962, s. 211; S. Murad Hatip, *Bahriye Şehri Kala-i*

İKİNCİ BÖLÜM

ÇARDAK KİTABELERİ

2.1. Kitâbe Kavramı

“Kitâbe” kelime anlamı itibariyle “yazmak” veya “yazı” demektir. Terim anlamı ise, binaların kemerlerine, kapı üzerlerine hayrat türü eserlerin cephelerine veya herhangi bir nesne üzerine yazılan levhalara denir.⁸⁷ Kitâbeler buldukları yapıların kimlik kartları gibidir; onların ne zaman ve kim tarafından yaptırıldıklarını gösterirler. Bundan başka ayetler, hadisler, kelâm-ı kibarlar (atasözleri), manzumlar ve daha birçok unsur kitâbelerde bulunur.⁸⁸ Kitâbe ve yazıtların incelenmesi ve okunması Epigrafinin konusudur. Bu ilim dalı daha çok mermer, taş, ahşap, maden ve buna benzer nesnelere kazınmış yazılarla ilgilenir.⁸⁹

Taşlara yazılar şu şekilde aktarılırdı: Öncelikle hattatlar tarafından kâğıda yazılmış harfler iğne ile delinir; daha sonra yünden dokunmuş bir kumaş içerisine konulan kömür tozu, deliklerin üzerine vurularak harflerin izleri, taşta yansıtılırdı.⁹⁰ 19. yy.sonlarında Türkiye’yi ziyaret eden Fransız sanatkâr Lecomte, taş yontucuları hakkında bilgi verirken, bunların çelik yerine hâlâ ferforje

---

Sultaniye (Çanakkale), Ankara Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi, Ankara 2009, s. 205.

⁸⁷ M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 234; Şemseddin Sami, *Kāmus-ı Türkî*, İkdam Matbaası, Dersaadet 1317, (Tıpkı Basım: Kapı Yayınları, İstanbul 2009), s. 1144.

⁸⁸ Ali Yardım, bu konuyla alakalı yapılan tartışmaları kitabında etraflıca değerlendirmektedir (Bkz.*Alanya Kitâbeleri*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 2002, s. 9-12).

⁸⁹ Yardım, *Alanya Kitâbeleri*, s. 12.

⁹⁰ Süleyman Berk, *Zeytinburnu’nun Tarihi Mezar Taşları*, İstanbul Zeytinburnu Belediyesi Yayını, İstanbul 2006, s. 42; Ratıp Kazancıgil-Hasan Karakaya-Neriman Köylüoğlu vd. (haz.), *Edirne Müzesi Mezar Taşlarından Örnekler*, Edirne 2012, s. 4.

kullandıklarını; oturarak çalışıp oldukça düzgün işler çıkardıklarını anlatır.⁹¹

Osmanlı kitâbelerinde 16. yüzyıl sonlarına değin, Arapça ve Farsça ibâreler bulunmaktaydı. Bunlarda ayet ve hadislerin yanısıra önemli şâirlerin manzûmeleri de vardı. Daha sonra Farsça tümenden terkedilmiş; Arapça ise sadece başlıklarda ve dua cümlelerinde kullanılmıştır.⁹²

Mezar kitâbelerinde, 17. yy. öncesinde kişileri tanımlamada baba isimleri ile yetinilirken daha sonra, onların ne iş yaptıklarına, nereli olduklarına, hangi sebepten vefat ettiklerine ve lâkaplarının ne olduğuna dair ayrıntılı bilgiler verilmeye başlanmıştır. Çardak Kitâbeleri, hem yapı hem de mezar taşları üzerine kazınmıştır. Çoğunlukla silmeler içerisine alınan harflerin etrafı tümenden yahut kısmen (YM 163, HZR 45) kazınmıştır. Konumuzun büyük kısmını mezar taşları oluşturması hasebiyle aşağıda, Türklerde mezar taşı geleneğinin ne olduğu üzerinde kısaca durulacaktır.

2.2. Türklerde Mezar Taşı Geleneği

Türk mezarlarının tarihlendirilebilen ilk örnekleri Hunlara (M.Ö. 3. yy.-M.S. 220) aittir. Çin kaynaklarında, Türklerin mezarlarına kurgan, başlarına dikilen taşlara da balbal⁹³ denilmiştir. Dışarıdan bakıldığında bir tepe görünümünde olan kurganların, toprak altında kalan kısımları farklı bir şekilde düzenlenir. Ölülerden bazılarının ahşap bir sandukaya konulduğu, bazılarının ise mumyalandığı görülür. Mezarlara ölülerin hayattayken

⁹¹ Lecomte Pretextat, *Türkiye’de Sanatlar ve Zeneatlar*, haz. Ayda Düz, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 61.

⁹² Edhem Eldem, “İstanbul’da Müslüman Mezarlıkları ve Mezar Taşları”, www.obarsiv.com.

⁹³ Balbal hakkında farklı tanımlamalar da yapılmaktadır: Meselâ, “balbal”ın vefat edenin hayatta öldürdüğü kişileri gösterdiği belirtilmiştir. Ayrıca, kadın tasvirli balballara rastlanması da bazı araştırmacıları, balbalların, ölülerin kendi sûretleri olabileceği zannına götürmüştür. Bkz. Demet Karaçağ, *Bursa’daki 14-15.Yüzyıl Mezar Taşları*, Eryılmaz Ofset, Ankara 1994, s. 3-5. Balbal geleneğinin Anadolu’da bugün yaşadığına dair bilgi için bkz. Fahri Dağı, “Balbal Dikme Geleneğine Anadolu’da Bir Örnek: Hz. Ökkeş Balbalları ve Balballar Üzerine Yeni Bir Yaklaşım”, *İJOESS*, year 6, volume 6, issue 20, September 2015, s. 123-126.

kullandıkları eşyalar da yerleştirilir. Göktürkler (552-744), Hunların bu şekildeki mezar geleneğini sürdürmekle beraber, ölülerini yakarak da gömmüşlerdir.⁹⁴

Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han (942-955) zamanında Türklerin İslamiyeti kabul etmeleriyle kurganlar “türbe” olarak isimlendirilen kümbetlere dönüşür.⁹⁵ Türbelerde ölü, toprağın altına gömülürken, üstteki lahit sembolik bir durum arzeder. Bu tür birçok anıt, Karahanlılar ve aynı dönemin bir başka Türk devleti Gazneliler (963-1186) devrinden günümüze kadar ulaşmıştır. Oğuz Türkleri ise ölülerini elbiseleri, şahsî eşyaları ve silahlarıyla gömmekteydiler. Mezarlar oda biçiminde yapılır ve üzerlerine topraktan bir külah geçirilirdi. Bunlar bir Türk çadırını andırmaktaydı. 1071 Malazgirt Zaferi’yle Anadolu kapıları Oğuzlara açıldı; ardından 1077’de İznik’te Anadolu Selçuklu Devleti kuruldu. Bu tarihten itibaren Anadolu’da şekillenen mezar tipolojisiyle, Beylikler ve Osmanlı’nın klâsik çağındaki (1300-1600) mezarlar birbirine benzemektedir.⁹⁶

İslâm Dini’nde ölünün nasıl gömüleceğine dair açık bir hüküm bulunmamasına karşın, görkemli mezarlardan kaçınılmıştır.⁹⁷ Mezarların kimlere ait olduğunun bilinmesi için, mezarın başına kişiyi tanımlayıcı bir taşın dikilmesine izin verilmiş ancak bunların üzerine mescitlerin inşası yasaklanmıştır. İslâm’a göre yıkanıp kefenlenen ölü, yüzü kıbleye gelecek şekilde, sağ tarafı üzerine toprağa açılmış mezara konur ve ölünün üzerine toprak düşmesini engellemek amacıyla önce tahta parçaları yerleştirilir sonra da kürekle veya elle toprak atılarak mezar kapatılır.⁹⁸

⁹⁴ Bkz. Karaçağ, *Bursa’daki 14-15.Yüzyıl Mezar Taşları*, s. 3-6; Mehmet Mandaloğlu, “İslamiyetten Önce Türklerde Toplantı ve Törenler”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y. 16, S. 2; Ağustos 2012, s. 221-223; Cengiz Alyılmaz “Eski Türk Mezar Geleneği ve Bursa’daki Türbeler”, *Bursa Şehrengizi Bildiriler Kitabı (28-30 Nisan 2011)*, Bursa Büyükşehir Yayını, Bursa 2011, s. 93-107.

⁹⁵ Alyılmaz, “Eski Türk Mezar ...”, s. 103

⁹⁶ Karaçağ, *Bursa’daki 14-15.Yüzyıl Mezar Taşları*, s. 6-7.

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Youssef Ragheb, “İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, (ed. Jean Louis Bacque-Grammot, Aksel Tibet), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1996, s. 18 vd.

⁹⁸ Hayreddin Karaman, Ali Bardakoğlu, Yunus Apaydın (ed.), *İlmihal*, C. 1, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, İstanbul 1999, s. 366-367.

İslâmiyet'in ilk devirlerinde her çeşit mezar yapımına karşı çıkmış; ancak ölüyü vahşî hayvanlardan koruyabilmek adına, mezarın üzerine taşların dizilmesi hoş görülmüştür. Daha ılımlı bir bakış açısına sahip İslâm âlimleri ise basit mezarların yapılabileceğini ifade etmişlerdir. Tabii ki, ruhsat verilen mezarlar, bugünkü şekilde inşa edilmiyordu. İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte Mısır, İran veyahut Türk geleneklerinin İslâmî değerlerle kaynaşması sonucu yeni bir mezar kültürü ortaya çıkmıştır. Bu kültür üzerinde Türklerin Müslüman olmadan önceki inançlarının da etkisi olmuştur.⁹⁹

İslam toplumlarında günlük hayatın yoğun olarak şekillendiği alanlarda mezarlıklar yapılırdı. Nitekim Osmanlı Devleti ve öncesinde mezarlar mahallelerle içiçeydi. O dönemlerde her caminin, medresenin, mektebin veya tekkenin etrafında bir hazireye rastlanır. Müslümanlar ölümü bir başka yaşama açılan kapı olarak görür. Bu şekilde her daim var olduğuna inananlar hayatta kalan sevdiklerinin varlığını bir nebze de olsa yanlarında hissetmek ister. Yaşayanlar da kaybettiklerinin acısını, her gün onların üzerine okudukları bir Fatihayla dindirmek arzusu taşır. Buna karşın, Türkiye'de 1930'larda şehiriçi mezarlıklar halkın sağlığını tehdit ettiği gerekçesiyle, şehir dışına taşınmaya başlanmıştır. Aslında "sağlık" bir başka amaç için kılıf olmuştur! Zîra mezarlık olarak kullanılan alanlarda zaman geçmeksizin çeşitli evsafa binalar yükselmiştir.¹⁰⁰ Birçok kabristan yok edilmiştir. Harabelerden çıkarılan kitâbeler veya mezar taşları ise farklı binalarda rastgele kullanılmıştır.¹⁰¹

⁹⁹ Hans-Peter Laqueur, *Hüve'l-Baki*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, s. 1-5.

¹⁰⁰ Semavi Eyice, "Mezarlıklar ve Hazireler", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, (ed. Jean Louis Bacque-Grammot, Aksel Tibet), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996, s. 130-132; Mehdi İlhan, "Diyarbakır'ın Türbe, Yatır ve Mezarlıkları", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, (ed. Jean Louis Bacque-Grammot, Aksel Tibet), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996, s. 172; Süheyl Ünver, "Bursa'da Devciler Kabristanı Ne Oldu", *Yeni Tarih Dünyası*, C.2, S. 13, İstanbul 1954, s. 557; Çamoğlu, *Çanakkale Boğazı*, s. 26.

¹⁰¹ Karaman Kalesi'nde bunun birçok örneği vardır (Konyalı, *Karaman Tarihi*, s. 164, 171-174). Kitâbelerin binaların yapımında kullanılması sadece son devir Türklerine has bir durum değildir. Onikinci asırda Bizanslar, İznik'i Türklerin elinden aldıklarında onların mezar taşlarını İznik Surları'nın yapımında kullanmışlardır. Bkz. Seyfi Başkan,

Türklerde mezar taşları; lahit, sanduka ve şâhideli olmak üzere üç ana grupta değerlendirilir. Lahit mezar taşları, dikdörtgen prizma şeklinde yekpâre taş ve onun parçalarından çatı biçiminde yapılıdır. Sanduka tipi mezar taşında ise taş malzeme bir bütün hâlinde veya kapaklı olarak işlenir. Selçuklular devrinde bunun alçı veya ahşap malzemeye yapıldığı da görülür. Şâhideli mezarlarda ise mezarın baş ve ayak kısmına şahsın kimliğini açıklayıcı veya ölümle ilgili ifâdelerin yazıldığı taşlar konur. Çardak'ta şâhideli mezarlardan başka lahit ve sanduka biçiminde bir mezar taşına araştırmalarımız sırasında rastlamadık. Şâhideli mezar taşlarının içeriklerinde dönemsel olarak farklılıklar göze çarpmaktadır. Beylikler ve Osmanlı'nın ilk devirlerinde, baştaşının ön yüzüne ayet, arkasına hadis; ayak taşının ön cephesine künye, arkasına ise tarih yazılırdı.¹⁰² Çardak'ta baş ve ayak taşları korunan altı mezar vardır. Gazi Yakup Bey külliye haziresinde bulunan Yakup Bey ve onun oğlu Mehmet ile Fatıma Hatun'un baş ve ayak taşlarının her iki yönünde yazı bulunmaktadır (HZR 1, 2 ,3). Ayşe Hatun'un ise yalnız baş taşının ön yüzünde yazı vardır (HZR 4). Kalan iki mezarın da baş ve ayak taşlarında herhangi bir yazı yoktur (HZR 5, 6). Bahsedilen taşların tümü 1500 yılı öncesine aittir. Çardak'ta tespit edilebilen diğer mezar taşları şahide şeklinde olup mezar yerleri belli değildir.

Mezar taşı yapımında çoğunlukla mermer tercih edilir. Marmara Adası'ndan temin edilen mermer, kolay işlenebilen bir taş olması nedeniyle ince ve detaylı motiflere imkân vermektedir.¹⁰³ Çardak'ta mermerden başka, buraya yakın Mecidiye köyü civarında çıkan kumtaşından¹⁰⁴ şahideler yapılmıştır. Ancak tabiat şartlarına dayanıksız kumtaşından dikilen şahideler ufalanırken, kitâbelerin birçoğu da silinmiştir.

Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1996, s.69.

¹⁰² Yardım, *Alanya Kitâbeleri*, s. 50.

¹⁰³ İ. Hulusi Güngör, *Kâgir Yapı*, C. 1, Baha Matbaası, İstanbul, trz., s. 47.

¹⁰⁴ 0,1-2 mm büyüklüğündeki kumların tabii bir çimento ile birleşmesinden meydana gelir. Yapılar için en dayanıklı olanları tabii çimentosu silisli olanlardır (Güngör, *Kâgir Yapı*, s. 44).

2.3. Çardak Kitâbeleri

Çardak Kitabelerini iki ana başlık altında ele alacağız. Bunlardan birincisi mezarlıklardaki kitâbeler, ikincisi yapı kitâbeleridir. Osmanlı dönemi mezarlarının buldukları alan “hazire” veya “mezarlık” şeklinde isimlendirilebilir. Hazire, çoğunlukla etrafı duvar veya parmaklıkla çevrilen, ölülerin gömüldüğü; cami, medrese, tekke ve türbe bahçelerine denir.¹⁰⁵ Bunlara daha çok hayrat eserlerin (vakıfların) kurucuları ve onların aileleri defnedilirdi. Tekke hazirelerine de genellikle o tekkenin postnişinleri ve bunların aile efradı gömülürdü. Esasen bu hazirelerin birçoğu vakfiyelere konu olmuştur. Nitekim, Yakup Bey Vakfiyesi’ne göre vâkıfın ailesine mensup olanların defni için külliye bir türbe inşa ettirilmişti.¹⁰⁶ Mezarlıklar ise herhangi bir yapıya bağlı olmaksızın yapılmıştır.

Yakup Bey’in aile üyelerinin defnedildiği türbe veya sofadan ziyade Yakup Bey Camii çevresinde bir “hazire” olmalıdır. Hâlen Yakup Bey’in mezarının varlığı bunun bir göstergesidir. E. Ayverdi, 1950’li yıllarda külliye haziresindeki mezar taşlarını incelerken, müze müdürü Halil Edhem Bey’in kırk beş sene evvel (1910’lu yıllar) sözü edilen mezarlarda düzenleme yaptığını halktan dinlemiştir. Ayverdi araştırma yaptığı tarihte sözü edilen hazireye “*Kadınlar Mezarlığı*” denildiğini belirtir.¹⁰⁷

Taşların bulunduğu ikinci mezarlık, Çardak’ın güneydoğusunda yer alan günümüzde “*Eski Mezarlık*” ismiyle bilinen yerdir. Mezarlık yüzeyindeki mezar taşı parçalarından başka yirmi üç baş taşı tespit edilmiştir. Burada yapılacak az bir kazıntıyla başka taşların da ortaya çıkacağı muhakkaktır.

Bir diğer mezarlık Cumhuriyet Dönemi’nde yapılan “*Yeni Mezarlık*”tır. Osmanlı mezar taşları buraya muhtemelen, Külliye Haziresi’nden ya da Eski Mezarlık’tan getirilmiştir. Yeni Mezarlık’ta yüz doksan altı yazılı taş tespit edilmiştir. Bunların çoğu, mezarlığın

¹⁰⁵ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 1, s. 794.

¹⁰⁶ VGMA, 583.9.13.

¹⁰⁷ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi Zeyl*, İstanbul Fetih Cemiyeti Neşriyatı, Baha Matbaası, 1961, s. 28.

kuzeyindeki cümle kapısından girişte sağ ve sol duvarların dibine rastgele atılmıştır. Manzara o kadar hazindir ki, bilinçsizce buraya nakledilen taşların bir kısmı yeni mezarlara baş ve ayak taşı yapılmış; daha ötesi bu yapılırken taşlar ters konulmuştur. Üstelik taşlardan birinin üzeri betonla kaplanmıştır. Ayrıca taşlardan birkaçı üst üste konulmak sûretiyle “musalla taşı” yapılmıştır. Taşların birçoğu parçalanmıştır; taşmadan kaynaklanıyor olsa gerek, özellikle başlık ve toprağa giren ayak kısımları kırılmıştır. Yeni Mezarlık'ta kaderine terk edilen bu taşlar üzerinde çalıştığımız süre boyunca şahit olduğumuz bir başka ilginç husus ise şudur: Mezarlığa her gidişimizde taşların mevcut yerinden bir başka tarafa taşındığını gördük.

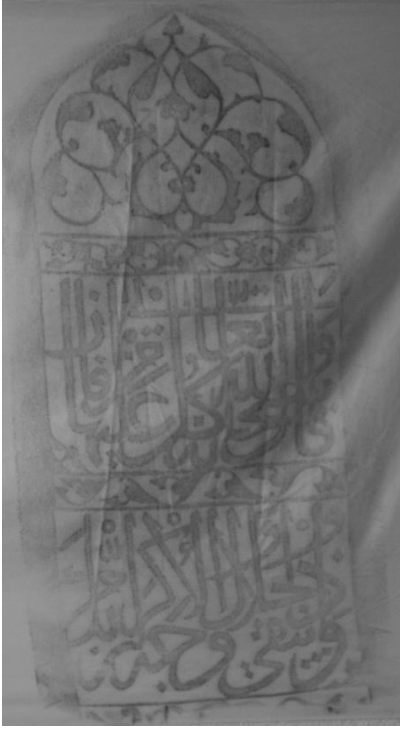
Çardak'ta bir mezar kitâbesi genel olarak şunlardan oluşur: Taşın en üst kısmındaki serlevha, başlıktan bağımsız, daha çok omuz ile boyun bölgesi denilen aralıkta bulunur. Bunlarda genellikle Allah'ın sonsuzluğunu veya yaratıcılığını anlatan isimler zikredilir. Nadiren “*el-Fâtiha*” veya ölümden duyulan ıstırabı yansıtan “*Ah mine'l-mevt*” ibarelerine tesadüf edilir. Serlevhaların altında; ölümden, yeniden dirilişten veya kişilerin şahsiyet özelliklerinden bahseden manzumalara yer verilir. Kimlik kısmında sadece ölünün ismiyle yetinildiği gibi baba, eş, anne, dede, kardeş ve sülâle adları da yazılabilmektedir. Kitâbenin sonunda ise mevtanın ruhuna “Fâtiha” okunması istenir ve ardından vefat tarihi yazılır. Her ne kadar bazı bölgelerde tarihin serlevhada bulunduğu rastlanırsa da Çardak Kitâbeleri'nde böyle bir örnekle karşılaşmamıştır.

2.3.1. GAZİ YAKUP BEY KÜLLİYE HAZİRESİ KİTABELERİ

1. Mezar Taşı

GAZİ YAKUP BEY KABRİ¹⁰⁸

Baş taşı ön yüzü:

قال الله سبحانه وتعالى كل من عليها فان
ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاکرام

Okunuşu: Kâle'llâhü sübhânehü ve
te'âlâ "**Küllü men 'aleyhâ fânin ve
yebkâ vechü rabbike zü'l-celâli
ve'l-ikrâm**".

Meâli: Yüce Allah şöyle buyurdu:
"**Dünya üzerindeki her şey fânidir.
Sadece ikrâm ve celâl sahibi
Rabb'inin kuvveti bâkî kalacaktır**".
Kur'ân, 55/27.

¹⁰⁸ Bu kabirdeki kitâbeler daha önce E. Hakkı Ayverdi tarafından okunmuştur. Ayverdi'nin okuyuşu ile bizim okuyuşumuz arasında farklılık vardır. Yazarın şahideyi "*Abdullah bin Hacı Yakub*" şeklinde okuması yanlıştır. Çevirileri karşılaştırmak için bkz. Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi*, s. 27.

Baş taşı arka yüzü:

[1] الله باقي

[2] عجبت لضاحك بلاء فيه والموت

طالبه¹⁰⁹

[3] قال الله تعالى كل نفس ذائقة الموت

Okunuşu: 1. Allâhü Bâkî.

2. ‘Acibtü li-dâhikin belâ’ün fihi ve’l-mevtü tâlibühü.

3. Kâle’llâhü te‘âlâ “**Küllü nefsin zâ’ikatü’l-mevt**”.

Anlamı: 1. Allah sonsuzdur.

2. “*Bir kişinin kederliyen gülüşüne hayret ederim. Zira ölüm onu istemektedir*”

3. Yüce Allah şöyle buyurdu: “**Her nefis ölümü tadacaktır**” (Kur’ân, 3/185).

¹⁰⁹ Hadisten çıkartılmış bir sözdür. Bu anlamdaki hadisin tam metni İbn-i Adiyy (el-Kamil, 2/273) ve Beyhaki’de (Şuab, Nu. 1058) geçmektedir. Bkz. Muhammed bin İsmail el-Haseni, *et-Tenvîrû Şerhü’l-Câmi’i’s-Sağır*, (thk. Muhammed İshak), C. 2, Mektebetü Darü’s-Selâm, Riyad 2011, s. 212, nu: 5375.

Ayak taşı ön yüz:

[1] الله ربي

[2] مرحوم حاجي يعقوب بن
عبدالله نور الله قبره

Okunuşu: 1. Allâhü Rabbî.
2. Merhûm Hâcî Ya'kûb bin
'Abdullâh nevvera'llâhü
kabrehü.

Anlamı: 1. Allah Rabbimdir.
2. Merhûm 'Abdullah oğlu
Hacı Yakup -Allah kabrini
nurlandırısın-.

Ayak taşı arka yüzü

[1] سبحان من تعزّز العباد بالقدره و
البقاء وقهر العباد بالموت والفناء¹¹⁰

[2] هذا قبر السعيد الشهيد المحتاج الي
رحمة الله تعالى

Okunuşu: 1. Sübhâne men
te‘azzeze’l-‘ibâde bi’l-kudreti
ve’l-bekâ’ ve kahara’l-‘ibâde bi’l-
mevti ve’l-fenâ’.

2. Hâze kabrû’s-sa‘îdi’s-şehîdi’l-
muhtâci ilâ rahmeti’llâhi te‘âlâ.

Mânâsı: 1. Kullara karşı
sonsuzluğu ve kudretiyle aziz
olan, ölüm ve yokluk ile onlara
boyun eğdiren Allah, her türlü
noksanlıktan uzaktır.

2. Bu kabir; yüce Allah’ın
rahmetine muhtaç, mübarek, şehit
[‘Abdullah oğlu Hacı
Yakub]’undur.

Sonradan mermerden yapılan mezar yerden üç kademeli olarak yükselmektedir. Birinci kademenin yerden yüksekliği 90, ikincinin 115, üçüncünün 168 cm’dir. Mezarın baş taşının sağında yer alan burma sarıklı başlık buraya ait değildir.

Okutucu işaretlerin kullanıldığı şahide yazıları celi sülüstür. Yazılar üç kat istife tabi tutularak alanda hiçbir boşluk bırakılmamıştır.

¹¹⁰ Yahya peygamberin, nebî olduğu rivâyet edilen Danyal’ın kabrine uğradığında işittiği bir cümle olduğundan bahsedilir. Bkz. Abdurrahman es-Safûri, *Nüzheti’l-Mecâlis ve Müntehabü’n-Nefais*, C. 1, Kastalya Matbaası, Mısır 1283, s. 46.

Çerçeve halindeki mezarın şahideleri sivri kemerlidir. Hem baş taşı hem ayak taşının ön ve arka yüzleri yazılıdır. Baş taşı ön yüzünde iki satır halinde yazılmış kitâbenin birinci satırını, alınlık ve ikinci satırdan ayıran iki adet rumî motifli bordür vardır. Alınlık kısmı da rumî ve palmet motifleriyle bezelidir. Baş taşı arka yüzü de şeklen ön yüzle aynıdır. Ancak alınlık kısmında rumî motifler arasına serlevha olarak “*Allâhü Bâkî*” ibaresi yerleştirilmiştir; rumî motifli bordür sayısı da üçe çıkmıştır.

Ayak taşı ön yüzünde Yakup Bey’in kimliği tek bir paftada üç sıra halinde istifle yazılmıştır. Alınlık kısmında ise “*Allâhü Rabbî*” ibaresinin çevresi rumî motiflerle süslenmiştir. Hem alınlık hem de alt kısım kitâbeden rumî motifli bordürlerle ayrılmıştır. Arka yüzde alınlık yine rumîlerle ve palmetle süslenmiştir. Birinci satırı alınlıktan ve ikinci satırdan ayıran bordürler rumî motiflidir; kitâbenin altında, üçgen tarzında iki adet rumî motifli ve bir düz bölmeli kısımlar vardır. Bunlar da ikinci satırdan kalın ve düz bir silme ile ayrılmıştır.

2. Mezar Taşı

MEHMET BEY KABRİ¹¹¹

Baş taşı ön yüzü:

[1] الله ولاسواه

[2] قال الله تعالى كل من عليها فان
ويبقى وجه ربك

ذوالجلال والإكرام

Okunuşu: 1. Allâhü velâ sivâhü.

2. Kâle'llâhü te'âlâ "*Küllü men 'aleyhâ fânin ve yebkâ vechü rabbike zü'l-celâli ve'l-ikrâm*"

Anlamı: 1. Allah'ın benzeri ve eşi yoktur.

2. Yüce Allah şöyle buyurdu: "*Her şey son bulacak; sadece celâl ve ikrâm sahibi Rabb'in kalacaktır*" (Kur'ân, 55/26-27).

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Baş taşı			96	11
Baş Taşı Kitâbe	37	37	54	11
Ayak taşı			107	9
Ayak Taşı Kitâbe	36,5	38	61	9
Satır Aralığı			25	
Elif			19-20	

¹¹¹ Bu kabir şahideleri ilk defa E. Hakkı Ayverdi tarafından okunmuştur. Yazar, hatayla Yakup Bey için kullanılan "hacı" unvanını Mehmet'e ait zannetmiştir. Karşılaştırma için bkz. Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi*, s. 28.

Baş taşı arka yüzü:

[1] الله باقى

[2] سبحان من تعزّز العباد بالقدرّة و
البقاء وقهر العباد بالموت والفناء¹¹²

[3] و قال الله تعالى كل نفس ذائقة الموت

Okunuşu: 1. Allâhü Bâkî

2. Sübhâne men te‘azzeze’l-‘ibâde bi’l-kudreti ve’l-bekâ’ ve kahara’l-‘ibâde bi’l-mevti ve’l-fenâ’.

3. Kâle’l-İlâhü te‘âlâ “*Küllü nefsin zâ’ikatü’l-mevt*”.

Mânâsı: 1. Allah sonsuzdur.

2. Kullara karşı sonsuzluğu ve kudretiyle aziz olan, ölüm ve yokluk ile onlara boyun eğdiren Allah her türlü noksanlıktan uzaktır.

3. Yüce Allah şöyle buyurdu: “*Her nefis ölümü tadacaktır*” (Kur’ân, 3/185).

¹¹² Kaynağı için bkz. Dipnot 2.

Ayak taşı ön yüzü:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
الدنيا فناء وآخرها بقاء صدق رسول
الله¹¹³

Okunuşu: Kāle Resûlül'İlâhi
sallallâhü 'aleyhi vesellem: "**Ed-
dünyâ fenâ'ün ve âhirühâ
bekâ'ün**" sadaka Resûlüllâh.

Meâli: Allah'ın elçisi (*salât ve
selam onun üzerine olsun*) şöyle
buyurdu: "**Dünya fanidir; ancak
onun bitişi sonsuzluğun
başlangıcıdır**"; Allah Resûlü
doğru söyledi.

¹¹³ Hadis olduğu belirtilen bu sözün kaynağı tespit edilemedi.

Ayak taşı arka yüzü:

[1] هذا قبر السعيد الشهيد المحتاج
الى رحمة الله تعالى محمد بن
حاجي

يعقوب نور الله قبره

[2] تحريراً في اوائل شهر ربيع
الاولى سنة اربع وتسعين وثمان
مائة

Okunuşu: 1. Hâze kabrî's-
sa'îdi'ş-şehîdi'l-muhtaci ilâ
rahmeti'llâhi te'âlâ Mehmed
bin Hâcî Ya'küb nevvera'llâhü
kabrehü.

2. Tahriren fi evâ'ili şehri
Rebî'ü'l-'ülâ sene erba'a ve
tis'ine ve semâni mi'e.

Anlamı: 1. Bu kabir yüce
Allah'ın rahmetine muhtaç,

mübarek ve şehit Hacı Yakup oğlu Mehmet'e aittir –Allah kabrini
nurlandırın-.

2. Evâil-i Rebiülevvel 894 (Şubat 1489) tarihinde yazıldı.

Mezarın uzunluğu 4,43 cm; yerden yüksekliği 50 cm'dir. Mezar, bir
sofa içerisinde bulunmaktadır; sofanın uzunluğu 580 cm'dir. Bu
mezarın sağında ve solunda iki adet mezarın olması muhtemeldir.
Nitekim Mehmet Bey kabrinin sağında (153 cm) baş taşı olması
muhtemel taş, toprağa gömülüdür. Taşın görünen kısmında her hangi
bir yazı yoktur.

Bu kabrin şahideleri yapı, şekil ve yazı itibariyle bazı farklılıklar
içermekle beraber babası Yakup Bey'in şahideleriyle tam bir uyum

göstermektedir. Sivri kemerli baş ve ayak taşlarının her iki yüzü de iki satırdır ve yazılıdır. Dört kat istiflenmiş yazı celî sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerin yanı sıra mühmelden “sin” ve “ayın” harfleri kullanılmıştır. Baş taşın ön yüzünde burmalı, arkasında ise zikzaklı sütunceler vardır. Bunların üstünde ve altında kum saati motifleri bulunmaktadır. Baş taşı ön yüzü alınlığında “*Allâhü velâ sivâh*”; arka yüzü alınlığında ise “*Allâhü Bâkî*” ifadeleri kazılıdır. Aynı şekilde bu yazının etrafı rumî motiflerle süslenmiştir. Rumî motifli iki bordürle yazılar ve alınlık birbirinden ayrılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Baş taşı			145	10
Ayak taşı			145	11,5
A.Kitâbe	42,5	42,5	67	11,5
B.Kitâbe	38,5	37,5	107	10
Satır Aralığı			30	
Elif			22-28	
Yerden yükseklik			190	

3. Mezar Taşı

FATİMA HATUN KABRİ¹¹⁴

Baş taşı ön yüzü:

[1] اسكنها المنان في رياض الجنان
بالطف والاحسان

[2] هر که آمد بجهان اهل فنا
خواهد بود

آن که پاینده و باقیست خدا خواهد
بود¹¹⁵

سفره باز کشیده است اجل قاف بقاف
همه را بر سر این سفره صلا خواهد
بود

اگر دنیا وفا کردی بخاصان
بماند بر جای محمد و ادنی

Okunuşu:

1. Eskeneha'l-Mennânü fi riyâzi'l-cinân bi'l-lutfi ve'l-ihsân

2. Her ki âmed be-cihân ehl-i fenâ hâhed bûd

Ân ki pâyende vü Bâkîst Hudâ hâhed bûd

¹¹⁴ E. Hakkı Ayverdi tarafından bu mezar taşı daha önce kısmen okunmuş ve değerlendirilmiştir. Ayverdi, bizim okumaya çalıştığımız ve aşağıda aktarmış olduğumuz baş taşı ön yüzünde yer alan Farsça beyitlerin çok girift olması hasebiyle okunmalarının mümkün olmadığından bahsetmiştir. Karşılaştırma için bkz. Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi*, s. 32.

¹¹⁵ Bu beyit Latîfî tarafından da zikredilmesine karşın şâiri belirtilmemiştir. Ahmet Sevgi, *Latîfinin İki Risâlesi Enîsü'l-Füsehâ ve Evsâf-ı İbrâhim Paşa*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1986, s. 18.

Sufra bâz keşîde est ecel Kâf-be-Kâf

Heme-râ ber-ser-i îñ sufra salâ hâhed bûd¹¹⁶

3. Eger dünyâ vefâ kerdî be-hâssân

Be-mâned ber-cây-ı Muhammed ve'zânî?¹¹⁷

Anlamı: 1. Her şeyi bolca veren Allah, lutfuyla ve ihsanıyla onu Cennet bahçelerinde oturtsun.

2. Her kim ki dünyaya geldi fenâ bulacaktır. Ancak Allah ebedî ve bâkîdir ve bâkî kalacaktır.

Ölüm sofrası bir uçtan bir uca sürekli açılacaktır. Herkes bu sofranın başına çağrılacaktır.

3. Eğer dünya seçilmişlere karşı vefa gösterseydi; Hz. Muhammet ve onun ailesi yerinde/dünyada kalırdı.

---

¹¹⁶ Bu mısraların Nizâmî'ye ait olduğundan bir elektronik kaynakta bahsedilmektedir. <http://www.nooreaseman.com/forum79/thread52377-3.html>

¹¹⁷ Beytin bu kısmı ise bir başka şâire aittir. Ancak mânâ itibariyle şâir Ahmed-i Dâî'nin örnek teşkil etmesi için yazmış olduğu taziyanamede geçmektedir. Bkz. Haksever, "Ahmed-i Dâî'nin Teressülü", s. 1272. Diğer taraftan mezar taşlarında hadis olduğu belirtilen şöyle bir cümle geçmektedir: "Eğer dünya bir kişi için devam ediyor olsa orada Allah'ın Resülü ebedi kalırdı." Bkz. Başkan, *Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları*, s. 48.

Baş taşı arka yüzü

Ayak taşı ön yüzü:

[1] إنتقلت من دار الفناء الى دار البقاء فاطمة الخاتون بنت سليمان چلي
طاب ثراها و جعل الجنة مثواها

[2] قرآن عظيم أنه مونس آخر أنه او گردان، في اوائل شهر رجب سنة اثني
وتسع مائة

Okunuşu: 1. İntekalet min dâri'l-fenâ ilâ dâri'l-bekâ Fâtimatü'l-
Hatun bintü Süleymân Çelebi tâbe serâhâ ve ce'ale'l-Cennete
mesvâhâ.

2. Kur'ân-ı 'azîm ana mûnis-i âhir ana o gerdân, fi evâ'il-i Őehr-i Receb sene isney ve tis'a ve mi'e.

Mânâsı: 1. Süleyman Çelebi kızı Fatıma Hatun fâni dünyadan bâkî âleme göçtü –*Toprağı bol olsun; Allah durağını Cennet eylesin-*.

2. Yüce Kur'ân ona son yoldaş ve onun boyunluğu olsun, tarih: Evâil-i Recep 902/Mart 1497.

Ayak taşı arka yüzü:

Her iki cephedeki yazı:

جهان چونکه باقي قلاسی دکل
وفا بولمز اندن نه سلطان نه قول

بو عمرک تزرک کچر مدتی
جهانک همیشه بودر عادتی

Okunuşu:

Cihân çûnki bâkî kalası değıl

Vefâ bulmaz ândan ne sultân ne kul

Bu ‘ömrün tizirek geçer müddeti

Cihânın hemîşe budır ‘âdeti

Anlamı: Dünya kalıcı değildir dolayısıyla ne sultan, ne de kul ondan bir karşılık görür. Bu ömür hızlıca tükenir; dünyanın her zamanki âdeti budur.

Bu mısırâlar şâir Ahmed-i Dâi’ye¹¹⁸ ait bir risaledeki örnek taziyenâmede geçmektedir. Yalnız ilgili yerde “*cihân*”, “*tizirek*” ve “*adeti*” kelimelerinin yerlerine sırasıyla “*cân*”, “*yeterine*”; “*ussarı*” sözcükleri yazılmıştır.¹¹⁹

Mezar, baş ve ayak şahideli, üstü açık çerçeveli bir formdadır. Mezar boyu 210, genişliği 105, yerden yüksekliği ise 60 cm’dir. Sağ ve sol cephelerin uzunluğu 160, genişliği 27 cm’dir. Taşın yapısı Zeyniyye tarikatı¹²⁰ mensuplarına ait mezarlara benzemektedir.¹²¹ Şahidelerin

¹¹⁸ Hayatı hakkında bilgi için bkz. Günay Kut, “Ahmed-i Dai”, *DİA*, C. 2, İstanbul 1989, s. 56-58.

¹¹⁹ Haksever, “Ahmed-i Dâi’nin Teressülü”, s. 1272.

¹²⁰ Bu tarikat hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Reşat Öngören, “Zeyniyye”, *DİA*, C. 44, İstanbul 2013, s. 367-371.

yazıları celî sülüstür. Okutucu işaretlerin kullanıldığı yazıda sıkı bir istif yapılmıştır. Neredeyse yazı için ayrılan alanda hiçbir boşluk bırakılmamıştır.

Baş taşı ön yüzünde alınlık üçgen biçimindedir ve tepeliği palmet motiflidir. Bu alan rumî motifle kaplıdır. Onun hemen altında dua cümlesi yer almaktadır; onun altında yine rumî motifler ve geometrik şekiller bulunmaktadır. En altta ise dikdörtgen bir alan üzerine üç beyit yan yana altı adet kartuş içerisine kazılmıştır. Beyitler birbirinden rozetlerle ayrılmıştır. Arka yüzde ise bir kandil motifi ve onun her iki yanında iki bitkisel motifli rozet bulunmaktadır. Kandilin içi ve etrafı rumî ve hatayî motiflerle bezenmiştir.

Ayak taşı şekil itibariyle baş taşı ile aynıdır. Ön yüzün tepeliği ve ortası palmetlerle bezenmiştir. Altında ise dikdörtgen bir alan üzerine Fatıma Hatun'u tanıttıcı bilgi yazılmıştır. Arka yüzde ise iki hayat ağacı motifi vardır. Taç kısmına yakın üç bitkisel rozet vardır. Orta rozetin altında geometrik şekillerin arasında kolye motifi bulunmaktadır. Baş ve ayak şahideleri yekpare taştandır. Sağ ve sol kanatlardaki taşlarda ise celî sülüsle yazılmış iki beyit yer almaktadır. Dört kartuşta yazıların etrafı rumî motiflerle bezenmiştir. Çardak Mezar Taşları içerisinde süsleme bakımından en görkemli mezar olduğu söylenebilir.

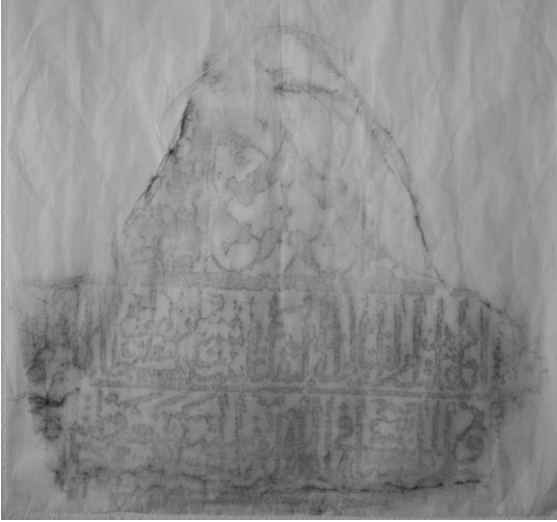
Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Baş Taşı			127	9
Baş Taşı Kitâbe	44	30,5	89 (Arada rumî motif var)	9
Ayak Taşı			129	7,5
Ayak Taşı Kitâbe	69,5	69,5	24	7
Ayak Taşı Satır Aralığı			11-12	
Elif			10	

¹²¹ Bununla ilgili örnek için bkz. Karaçağ, *Bursa'daki 14-15.Yüzyıl Mezar Taşları*, s. 42-43.

4. Mezar Taşı

AYŞE HATUN KABRİ

Baş taşı ön yüzü:

[1] إنتقلت من دار الفناء الى دار البقاء عائشة بنت سليمان چلبى طاب ثراها
و جعل الجنة مثواها

[2] في اوائل شهر ذى القعدة سنة تسع و تسعين و ثمانمائة

Okunuşu: 1. İntekalet min dâri'l-fenâ ilâ dâri'l-bekâ 'Â'îşe bintü Süleymân Çelebî tâbe serâhâ ve ce'ale'l-Cennete mesvâhâ.

2. Fî evâ'ili şehri Zilka'de sene tis'a ve tis'îne ve semâni mi'e

Anlamı: 1. Süleyman Çelebi kızı Ayşe Hatun geçiçi yurttan sonsuz diyara göç etti. -*Toprağı bolsun; Allah, mekânını Cennet eylesin*-.
2. Fî Evâil-i Zilkade 899/Ağustos 1494

Çerçevesiz bir mezardır. Baş taşı olmasına karşın, ayak taşı yoktur. Baş taşın ön yüzünün bir silme ile kitâbeden ayrılan üst kısmında rumî ve hatayî motifler vardır. Mezarın boyu 185, yerden yüksekliği

87, genişliği 97 cm'dir. Bu taşın arkasında aynı şekilde rumî; sağ cepesinde de rumî ve hatayî motifler vardır. Sol cephede ise herhangi bir motif bulunmamaktadır. Sağ cephede motifli taşın kalınlığı 9, uzunluğu 176, genişliği 27 cm'dir. Mezarın sol kanadının sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır; nitekim taşın kalınlığı sağ kanattan farklı 13 cm'dir. Baş taşının yanları dahi sonradan tuğla ile yapılarak; üstüne yanlışlıkla erkek başlığı imento ile tutturulmuştur. Nitekim E. Hakkı Ayverdi, baş taşının bir parçasının kırık olduğundan ve bunun mezarın yanı başında olduğundan söz etmektedir.¹²²

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Baş taşı			62	8
Kitâbe	53	53	24	8
Satır Aralığı			11	
Elif			10	
Başlık (Sonradan konulmuş)	14		15	
Yerden yükseklik			122	

¹²² Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi*, s. 32.

5. Mezar Taşı

YAZISIZ LAHİT

Kapaklı ve şahideli bir mezardır. Çardak Mezar Taşları içerisinde tek örnektir. 195x91 cm ebatlarındaki baş ve ayak taşları yazısızdır. Şahide taşları kapaktan bağımsız olarak dikilmiştir. Kapakta kırılma vardır; kapağın eni 53, boyu 198 cm'dir. Kademeli yapılan kapağın yerden yüksekliği 30 cm'dir. Kapağın bu mezar üzerine sonradan yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Zira kapağın boyu ile mezarınki tam bir uyum arz etmemektedir; şahideler ile kapak arasında mesafe vardır. Öte yandan baş ve ayak taşlarının 15. yy sonu 16. yy başına ait olduğu dikkate alındığında yine kapak bu mezara uymamaktadır. Nitekim o döneme ait mezarların tümünün üzeri açıktır. Ayrıca kapağın altındaki kaide üzerine açılmış oyuklar bunların dikdörtgen sandık biçimindeki bir lahit mezara ait olduğunu akla getirmektedir. Bu lahitin muhtemelen dört tarafındaki taşlar kaybolmuş kalanlarda bu mezarın üstüne sonradan konulmuştur.

Baş taşı arka yüzünde kandil motifi ve onun her iki yanında burmalı sütunceler ile kumsaati motifleri bulunmaktadır. Ayak taşının ön yüzü yazım için hazırlanmasına karşın herhangi ve yazı

yazılmamıştır. Bunun arka yüzü ise boştur. Kapak üzerinde ortada çarkıfelek, sağ ve solda ise gül motifi vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Baş taşı	48	45	130	15
Baş taşı Kitâbe	-	-	-	7
Ayak taşı	33	33	145	13,5
Ayak taşı Kitâbe	-	-	-	3
A. Satır Aralığı			-	
Elif			-	

6. Mezar Taşı

YAZISIZ KABİR

Baş ve ayak şahideli çerçevesiz mezarın uzunluğu 236, genişliği 114; yerden yüksekliği 50 cm'dir. Baş ve ayak taşları yayvan kemerlidir. Bu mezarda hiçbir yazı, süsleme ve motif yoktur.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Baş Taşı	39	39	50	14
Baş Taşı Kitâbe	-	-	-	-
Ayak Taşı	36	40	35	12
Ayak Taşı Kitâbe	-	-	-	-

7. Mezar Taşı

[Hü]ve'l-[Bâkî]

Ziyâretten murâd bir du'âdır

Bugün bana ise ya[rın]¹²³ sanadır

Gelüp kabrim ziyâret [iden]¹²⁴
ihvân

Oku rûhuma bir Fâtiha ihsân

Hâcî Emîn Ağa'nın zevcesi

Hafsa Züleyhâ Hanım
meğfûrenin

(Kırık)

***

[هو الباقي]

زیارتدن مراد بر دعادر

بوکون بکا ایسه یا [رین] سکادر

کلوب قبرم زیارت [ایدن] اخوان

اوقو روحومه بر فاتحه احسان

حاجي امين اغا نك زوجة سي

حافسه زليها هانم¹²⁵ مغفوره نك

(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan çeker ve üstün; süslemeden tırfıl kullanılmıştır. Kelimelerde imlâ bozukluğu ve atlamalar görülmektedir. Örneğin “murâd” kelimesinin imlâsı “مراد” olması gerekirken “مرات” şeklinde yazılmıştır. Altı satır, yedi silmedir.

¹²³ Bu hece metinde yazılmamıştır.

¹²⁴ Kelime metinde yoktur.

¹²⁵ Bu isim unvanıyla birlikte hatalı yazılmıştır. Doğrusu “حفصة زليها خانم” olacak.

Serlevhanın yüzeyi kırılmıştır. Taşın altı tümünden kırılırken; sağ, sol ve üste kısmen kırılmalar görülmektedir. Taşta boya, kireç ve beton kalıntıları vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			55	14
Kitâbe	28	28	53	3
Satır Aralığı			6-6,5	
Elif			2,5	

8. Mezar Taşı

(Kırık)

Süleyman Ağa'nın kerîmesi
Neslihân Hanım rûhuna
Fâtîha

Sene 1265

***

(Kırık)

سليمان اغانك كريمه سى
نسلخان خانم روحنه فاتحه
سنه 1265

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden ötre ve çeker; süslemeden tırnak kullanılmıştır. İki satır, iki silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisindedir. Üstten ve alttan kırılmış olan taşta, kararmanın yanı sıra boya ve kireç kalıntıları vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			40	10
Kitâbe	29	27	30	5
Satır Aralığı			11	
Elif			6,5	

9. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre
‘Alî Ağa’nın ehli Gülsûm
Hatun rûhiçûn
el-Fâtîha sene 1180

***

مرحومه و مغفوره
علي اغانك اهلى كلثوم
خاتون روحیچون
الفاتحه سنه 1180

**

Hattı bozuk bir el yazısıdır. Dört satır, üç silmedir. Harflerdeki kırılmayla birlikte taş, birinci satırın solundan ve üstünden kırıktır. Taşta büyük oranda kararmanın yanı sıra farklı renkte boya ve kireç kalıntıları bulunmaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			64	11
Kitâbe	22	20	26	9
Satır Aralığı			4,5-5,5	
Elif			4	

10. Mezar Taşı

el-Bâkî

Nev-civânım gitdi Cennet bâğına

Firâkı kaldı vâlideynin cânına

Merhûme Sa'îde Hanım'ın

rûhiçûn el-Fâtiha

Sene 1241

***

الباقى

نوجوانم كتدى جنت باغنه

فراقى قالدى والدينك جاننه

مرحومه¹²⁶ سعیده خانمك

روحیچون الفاتحه

سنه 1241

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve çeker kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Tarih son satır içerisindeki yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Serlevha ayrı bir kartuş içerisindeki yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Taş üçüncü satırdan ikiye ayrılmıştır; taşta boya kalıntıları ve kireç vardır. Başlık, boyundan yukarıya genişleyerek dairevî bir hal alıp tepeye doğru daralmaktadır. Başlığın altında “Âdem elması” gibi bir çıkıntı vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			93	10
Kitâbe	19	19	54	3
Satır Aralığı			8,5	
Elif			5	
Boyun	8		3,5	
Başlık	17		8	

¹²⁶ “Vav” harfi ile “mim” harfi birleştirilmiştir.

11. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Tekye Mahallesi sâkinlerinden
Hâcî Hüseyin Ağa'nın
zevcesi merhûme Emîne
Hatun rûhuna Fâtiha
(Kırık)

***

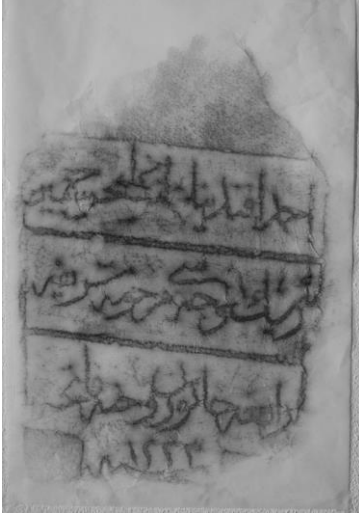
هو الباقي
تکيه محله سی ساکنلرندن
حاجي حسين اغانك
زوجه سی مرحومه أمينه
خاتون روحنه فاتحه
(Kırık)

***

Kısmî istifli kitâbenin yazısı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden ötre ve çeker; süslemeden ise tırfil kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Serlevha kartuş içerisinde. Taş alttan kırıktır. Kararmanın görüldüğü taşa boya ve kireç kalıntıları vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			55	7
Kitâbe	26	22	51	5
Satır Aralığı			10	
Elif			5	

12. Mezar Taşı

Ahmed Efendi'nin oğlu [Hâcî] Hüseyin
Re'îsin zevcesi merhûme Şerîfe
Râbi'a Hatun rûhuna Fâtîha
Sene 1223

***

احمد افنديك اوغلى ح¹²⁷ حسين
رئيسك زوجه سى مرحومه¹²⁸ شريفه
رابعه خاتون روحنه فاتحه
سنه 1223

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır, iki silmedir. Tarih son satıra açılan yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Harflerde silinme ve taştta kararma vardır. Taşın alt kısmı kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			52	8
Kitâbe	32	29,5	52	8
Satır Aralığı			9,5	
Elif			5,5	

¹²⁷ Muhtemelen yer darlığı nedeniyle “hâcî” kelimesi sadece “ha” harfiyle gösterilmiştir.

¹²⁸ “Vav” harfinin gözü “mim” harfi için de kullanılmıştır.

13. Mezar Taşı

Ah mine'l-mevt
Cennet-mekân Firdevs-
âşiyân Hâcî Hasan'ın
[ke]rîmesi merhûme Şerîfe
Zeyneb rûhuna Fâtîha
Sene 1231

***

آه من الموت
جنت مکان فردوس
آشیان حاجی حسن نك¹²⁹
کریمه سی مرحومه شریفه
زینب روحنه فاتحه
سنه 1231

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim kullanılmıştır. Serlevha ayrı bir kartuş içerisinde. Tarih son satır içerisinde yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Taşta karar, boya ve kireç kalıntıları vardır. Boyun kısmından başlık kırılmıştır. Silmelerde de kırılma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			68	12
Kitâbe	22	22	46	4
Satır Aralığı			7	
Elif			6	
Boyun	7		10	
Başlık	Kırık			

¹²⁹ Bir “nun” harfi fazladan yazılmış; doğrusu “حسنك” olmalıdır.

14 Mezar Taşı

(Kırık)
kerîmesi Emine
rûhuna Fâtîha
Fî Gurre-i Z
Sene 1255
***

(Kırık)
كریمه سی امینه
روحنه فاتحه
فی غره ذ
سنه 1255

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan kalın cezim kullanılmıştır. İki satır, iki silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisindedir. Üstten kırılmış olan taş oldukça kararmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			50	12
Kitâbe	16	15	23	4
Satır Aralığı			9	
Elif			4	

15. Mezar Taşı

Ya'küb Ağa'nın
kerîmesi merhûme
Nefise rûhuna
Fâtîha
(Kırık)

***

يعقوب اغانك
كريمه سى مرحومه¹³⁰
نفيسه روحنه
فاتحه
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür; kısmen istif yapılmıştır. Süsleme işaretlerinden sadece kalın cezim kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Serlevha boş bırakılmıştır. Kartuştaki tarih kısmı kırıktır. Ayrıca taşın boyundan başlığı kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			49	10
Kitâbe	17	17	16	3,5
Satır Aralığı			8	
Elif			5	
Boyun	10		10	
Başlık	Kırık			

¹³⁰ “Vav” harfinin gözü “mim” için de kullanılmıştır.

16. Mezar Taşı

(Kırıık)
(Kırıık) Monlâ
rûhuna Fâtiha
Sene 1246

***

(Kırıık)
منلا (Kırıık)
روحنه فاتحه
سنه 1246

***

Yazı celi sülüstür. Süsleme işaretlerinden tirfil ve tırnak kullanılmıştır. İki satırla bir silmesi kalan taş, görülebilen satırın üstünden kırıktır. Tarih son satıra açılan yarım kartuşun içine yazılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			50	10
Kitâbe	20	20	17	4
Satır Aralığı			-	
Elif			5	

17. Mezar Taşı

(Kırık)

kerîmesi Zekiyye Hanımın rûhuna
Fâtiha sene 1311

***

(Kırık)

كريمه سى زكيه خانمك روحنه
فاتحه سنه 1311

***

Yazı celî tâliktir. Bir satır, iki silmedir. Tarih kartuşunda “Fatihâ” ibaresi de bulunmaktadır. Üst kısmından kırık olan taş kireç ve boya bulaştırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			35	7
Kitâbe	25	25	20	7
Satır Aralığı			7	
Elif			3	

18. Mezar Taşı

(Kırık)

[el-muhtâc ilâ rahmeti]
Rabbihi'l-Gafûr Humbaracı Ocağı
zâbiti tekâ'üdünden kumandan
es-Seyyid Ahmed Ağa rûhuna Fâtîha
Fî 15 Receb Sene [1]250
Ketebehû Mustafâ Râkım

***

(Kırık)

ربه الغفور خميره جى اوجاغى
ضابطى تقاعدندن قوماندان¹³¹
السيد احمد اغا روحنه فاتحه
في 15 رجب سنه 250
كتبه مصطفى راقم

***

Kitâbe yazısı nefis bir celî sülüstür. Okutucu işaretlerin yanı sıra mühmel işaretlerden “ayın” harfi iki defa kullanılmıştır. Taş üstten ve tarih kartuşunun altından kırılmıştır. Taş boya ve kireç artıklarına maruz kalmıştır. Çardak Mezar Kitâbeleri içerisinde “ketebehü/onu yazan” kaydı olan tek mezar taşıdır. Kitâbeyi yazan kişi Mustafa Rakım’dır. Mustafa Rakım Efendi, II. Mahmut’u iyi bir hattat olarak yetiştiren kişidir. Vefat tarihi 1241/1826’dır.¹³² Bu da Seyyid Ahmet Ağa’nın vefatından önceye karşılık geldiğine göre, muhtemelen, Rakım Efendi hayatta iken, tarih kısmını boş bırakarak hattata mezar taşını yazdırmıştır. Nitekim imlâsından tarihin sonradan bir başka el tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			46	13
Kitâbe	29	29	46	3,5
Satır Aralığı			10,5	
Elif			6,5-8	

¹³¹ “Vav” harfinin gözü “mim” harfiyle ortak kullanılmıştır.

¹³² Hakkında bilgi için bkz. Süleyman Berk, “Mustafa Rakım Efendi”, *DİA*, C. 34, İstanbul 2007, s. 428-429.

19. Mezar Taşı

(Silik)

Eşhedü enlâilâhe illa'
[İlâh ve eşhedü enne]

(Kırık)

***

(Silik)

اشهد ان لا اله الا
[الله و اشهد ان]

(Kırık)

***

Kitâbedeki şehâdet kelimesinden bu taşın 15 veya 16. yüzyılda dikildiği söylenebilir. Birinci satırın neredeyse tamamı taşın aşınmasıyla silinmiştir. Muhtemelen bu satırda “Besmele” vardı. Sadece ikinci satır bellidir. Üçüncü satırda ise “vav” harfinden başka bir harf görülmemektedir. Taş hem üst hem alttan kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			40	8
Kitâbe	25,5	25,5	33	8
Satır Aralığı			12	
Elif			7	

20. Mezar Taşı

Merhûme

Fâtıma
rûhıçûn
Fâtiha
1142

***

مرحومه

فاطمه

روحیچون

فاتحه

1142

***

Kitâbe yazısı celî sülüstür. Dört satır tek paftada cetvel kullanılmadan yazılmıştır. Serlevha kısmı hazırlanmış ancak boş bırakılmıştır. Taşın başlığında ve toprağa giren kısmında kırılmanın yanı sıra taşta kararma vardır. Başlık yukarıya doğru genişleyerek tepede dairevî bir şekil almaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			47	10
Kitâbe	10	10	20	10
Satır Aralığı			-	
Elif			3	
Boyun	10		5	
Başlık	4		15	

21. Mezar Taşı

Merhûm es-Seyyid
Monlâ Hasan
rûhuna Fâtîha
Sene 1184

***

مرحوم السيد
ملا حسن
روحنه فاتحه
سنه 1184

**

Yazı celî sülüstür. Yazıda kalın cezim ve tirfil kullanılmıştır. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde. Üç satır, iki silmedir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taşta büyük oranda kararma ve yosunlaşma vardır. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			59	10
Kitâbe	15	15	30	2
Satır Aralığı			8	
Elif			4	
Boyun	10		9	
Başlık	17		10	

22. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Fenâdan bekāya eyledi
rihlet/ İde kabrini
Hakk ravza-i Cennet
Dervîş 'Alî'nin
kerîmesi merhûme Hafîze
Mollâ rûhuna Fâtiha
(Kırık)

***

هو الباقي
فندان بقايه ایلدی
رحلت ایده قیرینی
حق روضه جنت
درویش علینک
کریمه سی مرحومه حفیظه
ملا روحنه فاتحه
(Kırık)

***

Yazısı nefis bir celf sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerden kalın cezim ve çeker; süslemeden tırfil ve tırnak kullanılmıştır. Serlevha kartuş içersindedir. Alt tarafı kırık olan taşta, boya ve kireç kalıntıları vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			73,5	9
Kitâbe	28,5	24,5	71	5
Satır Aralığı			8,5-9	
Elif			6	

23. Mezar Taşı

Ah mine'l-mevt
 Yâ Resûlellâh nazar et gel bana
 Kim şefâ'at istiyo[r] geldim sana
 Olsa âsuya şefâ'at mültehak
 Cümle âsilerden oş ben müstehak
 Gençlik ile gâh yükdür ve gâh bile
 Virmişim 'ömrümi ney gibi bile
 Sen var iken ben kime yalvarayım
 Kapunı koyup nereye varayım
 Ümmetin Hafize ister behr u dâd
 Sıdkî ihlâsile hüsn-i'tikâd
 Sene 1311
 ***

آه من الموت
 یار رسول الله نظر اتکل¹³³ بکا
 کیم شفاعت ایستیو کدم سکا
 اولسه عاصویه شفاعت ملتحق
 جمله عاصیلردن اوش بن مستحق
 کنجلیک ایله کاه یوکدر و کاه بیله
 ویرمیشم عمرومی نی کییی بیله
 سن وار ایکن بن کیمه یلواره یم
 قاپوکی قویوب نرایه وارہ یم
 امتک حفیزه استر بهر و داد
 صدقی اخلاصیله حسنی اعتقاد
 سنه 1311

***

Yazı celî rikadır. Serlevha ve tarih ayrı bir kartuş içerisinde yer almaktadır. On satır, on bir silmedir. Bitkisel motiflerle bezeli sivri kemerli taç kısmı, kitâbeden yayvan bir silme ile ayrılmaktadır. Taşta boya ve kireç kalıntıları vardır.

¹³³ Metin içerisinde iki emir fiili imlâya aykırı olarak bitişik yazılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			132	9
Kitâbe	28	22	88	6
Satır Aralığı			7	
Elif			3	
Başlık	13*30			

24. Mezar Taşı

Merhûm Seyyid
Halîl rûhuna
Fâtîha
Sene 1247

***

مرحوم سید
حلیل¹³⁴ روحنه
فاتحه
سنه 1247

***

Şahide hattı bozuk celî sülüstür ve istiflidir. Üç satır, iki silmedir. Tarih son satırın altına açılan kartuşa yerleştirilmiştir. Başlık sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			57	8
Kitâbe	10	9	21	3
Satır Aralığı			5	
Elif			3	
Boyun	7		5	
Başlık	13		10	

¹³⁴ İmlasında "ha" harfinin üzerine bir nokta konulması gerekir.

25. Mezar Taşı

el-Bâkî

Ahmed Ağa'nın oğ[lu]

merhûm ve meğfûr

Cennet-mekân 'A[lî'nin]?

rûhuna Fâtiha

Sene 1246

***

الباقى

احمد اغانك او غلى

مرحوم و مغفور

جنتمکان علینک؟

روحنه فاتحه

سنه 1246

***

Yazı celi sülüstür. Yazıda kalın cezim ve çeker kullanılmıştır. Dört satır, beş silmedir. Tarih ve serlevha kartuş içerisindedir. Harflerde kırılma vardır. Taş ikinci satırdan iki parçaya ayrılmıştır. Farklı yerlerde bulunan parçaları tarafımızdan birleştirilmiştir. Sol tarafı kırık taşa yüksek oranda kararma görülmektedir. Başlığı sarıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			70	9
Kitâbe	20	20	45	2
Satır Aralığı			7	
Elif			6	
Boyun	11		5	
Başlık	17		11	

26. Mezar Taşı

[el-Fâtiha]

[N]ur-civânım uç[dı]

Cennet bâğına/ Firâkı kaldı

vâlideynin cânına

Mürtezâ'nın kerîmesi

Mollâ Mükerrerem rûhuna

Sene 1305

***

(Kırık)

[نور] جوانم او [چدی]

جنت باغنه فراقی قلدی

والدینک جانینه

مرته زانیک¹³⁵ کریمه سی

ملا مکرّم روحنه

سنه 1305

***

Yazı celî sülüs ve celî rika kırmadır. Yazıda imla bozukluğu vardır. Beş satır, dört silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisindedir. Taş üçüncü satırın silme kısmından ikiye ayrılmıştır. Boya artıklarına maruz kalan taş üstten de kırıktır. Kitâbenin her bir yanı defne yaprağı motifıyla süslenmiştir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			80	7,5
Kitâbe	17	20	45	5
Satır Aralığı			6,5-7	
Elif			2,5-3	

¹³⁵ Metinde muhtemelen kırma yazımın bir sonucu olarak, “ra” harfa kendisinden sonra gelen harfle birleşmediği halde burada birleştirilmiştir. Öbür türlü metindeki şekliyle “مهتازة” “mehtaze” okunması gerekir ki böyle bir isim yoktur.

27. Mezar Taşı

Mustafâ Re'îs'in kerîmesi
merhûme Şerîfe
rûhuna Fâtîha
S Sene 1235

***

مصطفى رئيسك كريمه سى
مرحومه شريفة
روحنه فاتحه
ص سنه 1235

***

Yazı celî sülüstür. Süsleme işaretlerinden kalın çizim ve çeker kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Tarih, son satırın altına açılan yarım kartuş içerisindedir. Başlığı kırık olan taşta kararma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			45	7
Kitâbe	16,5	16,5	21	2
Satır Aralığı			4	
Elif			4	
Boyun	7		2	
Başlık	Kırık			

28. Mezar Taşı

Merhûm
Ya'kûb Ağa
rûhiçûn
Fâtiha [12]84

***

مرحوم¹³⁶
يعقوب اغا
روحیچون
فاتحه سنه 84

***

Yazı celî sülüstür. Kalın cezim ve çekerle birlikte süsleme işaretlerinden tirfil kullanılmıştır. Dört satırdır, aralarda cetvel kullanılmamıştır. Bu kitâbe mezar taşından bağımsız küçük bir taş parçasına kazınmıştır. Bu tip levha şeklindeki kitâbeler mezarlarda şahidelere açılan boşluklara monte edilmiştir. Çardak Mezar Kitâbeleri'nde bunun bir benzeri yoktur. Ancak Gelibolu Bölgesi'nde yaptığımız alan araştırmalarında bu tür taşlarla çokça karşılaştık.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			24,5	4
Kitâbe	14	15	24,5	4
Satır Aralığı			-	
Elif			6	

¹³⁶ “Vav”ın gözü “mim” ile ortak kullanılmıştır.

29. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Fenâdan bekâya eyledi rihlet

İde kabrini Hakk ravza-i Cennet

‘Osmân Dede zevcesi

Emîne Hanım rûhiçûn Fâtîha

(Kırık)

***

هو الباقي

فنادن بقايه ايلدى رحلت

ايده قبريني حق روضه جنت

عثمان ده ده زوجه سي

امينه حاتم روحچون فاتحه

(Kırık)

***

Yazı celî ta‘liktir. Dört satır, beş silmedir. Taş alt tarafından kırıktır. Taşta oldukça fazla kararma vardır. Boya ve kireç bu taşta da buluşturulmuştur.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			52	6
Kitâbe	29	26,5	52	6
Satır Aralığı			8	
Elif			3,5	

30. Mezar Taşı

Merhûme
Hadîce rûhuna
Fâtîha Sene 1173

***

مرحومه
خديجه روحنه
فاتحه سنه 1173

***

Kitâbenin yazısı bozuk bir celî sülüstür. Harflerde kırılma vardır. Üç satırdır, silmesiz yazılmıştır. Son satırın altına açılan yarım daire kartuş içerisine sene konulmuştur. Başlık kırıktır. Taşta yosunlaşma ve kararma yoğun bir şekilde görülmektedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			48	9
Kitâbe	14	14	16	7
Satır Aralığı			-	
Elif				
Boyun	10		6	
Başlık	Kırık			

31. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Merhûm ve meğfûr el-muhtâc
ilâ rahmeti Rabbihi'l Gafûr
es-Seyyid Kara Hâfız Mehmed Efendi
(Kırık)

***

هو الباقي
مرحوم و مغفور المحتاج
الى رحمة ربه الغفور
السيد قره حافظ محمد¹³⁷ افندى
(Kırık)

***

Yazı güzel bir celî sülüstür. Okutuculardan çeker ve hilal cezim; süslemeden ise tirfil ve tırnak kullanılmıştır. Üç satır, dört silmedir. Taş boyun kısmından ve üçüncü satırdan itibaren kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			41	12
Kitâbe	26	26	43	2
Satır Aralığı			9	
Elif			7	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

¹³⁷ Kelimenin imlâsında “mim” üzerine şedde konulmadığından “Mehmet” diye okumamız gerekirken Muhammet” diye okuduk; zira bahsedilen şahsa ait olduğunu zannettiğimiz bu isim, aynı unvanla bir bayanın mezar taşında baba adı olarak şeddeli yazılmıştır (EM 4).

32. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre
Hanîfe Kadın
rûhiçûn Fâtîha
Sene 1163

***

مرحومه و مغفوره
حنيفه قادين
روحیچون فاتحه
سنه 1163

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır, üç silmedir. Serlevha kısmı var; ancak boş bırakılmıştır. Taşta yüksek oranda kararırma vardır. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde. Birinci satırın sağ ve sol başlarında ve başlıkta parça kırılma vardır. Başlığı yukarıya doğru genişleyerek dairevî bir görünüm kazanmaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			107	12
Kitâbe	22	22	32	4
Satır Aralığı			7	
Elif			4	
Boyun	11		13	
Başlık	20*15			

33. Mezar Taşı

İntekale'l-merhûm Muhammed
Ağa ibn-i Şeyhî Çelebi
rûhiçûn Fâtîha
Sene 1124

***

إنتقل المرحوم محمد
أغا ابن شحي چلبی
روحیچون فاتحه
سنه 1124

***

Silindir biçimindeki şahidenin yazısı bozuk bir celî sülüstür. Üç satır, üç silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisindedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			47	18
Kitâbe	21	21	26	18
Satır Aralığı			5	
Elif			3,5	

34. Mezar Taşı

Ah mine'l-mevt
 Nev-reste nihâl iken irişdi va‘desi
 Ağladı kan atasıyla hem anası
 Cennet içre şimdi oldu lânesi
 Hâcî ‘Osmân Ağa sağıre kerîmesi
 Râbi‘a Mollâ rûhiçûn Fâtiha
 Sene 1293

***

آه من الموت
 نو رسته نهال ایکن ایرشدی و عده سی
 اغلادی قان آته سیله هم آنه سی
 جنت ایچره شمدی اولدی لانه سی
 حاجی عثمان اغا صغیره کریمه سی
 رابعه ملا روحیچون فاتحه
 سنه 1293

***

Şahide yazısı celî tâliktir. Beş satır, beş silmedir. Serlevha ayrı bir kartuş içerisine yerleştirilmiştir. Tarih ise son satıra açılan yarım daire kartuş içerisine yazılmıştır. Taşta kararma ve boya kalıntıları vardır. Başlık sağlı sollu iki “C” formu ile bitkisel motiflerle bezelidir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			107	8
Kitâbe	23	23	49	8
Satır Aralığı			6	
Elif			3	
Başlık	13*25			

35. Mezar Taşı

Ah mine'l-mevt
Bakmayan çeşm-i basîretle mezârım taşına
Anlamak mümkün olamaz tâ gelince başına
Tıfl-ı nev-reste iken hayfâ irişdi va‘desi
Ah ağladı kan anası hem atası
Nûş idüp câm-ı ecel peymânesi
Cennet içre şimdi oldı lânesi
Emîn Ağazâde el-Hâc ‘Alî Ağa’nın kerîmesi
Merhûme Hafîze Hanım’ın rûhiçûn el-Fâtiha
Sene 1305

***

آه من الموت
باقمیان چشم بصیرتله مزارم طاشنه
اکلامق ممکن اوله مز تاکنجه باشنه
طفل نورسته ایکن حیفا ایرشدی وعده سی
آه اغلادی قان آنه سی هم آته سی
نوش ایدوب جام اجل پیمانہ سی
جنت ایچره شمدی اولدی لانه سی
امین اغازاده الحاج علی اغانک کریمه سی
مرحومه حفیظه خانمک روحیچون الفاتحه
سنه 1305

***

Yazı celî tâliktir. Dokuz satır, dokuz silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisindedir. Serlevha dairevî bir kemerle başlıktan ayrılmaktadır. Kararma görülen taş alt kısmından kırılmıştır. Başlıkta sağ ve sol tarafta iki akantus yaprağı ve onların üzerinde uçları düğümlü “S” kıvrımları yer almaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			104	7
Kitâbe	27	22	73	3
Satır Aralığı			5,5	
Elif			2	
Başlık	16*30			

36. Mezar Taşı

[Mer]hûm ve meğfûr
[‘Al]î? oğlu
[Hâc]î İbrâhîm
[rûh]una Fâtiha
Sene 1213

***

[مر]حوم و¹³⁸ مغفور
[علي]؟ او غلو
[حا]جي ابراهيم
[رو] حنه فاتحه
سنه 1213

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın çizim ve ötre kullanılmıştır. Tarih son satıra açılan yarım kartuş içerisinde yerleştirilmiştir. Taşın başlığı, sağ tarafı ve sol altı kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			60	12
Kitâbe	23	23	45	3
Satır Aralığı			9	
Elif			7	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

¹³⁸ “Vav” ile “mim” harflerinin gözü birlikte gösterilmiştir.

37. Mezar Taşı

el-Fâtiha
Bakmıyan çeşm-i basîretle
mezârım taşına/ Anlamaz
hâlim benim tâ gelince başına
Merhûm Çardak
mütevellîsi ‘Alî Ağa rûhiçûn
Sene 1156

***

الفاتحه
بقمین چشمی بصیرتله
مزاریم طاشنه اکلمز¹³⁹
حالم بنم تا کلینجه باشنه
مرحوم چارداق
متوللسی¹⁴⁰ علی اغا رحیچون
سنه 1156

***

Kitâbe yazısı celî sülüstür. Beş satır, altı silmedir. Silmeler kesik kesik, harflerin taşmasına açık bırakılmıştır. Serlevha ve tarih ayrı bir kartuş içerisinde. Alt kısmından kırık olan taşta kireç ve boya kalıntıları vardır. Başlık tipi kâtibîdir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			72	14
Kitâbe	23	22	44	4
Satır Aralığı			5,5	
Elif			5	
Boyun	14		14	
Başlık	32		19	

¹³⁹ Kef harfinin “n” harfine işaret ettiğini göstermek amacıyla “kef” in üzerine üç nokta konmuştur.

¹⁴⁰ Arapça olan “mütevellî” kelimesinin imlâsı yanlış; doğrusu “مولى” olacaktır.

38. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
Bi-hakkı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân
Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân
İdeler rûhuma bir Fâtîha ihsân
Ya'küb Câmi'-i şerîfi
müderresi 'Alî Efendi'nin
rûhuna Fâtîha
Sene 1324

***

هو الباقي

بنی قیل مغفرت ای رب یزدان
بحق عرش اعظم نور قرآن
کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
ایده لر روحمه بر فاتحه احسان
یعقوب جامع شریف
مود رئسی¹⁴¹ علی افندیگ
روحنه فاتحه
سنه 1324

***

Yazı vasat bir celi tâliktir. Yedi satır, altı silmedir. Harfler silmelere taşmıştır. Tarih son satır altına açılan yarım kartuşa ve serlevha da kartuş içerisinde kazılmıştır. Başlığı örfî destarlıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			101	7
Kitâbe	25	23	70	7
Satır Aralığı			6,5-7,5	
Elif			2,5	
Boyun	3x8			
Başlık	20*12			

¹⁴¹ Bu kelimeyi iki şekilde okumak mümkündür; bunlardan biri “müderresi”, diğeri “müezzin re’îsi”. Ancak her ne şekilde okunursa okunsun; kitâbedeki imlâ yanlış olmaktadır. Buna karşın “müderresi” olarak okunması daha doğrudur. Zira “müezzin re’îsi” tabirine câmi personeline rastlanmaz; onun yerine “sermahfil” kullanılır. Kelime, “müderresi” biçiminde okunduğunda “مدرسی”; “müezzin re’îsi” şeklinde okunduğunda ise, “مؤذن رئیسی” imlâsıyla yazılmalıdır.

39. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Ziyâretten murâd bir du'âdır

Bugün bana ise yarın sanadır

Merhûm ve meğfûr

Seyyid Hasan Çâvuş

Ağa rûhuna Fâtîha

Sene 1223

***

هو الباقي

زيارتدن مراد بر دعادر

بكون بكا ايسه يارين ساندر

مرحوم و مغفور

سيد حسن چاوش

اغار وحنه فاتحه

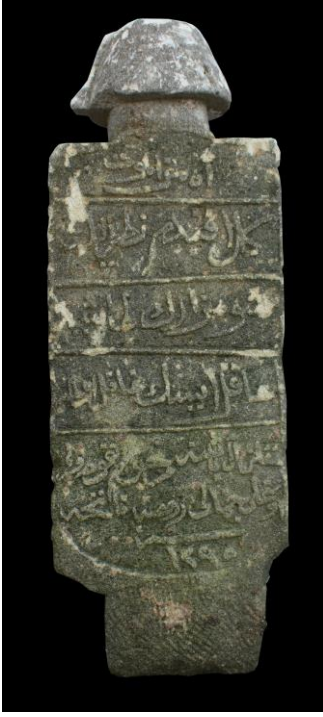
سنه 1223

***

Celî sülüs ile kaleme alınan yazıda kısmî istif yapılmıştır. Okutucu işaretlerden çeker, süsleme işaretlerinden ters tırnak, hem süsleme hem de okutucudan ise kalın cezim kullanılmıştır. Beş satır, beş silmedir. Tarih son satıra açılan yarım kartuş içerisine yerleştirilmiştir. Serlevha ise müstakil bir kartuş içerisindedir. Kararan taş, boyundan ve birinci satırın sol tarafından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			105	13
Kitâbe	24	24	56	3
Satır Aralığı			7	
Elif			4	
Boyun	12		5	
Başlık	Kırık			

40. Mezar Taşı

Ah mine'l-mevt
Gel efendim nazar eyle
şu mezârın taşına/
Âkil isen gâfil olma
'aklını al başına/ Merhûm koca?(silik)
oğlı Cemâli rûhuna Fâtiha
Sene 1295

***

آه من الموت
كل افندم نظر ايله
شو مزارك طاشينه
عافل ايسك غافل اولمه
عقلنى آل باشنه مرحوم قوجه؟ (silik)
او غلى جمالي روحنه فاتحه
سنه 1295

***

Yazı ölçüsüz, ibtidaî bir celf sülüstür. Beş satır, dört silmedir. Satır araları eşit değildir. Tarihin de kaydedildiği son satır iki sıra halindedir. Serlevha satır teşkiline girmiştir. Taş ciddi anlamda kararmış ve yosunlaşmıştır. Kirece maruz kalan taşın yüzeyinde, son satırın birinci sırasında ve başlıkta kırıklık vardır. Başlığı Azizî festir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			65	10
Kitâbe	21	21	43	4
Satır Aralığı			6,5	
Elif			3	
Boyun	10		2	
Başlık	22		17	

41. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Nâzenînim gitdi Cennet bâğına
Fîrâkı kaldı vâlideynin cânına
Ca'fer Ağa'nın kerîmesi merhûme
Şerîfe Nefîse Hanım'ın rûhuna
el-Fâtîha sene 1258

***

هو الباقي
نازه نينم كتدى جنت باغنه
فراقى قلدی والدينك جاننه
جعفر اغانك كريمه سى مرحومه
شريفه نفيسه خانمك رحنه¹⁴²
الفاطحه سنه 1258

***

Kısmen istifli bir şekilde celî sülüs ile kaleme alınan kitâbede okutucu işaretlerden üstün, çeker ve kalın cezim kullanılmıştır. Dört satır, beş silmedir. Tarih ve serlevha ayrı bir kartuş içerisindedir. Başlık tipi kademeli ve üç boğumlu festir. Boyunla başlık arasında “Âdem elması” biçiminde şişlik bulunmaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			77	9
Kitâbe	18	18	44	3
Satır Aralığı			6,5	
Elif			4	
Boyun	8		3	
Başlık	15*12		7	

¹⁴² Bu kelimedede imlâ hatası yapılmış; doğrusu “روحنه” olmalıdır.

42. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
 Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân
 Bi-hakkı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân
 Gelüp kabrimi ziyâret iden ihvân
 İdeler rûhuma bir Fâtiha ihsân
 Çardak mekteb mu'allimi el-Hâc
 'Abdurrahmân Efendi'nin
 [rûhuna] Fâtiha sene 1328

***

هو الباقي
 بنى قيل مغفرت اى رب يزدان
 بحق عرش أعظم نور قرآن
 كلوب قبريىمى زيارت ايدن إخوان
 ايده لر روحمه¹⁴³ بر فاتحه إحسان
 جارطاق مكتب معلمى الحاج
 عبد الرحمن افندينك
 [روحنه] فاتحه سنه 1328

***

Yazı celî tâliktir. Yedi satır, altı silmedir. Yazıda kısmî istif yapılmıştır. Tarih son satıra yazılmıştır; serlevha ayrı bir kartuş içerisinde. Başlığı sarıklıdır. Son satırda ve alt kısımda kırılma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			78	5
Kitâbe	22	22	60	5
Satır Aralığı			6	
Elif			3	
Boyun	10		3	
Başlık	19*11			

¹⁴³ “ح” harfinin üzerine yanlılıkla bir nokta konmuştur.

43. Mezar Taşı

(Kırık)

Rûhuna [Fâtiha] (kırık)

**

(Kırık)

روحنه [فاتحه]

***

Yazı celî tâliktir. Şahidede sadece yukarıdaki ifade görölmektedir. O da kaş kemerli bir kartuş içerisine alınmıştır.

Öçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			45	8,5
Kitâbe				7
Satır Aralığı			-	
Elif			-	

44. Mezar Taşı

‘Osmân Ağa’nın kerîmesi
Cennet-mekân merhûme ve
meğfûre Şerîfe
‘Â’îşe Hatun
rûhuna Fâtîha
Sene 1229

***

عثمان اغانك كريمه سى
جنتمکان مرحومه
مغفورہ شریفہ
عائشہ حاتون
روحنه فاتحه
سنه 1229

***

Yazı celî sülûstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve çekerler kullanılmıştır. Beş satır, dört silmedir. Tarih son satır içerisinde. Taşın üzerinde kireç ve boya kalıntıları vardır. Taş ayak kısımdan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			57	10
Kitâbe	21	19	42	4
Satır Aralığı			7	
Elif			5	

45. Mezar Taşı

İntekale'l-merhûm
el-Hâc Bekir Efendi
rûhuna Fâtiha
Sene 1276

***

إنتقل المرحوم
الحاج بكر¹⁴⁴ أفندی
روحنه فاتحه
سنه 1276

***

Kitâbe hattı oldukça bozuk; yazıda hiçbir tenasüp yoktur. Aynı şekilde harfler taşta güzel aktarılmamıştır. Nitekim, birinci ve dördüncü satırlarda harflerin etrafı kazılarak kabartma yapılırken, iki ve üçte bu sınırlı yapılmıştır. Dört satır, üç silmedir. Harflerde silinme vardır. Başlık uzun bırakılan boyun kısmından çikmiştir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			70	15
Kitâbe	13	23	25	15
Satır Aralığı			5	
Elif			4	
Boyun	11-12		13	
Başlık	Çıkık			

¹⁴⁴ Bu kelimenin görünümü net olmamasına karşın “Bekir” olarak okunduğu zaman imlâsı hatalı olmaktadır; zira “kef” harfi kendisinden sonra gelen “ra” ile birleştirilmesi gerekirken yapılmamıştır; doğrusu “بکر” olacaktır. Buna karşın “ra” harfinin varlığı kabul edilmezse o zaman, “bey” olarak okunabilir. Dolayısıyla isim de “Beyefendi” olacaktır ki bu da mâkul değildir.

46. Mezar Taşı

Ah mine'l-mevt
Ger günâhım kûh-ı Kâf
Olsa ne gamdır yâ Celîl
Rahmetin bahrine nisbet
İnnehü şey'ün kalîl
Ahmed Ağa'nın vâlidesi
Şe[rife]? rûhiçûn Fâtiha
1295

***

آه من الموت
كر كناهم كوه قاف
اولسه نه غمدر يا جليل
رحمتك بحرینه نسبت
إنه شيء قليل
أحمد اغانك والده سي
شر [يفه]؟ روحیچون فاتحه
1295

***

Yazı celî tâliktir. Yedi satır, yedi silmedir. Serlevha satır teşkiline girmiştir. Beşinci satırdan taş ikiye parçalanmıştır. Taşın sağ alt köşesinde ve altında; aynı şekilde yüzey kısımda ve harflerde de kırılma vardır. Taş oldukça yosunlaşmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			84	8
Kitâbe	26	22	68	8
Satır Aralığı			6,5	
Elif			4	

47. Mezar Taşı

el-Bâkî

Bu cihân bâğ[na geldim]
Bir mü[rüvvet] gör[medim]
Derdime der[mân aradım]
[Bulamadım bir ‘ilâcım]
(Kırık)

***

الباقى

بو جهان باغنه (Kırık)

بر مروت کور (Kırık)

دردیمه درمان (Kırık)

[بولامه دیم بر علاجم]

(Kırık)

***

Kitâbenin yazısı oldukça bozuktur. Dört satır, üç silmedir. Serlevha ayrı bir kartuş içerisindedir. Taş iki parça halindedir. Tarafımızdan tespiti yapılan iki parça bir araya getirilmiş; öylece okunmuştur. Taş; baştan, soldan, altta kalan son satırın yarısından itibaren kırıktır ve ortadan ikiye ayrılmıştır. Taşın üzerinde hem beton hem de kireç kalıntıları bulunmaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			39	10
Kitâbe	13	16,5	32	3
Satır Aralığı			5	
Elif			2	
Boyun	10		5	
Başlık	Kırık			

48. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
 Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
 Bi-hakkı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân
 Gelüp kabrimi ziyâret iden ihvân
 İde rûhuma bir Fâtiha ihsân
 Muhammed 'Alî kerîmesi Ümmü
 Gülsûm rûhuna
 Fâtiha Sene [12]80

***

هو الباقي

بنی مغفرت قیل ای رب یزدان

بحق عرش اعظم نور قرآن

کلوب قبرمی زیارت ایدن إخوان

ایده روحمه بر فاتحه احسان

محمد علی کریمه سی ام کلثوم روحنه

فاتحه سنه 80

***

Yazı celî sülüstür. Yedi satır, altı silmedir. Serlevhası satır içerisindedir; tarih son satırda kayıtlıdır. Harflerde kırılma yok; ancak mermerin parlaklığı hattın okunmasını güçleştirmektedir. Taşta kararma ve kireç kalıntıları vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			74	12
Kitâbe	21	20	43	3
Satır Aralığı			2	
Elif			3	

49. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân

Bi-hakkı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân

Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân

İdeler rûhuma bir Fâtiha ihsân

Merhûm Halîl Ağa rûhiçûn Fâtiha

Sene 1292

***

هو الباقي

بنی قیل مغفرت ای رب یزدان

بحق عرش اعظم نور قرآن

کلوب قبرم زیارت ایدن إخوان

ایده لر روحمه بر فاتحه احسان

مرحوم خلیل اغا روحیچون فاتحه

سنه 1292

***

Yazı celî sülüstür. Beş satır; dört silmedir. Tarih ve serlevha kartuş içerisindedir. Silmelerin kalınlığı eşit değildir. Taşın boyun kısmında beton kalıntıları vardır. Harflerde silikleşme ve kırılmayla birlikte taşta büyük oranda yosunlaşma vardır. Başlık sarıklı ve püsküllü festir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			106	10
Kitâbe	22	20	45	10
Satır Aralığı			4,5-5	
Elif			2,5	
Boyun	12		2	
Başlık	13*20 cm			

50. Mezar Taşı

Kim nazar kılup bakarsa işbu resm-i târîhe
Okusun bu meyyit için rûhuna Fâtiha
Seyyid ‘Abdülkerîm’in ehli
Merhûme Hanîfe Hâtun rûhuna
(Kırık)

***

کیم نظر قیلوب بقرسه اشبو رسم تاریخه
اوقوسون بو میت ایچون روحنه فاتحه
سید عبد الکریمک اهلی
مرحومه حنیفه خاتون
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Beş satır, dört silmedir. Okutuculardan çekerin yanı sıra, kalın cezim hem okutma hem de süslemede kullanılmıştır. Taşın yüzeyindeki kırılmalardan başka son satır hem sağdan hem soldan aşağıya doğru kırılmıştır. Taş, 2015 yılında Çardak belediye binası önünde, belediye tarafından yaptırılan kazı çalışmaları sırasında yer altından çıkarılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			70	10
Kitâbe	32,5	30	40	6
Satır Aralığı			9	
Elif			7	

51. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Bir gül-i gonca idim açılmadan

soldum/ Bağ-ı cihânı terk

idüp Cennet-i a'lâyı buldum

Merhûme 'Âyişe Monlâ

Rûhıçûn Fâtiha

Sene 1228

***

هو الباقي

بر کلی غنجه ایدم آچلمدن

صولدم باغ جهانی ترک

ایدوب جنت اعلائی بولدم

مرحومه عایشه¹⁴⁵ منلا

روحیچون فاتحه

سنه 1228

***

Kitâbe yazısı güzel bir celî sülüstür. Okutuculardan çeker ve kalın cezim süslemeden de tirfil kullanılmıştır. Beş satır, altı silmedir. Serlevha ve tarih kısmı ayrı bir kartuş içerisindedir. Taş, başlık ve ayak kısımdan kırıktır. 2015 yılı içerisinde Çardak Belediyesi tarafından kendi binaları önünde yapılan kazı çalışmaları sırasında yer altından çıkarılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			71	9
Kitâbe	21,5	21,5	56	2
Satır Aralığı			7	
Elif			6	

¹⁴⁵ “Ye” üzerindeki hemze eksiktir.

52. Mezar Taşı

Merhûme Şerîfe
Hanîfe rûhuna
Fâtîha sene 1200

***

مرحومه شریفه
حنیفه روحنه
فاتحه
سنه 1200

***

Şahidenin yazısı celî sülüstür. İki satır iki silmedir. Tarih, “Fâtîha” ibaresiyle beraber kartuş içerisine yerleştirilmiştir. Başlığı kırılmıştır. Taş, 2015 yılı içerisinde Çardak Belediyesi önünde yapılan aynı kuruma ait kazı çalışmaları sırasında yer altından çıkarılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			45	9
Kitâbe	17,5	17,5	25	3
Satır Aralığı			6	
Elif			4	
Boyun	9		5	
Başlık	Kırık			

53. Mezar Taşı

Ah mine'l-mevt

(Kırık)

***

آه من الموت

(Kırık)

***

Şahidenin alt tarafı tamamen kırılmış sadece başlığı kalmıştır. İşte başlığın altında serlevhada kalan harflerden “Ah mine'l-mevt” yazıldığı anlaşılmaktadır. Başlık bitkisel motiflidir; serlevha başlıktan motifli yayvan kemer biçimindeki bir silme ile ayrılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş	18		28	6
Kitâbe	10	10	4,5	6
Satır Aralığı			-	
Elif			-	
Başlık	19		17,5	

54. Mezar Taşı

(Kırık)

Cihân ey birâder nemâned be-kes
Dil-ender cihân-âferîn bend ü bes
[Mekon tekve ber mülk-i dünyâ vü] püşt
Ki bisyâr [kes] çûn tû [perverd ü küşt]

(Kırık)

***

(Kırık)

جهان ای برادر نماند بکس
دل اندر جهان آفرین بند و بس
[مکن تکیه بر ملک دنیا و] پشت
که بسیار [کس] چون تو [پرورد و کشت]¹⁴⁶

(Kırık)

***

¹⁴⁶ Muhtemelen bu taşın diğer parçalarında şiirin kalan kısmı “Çûn âheng-i reften koned cân-ı pâk, Çi ber taht mürden çi ber rûy-ı hâk” beyiti bulunmaktadır. Bkz. Mustafa Özkan, “Manyaslı Mahmud’un Manzûm Gülîstan Tercümesi ve Yeni bir Nûshası”, *Turkish Studies*, Volume 9/9 Summer 2014, s. 10-11; Sâdî, *Gülîstan*, (çev. Hikmet İlaydın), Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1963, 2. Baskı, s. 22.

Mânâsı: “Ey kardeş, dünya kimseye kalmadı. Gönlnü Allah’a bağla; O kâfidir. Dünya mülkünü kendine bir dayanak yapma ki o, çok kimseyi besleyip öldürdüğü gibi seni de böyle yapacaktır.”

Okutuculardan yuvarlak cezim, süslemeden ise tırnağın kullanıldığı yazı celî sülüstür. İki beyit yan yana gelecek şekilde geometrik kartuşlar içerisine yerleştirilmiştir. Bu manzûm Sa’dî’nin Gülistan’ından alınmıştır. Yapısı itibariyle Yakup Bey dönemi 15. yy sonlarına aittir. Nitekim beyitlerin yazıldığı alanlar şeklen Külliye Haziresi’ndeki Fatma Hatun’un (v. 902/1597) mezarına benzemektedir.

Bahsi geçen taş parçaları, Çardak’ta Cin Kuyu Deresi mevkiinde Ulaş Arslan’a ait tarlanın sınırında çıkmıştır. U. Arslan, bir sabah tarlasına geldiğinde, tarla sınırının kazılmış ve sözü edilen taşın tarlasına atılmış olduğunu görür. Taş iki büyük parça halindedir. Yazılı kısım incelendiğinde mezarın diğer parçalarının toprak altında olmadığı veya mevcut parçaların ana parçadan yeni koparılmadığı anlaşılmaktadır. Bulunan taşın etrafında monte için açılan yuvarlak delikler, bunun çerçevesel bir mezarın parçası olduğunu göstermektedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			21	16
Kitâbe	27			
Satır Aralığı			11	
Elif			11	

2.3.2. ESKİ MEZARLIK KİTABELERİ

1. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Gençliğine doymayan
Murâdına ırmeyen
Merhûme ve meğfûre Hafize
Dudı rûhuna Fâtiha
Sene 1222

***

هو الباقي
کنجاکینه دویمیان
مرادینه ایرمیان
مرحومه و مغفوره حفیظه¹⁴⁷
طودی روحنه فاتحه
سنه 1222

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve çekerler; süslemeden ise tirfil ve tırnak kullanılmıştır. Serlevha ve tarih ayrı bir kartuş içerisinde. Dört satır, beş silmedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			83	8
Kitâbe	34	31	54	8
Satır Aralığı			7,5	
Elif			6,5	

¹⁴⁷ Doğru imlâsı “حفیظه” olmalıdır.

2. Mezar Taşı

Ahmed Beşe'nin kerîmesi
merhûme ve meğfûrun-lehâ
Şerîfe İhsâne Hatun
rûhuna Fâtîha
Sene 1228

***

احمد بشه نك كريمه سي
مرحومه و مغفور لها
شريفه احسانه حاتون
روحنه فاتحه سنه 1228

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden üstün ve kalın cezim kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Silmeler düzgün değildir. Tarih, son satıra açılan yarım kartuş içerisindeydir. Ayak kısmından kırık olan taşta büyük oranda kararma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			70	10
Kitâbe	35	28	43	10
Satır Aralığı			11	
Elif			7	

3. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Fenâdan bekâya eyledi rihlet
 İde Hakk kabrini ravza-i Cennet
 İpsala muhâcirlerinden
 torbacılardan
 İbrâhîm oğlu Hâcî Os[mân]
 (Kırık)

***

هو الباقي
 فناندن بقايه ایلدی رخلت
 ایده حق قبرینی روضه جنت
 اییصاله محاجر لرندن طور بجیلردن
 ابراهیم اوغلی حاجی عثمان
 (Kırık)

***

Kitâbenin yazısı celî tâliktir. Yazıda kısmî istif yapılmıştır. Dört satır, beş silmedir; silmeler kalın çekilmiştir. Serlevha kartuş içerisindedir. Taş başından ve dördüncü satırın sol tarafından aşağıya doğru kırıktır. Taşta hayli yosunlaşma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			60	8
Kitâbe	29	23	60	8
Satır Aralığı			7	
Elif			3	

4. Mezar Taşı

Nâzenînim gitdi Cennet bağına
Fîrâkı kaldı vâlideynin
cânına Kara Hâfız Muhammed
Efendi'nin kerîmesi merhûme
Şerîfe Fâtıma Hâtun
rûhuna Fâtîha
Sene 1228

***

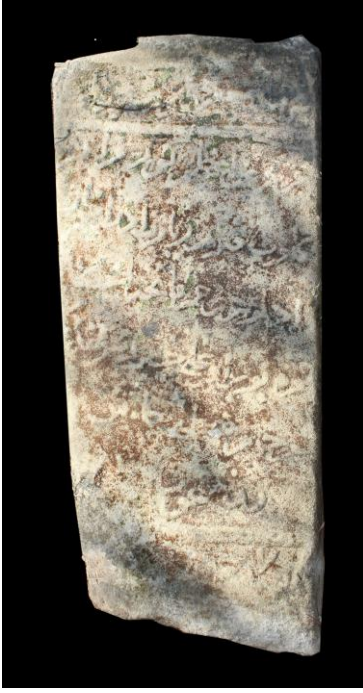
نازنینم گتدی جنت باغنه
فراقی قالدی والدینک
جاننه قره حافظ محمد
افندینک کریمه سی مرحومه
شریفه فاطمه خاتون
روحنه فاتحه
سنه 1228

***

Yazı istifli celî sülüstür. Altı satır, beş silmedir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taş son satırın sağından ve boyun kısmından kırılmıştır. Taşta kararına vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			64	10
Kitâbe	18	17	46	3
Satır Aralığı			6	
Elif			3,5	
Boyun	9		2,5	
Başlık	Kırık			

5. Mezar Taşı

Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
 Bi-hakkı ‘arş-ı a‘zam nûr-ı Kur’ân
 Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân
 Edeler rûhuma Fâtîha ihsân
 Kara Büberoğlı Hüseyin Re’îszâde?
 Merhûm Mustafâ Çâvuş
 rûhıçün [Fâtîha]
 [Sene] (kırık)7

***

بنی قیل مغفرت ای ربب یزدان
 بحق عرش اعظم نور قرآن
 کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
 ادلر روحمه فاتحه احسان
 قره بوبر اوغلی حسین رئیس زاده؟
 مرحوم مصطفی چاوش
 روحیچون [فاتحه]
 7(کırık) [سنة]

***

Kitâbenin hattı celî sülüstür. Sadece ilk satırdan sonra ve son satırdan önce silme konmuştur. Sekiz satır, iki silmedir. Taş alttan ve baştan kırıktır. Kumtaşı olması hasebiyle taştan aşınma, harflerde silikleşme görülmektedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			64	10
Kitâbe	28	25	55	10
Satır Aralığı			-	
Elif			4	

6. Mezar Taşı

(Kırık)
bulmadım Haniboğlu
el-Hâcî Mustafâ Ağa'nın
kerîmesi merhûme Şerîf[e]
Dudu rûhuna
Fâtiha
Sene 1245
***

(Kırık)
بولمدم خانبا او غلو
الحاجي مصطفى اغانك
كريمسى¹⁴⁸ مرحومه شريفة¹⁴⁹
دودو روحنه
فاتحه سنة 1245

Şahide hattında celi sülüsün ölçüleri gözetilmemiştir. Dört satır, dört silmedir Taş üstten ve tarih kartuşunun bulunduğu satırdan kırıktır. Okutuculardan sadece çeker kullanılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			30	9
Kitâbe	21	21	28	3
Satır Aralığı			5	
Elif			4	

¹⁴⁸ Doğru imlâsı كريمة şeklinde olmalıdır.

¹⁴⁹ Metinde yanlış imlâyla “شريف” yazılmıştır.

7. Mezar Taşı

Dâr-ı dünyâda civân iken
gezerdim bir zamân/ Nâgehân
ayırıldı ecel itdi yerim bâğ-ı
cinân/ Merhûme ve meğfûre
Şerîfe ‘Â’işe
rûhuna Fâtîha
Sene 1230

***

دار دنیاده جوان ایکن
کزردم بر زمان ناکهان
ایردی اجل ایتدی یرم باغ
جنان مرحومه مغفوره
شریفة عایشه
روحنه فاتحه
سنه 1230

***

Kitâbe istifli bir şekilde celî sülûs ile yazılmıştır. Okutucu işaretlerden ötre ve çeker; süslemeden tırfil ve kalın cezim kullanılmıştır. Altı satır, altı silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde. Başlık yukarıya doğru genişleyerek tepede daire haline gelmektedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			83	10
Kitâbe	21	20	59	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5	
Boyun	9		3,5	
Başlık	20*17			2

8. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Fenâdan bekâya eyledi rihlet
İde kabrini Hakk ravza-i Cennet
el-Hâc İsmâ'îl Ağa'nın
zevcesi merhûme 'Â'îşe
Kadın rûhuna Fâtîha
Sene 1250

***

هو الباقي
فنادن بقايه ايلدى رحلت
ايده قبرنى حق روضه جنت
الحاج اسماعيل اغانك
زوجه سى مرحومه عائشه
قادين روحنه فاتحه
سنه 1250

***

Yazı celi sülüstür. Süsleme işaretlerinden tırnak ve tirfil kullanılmıştır. Serlevha ayrı bir kartuş içerisinde; tarih ise son satıra açılan yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Taşta siyahlaşma ve yosunlaşma vardır. Taş birinci satırın sağ üst köşesinden ve ayak yerinden kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			69	8
Kitâbe	30	26	62	8
Satır Aralığı			8,5	
Elif			5	

9. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
el-muhtâc ilâ-Rabbihi'l
Gafûr Sarı
Hasanzâde Cennet-mekân
Seyyid Hâfız Mustafâ
rûhuna Fâtiha
Sene 1225

***

مرحوم و مغفور
المحتاج الى ربه
الغفور صارى
حسن زاده جنت مكان
سيد حافظ مصطفى
روحنه فاتحه
سنه 1225

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve çeker; süsleme işaretlerinden ise tirfil ve tırnak kullanılmıştır. Altı satır, altı silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde bulunmaktadır. Boyun kısmından başlık kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			85	12
Kitâbe	23,5	22,5	62	3
Satır Aralığı			7,5-8	
Elif			6	
Boyun	12		4	
Başlık	Kırık			

10. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûrun-lehâ
Âyişe Hatun rûhuna
rûhuna rızâ'en li'llâh Fâtîha
Sene 1293

***

مرحومه و مغفور لها
عائشة¹⁵⁰ حاتون روضه
روضه¹⁵¹ رضاء الله فاتحه
سنه 1293

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretten çeker, süslemeden tırnak kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde bulunmaktadır. “Rûhuna” ibaresi iki defa yazılmıştır. Bu da taş ustasının elinde mevcut olan yazı ibarelerinden üçüncü satırı teşkil ettiğini akla getirmesine karşın, her iki kısım da aynı hattat elinden çıkmış gibi görünmektedir. Alt tarafından kırık olan taşta kararma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			48	8
Kitâbe	31	27,5	30	4
Satır Aralığı			5,5	
Elif			7	

¹⁵⁰ Doğru yazım için “ye”nin üzerine “hemze” konulması gerekirdi.

¹⁵¹ Kitâbede iki defa yazılmıştır.

11. Mezar Taşı

(Kırık)

‘Azîze Hanım rûhuna Fâtîha
Sene 1244

***

(Kırık)

عزیزه خانم روحنه فاتحه

سنه 1244

***

Yazı celî sülüstür. Taş üstten ve ayaktan kırıktır. Sadece bir satırı ve tarih kartuşu kalmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			26	7
Kitâbe	25	23	15	4
Satır Aralığı			10	
Elif			6	

12. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
 Kayseri kazâsında
 Tavnusunlıborlı¹⁵²
 İbrâhîm Ağazâde merhûm
 Dervîş Mustafâ rûhuna
 el-Fâtîha
 (Kırık)
 ***

هو الباقي
 قيصري قضا سنده
 طونسونلي بورلى
 ابراهيم اغزاده مرحوم
 درويش مصطفى روحنه
 الفاتحه
 (Kırık)

***

Yazı nefis bir celî sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerden ötre, kalın cezim, yuvarlak cezim ve çeker; süslemeden ise tırfıl yoğun olarak kullanılmıştır. Böylece yazıda boş bir alan bırakılmamıştır. Dört satır, beş silmedir. Serlevha ve tarih ayrı bir kartuş içerisinde yer almaktadır. Ancak tarih kısmı kırılmıştır. Başlığı boyun kısmından kırık olan taşın ikinci ve üçüncü satırlarının sağ yüzeylerinde kopmalar mevcuttur.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			77	14
Kitâbe	32	32	60	4
Satır Aralığı			9,5	
Elif			5,5-7,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

¹⁵² Günümüzde “Tavlusun” adıyla Kayseri ili Melikgazi ilçesine bağlı bir köydür.

13. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr

Monlâ İsmâ'îl

rûhuna Fâtîha

Sene 1186

***

مرحوم و مغفور

منلا اسماعيل

روحنه فاتحه

سنه 1186

***

Yazı celî sülüstür. Kitâbede sadece kalın cezim hem süsleme hem de okutucu işaret olarak kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih son satıra açılan yarım kartuş içerisine yerleştirilmiştir. Taşta büyük oranda kararma vardır ve alttan kırıktır. Başlık dolama sarıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			67	8
Kitâbe	20	20	35	2
Satır Aralığı			6	
Elif			8	
Boyun	10		5	
Başlık	13		20	

14. Mezar Taşı

Kalıcı 'Alî Beşe'nin
kerîmesi merhûme Emîne
rûhuna Fâtîha

(Kırık)

***

قلیجی علی بشه نك

كریمه سی مرحومه امینه

روحنه فاتحه

(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Kısmî istifli kitâbede süsleme işaretlerinden tirfil ve kalın cezim kullanılmıştır. İki satır, iki silmedir. Tarih kartuşu içerisinde “rûhuna Fâtîha” ibaresi de bulunmaktadır; ancak tarih kırılmıştır. Taşta kararma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			34	8
Kitâbe	24	22	22	8
Satır Aralığı			6,5-7	
Elif			5	

15. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Fenâdan bekâya eyledi rihlet

İde Hakk kabrini ravza-i Cennet

Dolmaoğlu Mehmed Ağa'nın

(Kırık)

***

هو الباقي

فنادن بقايه ايلدي رحلت

ايده حق قبريني روضه جنت

دولما اوغلو محمد آغانك

(Kırık)

***

Yazı celî tâliktir. Okutucu işaretlerden çeker kullanılmıştır. Üç satır, dört silmedir. Taş boyundan, birinci satırın solundan, üçüncü satırın sağ tarafından ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			37	10
Kitâbe	23	24	37	3
Satır Aralığı			7	
Elif			3	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

16. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
sâbık Güreci imâmı
Hâfız Yûsuf Efendi
rûhuna Fâtîha
Sene 1243

***

مرحوم و مغفور
صابق¹⁵³ كورجي¹⁵⁴ امامى
حافظ يوسف افندى
روحنه فاتحه
سنه 1243

***

Kitâbede iki çeşit yazı vardır. İlk satırda “merhûm ve meğfûr” ile dördüncü satırdaki “rûhuna Fâtîha” ibareleri önceden hazırlanmış güzel bir celf sülûs iken; ikinci, üçüncü ve son satırdaki tarih ise bir başka el tarafından kötü bir hatla yazılmıştır. Yazıda okutucu işaretlerden üstün, süslemeden ise tırnak kullanılmıştır. Taşta büyük oranda yosunlaşma vardır. Başlığında üst kısmı açık bırakılan serpuşa dört sıra dolama sarık sarılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			64	10
Kitâbe	24,5	24	36	2
Satır Aralığı			7	
Elif			3,5	
Boyun	12		3,5	
Başlık	22		17	

¹⁵³ Doğru imlâsı “سابق” olacak.

¹⁵⁴ Çanakkale/Lapseki ilçesine bağlı köy merkezi.

17. Mezar Taşı

el-Bâkî
Ziyâretten murâd du‘âdır
Bugün bana ise yarın sanadır
Merhûm Hâcî (kırık)
(Kırık)

***

الباقى
زيارتدن مراد دعادر
بكون بكا ايسه يارين سنادر
مررحوم حاجي (kırık)
(Kırık)

***

Kısmen istiflenmiş yazı celî sülüstür. Yazıda, okutucu işaretlerden kalın cezim ve çeker; süsleme işaretlerinden ise tırnak kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Serlevhası ayrı bir kartuş içerisinde. Taşta büyük oranda kararırma vardır. Başlığı dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			56	13
Kitâbe	31	31	31	4
Satır Aralığı			7,5	
Elif			5	
Boyun	16		4	
Başlık	29		17	

18. Mezar Taşı

On bir yaşında
çiçekden giden
Hâcî ‘Alî’nin
oğlu merhûm Mollâ
İsma‘îl rûhuna
Fâtîha sene 1227

***

اون بر یاشنده
چیچکدن کیدن
حاجی علی نك
اوغلو مرحوم ملا
اسمعیل¹⁵⁵ روحنه
فاتحه سنه 1227

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve ötre kullanılmıştır. Beş satır, dört silmedir. Tarih son satır içerisindeki yarım kartuştaadır. Boyun kısmından kırık olan taşta oldukça fazla kararma ve yosunlaşma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			49	9
Kitâbe	15,5	15,5	38	3
Satır Aralığı			6	
Elif			5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

¹⁵⁵ İsmi doğru imlâsı “اسماعيل” olacak.

19. Mezar Taşı

el-Bâkî
Merhûm ve meğfûr
ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr
Sübye Hüseyin
Re'îs rûhuna
Fâtîha sene 1244

***

الباقى
مرحوم و مغفور
الى رحمة ربه الغفور
سوبيه حسين
رئيس روحه
فاتحه سنه 1244

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden üstün ve ötrenin yanı sıra süsleme işaretlerinden tırnak ve tırfıl; mühmelden ise “ha” harfi kullanılmıştır. Tarih ve serlevha ayrı bir kartuş içerisinde bulunmaktadır. Taşta yoğun bir şekilde yosunlaşma ve kararma vardır. Başlık, dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			113	12
Kitâbe	30	30	63	3
Satır Aralığı			10	
Elif			7	
Boyun	15		7	
Başlık	28		20	

20. Mezar Taşı

Kim nazar kılup
bakarsa iş bu
resm-i târihe
Okusunlar bu
Lütfullâh için
rûhuna bir Fâtiha
Sene 1152

***

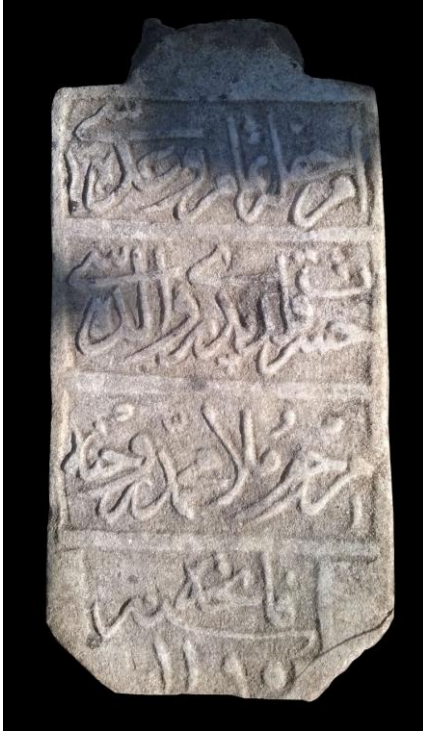
کیم نظر قلوب
بقرسه اشبو
رسمی تاریخه
اوقوسنلر بو
لطف الله ایچون
روحنه بر فاتحه
سنه 1152

***

Yazı celf sülüstür. Altı satır, altı silmedir. Harfler zaman zaman silmelere taşmıştır. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde yer almaktadır. Taş boyun kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			86	8
Kitâbe	16	15	38	3
Satır Aralığı			4,5	
Elif			4	
Boyun	9		3,5	
Başlık	Kırık			

21. Mezar Taşı

Emr-i Hakkla temâm va‘desi
Hasret kaldı pederi vâlidesi
Merhûm Mollâ Muhammed rûhuna
Fâtîha sene 1195

***

امر حقله تمام وعده سی
حسرت قلدی پدری والدہ سی
مرحوم ملا محمد روحنه
فاتحه سنه 1195

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim, ötre ve çeker kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih “Fâtîha” ibaresiyle kartuş içerisinde yer almaktadır. Taş ayaktan ve boyun kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			39	8
Kitâbe	19	20	33	3
Satır Aralığı			7	
Elif			4,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

22. Mezar Taşı

(Kırık)
(Kırık)dâr'ın
Oğlu merhûm Seyyid
Süleymân rûhuna Fâtîha
Sene 1229

***

(Kırık)
دارك (Kırık)
او غلو مرحوم سيّد
سليمان روحنه فاتحه
سنه 1229

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda süslemeden tirfil okutucudan çeker işaretleri kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde bulunmaktadır. Taş üst kısmından başlamak üzere soldan sağa doğru kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			78	10
Kitâbe	24	24	37	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5,5	

23. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
ilâ rahmeti Rabbihi'l
Gafûr Hâcî
Espâhî oğlu
Halîl Re'îs'in
rûhuna Fâtiha
Sene 1228

***

مرحوم و مغفور
الى رحمة ربه
الغفور حاجي
اسپاهی او غلو
خليل رئيسك
روحنه فاتحه
سنه 1228

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve üstün kullanılmıştır. Altı satır, altı silmedir. Tarih kartuş içerisindedir. Boyun kısmından, dördüncü ve beşinci satırın sol tarafından kırık olan taşta, yosunlaşma ve karama vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			122	13
Kitâbe	25	23	64	3
Satır Aralığı			8	
Elif			7	
Boyun	13		3	
Başlık	Kırık			

2.3.3. YENİ MEZARLIK KİTABELERİ

1. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Merhûm ve meğfûr el-muhtâc

(Kırık)

***

هو الباقي
مرحوم و مغفور المحتاج
(Kırık)

***

Yazı celf sülüstür. Yazıda tirfil ve tırnak kullanılmıştır. Serlevha kartuş içerisindedir. Taş üstten boyun kısmından ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			16	10
Kitâbe	26	26	16	3
Satır Aralığı			6	
Elif			5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

2. Mezar Taşı

(Kırık)

[Bu]rak? Re'îs oğlu
[Kara]kullıkçı merhûm
[Hü]seyin Beşe rûhuna

(Kırık)

***

(Kırık)

بوراق؟ رئیس اوغلو
[قره] قوللقجی مرحوم
حسین بشه روحنه

(Kırık)

***

Yazı, celi sülüstür. Süslemeden tirfil kullanılmıştır. Üç satır, dört silmedir. Taş baştan, sağdan ve alttan kırıktır. Taşın yüzeyinde kararma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			26	10
Kitâbe	16,5	16,5	26	3
Satır Aralığı			6-7	
Elif			4	

3. Mezar Taşı

(Kırık)
Rûhuna Fâtiha
Sene 1173

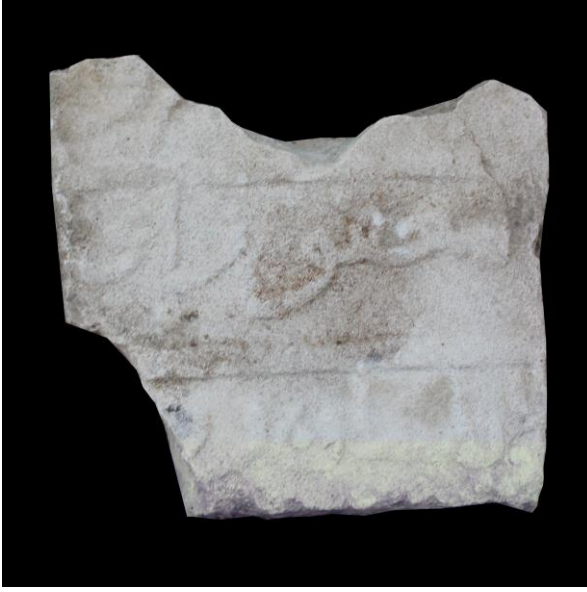
***

(Kırık)
روحنه فاتحه
سنه 1173

Yazı celi sülüstür. Sadece son satır sağlamdır. Tarih bu satır içerisinde yarım kartuşa yazılmıştır. Taş hem üstten hem de alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			22	10
Kitâbe	16,5	16,5	15	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5	

4. Mezar Taşı

[Merhûm] ve
meğfûr (silik)
(Silik)
(Kırık)

***

و (Kırık)
مغفور (silik)
(Silik)
(Kırık)

***

Taş kumtaşı olması hasebiyle ufalanmıştır. Harfler silikleşmeye yüz tutmuştur. Taş üstten, soldan ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			21	9
Kitâbe	23	16,5	21	9
Satır Aralığı			7,5	
Elif			3	

5. Mezar Taşı

(Kırık)
Seyyid İbrâh[îm]
[rû]huna Fâ[tiha]
Sene 1186

***

(Kırık)
سید ابراهیم
روحنه فاتحه
سنه 1186

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerden çeker ve kalın cezim; süslemeden ise kalın cezim ve tirfil kullanılmıştır. İki satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisinde. Taş dört bir tarafından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			28	11
Kitâbe	10	13	26	11
Satır Aralığı			7-9	
Elif			5	

6. Mezar Taşı

Merhûm ‘Abdülkâdir
oğlu kerîmesi Şerîfe
İhsân? Mollâ'nın
rûhuna Fâtiha
Sene 1206

***

مرحوم عبد القادر
اوغلو کریمه سی شریفه
احسان؟ ملانک
روحنه فاتحه
سنه 1206

***

Yazı celf sülüstür. Dört satır, üç silmedir. Süsleme işaretlerinden kalın çizim ve tirfil kullanılmıştır. Taşın üzerinde harç kalıntıları vardır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Başlığı kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			48	10
Kitâbe	19	19	36	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5,5	
Boyun	10		5	
Başlık	Kırık			

7. Mezar Taşı

(Kırık)

Sene 1173

***

(Kırık)

سنه 1173

***

Taşın sadece kartuş içerisine alınmış tarih kısmı kalmıştır. Taş üstten ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			20	9
Kitâbe	22	20	9	4
Satır Aralığı			-	
Elif			-	

8. Mezar Taşı

Merhûme Fâtîma rûhuna

Fâtîha sene (kırık)

***

مرحومه فاطمه روحنه

[فاتحه] سنه (كريك)

***

Yazı bozuk celî sülüstür. Tarih kısmı kırık olması hasebiyle okunamamaktadır. Karamanın görüldüğü taşta beton kalıntıları mevcuttur.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			24	10
Kitâbe	24	13	12	6
Satır Aralığı			7	
Elif			3,5	

9. Mezar Taşı

el-Fâtiha
el-Merhûm kim müezzi[n]
Şehri Süleymâ[n]
Efendi rûhı[çûn]
(Kırık)

***

الفاتحه
المرحوم كم مؤذن
شهرى سليمان
افندي روحچون
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır, dört silmedir. Serlevha olarak “el-Fâtiha” ibaresi, birinci satırdan boyun kısmına doğru uzanan kaş kemerli bir kartuş içerisine yazılmıştır. Ayrı bir kartuş içerisindeki tarih kısmı, taşın sol tarafı ve başlığı kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			36	10
Kitâbe	15	14	28	10
Satır Aralığı			5	
Elif			4	
Boyun	10		5	
Başlık	Kırık			

10. Mezar Taşı

(Kırık) [rû]
hına Fâtîha
Sene 1174
***

[رو] (Kırık)
حنه فاتحه
سنه 1174

***

Yazı celî sülüstür. Tarih, taşın ayağına doğru açılan yarım kartuşa kazılmıştır. Taş üstten ve ayak kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			16	10
Kitâbe	17	17	11	3
Satır Aralığı			-	
Elif			-	

11. Mezar Taşı

Bir civânın meske[ni]
bu mezâr/ Eylemiş nâzik
[tenin] hâkile yeksân rûzgâr
(Kırık)

***

بر جوانك مسكنى
بو مزار ايلمش نازك
[تنك] حاكيله يكسان روزگار
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda süsleme işaretlerinden ters tırnak ve tırfıl kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Taş, birinci satırın solundan, üçüncü satırın sağından soluna doğru ve boyun kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			30	10
Kitâbe	24,5	24,5	24	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

12. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Rüstem Ağa kerîmesi

(Kırık)

***

هو الباقي
رستم اغا كريمه سي
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Serlevha kartuş içerisinde. Taş, boyun kısmından, alttan ve görülebilen birinci satırının yüzeyinden kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			20	10
Kitâbe	21	21	15	3
Satır Aralığı			6	
Elif			4	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

13. Mezar Taşı

(Kırık)

Sükût etme eli[ni]

aç/ Olursun

bir gün benim gibi muh[tâc]

(Kırık)

***

سکوت اتمه الیکی

اج اولورسون

بر کون بنم کبی محتاج

(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır, dört silmedir. Taş; üstten, soldan ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			38	12,5
Kitâbe	38	4	21,5	21,5
Satır Aralığı			8,5	
Elif			5,5	

14. Mezar Taşı

Nev-civânım gitdi Cennet bâğına
Firâkı kaldı vâlide[si] cânına
(Kırık)

***

نو جوانم کندی جنت باغنه
فراقی قلدی والده سی جاننه
(Kırık)

***

İki kat istifli yazı celî sülüstür. İki satır, iki silmedir. Taşın ikinci satırdan itibaren alt kısmı ve başlığı kırılmıştır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			25	10
Kitâbe	15	15	16	3
Satır Aralığı			7	
Elif			4,5	
Boyun	9		3	
Başlık	Kırık			

15. Mezar Taşı

[Me]rhûm ve meğfû[r]

(Kırık)

***

مرحوم و مغفور

(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda okutucudan ötre süslemeden kalın cezim kullanılmıştır. Taş sağdan, soldan ve alttan kırıktır. Oldukça uzun boyuna bağlı olan başlık da kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			22	10
Kitâbe	15	15	9	10
Satır Aralığı			7,5	
Elif			-	
Boyun	10		7	
Başlık	Kırık			

16. Mezar Taşı

[Mer]hûm
ve meğfûr
İsmâ'îl rû-
[huna Fâtîha]
(Kırık)

***

مرحوم
و مغفور
اسماعیل رو
[حنه فاتحه]
(Kırık)

***

Yazı bozuk celî sülüstür. Üç satır, üç silmedir. Taş; üstten, alttan ve birinci satırın sağ üst tarafından kırıktır. Kum taşı olması hasebiyle taşta ufalanma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			27,5	13
Kitâbe	16	19	21	5
Satır Aralığı			5	
Elif			4,5	
Başlık	Kırık			

17. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre
Sâliha rûhuna
(Kırık)

***

مرحومه و مغفوره
صالحه روحنه
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür; yazıda tirfil ve kalın cezim kullanılmıştır. İki satır, bir silmedir. Taş alt tarafından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			30	10
Kitâbe	20	20	18	5
Satır Aralığı			8	
Elif			6	

18. Mezar Taşı

[Ziyâ]retten murâd bir du‘âdır

[Bugü]n bana ise yarın sanadır

(Kırık)

***

زيارتدن مراد بر دعادر
[بكون] بكا ايسه يارين سكاذر
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. İki satır, iki silmedir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taş sağdan alttan ve boyun kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			27	10
Kitâbe	26	22	23	4
Satır Aralığı			8	
Elif			6	
Boyun	11		4	
Başlık	Kırık			

19. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Ziyâretten murâd bir du'âdır
Bugün bana ise yarın sanadır
(Kırık)

***

هو الباقي

زيارتدن مراد بر دعادر

بكون بكا ايسه يارين سانادر¹⁵⁶

(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve çeker, süslemeden tırnak kullanılmıştır. Serlevha kartuş içerisindedir. Taş; ikinci satırın sağ başından, alttan ve boyun kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			29	12
Kitâbe	26	25	29	3
Satır Aralığı			8	
Elif			6	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

¹⁵⁶ Kitâbelerde “sana”nın imlâsı buradakinin aksine genelde “سنا” biçimindedir.

20. Mezar Taşı

(Kırık)
Merhûm ve meğfûr Veled
oğlu Ahmed Re'is
rûhuna Fâtîha
Sene 1233
***

(Kırık)
مرحوم و مغفور ولد
اوغلو احمد رئیس¹⁵⁷
روحنه فاتحه
سنه 1233

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda okutuculardan kalın cezim, süslemeden tırfil ve tırnak kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Tarih son satırda yarım kartuşa girmiştir. Taş alttan, üstten ve üçüncü satırın sağından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			29	12
Kitâbe	26	26	29	3
Satır Aralığı			8	
Elif			6	
Başlık	Kırık			

¹⁵⁷ Doğru imlâsı “رئيس” şeklindedir.

21. Mezar Taşı

Bu fenâ dehrin içinde bulmadı[m bir râhatı]
İhtiyâç oldum du‘âya ide Mev[lâ rahmeti]
Merhûme ve meğfûrun-lehâ (kırık)
(Kırık)

***

بوفنا دهرن ایچنده بولدم [بر راحتی]
احتیاج اولدم دو عایه ایده مولا [رحمتی]
مرحومه و مغفور لها (kırık)

***

Yazı celi sülüstür. Yazıda okutuculardan kalın cezim ve çeker; mühmelden ise “he” harfî kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Taş birinci ve ikinci satırın solundan ve üçüncü satırın ortasından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			38	11
Kitâbe	26	31	24	5
Satır Aralığı			7	
Elif			6,5	

22. Mezar Taşı

Merhûm
Mahmûd rû-
[huna Fâtîha]
(Kırık)

***

مرحوم
محمود رو
[حنه فاتحه]
(Kırık)

***

Yazı celî sülûstür. İki satır, iki silmedir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taş alttan ve boyun kısmından kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			24	10
Kitâbe	16,5	16,5	15	2,5
Satır Aralığı			6	
Elif			-	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

23. Mezar Taşı

Merhûm Ahmed
rûhuna Fâtiha
Sene 1185

***

مرحوم احمد
روحنه فاتحه
سنه 1185

***

Yazı celî sülüstür. İki satır, iki silmedir. Tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taş boyun kısmından ve sağ tarafından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			33	10
Kitâbe	16,5	15,5	22	3
Satır Aralığı			5,5-6,5	
Elif			5,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

24. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
Mollâ (Kırık)
(Kırık)

***

مرحوم و مغفور
ملا (Kırık)
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda süslemeden tirfil kullanılmıştır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taş, üstten ve ikinci satırın ortasından sola ve alta doğru kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			30	12
Kitâbe	20	17	15	3
Satır Aralığı			7,5	
Elif			5	
Boyun	9		2	
Başlık	Kırık			

25. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Hâcî Ahmed Ağa'nın
(Kırık)

***

هو الباقي
حاجي احمد اغا نك
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden çeker, süslemeden tırnak kullanılmıştır. Serlevha sivri kemerli alınlığın tümünü kapsayacak şekilde yazılmıştır. Tek satır, iki silmedir. Taş alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			23	9
Kitâbe	18,5	22	26	5
Satır Aralığı			9	
Elif			5	

26. Mezar Taşı

Softaoğ[lu]
merhûm Seyyid
Hüseyin Ağa
(Kırık)

***

صوفته اغلو
مرحوم سيد
حسين اغا

***

Taşın yazısı celî sülüstür. Süsleme işaretlerinden tırnak kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Serlevha yeri boş bırakılmıştır. Taş, sol baştan aşağıya doğru, üstten ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			41	12
Kitâbe	18	20	31	3
Satır Aralığı			7,5	
Elif			5	
Boyun	12		2	
Başlık	Kırık			

27. Mezar Taşı

el-Fâtihâ
Merhûm ve
[Meğfûr] Çavuş
(Kırık)

***

الفاتحه
مرحوم و
مغفور چاوش
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda süslemeden tırfil kullanılmıştır. Serlevhadaki “el-Fâtiha” ibaresi ters kaş kemerli kartuş içerisinde. İki satır, iki silmedir. Taş; baştan, sağdan ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			23	12
Kitâbe	15,5	15,5	16	12
Satır Aralığı			5	
Elif			4,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

28. Mezar Taşı

(Kırık)
Emîn Ağazâde
merhûm Veliyüddîn
Mollâ'nın rûhuna Fâtîha
Sene 1203
***

(Kırık)
امين اغازاده
مرحوم ولي الدين
ملانك روحنه
سنه 1203

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan kalın cezim kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisindedir. Yüzeyinde aşınmaların görüldüğü taş hem üstten hem alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			31	10
Kitâbe	15,5	15,5	23	3
Satır Aralığı			5	
Elif			4,5	
Başlık	Kırık			

29. Mezar Taşı

Merhûme ve
meğfûre
Fâtıma rû-
huna Fâtiha
Sene 1285
***

مرحومه و
مغفوره
فاطمه رو
حنه فاتحه
سنه 1285

***

Kitabe hattında bir usluup yoktur. Dört satır, dört silmedir. Tarih kartuş içerisinde bulunmaktadır. Taş üstten ve alttan kırıktır. Kumtaşı olması hasebiyle taşta ufalanma ve harflerde silikleşme vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			38	10
Kitâbe	19	19	38	6
Satır Aralığı			6	
Elif			5,5	
Başlık	Kırk			

30. Mezar Taşı

(Kırık)
[Rûhuna] Fâtiha
Sene 1182

***

(Kırık)
روحنه فاتحه
سنه 1182

***

Şahidenin yazısı celî sülüstür. Taş baştan ve sağdan kırıktır. Tarih kartuş içerisinde.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			38	12
Kitâbe	20	22	15	3
Satır Aralığı			-	
Elif			-	
Başlık	Kırık			

31. Mezar Taşı

(Kırık)

Sene 1248

***

(Kırık)

سنه 1248

***

Yazı celî sülüstür. Tarih kartuş içerisindedir. Taş üstten ve soldan aşağıya doğru kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			51	11
Kitâbe	21	21	8	3
Satır Aralığı			-	
Elif			-	
Başlık	Kırık			

32. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr

Durduoğlu

(Kırık)

***

مرحوم و مغفور

طورطو او غلو

(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim kullanılmıştır. İki satır, iki silmedir. Taş boyun kısmından ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			24	12
Kitâbe	26	26	18	3
Satır Aralığı			8	
Elif			6	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

33. Mezar Taşı

Merhûm ve meğ[fûr]

(Kırık)

***

مرحوم و مغفور

(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Sadece bir satır vardır; o da kırılmıştır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			23	11
Kitâbe	18	16	11	3
Satır Aralığı			9	
Elif			-	
Boyun	10		5	
Başlık	Kırık			

34. Mezar Taşı

Merhûme
Hadîce
rûhuna
Fâtîha
(Kırık)
***

مرحومه
حطيجه 158
روحنه
فاتحه
(Kırık)

***

Taşın yazısı oldukça ibtidaîdir. Taş alttan ve boyun kısmından kırıktır. Yazı tek bir paftaya her bir satıra bir kelime gelecek şekilde yazılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			24	10
Kitâbe	10	10	14,5	10
Satır Aralığı			-	
Elif			-	
Boyun	10		5	
Başlık	Kırık			

158 Doğrusu حطيجه olacak.

35. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre
(Kırık)

***

مرحومه و مغفوره
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Kitâbe bir satır kalmıştır; onun da yarısı kırıktır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Başlık yukarıya doğru genişleyerek tepede kare şekli almaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			24	9
Kitâbe	17	17	5	3
Satır Aralığı			-	
Elif			-	
Boyun	8		7	
Başlık	8*16			3

36. Mezar Taşı

Sâhibetü'l-kabr Monlâ Ya'kûb
kerîmesi 'Âyişe merhûme
Görüp oku ihlâsile Fâtîha
Geçüp itme bu kulunu mahzûne
Yâ ilâhî şefî'a eyle 'Â'işe-i Sıddîka[y]ı
kulun 'Â'işe-i merhûme
Sene 1189

***

صاحبة القبر منلا يعقوب
كريمه سى عايشه مرحومه
كوروب او قو اخلاصله فاتحه
كچوب ايتمه بو قولونى محزونه
يا الهى شفيعه ايله عائشه صديقه
قولون عائشه مرحومه
سنه 1189

***

Yazı nefis bir celi sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerden başka süslemeden tırfil kullanılmıştır. Altı satır, altı silmedir. Tarih kartuş içerisine yerleştirilmiştir. Taşın başlığında istiridye, akantus yaprağı ve lâle motifleriyle “C” kıvrımları yer almaktadır. Bu motifler basık kemerli bir silme ilk satırdan ayrılmaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			142	10
Kitâbe	37	30	57	10
Satır Aralığı			7	
Elif			5	
Başlık	39		24	

37. Mezar Taşı

Ah mine'l-mevt

Ah ne yazık oldu bana gençliğime doymadım
 Çâre olmaz derde düşdüm def'a imkân bulmadım
 Yakdı yandırdı vücûdum şehrinî kahr-ı elem
 Gül gibi soldum cihânda ne olduğum bilmedim
 Bin iki yüz seksen üçde mevlidim yazıldı
 Üç yüz on yedide bu fânî dünyâdan bekâya 'azm eyledim
 Hüseyin Efendi zevcesi Zînetî Hanım rûhuna Fâtîha
 M

***

اه من الموت
 اه نه يازق اولدى بكا كنجلكمه طويمدم
 چاره اولمز درده دوشدم دفعه امكان بولمدم
 ياقدى يانديردى وجودم شهرينى قهر الم
 كل كىي صولدم جهانده نه اولديغم بيلمدم
 بيك ايكييوز سكسان اوچده مولودم يازلدى
 اوچيوز اون يديده بو فاني دنيدان بقايه عزم ايلدم
 حسين افندى زوجه سى زينتى خانم روحنه فاتحه
 م

***

Yazı celî tâliktir. Yazıda hafif bir kararına var. Yedi satır, yedi silmedir. Harflerde silmelere taşanlar vardır. Serlevha kartuş içerisinde; tarih kartuşuna ise “mim” harfi yazılmıştır. Bunun üzerindeki boşluğa süsleme işaretlerinden üç tırfıl bırakılmıştır. Başlık, vazo içerisinde bitkisel motifler, büyük bir gül ve “S” kıvrımlarıyla süslenmiştir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			130	6
Kitâbe	26,5	32	72	6
Satır Aralığı			6	
Elif			2,5	
Başlık	27	24		

38. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Lapseki kazâsı voyvodası

Seyyid Mustafâ Ağa'nın câriyesi

merhûme Şîrîn Usta'nın

rûhuna Fâtîha

Fî 7 Câ sene 1253

***

هو الباقي

لاپسكى قضاسى ويواده سى

سید مصطفی اغانك جاريه سى

مرحومه شیرین اوسته نك

روحنه فاتحه

في 7 جا سنه 1253

***

Yazı celi sülüstür. Kısmen istifli yazıda okutuculardan üstün ve çeker; süslemeden tırnak sıklıkla kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Serlevhası kartuş içerisindedir. Tarih ise son satıra açılan yarım dairelik kartuşa yerleştirilmiştir. Taşta hafif düzeyde kararma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			101	12
Kitâbe	36	25	67	12
Satır Aralığı			9,5	
Elif			5,5	

39. Mezar Taşı

el-Bâkî

Doymayup gençliğine çûn

oldı nâ-murâd/ Rahmete

müsteğrak ide ânı

Rabbü'l-ibâd/ Kadîr Beşe

oğlu merhûm Seyyid

'Alî rûhuna Fâtiha

Sene 1232

***

الباقى

طويميوب كنجلكنه جون¹⁵⁹

اولدى نامراد رحمة

مستغرق ايده انى

رب العباد قدير بشه

او غلو مرحوم سيد

على روحنه فاتحه

سنه 1232

***

Yazı celî sülüstür; okutuculardan kalın cezim, çeker ve ötre kullanılmıştır. Altı satır, yedi silme mevcuttur. Serlevha ve tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Beşinci satır sağ tarafından kırıktır. Başlık dolama sarıklıdır ve üzerinde gül motifi vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			115	10
Kitâbe	22,5	22,5	64	2,5
Satır Aralığı			8	
Elif			5	
Boyun	10		3	
Başlık	23		16	

¹⁵⁹ Doğru imlâsı “جون” şeklinde olmalıdır.

40. Mezar Taşı

Küllü nefsin zâ'ikatü'l-mevt¹⁶⁰
 Ebediyü'l-ahkâm bir kânûn-ı ilâhîdir mevt
 Hiçbir vakt hiçbir kimse idemez şikâyet
 Mevt olmasa şîrâze-i 'âmir bozulur
 Arada cem'iyet-i beşeriye bî-huzûr ve bî-
 mekân kalur
 Merhûme Sa'îde Hanım'ın rûhuna ey zâ'ir-
 i kubûr
 Bi-hulûsi'l-kalb oku bir Fâtîha-i me'cûr

Rûmî Kânûn-ı Evvel

Sene 1313

***

كل نفس ذائقة الموت
 ابدى الاحكام بر قانون الهى در موت
 هيچ بر وقت هيچ بر كيمسه ايده مز شكايه
 موت اولمسه شيرازه عامر بوزيلور
 آره ده جمعيت بشريه بي خضور و بي مكان قالور
 مرحومه سعيده خانمك روحنه اى زائر قبور
 بخلوص القلب اوقو بر فاتحه ماجور
 رومي كانون اول سنه 1313

***

Kitâbe celî taliktir. Yedi satır, sekiz silmedir. Serlevhada kalıp ifadelerin aksine bir âyet yerleştirilmiştir. Tarih bir satır ve kartuş içerisinde ifâde edilmiştir. Başlık gül ve defne yapraklarıyla bezenmiştir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			120	8
Kitâbe	35	30	66	6
Satır Aralığı			5	
Elif			2,5	
Başlık		31	23	

¹⁶⁰ Âyet meâli: “Her nefis ölümü tadacaktır”. Kur’ân, 3/185.

41. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Âh ile zâr kılarak tazeliğime doymadım
Çûn ecel peymânesi dolmuş murâdım almadım
Firkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim
Karaca damâdı zevcesi merhûme
Züleyhâ Hatun rûhuna Fâtiha
Sene 1223

***

هو الباقي

اه ايله زار قيله رق تازلكمه دويمدم
چون اجل پيمانه سى طولمش مرادم المدم
فرقتا تقدير بو ايمش تازلدن بلمدم
قره جه دامادى زوجه سى مرحومه
زليجا حاتون روحنه فاتحه
سنه 1223

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan çeker ve süslemeden kalın cezim işareti kullanılmıştır. Zaman zaman istife gidilmiştir. Beş satır, beş silmedir. Serlevha kartuş içerisindedir; tarih ise son satıra açılan yarım kartuşa kazanmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			112	7
Kitâbe	32	24	57	7
Satır Aralığı			7,5	
Elif			5,5	

42. Mezar Taşı

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî
 Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
 Bi-hakkı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân
 Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân
 İdeler rûhuma bir Fâtîha ihsân
 Merhûm ve meğfûrun-leh Keleş
 Mustafâ Re'îsin oğlu Hüseyin
 Re'îs'in rûhiçûn Fâtihâ
 (Kırık)

***

هو الحي الباقي
 بنى قيل مغفرت اي رب يزدان
 بحق عرش اعظم نوري قرآن
 كلوب قبرم زيارت ايدن اخوان
 ايدہ لر روحمه بر فاتحه احسان
 مرحوم و مغفور له كلش
 مصطفى رئيسك اوغلو حسين
 رئيسك روحچون فاتحه

***

Yazı celî sülüstür; okutucu işaretlerden çekerin yanısıra süslemeden tırfil ve tırnak kullanılmıştır. Yedi satır, yedi silmedir. Serlevha kartuş içerisindedir. Taş alt kısmından kırıktır. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			100	10
Kitâbe	27	27	74	4
Satır Aralığı			8,5	
Elif			5,5	
Boyun			5	10
Başlık	25		18	

43. Mezar Taşı

Emîr Muhammed'in zevcesi
merhûme 'Azîze Dudı
rûhuna Fâtiha
Sene 1217

***

امر¹⁶¹ محمدین زوجه سی
مرحومه عزیزه طوطی
روحنه فاتحه سنه 1217

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan kalın çizim ve çeker; süslemeden tırfıl kullanılmıştır. İki satır, iki silmedir. Tarih, yarım kartuşa “rûhuna Fâtiha” ibaresiyle yerleştirilmiştir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			127	8
Kitâbe	26,5	25	35	8
Satır Aralığı			8,5	
Elif			6,5	

¹⁶¹ İmlâsı “امر” olmalıdır. “Mim” harfinin altına çeker konulup “ye” harfi yazılmayarak yer kazanılmak istenmiş olabilir.

44. Mezar Taşı

*Küllü men 'aleyhâ fân*¹⁶²

Nev-civânım bir kuş idi uçdu
Cennet bâğına/ Yârini bıraktı
bu fenâda âhı fırkat nârına
el-Hâc Muhammed Sâdık Efendi
zevcesi merhûme Şerîfe Ümmü Gülsûm
Hanım'ın rûhuna el-Fâtîha
Fî 4 B sene 1243

***

كل من عليها فان
نو جوانم بر قوش ایدی اوجدی
جنت باغنه یارینی یراقدی
بو فناده اهی فرقت¹⁶³ نارینه
الحاج محمد صادق افندی
زوجه سی مرحومه شریفه ام کلثوم
حانمک روحنه الفاتحه
فی 4 ب سنه 1243

***

Yazı celî sülüstür. Yedi satır, yedi silmedir. İlk satırda serlevha konumunda bir âyet bulunmaktadır. Tarih kartuş içerisinde yerleştirilmiştir. Taş ortadan ikiye ayrıktır. Boyunda takı motifi bulunmaktadır. Başlık aşağıdan yukarıda doğru genişledikten sonra daire halinde üç boğumla yukarıda darlaşmaktadır. Başlığın altında “Âdem elması”na benzer daire şeklinde bir şişlik bulunmaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			95	12
Kitâbe	23	23	63	4
Satır Aralığı			7	
Elif			5,5	
Boyun	10		8	
Başlık	18*16			2,5

¹⁶² Âyet meâli: “*Her şey son bulacaktır*”. Kur’ân,55/26.

¹⁶³ Kelimenin yazılışında bir diş fazladan konulmuştur.

45. Mezar Taşı

Hüve
Dünyâyı terk eyledi mâh-ı Muharrem
'aşkına/ Şâh Hüsey'nin
Kerbelâsı ehl-i beyti 'aşkına
Mâtem idüp ağlar idi
on iki imâm 'aşkına
Çâr[deh]-i yâr-ı ma'sûmlar ile Hâcî
Bektaş 'aşkına/ Merhûme
Şerîfe Hafîze Monlâ
rûhuna Fâtiha
Sene 1229

***

دنیاىی ترك ایلدی ماه محرم
عشقینه شاه¹⁶⁴ حسینک
کربلاسی اهل بیته عشقینه
ماتم ایوبو اغلر ایدی
اون ایکی امام عشقینه
جار 165 یار معصوم لر ایله حاجی
یکتاش عشقینه مرحومه
شریفه حفیزه منلا روحنه
فاتحه سنه 1229

***

Yazı celî sülüstür. Sekiz satır, yedi silmedir. Yazıda kalın cezim ve ötre kullanılmıştır. Serlevhası kartuş içerisindedir. Tarih son satırın içerisinde yarım kartuşa sıkıştırılmıştır. Başlığı kırılmıştır. Boyun kısmında bitkisel motif vardır. Yukarıdaki ifâdelerden şahsın Bektaşî tekkesi mensûbu olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁶⁴ “He” harfi yazımda unutulmuş.

¹⁶⁵ İmlâsı on dört manasında “چارد” olmalıdır. Zirâ, on dört masumdan kastedilen Kerbela’da şehit düşen ehl-i beyt ailesidir.

Çardak Kitâbeleri

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			130	12
Kitâbe	25	25	75	5
Satır Aralığı			7	
Elif			5-6	
Boyun	11		7	
Başlık	Kırık			

46. Mezar Taşı

Târîhim tahrîr olundu bu mezârım taşına
Bir Fâtiha okuyan olsun Resûle âşinâ
Ya'kûb Ağa'nın ehli merhûme
ve meğfûrun-lehâ Sâliha Hatun
rûhuna Fâtiha
Sene 1201

***

تاریخ تحریر اولندی بو مزارم طاشنه
بر فاتحه اوقیان اولسون رسوله اشنا
یعقوب اغانک اهلی مرحومه
و مغفور لها صالحه حاتون
روحنه فاتحه
سنه 1201

***

Yazı celî sülüstür. Dört satır, beş silmedir. Tarih “rûhuna Fâtiha” ibaresiyle kartuş içerisinde yer almaktadır. Başlık istiridyeye, lâle ve akantus yaprakları motifleriyle bezelidir. Taş üçüncü satırdan itibaren ikiye kırılmıştır. Taşta büyük oranda yosunlaşma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			157	8
Kitâbe	40	34	54	5
Satır Aralığı			8	
Elif			5	
Başlık	41		31	

47. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
Şeyhoğlu
İbrâhîm Ağa
rûhiçûn Fâtiha
Sene 1215

***

مرحوم و مغفور
شیخ او غلو
ابراهیم اغا
روحیچون فاتحه
سنه 1215

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda okutuculardan çeker ve kalın cezimin yanı sıra süslemeden tirfil, mühmelden ise “mim” harfi kullanılmıştır. Dört satır, üç silmedir. Tarih son satır içerisinde yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			135	13
Kitâbe	27	27	48	4
Satır Aralığı			8-9-10	
Elif			5,5-7	
Boyun	10		15	
Başlık	27		15	

48. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Bu fenâ dehrin içinde bulmadım ben râhatı

İhtiyâç oldum du'âya ide Mevlâ rahmeti

Sâbık Şarköy kâ'imimakâmı el-Hâc

Sâlih Efendî rûhiçûn Fâtihâ

Sene 1297

***

هو الباقي

بو فنا دهرک ایچینده بولدم بن راحتى

احتیاج اولدم دعايه ايده مولا رحمتى

سابق شارکوی قائمقامى الحاج

صالح افندى روحیچون فاتحه

سنه 1297

***

Kısmî istifli kitâbenin yazısı celî sülüstür. Okutuculardan kalın cezim ve çeker; mühmelden ise “he” harfi kullanılmıştır. Dört satır, beş silmedir. Serlevha ve tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Taşın birçok noktasında çimento kalıntıları bulunmaktadır. Başlığı Azizî festir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			123	12
Kitâbe	30	30	70	4
Satır Aralığı			10	
Elif			7	
Boyun	15		10	
Fes	14	25	14	

49. Mezar Taşı

İftirâkım ateşine yakdı bağrın
vâlidem

“**Hükmü lillâh**”¹⁶⁶ irdi mevtim ayrı
düşdüm âh

nidem/ Gelibolılı Emîr İsmâ‘îl

Re’îs’in kerîmesi merhûme Şerîfe

Hafize

Hatun rûhuna Fâtîha

Sene 1218

***

افتراقم اطه شنه یاقدی باغریں والدم

حکم لله ایردی موتم ایری دوشدم اه

نیدم کلیبولیلی امیر اسمیعل¹⁶⁷

رئیسک کریمه سی مرحومه شریفه

حفیظه

خاتون روحنه فاتحه

سنه 1218

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda süslemeden tirfil ve kalın cezim; okutuculardan ötre ve çeker kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Taş üzerinde özellikle birinci satırda beton kalıntıları ve bütününde kararma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			130	10
Kitâbe	32	26	41	4
Satır Aralığı			7	
Elif			4,5	

¹⁶⁶ Bu ibare “İni'l-hükmü illâ li'llâh” (Anlamı: “Kesin olarak hüküm ve takdir Allah'ındır.”) ayetinden alınmıştır. (Kur'ân, 12/40).

¹⁶⁷ Doğru imlâsı “اسماعيل” şeklinde olacak.

50. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Çardak karyesi sâkinlerinden

Hüseyin oğlu Ya'kûb kerîmesi

Ümmi Gülsûm rûhiçûn el-Fâtiha

Sene 1269

***

هو الباقي

چارطاق قريه سی ساکنلرندن

حوسین¹⁶⁸ اوغلی یعقوب کریمه سی

اوۆمی کولثون¹⁶⁹ روحیچون الفاتحه

سنه 1269

***

Birçok imlâ yanlısının görüldüğü kitâbenin yazısı celî sülüstür. Okutucu işaretten çeker, süslemeden ise tirfil kullanılmıştır. Üç satır, dört silmedir. Serlevha ve tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Taşın tümünde, başlıkta harç kalıntıları ve yosunlaşma vardır. Başlık yukarıya doğru genişleyerek daire biçimi alıp üç boğum aşamayla tepede daralmaktadır. Başlığın hemen altında “Âdem elması” motifi vardır.

¹⁶⁸ Kitâbedeki imlâ “حوسین” dir. Bu şekilde isim “Havin” olarak okunması gerekir ki böyle bir ada şimdiye kadar tesadüf etmedik. Muhtemelen “حوسین/Hüseyin” ismini hattat yanlış yazdı; nitekim aşağıda “Ümmü Gülsüm” isminde de aynı imlâ yanlısının tekrar edildiği görülmektedir.

¹⁶⁹ Bir dişle gösterilen “se” harfine yanlışlıkla iki diş konmuştur. Ayrıca ismin bu şekilde imlâsı da yanlıştır; doğrusu “ام کلثوم” olacaktır. Hattâtın hem bu ismin hem de “Hüseyin” isminin imlâsında, kelimeleri aslı biçiminden ziyade, okutucu harflerle yazmaya çalıştığı görülmektedir.

Çardak Kitâbeleri

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			77	12
Kitâbe	19	17	34	4
Satır Aralığı			7	
Elif			2,5	
Boyun	11		5	
Başlık	1		17	4

51. Mezar Taşı

Nasrun mine'llâhi ve fethun

*karîb*¹⁷⁰/ Merhûm Seyyid

‘Alî rûhiçûn Fâtiha

Sene 1179

***

نصر من الله وفتح
قريت مرحوم سيد
علي رويچون فاتحه
سنه 1179

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan tenvîn ve mühmel işaretlerden “sad” harfi kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Silmeler düzgün değildir. Taşta kararma vardır; başlık çıkmıştır. Serlevha yeri boş bırakılmıştır. Tarih kartuş içerisindedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			66	11
Kitâbe	19	19	39	4
Satır Aralığı			8,5	
Elif			4	
Boyun	10		6	
Başlık	Çıkık			

¹⁷⁰ Âyet meâli: “*Zafer Allah'tandır ve fetih yakındır*”. Kur'ân, 61/13.

52. Mezar Taşı

el-Bâkî
Güreci imâmı Hâfız
Yûsuf Efendi'nin vâlidesi
merhûme ve meğfûre
Züleyhâ Hatun rûhuna
Fâtiha sene 1228

***

الباقى

كورجى ايمامى 171 حافظ
يوسف افنديك والده سى
مرحومه و مغفوره
زليحا حاتون روحنه
فاتحه سنه 1228

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve çeker, süslemeden tırnak kullanılmıştır. Tarih kartuş içerisindedir; serlevha kısmı birinci satıra bitişik açılan kare kartuşa yerleştirilmiştir. Dört satır, dört silmedir. Taş, serlevha kısmının solundan ve ayaktan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			66	9
Kitâbe	34	27,5	50	9
Satır Aralığı			7	
Elif			6,5	

171 İmam kelimesinin imlâsı “امام” şeklinde olması gerekirdi.

53. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Hamlini vaz eyleriken eyledi
terk-i fenâ/ Hem harâret virmiş
idi cismine nâr-ı vebâ
Aldı mahtûmun bile 'azm
itdi bâğ-ı Cennete/ Mâderin
da'vet için gelmiş o dahi
gâlibâ/ Bunların hakkında şeksiz
şübhesiz vardır eser/ Nûş ider
câm-ı şehâdet der Resûl-i kibriyâ
Sünbülzâde Süleymân Ağa'nın
kerîmesi Selîme Hanım rûhuna
Fâtîha Gurre-i S sene 1223

***

هو الباقي
حملنى وضع ايلريكن ايلدى
ترك فنا هم حرارت ويرمش
ايدى جسمنه نار و بء
آلدى مختومك¹⁷² بيله عزم
ايندى باغ جنته مادرين
دعوت ايچون كلمش او دخى
غالبا بونلرك حقنده شكسز
شبهه سز واردر اثر نوش ايدر
جام شهادت دير رسول كبريا
سنبلزاده سليمان اغانك
كريمه سى سليمه حانم روحنه
فاتحه غره ص سنه 1223

***

¹⁷² Doğru imlâsı "مختومك" olacak.

Celî tâlik yazı ile yazılmıştır. On bir satır, on iki silmedir. Tarih ve serlevha ayrı bir kartuş içerisindedir. 2. ve 3. satır sol 4,5 ve 6. satırlar sağ 7,8 ve 9. satırlar ise sol tarafından ve ayaktan kırılmıştır. Başlıkta istiridye ve lâle motifleriyle beraber iki adet “S” kıvrımı; yanlarda ve altta ise burmalı sütunceler bulunmaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			97	13
Kitâbe	28	28	80	3
Satır Aralığı			5,5	
Elif			2,5	
Başlık	42		32	

54. Mezar Taşı

Fenâdan bekāya eyledi
rühlet/ Kabrin ide Hakk
ravza-i Cennet/ merhûm
Hüseyin Ağa rûhuna
Fâtîha sene 1172

***

فنادن بقايه ايدي
رحلت قبرين ايده حق
روضه جنت مرحوم
حسين اغا روحنه
فاتحه سنه 1172

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda sadece süslemeden tırnak kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Serlevha kısmı var, ancak boş bırakılmıştır. Tarih kartuşu genelden farklı olarak kare biçimindedir. Taşın başlığı kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			87	12
Kitâbe	21,5	21,5	45	3
Satır Aralığı			8	
Elif			6	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

55. Mezar Taşı

Bu fâniyye gelen gider
hemân kimse karâr itmez
Gelişinin iricek fevti
âna ancak güci yetmez
Merhûm Emîn Ağa rûhuna
Fâtîha sene 1213

***

بو فانیّه کلان کیدر
همان کمسه قرار ایتمز
کلشینک ایریجک فوتی
اکا انجق کوچی یتمز
مرحوم امین اغا روحنه
فاتحه سنه 1213

***

Yazı celfî sülüstür. Okutucudan kalın cezim ve ötre kullanılmıştır. Beş satır, beş silmedir. Tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Serlevha kısmı boş bırakılmış. Başlığı kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			86	14
Kitâbe	31,5	31,5	63	4
Satır Aralığı			9	
Elif			5,5	
Boyun	13		6	
Başlık	Kırık			

56. Mezar Taşı

Merhûme Şerîfe Hadîce
Kadın rûhuna Fâtîha
Sene 1181

***

مرحومه شريفه حديجه¹⁷³
قدین روحنه فاتحه
سنه 1181

***

Yazı celî sülüstür. İki satır, iki silmedir.
Tarih kartuş içerisindedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			81	12
Kitâbe	26	24	23	6
Satır Aralığı			6,7	
Elif			4	

¹⁷³ Doğru imlâ için “ha” harfinin üzerine bir nokta konulması gerekirdi.

57. Mezar Taşı

[Ah ki]m ‘azm-i bekāya rihleti
[İd]e Bârî cümlemize rahmeti
Merhûm Seyyid Hâcî ‘Alî
Rûhiçün Fâtîha
(Kırık)

***

[آه كم] عزم بقايه رحلتی
ایده باری جمله میزه رحمتی
مرحوم سیّد حاجی علی
روحیچن فاتحه
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan ötrenin yanı sıra kalın cezim, hem okutucu hem de süsleme amaçlı kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taş boyun kısmının sağından aşağıya ikinci satıra kadar ve alttan kırıktır. Taşta kararma ve yosunlaşma oldukça fazladır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			49	12
Kitâbe	22	28	39	4
Satır Aralığı			8	
Elif			6	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

58. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Lapseki'de işbu makber sahibi menşûr idi
Lağabı Poyrazzâde nân ni'amı meşhûr idi
Ahmed-i muhtâr ile adaş idi virdi kulak
“İrci'î”¹⁷⁴ emrin işitdi kim âna manzûr idi
Rûhuna Hakk eyleye rahmet, okı bir Fâtiha
Çûnki bu Ahmed Ağa bu beldede bir nûr idi
Ni'metin ekl eyleyen bir sen değil haddin füzûn
Hânedânlık defterinde Şâkirâ mestûr idi
Sene 1221

***

هو الباقی

لاپسکی ده اشبو مقبر صاحبی منشور ایدی
لغبی¹⁷⁵ پویراززاده نان نعمی مشهور ایدی
احمد مختار ایله اداش ایدی و یردی قولق
ارجعی امرین اشتدی کم اکا منظور ایدی
روحنه حق ایلیه رحمت اوقی یر فاتحه
چونکه بو احمد اغا بو بلده بر نور ایدی
نعمتین اکل ایلین بر سن دکل حدن فزون
حانه دانلق دفترنده شاکرا مسطور ایدی

سنه 1221

***

Yazı celî sülüstür. Kısmî istifli yazıda okutucu işaret çekerden başka kalın cezim, süsleme ve okutucu olarak kullanılmıştır. Kitâbe sekiz satır, sekiz silmedir. Serlevha ayrı bir kartuş içerisinde tarih ise son satıra açılan yarım kartuş içerisine alınmıştır. Dolama sarıklı başlıkta gül dalı motifi vardır.

¹⁷⁴ Bu ibare “...*Rabbine dön*” (Kur'an, 89/29) ayetinden alınmıştır.

¹⁷⁵ “*لغبی/lakab*” kelimesinin halkça ifadesi (Sir James W. Redhouse, *Turkish and English Lexicon*, American Mission, İstanbul 1890, (Tıpkı Basım: Çağrı Yayınları, İstanbul 2006, 3. Baskı), s. 1635; *Kâmûs-ı Türkî*, s. 1243)

Çardak Kitâbeleri

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			150	13
Kitâbe	28	28	77	3
Satır Aralığı			8	
Elif			4,5	
Boyun	10		5,5	
Başlık	26		22	

59. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân

Bi-hakkı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân

Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân

İdeler rûhuma bir Fâtiha ihsân

Kayyûm Monlâ İsmâ'îlzâde Mahmûd

Efendi'nin rûhiçûn Fâtiha

Fî 12 Ramazân-ı Şerîf 1287

***

بنی قیل مغفرت ای رب یزدان
بحق عرش اعظم نور قرآن
کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
ایده لر روحمه بر فاتحه احسان
قیوم منلا اسماعیل ذاده¹⁷⁶ محمود
افندینک روحیچون فاتحه
فی 12 رمضان شریف 1287

***

Yazı celî tâliktir. Altı satır, altı silmedir; son satır tarihle birlikte kendi içerisinde iki satır olmuştur. Serlevha kartuş içerisinde yer almaktadır. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			144	13
Kitâbe	31	30	81	3,5
Satır Aralığı			9	
Elif			3	
Boyun	14		5	
Başlık	15		28	

¹⁷⁶ Doğrusu “زاده” olacak.

60. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Bekir Ağa'nın
oğlu Mehmed 'Alî
Kavâs rûhiçûn Fâtîha
Fî 10 Şa'bân sene 1280

***

هو الباقي
بكر اغا نيك
اوغلو محمد على
قواص روحیچون فاتحه
في 10 شعبان 1280

***

Yazı ölçüleri gözetilmeyen bir celî sülüstür. Beş satır, dört silmedir. Serlevha kısmı ve birinci satırın sol cephesi, serlevhanın üstü ve başlık kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			84	12
Kitâbe	30	25	56	12
Satır Aralığı			10	
Elif			5	
Başlık	Kırık			

61. Mezar Taşı

Ma'siyet deryâsına
düşdüm emân Yâ Rabbenâ
Rahmetinle eyle imdâd
cürmimi ve'ğfirlenâ
Merhûm ve meğfûr Vezîr
Kethüdâsı etbâ'ı Mustafâ Ağa
rûhiçûn el-Fâtîha
Sene 1215

***

معصیت دریاسنه
دوشدم امان یاربنا
رحمتکله ایله امداد
جرمیمی واغفرلنا
مرحوم و مغفور وزیر
کتخداسی اتباعی مصطفی اغا
روحیچون الفاتحه
سنه 1215

***

Yazısı güzel bir celi sülüstür; Okutucu işaretlerden sükûnun olduğu her yere kalın cezim konulmuş ve süslemeden tirfil kullanılmıştır. Yedi satır, sekiz silmedir. Tarih kartuş içerisindedir. Taş boyun kısmından ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			71	10
Kitâbe	27,5	27,5	66	3,5
Satır Aralığı			7,5	
Elif			5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

62. Mezar Taşı

İntekale'l-merhûm el-mütevellî
Şeyhî Muhammed Ağa ibn-i Âsaf
Beyzâde rûhiçûn
Fâtîha sene 1123

***

انتقل المرحوم المتولي
شيحي محمد اغا ابن آصف
بيك زاده روحچون
فاتحه سنه 1123

***

Şahide yazısı ölçüleri gözetilmeyen bozuk bir celî sülüstür. Dört satır, üç silmedir. Tarih son satırın içerisinde. Taş üçüncü satırdan ikiye ayrılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			79	5
Kitâbe	30	26	28	5
Satır Aralığı			6	
Elif			4	

63. Mezar Taşı

Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî
Merhûme ve meğfûre
Ahmed Kādîzâde
kerîmesi 'Azîze Mollâ'nın
rûhiçûn el-Fâtiha
Sene 1210

***

هو الخلاق الباقي
مرحومه و مغفوره
احمد قاضي زاده
كريمه سي عزيزه ملانك
روحچون الفاتحه
سنه 1210

***

Yazı celî sülûstür. Okutuculardan kalın cezim kullanılmıştır. Beş satır, beş silmedir. Tarih kartuş içerisindedir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taşın başlığı ve sol altı kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			80	12
Kitâbe	24	24	54	3
Satır Aralığı			8	
Elif			5,5	
Boyun	10		5	
Başlık	Kırık			

64. Mezar Taşı

Ziyâretten murâd olan du‘â-
dır/ Bugün bana ise yarın
sanadır/ Merhûm ilâ Rabbihi'1-
Gafûr Seyyid Mustafâ
rûhiçûn Fâtiha
Sene 1194

***

زیارتدن مراد اولان دعا
در بوکون بکا ایسه یارین
سکادر مرحوم الی ربه
الغفور سید مصطفی
روحیچون فاتحه
سنه 1194

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden çeker ve ötre kullanılmıştır. Beş satır, beş silmedir. Serlevha kısmı boş bırakılmış; tarih kartuş içerisine yerleştirilmiştir. Taşın alt tarafı, boyun kısmı ve başlığı kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			58	13
Kitâbe	25,5	25,5	51	5
Satır Aralığı			7	
Elif			5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

65. Mezar Taşı

(Kırık)

Okuyalar rûhuma bir Fâtîha ih[sân]
Şarköylü Ahmed Ağa'[nın]
oğlı merhûm ve meğf[ûr]
el-muhtâc ilâ rahmeti Rabbi[hi'l]
Gafûr...[Re'îs]...(Kırık)

***

(Kırık)

اوقيالر روحه بر فاتحه احسان
شاركويلى احمد اغانيك
اوغلى مرحوم و مغفور
المحتاج الى رحمة ربه
الغفور ... [رئيس] ...

***

Yazı celî sülüstür, okutucu işaretlerden yuvarlak cezim ve çekerler; süslemeden tirfil kullanılmıştır. Beş satır, beş silmedir. Taş üstten, soldan ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			52	14
Kitâbe	26,5	25	52	14
Satır Aralığı			9,5	
Elif			6,5	

66. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Fark ider insânları 'irfân olan

Meskat-ı re'sim hakîkat Tutrakan¹⁷⁷

Beytuş Ağa'nın kerîmesi Emetullahülesmâ

zevce-i Hâşim Ağa Seb'u'l-Mesânî armağan

10 Şa'bânü'l-Mu'azzam sene 1318

***

هو الباقي

فرق ايدر انسانلری عرفان اولان

مسقط رأسم حقیقت طوتره قان

بیبتوش اغا نك کریمه سی امت لله الاسما

زوجه حاشم اغا سبع المثاني ارمغان

10 شعبان المعظم سنه 1318

***

Yazı celî sülüstür; ancak yazıda tenasüp yoktur. Dört satır, beş silmedir; silmeler düzgün değildir. Tarih ve serlevha ayrı bir kartuş içerisindedir. Taşta çokça kararma vardır. Cinsi kum olan taşın sol üst tarafında kırıklık vardır. Başlığı bitkisel motiftir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			79	11
Kitâbe	32	30	52	5
Satır Aralığı			7,5-8,5	
Elif			5	
Başlık				

¹⁷⁷ Tuna-Ruscuk'a bağlı bir köydür. Nuri Akbayar, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Ekim 2003, 2. Baskı, s. 161.

67. Mezar Taşı

Merhûm Sipâhîzâde
Mollâ Hüseyin'in
oğlu Mollâ Hasan
Rûhuna Fâtîha
Sene 1228

***

مرحوم سپاهی زاده
ملاً حسینک
اوغلو ملا حسن
روحنه فاتحه
سنه 1228

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden ötre ve kalın cezim kullanılmıştır. Dört satır, üç silmedir; tarih kartuşu son satıra açılan yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			78	7
Kitâbe			34,5	3
Satır Aralığı			7	
Elif			4,5	
Boyun	10		7	
Başlık	17		13	

68. Mezar Taşı

Kâtibzâde merhûm
Seyyid Hüseyin Râşid
Mollâ'nın rûhuna Fâtîha
Sene 1208

***

کاتبزاده مرحوم
سید حسین راشد
ملائکة روحنه فاتحه
سنه 1208

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan ötre; süslemeden tirfil kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisindedir. Taşın ayak kısmına beton dökülmek suretiyle bir başkasının mezarının başına sonradan konulduğu anlaşılmaktadır. Halen taşın altında büyük bir beton kütleli vardır. Başlık kâtibîdir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			58	9
Kitâbe	14,5	14,5	25	3
Satır Aralığı			6	
Elif			4	
Boyun	7,5		5	
Başlık	14		16	

69. Mezar Taşı

Lütfullâh Çavuş'un
zevcesi merhûme ve
(Kırık)

***

لطف الله چاوشك
زوجه سى مرحومه و
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Okutma işaretlerinden üstün, süslemeden tırnak kullanılmıştır. İki satır, bir silmedir. Taş ikinci satırın yarısından itibaren kırıktır. Taşta siyahlaşma ve yosunlaşma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			32	10
Kitâbe	30	28,5	17,5	5
Satır Aralığı			9	
Elif			6	

70. Mezar Taşı

(Kırık)
(Kırık) Şerîfe ‘Â[yşe]
rûhîçûn Fâti[ha]

(Kırık)

***

(Kırık)

..شريفه عايشه

روحیچون فاتحه

(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. İki satır, iki silmedir. Taş üç yönden kırıktır; sağda ise yıpranma ve daha küçük düzeyde kırıklık vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			27	10
Kitâbe	14,5	14,5	20	3
Satır Aralığı			5	
Elif			-	

71. Mezar Taşı

el-Bâkî

‘Azm idüp cihândan
vâlideynin bir güli/ Bir nihâl-gonca
idi ola Cennet bülbüli

(Kırık)

***

الباقى

عزم ايدوب جهانندن
والدينك بر كلى بر نهال غنجه
ايدى اوله جنت بلبللى

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır, dört silmedir. Yazıda süsleme işaretlerinden tırnak, okutucudan çeker kullanılmıştır. Taş alt kısmından ve boyun kısmından kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			36	10
Kitâbe	21,5	21	30	3
Satır Aralığı			7	
Elif			4,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

72. Mezar Taşı

Gençliğine doymayan
Murâdı[na ırmeyen]
(Kırık)

***

کنجاکنه طویمیان
مرادینه [ایرمیان]
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda kalın cezim ve ötre; süslemeden ise tırnak kullanılmıştır. İki satır, bir silmedir. Taş birinci ve ikinci satırın sol üst köşesinden aşağıya doğru kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			27	10
Kitâbe	21	6	16	2,5
Satır Aralığı			8	
Elif			5	
Boyun	9		5	
Başlık	Kırık			

73. Mezar Taşı

(Kırık)
Şerîfe Ümmü Gülsûm
rûhuna Fâtîha
Sene 1261

***

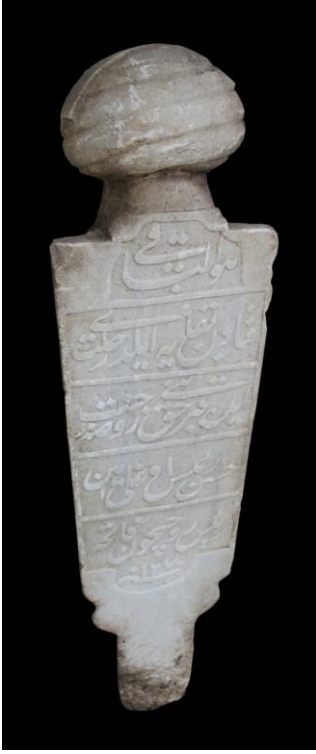
(Kırık)
شريف ام كلثوم
روحنه فاتحه
سنه 1261

***

Yazı celî sülüstür. İki satır, iki silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisindedir. Satır çizgileri düzgün değildir. Taşta yosunlaşma vardır. Taş üstten ve ayaktan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			28	9
Kitâbe	20	18	19	3
Satır Aralığı			7	
Elif			4,5	

74. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Fenâdan bekāya eyledi rihlet
İde kabrini Hakk ravza-i Cennet
Hasan Re'is oğlu Emîn
Re'is rûhiçûn Fâtiha
Sene 1270

***

هو الباقي
فنادان بقايه ايلدى رحلت
ايدى قبرينى حق روضه جنت
حسن رئيس¹⁷⁸ اوغلى امين
رئيس روحى چون فاتحه
سنه 1270

***

Yazı celî tâliktir. Dört satır, dört silmedir. Tarih son satır içerisinde yarım kartuşa girmiştir. Serlevha kartuş içerisindedir. Taş sağlam ve parlak bir mermerdir. Başlığı dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			103	11
Kitâbe	25	22,5	54	3
Satır Aralığı			8,5	
Elif			3,5	
Boyun	12		4	
Başlık	20		13	

¹⁷⁸ Doğru imlâsı “رئيس” olacak.

75. Mezar Taşı

el-Bâkî

Ziyâretten murâd bir du‘âdır

Bugün bana ise yarın sanadır

Merhûm Muhammed Ağa

rûhuna Fâtîha

Sene 1226

***

الباقى

زيارتدن مراد بر دعادر

بكون بكا ايسه يارين سكا در

مرحوم محمد اغا

روحنه فاتحه

سنه 1226

***

Kısmen istifli yazı celî sülüstür. Dört satır, beş silmedir. Yazıda okutuculardan çeker ve kalın cezim; süslemeden tırfıl; mühmelden ise “ha” harfî kullanılmıştır. Serlevha ve tarih kartuş içersinde yer almaktadır. Başlığı dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			72	10
Kitâbe	22	22	50	3
Satır Aralığı			7,5	
Elif			4,5	
Boyun	10		6	
Başlık	21		12	

76. Mezar Taşı

(Kırık)
(Kırık) Çardak[da]
(Kırık) kızı Nefise
[rû]huna Fâtiha
Sene 1238
***

چار دقده (Kırık)
قزى نفيسه (Kırık)
روحنه فاتحه
سنه 1238

***

Yazı celi sülüstür. Okutucu işaretlerden üstün, süslemeden tırnak kullanılmıştır. Üç satır üç silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde. Taş sağdan, üstten ve ayaktan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			26	11
Kitâbe	13	13	23	2,5
Satır Aralığı			6	
Elif			4	

77. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
 Beni kıl mağfîret yâ Rabb-i Yezdân
 Bi-hakkı 'arş-ı a'zam sırr-ı Kur'ân
 Gelüp kabrim ziyâret iden insân
 İde bir Fâtiha rûhuma ihsân
 'Âyişe kerîmesi Hafîze rûhuna Fâtiha
 Sene 1311

***

هو الباقي
 بنى قيل مغفرت يا رب يزدان
 بحق عرش اعظم ستر قرآن
 كلوب قبرم زيارت ايدن انسان
 ايدہ بر فاتحہ روحہ احسان
 عایشہ¹⁷⁹ کریمہ سی خفیظہ¹⁸⁰ روحنہ فاتحہ
 سنہ 1311

***

Yazı uslûpsuz bir celî tâliktir. Beş satır, altı silmedir. Tarih ve serlevhası ayrı bir kartuş içerisindedir. Taş parlak bir mermerdir. Başlıkta hilal ve onun içinde dönen bir dünya ve defne yaprağı motifleri var.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			124	4
Kitâbe	25	33	64	4
Satır Aralığı			7	
Elif			3	
Başlık	23		20	

¹⁷⁹ Doğru yazımında "ye" üzerinde bir hemze konulmaktadır.

¹⁸⁰ Doğru imlâsı حفیظہ olmalıdır.

78. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Ey felek kaddin bükülsün nâ-murâd etdin beni
Bir murâda irmiş-iken târumâr etdin beni
Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
Bi-hakkı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân
Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân
İde rûhuma bir Fâtiha ihsân/ Merhûm
Burunsuzoğlı Halîl Beşezâde Mollâ
Hasan rûhuna Fâtiha
Sene 1185

***

هو الباقي
اي فلك قديك بوكولسون نا مراد اتديك بنى
بر مراده ايرمىشى كن تارى مار 181 اتدين بنى
بنى قيل مغفرت اي رب يزدان
بحق عرش اعظم نور قرآن
كلوب قبرم زيارت ايدين اخوان
ايده روحمه بر فاتحه احسان مرحوم
بورنسز اوغلى خليل بشه زاده ملا
حسن روحنه فاتحه
سنه 1185

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda okutucu işaretten kalın çizim ve çeker kullanılmıştır. Sekiz satır, sekiz silmedir. Serlevha ve tarih kartuş içerisindedir. Başlığı dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			114	12
Kitâbe	23,5	23,5	58	3
Satır Aralığı			6	
Elif			3,5	
Boyun	10		6,5	
Başlık	25		13	

¹⁸¹ Doğru imlâsı “تارومار”dır.

79. Mezar Taşı

***

Hüve'l-Bâkî
 Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
 Bi-hakkı 'arş-ı a'zâm nûr-ı Kur'ân
 Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân
 İdeler rûhuma bir Fâtiha ihsân
 Merhûm es-Seyyid İbrâhîm Ağâ'
 nın rûhiçûn Fâtiha
 Fî 9 Zâ sene 1253

***

هو الباقي
 بنی قیل مغفرت ای رب یزدان
 بحق عرش اعظم نور قران
 کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
 ایده لر روحمه بر فاتحه احسان
 مرحوم السید ابراهیم اغا
 نك روحیچون فاتحه
 في 9 زا سنه 1253

Yazı kısmen istifli güzel bir celî sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerden başka süslemeden tırnak kullanılmıştır. Altı satır, yedi silmedir. Serlevha ve tarih kartuş içerisindedir. Başlığı dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			116	13
Kitâbe	26	26	66	3
Satır Aralığı			7,5	
Elif			4,5	
Boyun	12		7	
Başlık	23		14	

80. Mezar Taşı

Ah mine'l-mevt
Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân
Bi-hakkı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân
Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân
Kıla rûhuma bir Fâtiha ihsân
Hâcî Eyûb Ağa kerîmesi Habîbe Hanım
rûhuna Fâtiha sene 1312

***

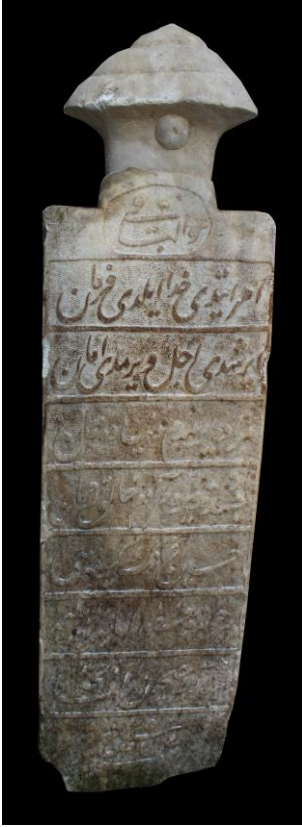
آه من الموت
بنی قیل مغفرت ای رب یزدان
بحق عرش اعظم نور قرآن
کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
قبیله روحمه بر فاتحه احسان
حاجی ایوب اغا کریمه سی حبیبه خانم
روحنه فاتحه سنه 1312

***

Yazı celî tâliktir. Beş satır, altı silmedir. Tarih, “rûhuna Fâtiha” ibaresiyle beraber kartuş içerisinde. Serlevha üçlü bir kemerle başlıktan ayrılmaktadır. Taşta yoğun bir kararma vardır. Başlıkta vazö ve üzeri bitki motifleri ile sağ ve soldaki birer güle asılı kolye motifleri bulunmaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			104	10
Kitâbe	30	34,5	62	10
Satır Aralığı			7,5	
Elif			3	
Süslü Başlık	26		17	

81. Mezar Taşı

Emr itdi Hudâ eyledi fermân
 İrişdi ecel virmedi emân
 Murâda irmedim dünyâda hemân
 Cennetde vire murâdım Hâlik-ı Rahmân
 Hüseyin Ağa'nın kerîmesi
 merhûme ve meğfûrun-lehâ Şerîfe Selîme
 Monlâ rûhiçûn el-Fâtîha
 Fî 21 S sene 1253

***

امر ایتدی خدا ایلدی فرمان
 ایرشدی اجل ویرمدی امان
 مراده ایرمدم دنیاده همان
 جنتده ویره مرادم خالق رحمان
 حسین اغانک کریمه سی
 مرحومه و مغفور لها شریفه سلیمه
 ملا روحیچون الفاتحه
 فی 21 ص سنه 1253

***

Yazısı güzel bir celî tâliktir. Yedi satır, sekiz silmedir. Serlevha ve tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Başlık, yakarıya doğru genişleyerek daire oluşturmaktadır; üç boğumlu, şapkalı mantar gibidir. Başlığın altında “âdem elması” vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			103	10
Kitâbe	29,5	28	82	3
Satır Aralığı			8	
Elif			2,5	
Boyun	15		5,5	
Başlık/Hotoz	10	25	12	

82. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Süvârî jandarması
Hasan Ağa'nın
rûhiçûn Fâtîha

***

هو الباقي
سواری ژاندارمه سی
حسن اغانک
روحیچون فاتحه

***

Yazı celi sülüstür. Bütün okutucular; süslemeden tırnak ve tırfıl; mühmelden “sin” ve “he” harfî kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Serlevha dairevî bir kartuş içerisindedir. Başlığı Hamidî festir. Fesin püskülü kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			96	4
Kitâbe	26	24	47	4
Satır Aralığı			9	
Elif			5	
Boyun	8		7	
Başlık	20		14	

83. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûrun-lehâ
Nefîse Hatun
rûhiçûn Fâtîha
Sene 1227

***

مرحومه و مغفور لها
نفیسه حاتون
روحیچون فاتحه
سنه 1227

***

Yazı celî sülüstür. İşaretlerden çeker ve tirfil kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Tarih, son satırın içerisinde yarım kartuşa alınmıştır. Taşta yüksek oranda kararma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			55	6
Kitâbe	26,5	23,5	30	6
Satır Aralığı			8	
Elif			5	

84. Mezar Taşı

(Kırık)

Merhûm Mollâ Süleymân

rûhuna el-Fâtiha

Sene 1253

***

مرحوم ملا سليمان

روحنه الفاتحه

سنه

1253

***

Yazı celî sülüstür. Süsleme işaretlerinden tırnak kullanılmıştır. İki satır, iki silmedir. Tarih son satıra açılan yarım kartuş içerisindedir. Taş üstten ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			20	10
Kitâbe	14	14	15	3
Satır Aralığı			6-9	
Elif			3	

85. Mezar Taşı

Merhûm Muhammed
Emîn rûhuna
Fâtiha [Sene] (Kırık)..02
***

مرحوم محمد
امین روحنه
فاتحه [سنه] ..02
***

Kitâbe yazısı celî sülüstür. Ancak kitâbede iki hattatın yazısı vardır; birinci hattattan sadece “merhûm” kelimesi alınmıştır. İkinci hattatın yazısında celî sülüsün kalıpları tam anlamıyla uygulanmamıştır. Yazıda okutucudan sadece çeker kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Son satırda bulunan tarihin yüzler ve binler hanesi silinmiştir. Başlık ve ayak kısmı ile ikinci ve üçüncü satırların sol tarafı kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			28	10
Kitâbe	15	15	17	3
Satır Aralığı			5	
Elif			4	
Boyun	8		5	
Başlık	Kırık			

86. Mezar Taşı

(Kırık)

İde kabrini Hakk ravza-i Cennet
Merhûm ve meğfûrun-leh
el-Hâc Hâfız Mehmed
Efendî rûhuna Fâtiha
Sene 1268

***

(Kırık)

ایده قبرینی حق روضه جنت
مرحوم و مغفور له
الحاج حافظ محمد
افندی روحنه فاتحه
سنه 1268

***

Yazı güzel bir celî sülüstür. Okutuculardan kalın cezim, üstün, çeker ve iki ötre; süslemeden tırnak ve ters tırnak kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Tarih son satıra açılan yarım kartuş içerisindedir. Taşın üstten ve alttan kırıktır. 3. ve 4'üncü satırların sol kısımlarında harç kalıntıları vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			62	12
Kitâbe	29	29	52	3
Satır Aralığı			11	
Elif			6,5	

87. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
es-Seyyid ‘Abdül-
kerîm Çelebî
rûhuna Fâtîha
Sene 1201

***

مرحوم و مغفور
السيد عبد
الكريم چلبى
روحنه فاتحه
سنه 1201

***

Yazı güzel bir celi sülüstür. Yazıda okutucu işaretten çeker, süslemeden ise tırfil ve kalın cezim kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Tarih son satırda yarım kartaşa girmiştir. Boyun kısmından ve ayaktan kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			56	13
Kitâbe	25,5	25,5	46	3
Satır Aralığı			9	
Elif			6	
Boyun	10		3	
Başlık	Kırık			

88. Mezar Taşı

Merhûm
‘Osmân rû-
hiçûn
Fâtîha
Sene
1136
***

مرحوم
عثمان رو
حيچون
فاتحه
سنه 1136

***

Yazı celî sülüstür. Beş satır tek paftada yazılmıştır. Başlığı boyun kısmından çıkmıştır. Çardak Mezar Taşları içerisinde gövdesi kare prizma olan tek mezar taşı budur.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			61	10
Kitâbe	12,	12,5	30	10
Satır Aralığı			-	
Elif			4,5	
Boyun	10		5	
Başlık	Çıkık			

89. Mezar Taşı

[Hüve'l-] bâ[kî]
Ziyâretten murâd olan
bir du'âdır/ Bugün bana
ise yarın sanadır
Merhûm ve meğfûr
es-Seyyid 'Ömer Ağa'nın
rûhiçûn el-Fâtîha
Sene 1217

***

هو الباقي
زيارتدن مراد اولان
بر دعادر بوكون بكا
ايسه يارين سكا
مرحوم و مغفور
سيد عمر اغانك
روحچون الفاتحه
سنه 1217

***

Yazı güzel bir celi sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve ötre; süslemeden tırnak; mühmelden ise “mim” harfi kullanılmıştır. Altı satır, altı silmedir. Tarih son satır içerisinde yarım kartuşa girmiştir. Serlevha ve boyun kısmı betonla kaplıdır. Başlığı dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			92	10
Kitâbe	23	23	70	3
Satır Aralığı			8	
Elif			4,5	
Boyun	10		7	
Başlık	22		11	

90. Mezar Taşı

Okuyalar Fâtiha rahmeten li'l-‘âlemîn
Durağı Cennet ola “*fi-mekâmin emîn*”¹⁸²
Merhûm ve meğfûr Muhammed
Ağa rûhuna rızâ’ en li’llâhi
el-Fâtiha sene 1175

***

او قويا لر فاتحه رحمة للعالمين
دوراغى جنت اوله في مقام امين
مرحوم و مغفور محمد
اغا روحنه رضاء لله
الفاتحه سنة 1175

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda okutucu işaretler kullanılmıştır. Tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Başlık kırıktır. Çardak Mezar Kitâbeleri’nde erkek mezar taşları içerisinde hiçbirinde olmayan farklı bir durumla bu taşta karşılaşılmaktadır: Serlevha kısmı uçları düğümlü iki büyük C kıvrımı ve buna bağlı küçük C kıvrımları ve lâle motifiyle bezelidir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			90	13
Kitâbe	28,5	28	77	4
Satır Aralığı			10	
Elif			6	
Boyun	12		7	
Başlık	Kırık			

¹⁸² Tırnak içerisinde alınan bu ibare ayetten bir parçadır. Meâli: “[Allah’tan korkanlar] güvenilir bir yeredir” Kur’ân, 44/51.

91. Mezar Taşı

Hâcî Bekir oğlu
merhûm ve meğfûr Muhammed
rûhuna Fâtîha
Sene 1198

***

حاجي بكر اوغلى
مرحوم مغفور محمد
روحنه فاتحه
سنه 1198

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan kalın cezim, ötre ve çeker; süslemeden tirfil işareti kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisinde. Başlık dolama sarıklıdır. Serlevha yeri var ancak boş bırakılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			105	12
Kitâbe	23,5	23,5	3	2,5
Satır Aralığı				8,5
Elif				5,5
Boyun		10		5,5
Başlık		22		12

92. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
Kara Hüseyin
oğlu Mustafâ
rûhiçûn Fâtîha
Sene 1246

***

مرحوم و مغفور
قره حسين
او غلو مصطفى
روحیچون فاتحه
سنه 1246

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan kalın cezim ve ötre kullanılmıştır. Dört satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Serlevha yeri boş bırakılmıştır. Başlığı dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			113	12
Kitâbe			43	4,5
Satır Aralığı			8	
Elif			6,5	
Boyun	12		8,5	
Başlık	24		13	

93. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Kemahlı Halîl Efendi
Hâce'nin zevcesi merhûme
ve meğfürun-lehâ Fâtıma
Hanım'ın rûhiçûn Fâtiha
Sene 1282

***

هو الباقي
كماحلى خليل افندى
حواجه¹⁸³ نك زوجه سى مرحومه
و مغفور لها فاطمه
خانمك روحیچون فاتحه
سنه 1282

***

Kitâbe yazısı celî tâlîktir. Dört satır, beş silmedir. Serlevha ve tarih kartuş içerisinde bulunmaktadır. Başlık akantus yaprağı ve S kıvrımlarıyla süslenmiştir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			125	10
Kitâbe	30	27	60	4,5
Satır Aralığı			8	
Elif			3	
Başlık	29		17	

¹⁸³ İmlası خواجه şeklinde olmalıdır.

94. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Merhûm ve meğfûr
ilâ rahmeti Rabbihi'l-
gâfûr es-Seyyid
İbrâhîm Çavuş
rûhuna Fâtiha
Fî 4 N sene 1248

***

هو الباقي
مرحوم و مغفور
الى رحمة ربه
الغفور السيد
ابراهيم چاوش
روحنه فاتحه
في 4 ن 1248

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve çekerler; süslemeden tırnak ve tırfıl kullanılmıştır. Beş satır, beş silmedir. Serlevha kartuş içerisinde; tarih de son satır içerisinde yarım kartuşa sığdırılmıştır. Başlık dolama sarıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			120	11
Kitâbe	21	21	63	3
Satır Aralığı			8	
Elif			6,5	
Boyun	10		4,5	
Başlık	18		17	

95. Mezar Taşı

Ziyâretten murâd olan
du‘âdır/ Bugün
bana ise yarın sanadır
Merhûm ve meğfûr Lapsekili
Serdâroğlu
Ahmed Ağa rûhiçûn
el-Fâtîha sene 1172

***

زيارتدن مراد اولن
دعادر بو کون
مرحوم و مغفور لپسکلی
سردار اوغلو
احمد اغا روحیچون
الفاتحه سنه 1172

***

Yazı celî sülüstür. Yedi satır tek paftada yazılmıştır. Okutuculardan çeker ve yuvarlak kalın cezîm; mühmeden “he” harfi kullanılmıştır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Başlığı serdengeçti biçimindedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			127	14
Kitâbe	26,5	26,5	42	4
Satır Aralığı			-	
Elif			4,5	
Boyun	11		8,5	
Başlık	30		25	

96. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Gel efendim nazar eyle mezârımın taşına
 ‘Âkil isen gâfil olma ‘aklını al başına
 Salınup gezer iken görenler geldi başıma
 ‘Âkibet oldum turâb taş dikildi başıma
 Merhûm ve meğfûrun-leh el-Hâc
 Rüstem Ağa'nın rûhuna el-Fâtîha
 Sene 1299

***

هو الباقي

كل افندم نظر ايله مزاريمك طاشنه
 عاقل ايسك غافل اولمه عقلنى ال باشنه
 صالنوب كزر ايكن كورنلر كلدي باشمه
 عاقبت اولدوم تراب طاش ديكلدى باشمه
 مرحوم و مغفور¹⁸⁴ له الحاج
 رستم اغانك روحنه الفاتحه

سنه 1299

***

Yazı celî sülüstür. Altı satır, yedi silmedir. Satır aralarında ve elif boylarında farklılıklar vardır. Serlevha ve tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			90	8
Kitâbe	29	29	60	5
Satır Aralığı			6,5	
Elif			3,5-4,5	
Boyun	14,5		4,5	
Başlık	23		13,5	

¹⁸⁴ Kitâbede “ra” harfi unutulmuş.

97. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
 Ah ile zâr kılarak
 tazeliğime doymadım/ Çûn
 ecel peymâne[si] dolmuş
 murâdım almadım/ Firkatâ
 takdîr bu imiş
 tazeliğim bilmedim
 Emîn Ağa kerîmesi Gülsûm
 rûhuna Fâtîha Ramazan
 1313

***

هو الباقي
 آه ایله زار قله رق
 تازه لکمه دیمدم چون
 اجل پیمانہ طولمش
 مرادم المدم فرقنا
 تقدیر بو ایمش
 تازه لکم بیلمدم
 امین اغا کریمه سی کلثوم
 روحنه فاتحه رمضان
 1313

***

Kitâbenin hattı oldukça bozuk celî sülüstür. Altı satır, altı silmedir. Silmeler nizamî değildir. Serlevha kartuş içerisinde alınmıştır. Tarihin de bulunduğu pafta üç satır halinde yazılmıştır. Başlıkta hurma ağacı motifi vardır. Bu da serlevhadan kalın bir silme kemer ile ayrılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			93	10
Kitâbe	21,5	18	70	10
Satır Aralığı			8	
Elif			5	
Başlık	21		13	

98. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Merhûm ve meğfûr
el-muhtâc ilâ
rahmeti'l-Gafûr
Kara Hüseyin
rûhuna Fâtiha
Fî sene 1240

***

هو الباقي
مرحوم و مغفور
المحتاج ايلا¹⁸⁵
رحمة الغفور
قره حسين
روحنه
في سنه 1240

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda okutuculardan ötre; süslemeden tırnak ve tirfil kullanılmıştır. Mühmel işaretlerden de “mim” harfî kullanılmıştır. Dört silme, dört satırdır. Kitâbenin 3. ve 4. satırlarının sol taraflarında kırıklık vardır. Tarihin de içinde bulunduğu son satır içerisinde iki satır kaydedilmiştir. Serlevha kartuş içerisinde. Taşın üzerinde kireç kalıntıları mevcuttur. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			100	10
Kitâbe	21	20	55	3
Satır Aralığı			8	
Elif			6	
Boyun	10		4,5	
Başlık	18		15	

¹⁸⁵ Doğru yazımı “ي” olacak.

99. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
 Nev-civânım gitdi Cennet bâğına
 Firâkı kaldı vâlidesi yanına
 Merhûm Süleymân bin Mehmed
 'an Gelibolu rûhiçûn
 Fâtiha
 fî sene 1303

***

هو الباقي
 نو جوانم کیتدی جنت باغنه
 فراقی قالدی والده سی یانینه
 مرحوم سلیمان بن محمد
 عن کلیبولی روحیچون
 فاتحه
 فی سنه 1303

***

Şahide yazısı celî sülüstür. Beş satır, altı silmedir. Tarih ve serlevha kartuş içerisindedir. Serlevhada 1. 2. ve 5. satırlarda yaprak motifleri vardır. Tarih kartuşunda iki gül motifi vardır. Başlık Hamidî festir. Fesin sol kısmında kırıklık vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			105	6
Kitâbe	26,5	22,5	72	6
Satır Aralığı			8	
Elif			3,5	
Boyun	12		5	
Başlık	19		12	

100. Mezar Taşı

Ey felek kaddin bükülsün
 nâ-murâ[d] itdin beni/ Ben murâda
 irmiş iken târumâr
 itdin beni/ Merhûm
 Süleyman Re'is'in
 rûhuna Fâtiha
 Sene 1201

***

اي فلك قدّين بوكلسون
 نامراد¹⁸⁶ ايتدين بنى بن مراده
 ايرمش ايكن تارمار
 ايتدين بنى مرحوم
 سليمان رئيسك¹⁸⁷
 روحنه فاتحه
 سنه 1201

***

Yazı celi sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerden kalın cezim ve üstün, süslemeden ise tırfil ve tırnak kullanılmıştır. Altı satır, yedi silmedir. Tarih kartuş içerisinde. Taşın ortası sağından, birinci satır ve serlevha ise sol tarafından kırıktır. Başlık da boyun kısmından kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			105	12
Kitâbe	24	24	52	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5	
Boyun	10		5	
Başlık	Kırık			

¹⁸⁶ “Murâd” kelimesindeki “dal” harfi unutulmuş; aynı kelimedeki “elif” harfinin ise bir sonraki kelime ile ortak kullanıldığı düşünülebilir.

¹⁸⁷ Doğru yazımı “رئيس”dir.

101. Mezar Taşı

Medîne-i Kütahyalı Şerifoğlu
Muhammed'in mahdûmı diyâr-ı gurbedde
vefât iden merhûm Seyyid
Sâlih Muhammed rûhiçûn
el-Fâtîha fî 28 M 1236

***

مدینه کتchie لی شریف او غلو
محمّد بن محتومی¹⁸⁸ دییار قر بدّه¹⁸⁹
وفات ایدن مرحوم سید
صالح محمّد روحیچون
الفاتحه 28 فی م سنه 1236

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda kalın cezim ve çekerler kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. “el-Fâtîha” ibaresi tarih kartuşu içerisinde yer almaktadır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			110	14
Kitâbe	29	29	50	4
Satır Aralığı			8	
Elif			5	
Boyun	14		10	
Başlık	26		20	

¹⁸⁸ Doğru imlâsı “مخدومی” olmalıdır.

¹⁸⁹ Kelime grubunun doğru yazımı şöyledir: “دیار غرتهده”

102. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Beni kıl mağfîret yâ Hayy-i Yezdân

Bi-hakkı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân

Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân

İde bir Fâtiha rûhuma ihsân

Mustafâ Paşa mühürçisi?

(Kırık)

***

هو الباقي

بنی قیل مغفرت یا حی یزدان

بحق عرش اعظم نور قرآن

کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان

ایده بر فاتحه روحمه

مصطفی پاشا مهرجسی؟

(Kırık)

***

Yazı celî tâlıktır. Beş satır, dört silmedir. Serlevha kartuş içerisinde ve boyun kısmını tümünden kaplamıştır. Taş, kumtaşı olması hasebiyle ufalandığı görülmektedir. Başlık dolama sarıklı püsküllü fes şeklindedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			67	10
Kitâbe	29	25	41	10
Satır Aralığı			7	
Elif			5	
Boyun	11		6	
Başlık	24		19	

103. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Gençliğine doymayan
murâdına ermeyen/ Vâlidesin
pederin firâkına düşüren
Hâcî Muhammed Alemdâröğlü
Merhûm Monlâ Hüseyin rûhuna
Fâtîha sene 1223

***

هو الباقي
کنجلكينه دويميان
مرادينه ايرميان والده سين
پدريك فراقنه دوشرن
حاجي محمد علمدار اوغلو
مرحوم منلا حسين روحنه
فاتحه سنه 1223

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda okutuculardan ötre, çeker ve kalın cezim kullanılmış; kısmî istif yapılmıştır. Beş satır, altı silmedir. Tarih ve serlevha kartuş içerisinde bulunmaktadır. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			78	12
Kitâbe	20	21	60	4
Satır Aralığı			7,5	
Elif			4	
Boyun	10		6	
Başlık	21		10	

104. Mezar Taşı

Ahmed Babaoğlu
Ahmed'in ehli
merhûme Şerîfe Hadîce
Kadın rûhuna Fâtîha
Sene 1209

***

احمد بابا او غلو
احمدك اهلى
مرحومه شريفه خديجه
قدین روحنه فاتحه
سنه 1209

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda tirfil ve kalın cezim kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde bulunmaktadır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Birinci satırın sol üst köşesinde kırıklık bulunmaktadır. Başlığı kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			75	11
Kitâbe	22	22	43	4
Satır Aralığı			9	
Elif			6	
Boyun	16		10	
Başlık	Kırık			

105. Mezar Taşı

Sipâhîoğlu Muhammed Re'îs'in
ehli merhûme İhsân
Hatun rûhuna Fâtîha
Sene 1299

***

سپاهی اوغلو محمد رئیسك
اهلی مرحومه احسان
خاتون روحنه فاتحه
سنه 1299

***

Yazı celî sülüstür; yazıda çeker ve kalın cezim kullanılmıştır. Tarih, son satır içerisinde yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Taşta kararma ve yosunlaşma vardır. Taş baştan ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			60	7
Kitâbe	35	30	34	7
Satır Aralığı			7,5	
Elif			7	

106. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Fenâdan bekāya eyledi rihlet

İde kabrini Hakk ravza-i Cennet

Merhûm ve meğfûr el-muhtâc

[ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr]

Hâcî

(Kırık)

***

هو الباقي

فنادن بقايه ايلى رحلت

ايده قبريني حق روضه جنت

مرحوم و مغفور المحتاج

[الى رحمة ربه الغفور] حاجي

(Kırık)

***

Yazı celî tâliktir. Dört satır, dört silmedir. Taş, üçüncü satırdan itibaren sağdan sol aşağıya doğru kırılmıştır. Serlevha oval bir daire içerisine sağdan sol yukarıya doğru yazılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			54	10
Kitâbe	31,5	16	45	10
Satır Aralığı			9,5	
Elif			3,5	
Boyun	14		3	
Başlık	Kırık			

107. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr

[S]eyyid Rece[b]

[r]ûhuna Fâtiha

Sene 1211

***

مرحوم و مغفور

سید رجب

روحنه فاتحه

سنه 1211

***

Yazı celf sülüstür. Okutuculardan ötrenin yanı sıra kalın cezim hem okutucu hem de süsleme olarak kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Tarih son satırın içerisinde yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Taş, sağ ve sol cepheleri ile boyun kısmından kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			76	10
Kitâbe	17	17	29	10
Satır Aralığı			7	
Elif			6,5	
Boyun	10		5	
Başlık	Kırık			

108. Mezar Taşı

[Hüve'l-Bâkî]
 [Fenâdan be]kâya eyledi (r)ihlet
 [İde] kabrini Hakk ravza-i Cennet
 (Kırık)kerli Hüseyin Re'îs'in
 [birâ]deri es-Seyyid Hasan
 (Kırık)an rûhuna Fâtiha
 (Kırık)

***

هو الباقي
 فنادن بقايه ايلدى رحلت¹⁹⁰
 ايده قبريني حق روضه جنت
 (Kırık)كرلى حسين رئيسك
 [برا]دري السيد حسن
 (Kırık)ان روحنه فاتحه
 (Kırık)

***

Kısmî istifli kitâbenin yazısı güzel celî sülüstür. Yazıda üstün, kalın cezim ve süslemeden tirfil tirfil kullanılmıştır. Beş satır, beş silmedir. Serlevha kartuş içerisinde. Taş sağdan, üstten, serlevha kısmından ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			72	12
Kitâbe	20	20	72	3
Satır Aralığı			11,5	
Elif			6	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

¹⁹⁰ Kitâbede kelimenin “ra” harfî unutulmuş.

109. Mezar Taşı

Çırakzâde Muhammed Re'is'in
kerîmesi merhûme Şerîfe
Fâtıma rûhuna Fâtıha
Sene 1219

***

جیرق زاده¹⁹¹ محمد رؤسك¹⁹²
کریمه سی مرحومه شریفه
فاطمه روحنه فاتحه
سنه 1219

***

Yazı celî sülüstür. Kısmen istif yapılmıştır. “Merhûme” kelimesinde “vav” ve “mim” harfleri için tek göz kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			100	9
Kitâbe	27	25	32	5
Satır Aralığı			7	
Elif			6	

¹⁹¹ “Çırakzâde” olduğunu düşündüğümüz bu kelimenin doğru imlâsı “جراق زاده” olacak.

¹⁹² Kelimenin doğru yazımı için hemzeden sonra “ye” getirilmesi gerekir.

110. Mezar Taşı

(Kırık)

[Mus]tafâ ibn-i Ahmed

[r]ûhuna Fâtîha

Sene 1236

***

(Kırık)

مصطفى ابن احمد

روحنه فاتحه

سنه 1236

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda okutucudan kalın cezim kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Birinci satırın büyük kısmı kırıktır, harflerin sadece alt parçaları görülebilmektedir. Aynı şekilde taş; baştan, sağdan ve alttan kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			37	14
Kitâbe	25	25	27	14
Satır Aralığı			7	
Elif			7	

111. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Fenâdan bekāya eyledi rihlet
İde kabrini Hakk ravza-i Cennet
(Kırık)

***

هو الباقي
فنادن بقايه ايلدى رحلت
ايدى قبرينى حق روضه جنت
(Kırık)

***

Kısmen istifli yazı celî sülüstür. Okutucudan çeker, süslemeden tırnak kullanılmıştır. İki satır iki silmedir. Serlevha kartuş içerisindedir. Kemer silme ile serlevhadan ayrılan başlık akantus yapraklı motiftir. İkinci satırdan itibaren taş kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			51	10
Kitâbe	33	32	35	5
Satır Aralığı			11	
Elif			6-7	
Başlık	15*34			

112. Mezar Taşı

A. (Ön Yüz)

(Kırık) min dâri'l-
fenâ ilâ dâri'l-bekâ

***

(Kırık) من دار
الفنا الى دار البقا

***

B. (Arka Yüz)

(Kırık) semani mi'e
Cemâzi'l-Âhira

***

(Kırık) ثمان مائة
جمادى الآخرة

***

Ayak taşı olduğunu düşündüğümüz bu taşın her iki yüzü yazılıdır. Yazılar, Selçuklu tarzı celif sülüstür. Tarihin sadece yüzler hanesi kalmıştır. Bu açıdan o dönem taşlarının tarihleri dikkate alındığında bunun tarihinin de 1480'lerden sonraya gittiği söylenebilir. Ayrıca taşın, süslemesinden ve yazı tarzından da Yakup Bey dönemine ait olduğu açıktır. Ön yüzde

burmalı sütunceler ve onların altında kum saati motifi bulunmaktadır. Her iki yüzde sadece birer satırlar nettir; diğer satırların yarı kısımları görülebilmektedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			52	10
Kitâbe	34	34	24	10
Satır Aralığı			9-12	
Elif			7,5-8,5	

113. Mezar Taşı

A (Ön Yüz)

Bismillâhirrahmânirrahîm
“*Kul hüve'llâhü ehad
Allâhü's-Samed*”¹⁹³

(Kırık)

***

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ اللّٰهُ الصَّمَدُ

B (Arka Yüz)

***

Hattı Selçuklu celîsidir; kısmî istif yapılmıştır. Ön yüz Besmele ile başlamakta, akabinde İhlâs Sûresi'nin ilk iki âyeti zikredilmektedir. Kitâbe, 15. yüzyıl sonu 16. yy başları olarak tarihlendirilebilir. Bu taş baş taşıdır; zirâ genelde baş taşlarının ön yüzüne âyetler yazılmaktadır. Dilimli olan alınlıkta Besmele yazılıdır. Bir silme ile

¹⁹³ “*De ki; O Allah birdir. Her şey O'na muhtaçtır; O ise hiçbir şeye muhtaç değildir.*”
(Kur'ân, 112/1-2).

ilk satıra geçilmektedir. Taşın kenarları kırıktır; ancak her iki yandaki kum saati motifleri ve alınlığa geçişi sağlayan zar başlıklar, alt kısımda da sütuncelerin olduğunu göstermektedir. Arka yüz rumî ve hatayî motiflerle süslenmiştir. Satır arası silmeler kalın, yan silmeler ise incedir. Taşın şekilsel özellikleri yukarıdaki 112 nolu taşla benzeşmesi hasebiyle onun baş taşı olması muhtemeldir. Buna karşın ihtiyaten ikisi ayrı taş olarak değerlendirilmişlerdir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			34	10
Kitâbe	34	34	34	10
Satır Aralığı			11	
Elif			7,5-9,5	

114. Mezar Taşı

(Kırık)
Sâlih Ağa'nın kerîmesi
merhûme Şerîfe Kâmile
Monlâ rûhuna Fâtîha
Sene 1263

***

(Kırık)
صالح اغا نك كريمه سي
مرحومه شريفه كامله
منلا روحنه فاتحه
سنه 1263

***

Yazı, güzel bir celî sülüstür. Okutucudan kalın cezim süslemeden tirfil kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Tarih için son satırda küçük bir kartuş açılmıştır. Taş üstten ve ayak kısmından kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			51	10
Kitâbe	33	30	37	5
Satır Aralığı			10	
Elif			7-9	

115. Mezar Taşı

Hüvel'l-Bâkî

Nev-civânım gitdi Cennet bâğına

Firâkı kaldı vâlidesi cânına

Merhûm Hâcî Bekir kerîmesi?

(Silik) rûhiçûn Fâtiha

(Silik)

***

هو الباقي

نو جوانم کیتدی جنت باغنه

فراقی قالدی والده سی جانینه

مرحوم حاجی بکر کریمه سی؟

(Silik) روحیچون فاتحه

(Silik)

***

Yazı bozuk bir el yazısıdır. Taş kumtaşı olduğundan ufalanmış, dolayısıyla harfler silikleşmiştir. Tahminen yukarıdaki şekilde okunmuştur. Beş satır görünmektedir. Tarih silinmiştir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			62	12
Kitâbe	22	21	39	12
Satır Aralığı			7	
Elif			4	

116. Mezar Taşı

(Kırık)
Beytoğlu?
(Kırık)

***

(Kırık)
بيت اوغلی
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Okutucudan ötre kullanılmıştır. Taş üstten, soldan ve alttan kırıktır. Yazıda sadece tek satır görülebilmektedir; o da kısmen kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			18	8
Kitâbe	17	17	17	8
Satır Aralığı			8	
Elif			6	

117. Mezar Taşı

(Kırık)
Bayrakdâr Seyyid (Kırık)
el-Fâtîha sene 1311

***

بیراقدار سید (کیرک)
الفاتحه سنه 1311

***

Celî tâlik hatla yazılmıştır. Taş üstten ve ayak kısmından kırıktır. Sadece son satır ve tarih kartuşu görünmektedir. Son satırın da sol tarafı kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			26	10
Kitâbe	27	27	10	5
Satır Aralığı			4,5	
Elif			2	

118. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre
ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr
(Kırık)

***

مرحومه و مغفوره
الى رحمة ربه الغفور
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. İki satır, iki silmedir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taş soldan, alttan ve boyun kısmından kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			27	10
Kitâbe	18,5	18,5	18	3
Satır Aralığı			6,5-7,5	
Elif			6	
Boyun	10		5	
Başlık	Kırık			

119. Mezar Taşı

(Kırık)

Merhûme Şerife 'Â'îşe

Mollâ rûhuna Fâtîha

Sene 1244

***

مرحومه شريفه عائشه

ملا روحنه فاتحه

سنه 1244

***

Yazı celî sülüstür. Okutucudan kalın çizim, üstün ve çeker; süslemeden tırnak kullanılmıştır. İki satır, iki silmedir. Tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Taş üst tarafından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			22,5	12
Kitâbe	19	19	22,5	3
Satır Aralığı			7,5	
Elif			5	

120. Mezar Taşı

[Mer]hûm ve meğfûr
[el]-Hâc Mahmûd Efendi
[zâ]de İbrâhîm Efendi
[rû]hiçûn el-Fâtîha
Sene 1194

***

مرحوم و مغفور
الحاج محمود افندی
زاده ابراهیم افندی
روحیچون الفاتحه
سنه 1194

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda kalın cezim ve çekerler kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Taş dört bir tarafından kırıktır. Tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Başlık kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			51	10
Kitâbe	21	20	40	10
Satır Aralığı			7-8	
Elif			4-,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

121. Mezar Taşı

(Kırık)

[Beni kıl mağfiret ey Rabb-i
Yezdân]

[Bi-hakkı ‘arş-ı a‘zam nûr-ı]
Kur’ân

[Gelüp kabrim ziyâret iden] ihvân
İde[ler rûhuma bir Fâtîha ihsân]

(Silik)

***

(Kırık)

[بنی قیل مغفرت ای رب یزدان]

[بحق عرش اعظم نور] قرآن

[کلوب قبرم زیارت ایدن] اخوان

[ایده] لر روحمه بر فاتحه احسان

(Silik)

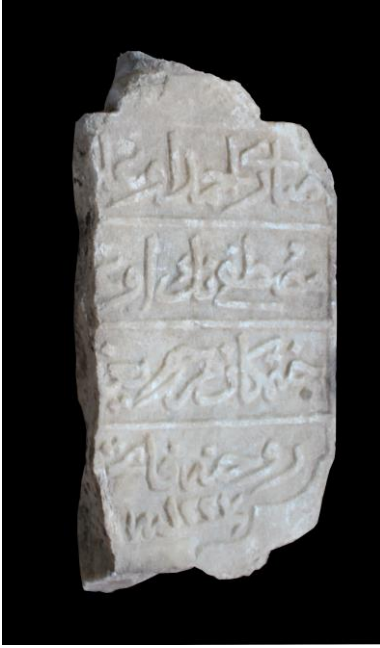
***

Şahide kumtaşından olması hasebiyle ufalanmıştır. Bu nedenledir ki çok az harf görülebilmektedir. Satırları ayıran kalın silmeler belirgindir. Üstten ve alttan kırık taş, tahminen beş satırdır. Görülebilen kelimelerden hareketle tahminen yukarıya çıkarıldı.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			48	10
Kitâbe	29	27	12	10
Satır Aralığı			5	
Elif			-	

122. Mezar Taşı

Sarı Ahmed oğlu
Mustafâ'nın oğlu
Cennet-mekân merhûm Ya' [küb]
rûhuna Fâtiha
Sene 1227

***

صاری احمد او غلو
مصطفی نك او غلو
جنت مكان مرحوم يعقوب
روحنه فاتحه
سنه 1227

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda sadece kalın cezim kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Son satıra açılan yarım kartuşta tarih yer almaktadır. Serlevha yeri boş bırakılmıştır. Taş baştan, soldan ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			36	10
Kitâbe	17	17	27	10
Satır Aralığı			5,5	
Elif			5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

123. Mezar Taşı

[Mer]hûm ve meğfûr

[Mo]lla ‘Abdullâh

[rû]huna Fâti[ha]

Sene 1186

***

مرحوم و مغفور

ملا عبد الله

روحنه فاتحه

سنه 1186

***

Yazı celif sülüstür. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisindedir. Taş dört bir tarafından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			39	10
Kitâbe	12	11	33	10
Satır Aralığı			9	
Elif			5	

124. Mezar taşı

Merhûm ve meğfûr

Baygınoğlu

‘Alî rûhuna Fâtîha

(Kırık)

***

مرحوم و مغفور

بايغين او غلو

على روحنه فاتحه

(Kırık)

***

Yazı güzel bir celî sülüstür. Üç satır, iki silmedir. Okutucudan çeker kullanılmıştır. Kararmanın görüldüğü taş alttan ve boyun kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			30	12
Kitâbe	20	19,5	25	4
Satır Aralığı			7	
Elif			5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

125. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
Murâd oğlu Seyyid
‘Abdülmuttalib rûhuna
Fâtîha
Sene 1228

***

مرحوم و مغفور
مراد او غلو سيد
عبد المطلب روحنه
فاتحه سنه 1228

***

Yazı celî sülüstür. Okutucudan kalın cezim, süslemeden tırnak kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih “Fâtîha” ibaresiyle beraber kartaşa yazılmıştır. Başlık boyun kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			41	12
Kitâbe	21	20	31	3
Satır Aralığı			7	
Elif			4,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

126. Mezar Taşı

Gençliğine doymayan
Murâdına ermeyen
Kazâ'en fevt olan
Merhûm Seyyid Mahmûd
rûhuna [Fâtîha]
(Kırık)

***

کنجاکینه¹⁹⁴ دویماین
مرادینه ارمین
قضاء فوت اولدی
مرحوم سیّد محمود
روحنه [فاتحه]
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan kalın cezim ve iki üstün kullanılmıştır. Beş satır, dört silmedir. Taş; baştan, soldan ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			40	11
Kitâbe	16,5	16,5	40	3
Satır Aralığı			6,5	
Elif			5	

¹⁹⁴ Kitâbede "kef" harfi yazılmamıştır.

127. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre
Kuka kızı
'Âyişe Hatun
rûhuna el-Fâtîha
Sene 1187
***

مرحومه و مغفوره
قوجه قضي
عائشه¹⁹⁵ حاطون
روحنه الفاتحه
سنه 1187

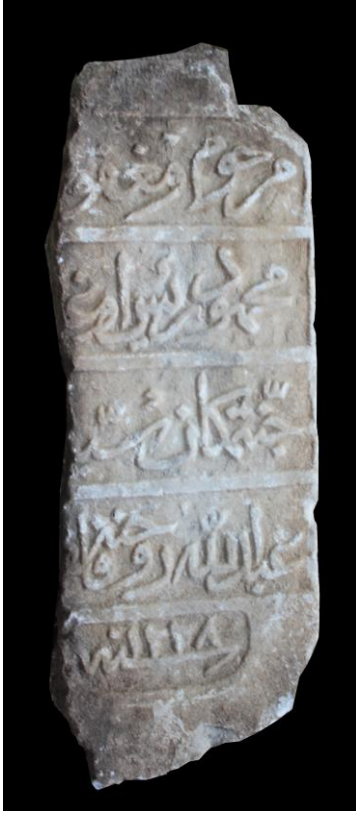
***

Kitâbe yazısı üslûbsuz bir celî sülüstür. Dört satır, dört silmedir. Tarih kartuşı içerisindedir. Taş ayak kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			47	10
Kitâbe	23	21,5	32	10
Satır Aralığı			5,5	
Elif			4,5	

¹⁹⁵ Aslında “ye”nin üzerinde bir hemze olması gerekir.

128. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
Mahmûd Re'is oğlu
Cennet-mekân Seyy[id]
'Abdullâh rûhuna Fâ[tiha]
Sene 1228

***

مرحوم و مغفور
محمود رئیس¹⁹⁶ او غلو
جنتمکان سیّد
عبدالله روحنه فاتحه
سنه 1228

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda sadece kalın
cezim kullanılmıştır. Dört satır, dört
silmedir. Tarih kartuş içerisinde yer
almaktadır. Taş boyundan, soldan ve
alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			50	9
Kitâbe	17	17	38	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

¹⁹⁶ Doğru yazımı “رئیس” şeklindedir.

129. Mezar Taşı

Merhûme Şerîfe
Hadîce
rûhuna Fâtîha
Sene 1185

***

مرحومه شریفه
حدیجه¹⁹⁷
روحنه فاتحه
سنه 1185

***

İşaretlerden sadece kalın cezimin kullanıldığı yazı celî sülüstür. Üç satır, iki silmedir. Tarih son satır içerisinde kaydedilmiştir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Başlık boyundan ve ayaktan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			32	10
Kitâbe	14	14	23	3
Satır Aralığı			4,5	
Elif			4	
Boyun	9		4	
Başlık	Kırık			

¹⁹⁷ Kelimedeki “ha” harfinin üzerine bir nokta konulması gerekir.

130. Mezar Taşı

Merhûm Seyyid
Veysel
rûhiçûn Fâtîha
Sene 1202

***

مرحوم سيّد
ويسل
روحیچون فاتحه
سنه 1202

***

Yazı bozuk bir celî sülüstür. Üç satır, iki silmedir. Yazıda kalın cezim kullanılmıştır. Taşın baş tarafı ve altı kıraktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			26	10
Kitâbe	12,5	11,5	26	3
Satır Aralığı			5	
Elif			3	
Boyun	Kırk			
Başlık	Kırk			

131. Mezar Taşı

(Kırık)
rûhiçûn Fâtiha
Sene 1184

***

(Kırık)
روحیچون فاتحه
سنه 1184

***

Yazı celî sülüstür. Taş; sağ, sol ve üst kısmından kırıktır. Tarih kartuş içerisindedir. Bir satır görülebilmektedir. İki silme vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			30	12
Kitâbe	18	18	22	12
Satır Aralığı			8	
Elif			5,5	

132. Mezar Taşı

(Kırık)

[Fırde]vs-âşiyân merhûme

[Şer]îfe Cemîle Hanım

rûhuna Fâtîha

Sene 1251

***

(Kırık)

فردوس آشیان مرحومه

شریفه جمیلہ خانم

روحنه فاتحه

سنه 1251

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu olarak çekerler kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Taş sağdan ve üstten kırıktır. Tarih son satırın içerisinde.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			35	11
Kitâbe	16,5	16,5	24	11
Satır Aralığı			6	
Elif			4,5	

133. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre
Şerîfe
Hatun
rûhuna Fâtiha
Sene 1203

***

مرحومه و مغفوره
شريفه
خاتون
روحنه فاتحه
سنه 1203

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda kalın cezim ve tirfilin yanı sıra mühmelden “sin” harfi kullanılmıştır. Dört satır, üç silmedir. Tarih son satıra açılan yarım kartuşa yazılmıştır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Başlık boyundan kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			53	11
Kitâbe	20	20	37	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5	
Boyun	9		5	
Başlık	Kırık			

134. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûrun-lehâ
Fâtıma Hâce Kadın'ın
rûhuna Fâtiha

Sene 1215

***

مرحومه و مغفورة لها
فاطمه حواجه¹⁹⁸ قدينك
روحنه فاتحه
سنه 1215

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda kalın cezim ve çekerler kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Son satır kartuş içerisindedir; burada tarih ayrıca bir yarım kartuşa girmiştir. Taş, tarih kartuşunun sol alt köşesinden ayak kısmına doğru kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			46	10
Kitâbe	29	26	29	5
Satır Aralığı			7	
Elif			6,5	

¹⁹⁸ Kelimedeki doğru imlâsı “حواجه”dir.

135. Mezar Taşı

Nev-civânım uçdı Cennet
bâğına/ Firâkı kaldı vâlidesi
cânına/ Hüseyin Re'îs kerîmesi
(Kırık)

***

نو جوانم اوجدی جنت
باغنه فراقی قالدی والده سی
جاننه حسین رایس¹⁹⁹ کریمه سی
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Okutucudan kalın cezim kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Yazıda istiflemeye gidilerek satırlarda boş alan bırakılmamıştır. Taş, üstten ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			28	10
Kitâbe	19	19	28	2,5
Satır Aralığı			7	
Elif			3-4	

¹⁹⁹ Kelimenin doğru imlâsı “رئیس” şeklindedir.

136. Mezar Taşı

Merhûme Şerîfe
'Âyişe Kadın
rûhuna Fâtîha
Sene 1177 (Kırık)
***

مرحومه شریفه
عایشه²⁰⁰ قدین
روحنه فاتحه
سنه 1177

***

Kitâbe yazısı celi sülüstür. Üç satır, iki silmedir. Taşın başlığı ve ayak kısmı kırıktır

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			39	10
Kitâbe	16	16	27	3
Satır Aralığı			6	
Elif			4	
Boyun	7,5		4	
Başlık	Kırık			

²⁰⁰ “Ye” üzerine hemze konulmamıştır.

137. Mezar Taşı

(Kırık)
ermeyen Güreci imâmı-
nın kerîmesi merhûme
Fâtıma Monlâ rûhuna
Fâtiha sene 1233

***

(Kırık)
ارميان کورجي ايمام
نک کریمه سی مرحومه
فاطمه منلا روحنه
فاتحه سنه 1233

***

Yazı celf sülüstür. Yazıda kalın cezim ve tirfil kullanılmıştır. Üç satır, dört silmedir. Taş baştan ve alttan kırıktır. Tarih, “Fatiha” ibaresiyle beraber kartuş içerisine alınmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			32	10
Kitâbe	21	21	32	4
Satır Aralığı			7	
Elif			5,5	

138. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre
Ümmü Gülsûm rûhuna
Fâtîha sene 1186

***

مرحومه و مغفوره
ام كلثوم روحنه
فاتحه سنه 1186

Yazı celî sülüstür. İki satır, iki silmedir. Tarih, “Fâtîha” ibaresiyle kartuş içerisindedir. Taş, baştan ve ayak kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			26	7
Kitâbe	14	14	26	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5,5	

139. Mezar Taşı

(Kırık)
(Kırık) ‘Osmân
[rûh]una Fâtiha
Sene 1187

***

(Kırık)
عثمان (Kırık)
روحينه فاتحه
سنه 1187

***

Kitâbe hattı ölçsüz celi sülüstür. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisinde yer almaktadır. Taş üstten, sağdan ve ayaktan kırıktır. Taşın cinsi kumtaşı olması hasebiyle ufalanmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			37	13
Kitâbe	17	18	37	13
Satır Aralığı			6	
Elif			4,5-5	

140. Mezar Taşı

Merhûm Seyyid
[İbrâ]hîm rûhuna
Fâtîha sene 1206

***

مرحوم سيّد
ابراهيم روحنه
فاتحه سنه 1206

***

Yazı celî sülüstür. İki satır, üç silmedir. Tarih “Fâtîha” kelimesiyle kartuş içerisine yazılmıştır. Taş; üstten, sağdan ve alttan kırıktır. Taşta yüksek düzeyde kararma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			28	8,5
Kitâbe	14	14	28	3
Satır Aralığı			6,5	
Elif			4	

141. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre

‘Âyişe rûhuna

el-Fâtîha

Sene 1185

***

مرحومه و مغفوره

عائشه روحنه

الفاتحه

سنه 1185

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır, iki silmedir. Yazıda okutucudan kalın cezim ve çekerler; süsleme işaretlerinden de tırfıl kullanılmıştır. Başlık ile birinci satır sol üstten ve son satır sağ alttan kırılmıştır. Tarih son satır içerisindeki yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			54	12
Kitâbe	18	17	39	30
Satır Aralığı			12	
Elif			6	
Boyun	10		5	
Başlık	Kırık			

142. Mezar Taşı

Hâze kabru
[Hâ]cî Hasan'ın kerîmesi
[mer]hûme Şerîfe Hafize
[rû]huna Fâtiha
Sene 1231
***

هذا قبر
حاجي حسن نك²⁰¹ كريمه سي
مرحومه شريفه حفيظه
روحنه فاتحه
سنه 1231

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır; iki silmedir. Tarih son satırın içerisinde yarım kartuşa girmiştir. Serlevhada Arapça “bu kabir” anlamındaki ibare vardır. Taşın sağı, alt tarafı, 2. ve 3. satırların sol tarafları ve başlığı kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			33	10
Kitâbe	16	17	27	3
Satır Aralığı			5	
Elif			4	
Boyun	10		3	
Başlık	Kırık			

²⁰¹ Doğru yazımı “حسنان” olacak.

143. Mezar Taşı

Ah mine'l-mevt
 Bir gül-i gonca iken
 açılmadan soldum
 Terk idüp cihâmı Cennet
 buldum
 Kasâboğlu Hâfız Receb
 (Kırık)

***

اه من الموت
 بر کلی غنجه ایکن اچلمدن
 صولدم
 ترك ایدوت جهانی جنت بولدم
 قصاب اوغلو حافظ رجب
 (Kırık)

***

Yazı celî tâliktir. Üç satır, dört silmedir. Serlevha kartuş içerisinde bulunmaktadır. Taşın baş tarafı, serlevhanın, ikinci ve üçüncü satırların sol tarafları ve alt kısım kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			37	10
Kitâbe	25	25	37	10
Satır Aralığı			8	
Elif			2	

144. Mezar Taşı

Bu fenâ dehrin içinde
bulmadım ben râhatı/ İhtiyâc
oldum du‘âya ide Mevlâ rahmeti
Merhûm Zinkaroğlu ‘Alî Ağâ
rûhuna Fâtiha sene 1213

***

بو فنا دهرک ایچنده
بولدم بر راحتی احتیاج
اولدم دعایه ایده مو لا رحمتی
مرحوم زینقر اوغلو علی اغا
روحنه فاتحه
سنه 1213

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan ötre, kalın cezim ve çekerler kullanılmıştır. Beş satır, dört silmedir. Tarih son satırın içerisinde. Serlevha yeri var, ancak boş bırakılmıştır. Başlık ve birinci satır sol üst köşeden kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			120	14
Kitâbe	27	27	55	3
Satır Aralığı			9	
Elif			7	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

145. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
Muhammed Ağa rû-
huna Fâtîha sene 1151

***

مرحوم و مغفور
محمد اغارو
حنه فاتحه
سنه 1151

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır, iki silmedir. Tarih son satır içerisinde yarım kartuşa girmiştir. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			117	12
Kitâbe	24	23	31	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5	
Boyun	11		6,5	
Başlık	27		22	

146. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Şimdi meskenim dağlar başı sahrâya
hâcet kalmadı/ Hep onuldu yara-
lar cerrâha hâcet kalmadı/ İçdi ecel
şerbeti

Lokmân'a hâcet kalmadı/ Yanyalı²⁰²

(Kırık)

***

هو الباقي

شمدي مسكنم داغر باشی صحرايه

حاجت قالمدی هب اونولدی یار

لر جراحه حاجت قلمدی ایجدي اجل

شربتیی

لقمانه حاجت قلمدی یانیه لی

(Kırık)

***

Kısmî olarak istiflenen yazı celî sülüstür. Kitâbe dört satır, üç silmedir. Silmeler ölçüsüzdür. Serlevha kartuş içerisindedir. Boyun kısmının sol tarafından aşağı ikinci satıra doğru taşın yüzeyi kopmuştur. Başlığı dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			82	15
Kitâbe	32	31	46	5
Satır Aralığı			7,5	
Elif			5	
Boyun	16		9	
Başlık	31		21	

²⁰² Yanya, Osmanlı Devleti vilâyet merkezidir. Günümüzde "Iannina" adıyla Yunanistan sınırları dâhilindedir. Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, s. 533.

147. Mezar Taşı

Ey benim dertli vâlidem
 ağlayup itme figân
 Eşim akrânım du‘âdan
 unutmasun bizi hemân
 Merhûm Süleymân Ağa ibn-i
 Hüseyin Ağa rûhuna Fâtiha
 23 B sene 1206

***

اي بنم درتلى والد
 اغليوب ايتمه فغان
 اشم اقرانم دعادن
 اونتمه سون بزى همان
 مرحوم سليمان اغا ابن
 حسين اغا روحنه فاتحه
 23 ب 1206

***

Kitâbe, kısmen istiflenerek nefis bir celi sülüs ile yazılmıştır. Okutucu işaretlerden üstün, kalın cezim ve çekerler, süslemeden ise tırfil kullanılmıştır. Altı satır, altı silmedir. Serlevha kısmı boş bırakılmış; tarih ise kartuş içine yazılmıştır. Başlığı kırıktır. Oldukça sağlam ve parlak olan taşın başlığı kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			80	15
Kitâbe	26,5	26,5	59	3
Satır Aralığı			7,5	
Elif			5-6,5	
Boyun	13		7	
Başlık	Kırık			

148. Mezar Taşı

(Kırık)
Mehmed bin Alî
Sene 1024

***

(Kırık)
محمد بن علی
سنه 1024

***

Yazı celî sülüstür. Harflerde aşınma var. Tarih son satırın altına açılan kare biçimindeki kartuşa yerleştirilmiştir. Mezarlıktaki en eski taşlardan biridir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			70	8
Kitâbe	21,5	21,5	18	8
Satır Aralığı			-	
Elif			4,5	

149. Mezar Taşı

Hıfza çalışup
altıncı hatimde vefât
iden Hâfız Bekir
rûhuna Fâtiha
Sene 1186

***

حفظه چالشوب
التنجي ختمده وفات
ايدن حافظ بكر
روحنه فاتحه
سنه 1186

***

Yazı celî sülûstür. Okutuculardan kalın cezim ve çeker kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Silmeler düzgün değildir. Tarih kartuş içerisinde. Serlevha kısmı olmasına karşın boş bırakılmıştır. Başlığı kırık olan taşın; toprağa gömülen kısmı da kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			45	8
Kitâbe	18	18	32	3
Satır Aralığı			6	
Elif			5,5	
Boyun	9		3	
Başlık	Kırık			

150. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre

[Şe]rîfe Fâtıma

rûhuna Fâtîha

Sene 1212

***

مرحومه و مغفوره

شریفة فاطمه

روحنه فاتحه

سنه 1212

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır, üç silmedir. Son satır ve tarih birlikte kartuş içerisine girmiştir. Yosunlaşmanın oldukça fazla olduğu taş, sağdan ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			50	8
Kitâbe	23,5	22,5	28,5	3
Satır Aralığı			7	
Elif			5	

151. Mezar Taşı

(Kırık)

[İs]mâ'îl Beşe'nin oğ[lu]

[mer]hûm Seyyid Mollâ İbrâ[hîm]

rûhıçûn Fâti[ha]

Sene 1217

***

اسماعیل بشه نك او غلو

مرحوم سيّد ملا ابراهيم

روحچون فاتحه

سنه 1217

***

Yazı celî sülûstür. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisine yazılmıştır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taşın dört bir tarafında kırıklık vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			41	9
Kitâbe	17,5	18,5	30	2,5
Satır Aralığı			7	
Elif			4,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

152. Mezar Taşı

(Kırık)

Basmacıoğlu Halîl

Ağa'nın kerîmesi merhûme

Sâliha Monlâ'nın

rûhuna Fâtîha

Sene 1229

***

(Kırık)

بصمه جی اوغلو خلیل

اغانک کریمه سی مرحومه

صالحه منلا نك

روحنه فاتحه

سنه 1229

***

Yazı celi sülüstür. Okutucu işaretlerin yanı sıra süsleme işaretlerinden tırnak kullanılmıştır. Dört satır, üç silmedir. Tarih son satır içerisinde. Taş baştan ve alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			40	10
Kitâbe	21	21	36	3
Satır Aralığı			7	
Elif			4-5	

153. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
Hâcî Bekir oğ[ılı]
Hâcî ‘Abdullâh
rûhuna Fâtîha
Sene 1210
***

مرحوم و مغفور
حاجي بكر اوغلی
حاجي عبدالله
روحنه فاتحه
سنه 1210

***

Kitâbe hattı güzel bir celi sülüstür. Yazıda okutucu işaretler (kalın çizim, çeker, ötre) kullanılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Tarih kartuşa yazılmıştır. Taş, üstten ve soldan kırıktır. İlk üç satırın sol taraflarında kırıklık vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			66	12
Kitâbe	25,5	25,5	51	3
Satır Aralığı			9	
Elif			7,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

154. Mezar Taşı

Karacaoğlu merhûm
ve meğfûr ilâ
Rabbihi'l-Gafûr Eyyûb
Ağa'nın rûhuna Fâtîha
Sene 1274

***

قَرِهْ جِهْ اَوْغْلُوْ مَرْحُوْمُوْ
وْ مَغْفُوْرُوْ اِلٰی
رَبِّهِ الْغَفُوْرُوْ اَيُّوْبُوْ
اَغَانِكْ رُوْحْنَهْ فَاتِحَهْ
سَنَهْ ١٢٧٤

***

Yazı güzel bir celî sülüstür. Kalın cezim ve çekerler kullanılmıştır. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde. Dört satır, dört silmedir. Kısmî istif vardır. Taş boyun kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			72	12
Kitâbe	27	24,5	46	5
Satır Aralığı			8-9	
Elif			5-7	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

155. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre
Fâtıma rûhuna Fâtiha
Sene 1225

***

مرحومه و مغفوره
فاطمه روحنه فاتحه
سنه 1225

***

Yazı celî sülüstür. Süsleme işaretlerinden kalın çizim kullanılmıştır. İki satır, iki silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisindedir. Taşta yosunlaşma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			80	10
Kitâbe	22,5	21	22	5
Satır Aralığı			6,5	
Elif			5	

156. Mezar Taşı

Merhûm ve meğfûr
'Abdullâh Re'is
rûhuna Fâtîha
Sene 1211

***

مرحوم و مغفور
عبد الله رئیس²⁰³
روحنه فاتحه
سنه 1211

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerin yanı sıra süslemeden tırfıl kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisindedir. Serlevhası yoktur. Taş ikinci satırdan itibaren sağdan ve boyun kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			54	14
Kitâbe	21	21	36	3
Satır Aralığı			8	
Elif			6	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

²⁰³ Doğru imlâsı “رئيس” olacak.

157. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Bugün va'dem temâm oldu
emr-i Rabbânî

Ki teslîm eyledim kuşca
emânet virilen cânı

Muhammed Re'îs ehli merhûm
Hafize Hatun rûhuna Fâtîha

Sene 1221

***

هو الباقي

بوكون و عدم تمام اولدي امر رباني
كه تسليم ايلدم قوشجه امانت

ويريلان جاني

محمد رئيس اهلى مرحوم

حفيزه²⁰⁴ حاتون روحنه فاتحه

سنه 1221

***

İstifli kitâbenin hattı celî sülüstür. Okutucu işaret çekerden başka kalın cezim hem okutucu hem de süsleme amaçlı kullanılmıştır. Dört satır, beş silmedir. Serlevha ve tarih ayrı kartuşlar içerisindedir. Taş, serlevhanın üst kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			56	10
Kitâbe	32,5	28,5	56	5
Satır Aralığı			7,5-8	
Elif			4,5-5	

²⁰⁴ İsmi doğru imlâsı "حفیظه"dir.

158. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre

‘Ayîşe rûhuna

Fâtîha sene 1238

***

مرحومه²⁰⁵ و مغفوره

عئشه²⁰⁶ روحنه

فاتحه سنه 1238

***

Yazı celî sülüstür. Okutucudan kalın cezim ve ötre kullanılmıştır. İki satır, üç silmedir. Tarih “Fâtîha” ibaresiyle kartuş içerisinde.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			75	12
Kitâbe	23	21	26	6
Satır Aralığı			7	
Elif			5	

²⁰⁵ Bu kelimedede “mim” harfinin gözü, kendiden başka üç harfin gözü yerine kullanılmıştır.

²⁰⁶ Doğru imlâsı “عائشه” biçiminde olmalı.

159. Mezar Taşı

Mer[hûm]
Hü[seyin] rû[hına]
Fâtîha
Sene 1206

***

مرحوم
حسين روحنه
فاتحه
سنه 1206

***

Yazı celî sülüstür. Okutucu işaretlerden ötre kullanılmıştır. Kısmî istif yapılmıştır. Tarih son satır içerisinde yarım kartuşa girmiştir. Taş; sağ, sol ve üst tarafından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			43	9
Kitâbe	5	9	24	3
Satır Aralığı			6,5	
Elif			6	

160. Mezar Taşı

[Me]rhûm ve meğfû[r]

Rumilili (Kırık)

(Kırık) rûhuna

Fâtîha Sene 1202

***

مرحوم و مغفور
روم ایلیلی ام... (Kırık)
ن روحنه
فاتحه 1202

***

Yazı, celî sülüstür. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içersinde yer almaktadır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Taşta kararma ve yosunlaşma vardır. Taş, sağ ve sol tarafından ve boyun kısmından kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			87	11
Kitâbe	14	14	39	11
Satır Aralığı			6	
Elif			5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

161. Mezar Taşı

Gençliğine doymayan
Maksûduna ırmeyen
Merhûm ve meğfûr
Mehmed Beşe rûhuna
el-Fâtîha
Sene 1160

***

کنج لکنه²⁰⁷ طویمیان
مقصودینه ایرمیان
مرحوم و مغفور
محمد بشه روحنه
الفاتحه
سنه 1160

***

Yazısı güzel bir celî sülûstür. Yazıda kalın cezim ve ötre kullanılmıştır. Beş satır, beş silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde yer almaktadır. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Başlığı kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			75	10
Kitâbe	19,5	19,5	49	3
Satır Aralığı			7	
Elif			4,5	
Boyun	10		6	
Başlık	Kırık			

²⁰⁷ Doğru imlâ bakımından “cim” harfi kendinden sonra gelen “lem” harfiyle birleşmesi gerekir.

162. Mezar Taşı

Nâzenînim uçdı Cennet bâğ[na]
Fırâkı kaldı vâlideynin cânına
Merhûme Şerîfe Fâtıma
Monlâ rûhuna Fâ[tiha]
(Kırık)

***

نازنینم اوجدی جنت باغنه
فراقی قالدی والدینک جاننه
مرحومه شریفه فاطمه
منلا روحنه فاتحه

***

Kısmen istiflenmiş yazı celî sülüstür. Serlevha kısmı boş bırakılmıştır. Dört satır, dört silmedir. Taş birinci satırın solundan, dördüncü satırın sağından kırıktır. Başlık kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			38	10
Kitâbe	17	17	28	2,5
Satır Aralığı			6,5	
Elif			4,5	
Boyun	8		3	
Başlık	Kırık			

163. Mezar Taşı

Merhûm
Mahmûd Re'îs
rûhuna Fâtiha
Sene 1164

***

مرحوم
محمود رئیس
روحنه فاتحه
سنه 1164

***

Kitâbe yazısı celi sülüstür. Ancak iki farklı hattatın yazısı vardır. Daha düzgün yazılmış olan birinci satır ile diğer satırlar arasında farklar vardır. Tarih kartuş içerisindedir. Serlevha boş bırakılmıştır. Başlık yerinden çıkmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			50	10
Kitâbe	17	17	28	3
Satır Aralığı			-	
Elif			4	
Boyun	10		6	
Başlık	Çıkık			

164. Mezar Taşı

Merhûme
ve meğfûre (silik)
Ağa'nın? (silik)
Hatîce [rûhuna]
el-Fâtîha sene (silik)83
***

مرحومه
و مغفوره (silik)
اغانك؟ (silik)
حتى جه²⁰⁸ روحنه
الفاطحه سنه 83 (silik)

***

Şahide yazısı ölçüsüz bir celî sülüstür. Beş satır, dört silmedir. Binler ve yüzler hanesi silinen tarih son satır içerisindedir. Taş boyundan kırıktır. Kumtaşı olması hasebiyle taşta ufalanma ve harflerde silikleşme vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			49	13
Kitâbe	21	21	34	5
Satır Aralığı			5,5	
Elif			4,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

208 Doğru yazılışı “خديجه” biçiminde olmalıdır.

165. Mezar Taşı

el-Bâkî

Gençliğine doymayan

Murâdına ermeyen/ 'Osmân

Ağa'nın mahdûmu Seyyid merhûm

'Alî rûhuna Fâtîha Fî 18 M sene

1230

***

الباقى

کنجلیکنه طویمیان

مرادینه ارمیان عثمان

اغانک مخدومی سید مرحوم

على روحنه فاتحه في 18 م سنه 1230

***

Yazı ibtidaî bir celî sülüstür. Dört satır, dört silmedir. Serlevha kartuş içerisindedir. Taş serlevhanın sağından ve boyundan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			50	10
Kitâbe	21	21	44	3
Satır Aralığı			6	
Elif			5	
Boyun	20		8	
Başlık	Kırık			

166. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân

Bi-hakkı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'an

[Gelüp] kabrim ziyâret iden ihvân

[Okuya rûhuma bir] Fâtîha ihsân

(Kırık) Hâfız

(Kırık)

***

هو الباقي

بنی قیل مغفرت ای رب یزدان

بحق عرش اعظم نور قرآن

کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان

اوقویه روحمه بر فاتحه احسان

(Kırık) حافظ

(Kırık)

***

Kitâbenin yazısı bozuk bir celî sülüstür. Yazı taşa düzgün işlenememiştir. Beş satır, iki silmedir. Satırlar arasında eşitsizlik vardır. Kumtaşı olması hasebiyle taşta ufalanma ve harflerde silikleşme vardır. Büyük oranda yosunlaşma ve kararmanın görüldüğü taş; üçüncü satırın sağından sol aşağıya doğru kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			53	6
Kitâbe	30	29	43	6
Satır Aralığı			10-11	
Elif			3	

167. Mezar Taşı

(Kırık)

Meğfû[r] Hasan Re'[îs]

rûhiçûn el-Fâtiha

Sene 1263

***

(Kırık)

مغفور حسن ر[ئیس]

روحیچون الفاتحه

سنة 1263

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan çeker, ötre ve yuvarlak cezim, süslemeden tirfil, mühmelden ise “he” harfi iki defa kullanılmıştır. İki satır, iki silmedir. Tarih kartuş içerisinde. Taş baş tarafından kırıktır.

168. Mezar Taşı

el-Bâkî

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân

Bi-hakkı ‘arş-ı a‘zam nûr-ı Kur’ân

Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân

İdeler rûhuma bir Fâtiha ihsân

Merhûm Keleş Mustafâ Re’is

Rûhuna Fâtiha

Fî 10 L 1241

***

الباقي
بنی قیل مغفرت ای رب یزدان
بحق عرش اعظم نوری قرآن
کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
ایده لر روحمه بر فاتحه احسان
مرحوم کلش مصطفی رئیس²⁰⁹
روحنه فاتحه
فی 10 ل سنه 1241

***

Yazı celî sülüstür; okutucu işaretlerin yanı sıra süslemeden tirfil ve tırnak kullanılmıştır. Altı satır, yedi silmedir. Tarih ve serlevha kartuş içerisinde. Taş serlevha ile birinci satırın sağından kırıktır. Başlığı püsküllü ve dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			107	10
Kitâbe	30	30	80	3
Satır Aralığı			9	
Elif			6	
Boyun	14		6	
Başlık	29		17	

²⁰⁹ Kelimenin imlâsında hemzeden sonra gelen “ye” harfi atlanmış.

169. Mezar Taşı

Merhûm kova Muhammed'in

Zevcesi merhûme Hadîce

Hâce'nin rûhuna

el-Fâtiha sene

(Kırık)

***

مرحوم قوغه²¹⁰ محمد ك
 زوجه سى مرحومه حديجه²¹¹
 حواجه²¹² نك روحنه
 الفاتحه سنة

***

Kitâbenin yazısı nefis bir celî sülüstür. Okutucudan kalın cezim, ötre ve çeker kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Tarih ve “el-Fâtiha” ibaresi kartuş içerisine girmiştir. Tarih kartuşundan itibaren alttan kırık olan taşın başlığında harç kalıntıları bulunmaktadır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			53	7
Kitâbe	27	24	38	4,5
Satır Aralığı			9	
Elif			5,5	

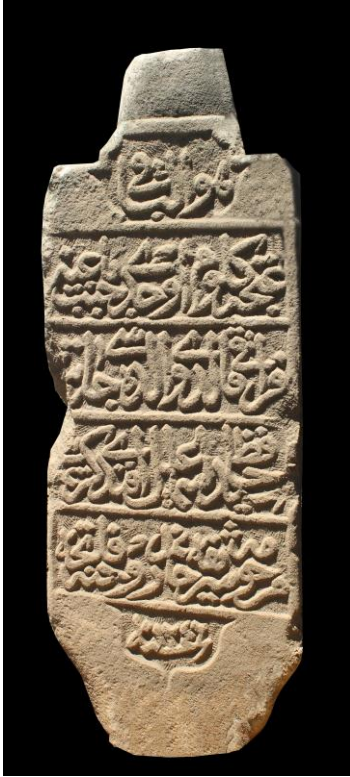
²¹⁰ Yaygın olan kullanımı “قوغه” biçimindedir. Kâmûs-ı Türkî, s. 1104.

²¹¹ Doğru imlâsı “حديجه” dir.

²¹² Doğru yazımında “ha” üzerinde bir nokta vardır.

170. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Gonca gülüm uçdı Cennet bâğına
Fırâkı kaldı vâlidesi cânına
Seyyid Hâfız İsmâ'îl Efendi kerîmesi
Merhûme Şerîfe Hanım rûhuna Fâtîha
Sene 1246

***

هوالباقى
غنجه كلوم اوجدى جنت باغنه
فراقى قالدى والده سى جانينه
سىد حافظ اسماعيل افندى كريمه سى
مرحومه شريفه حانم روحنه فاتحه
سنه 1246

***

Yazı celî sülüstür. İşaretlerden kalın cezim kullanılmıştır. Dört satır, beş silmedir. Taşın 2. ve 3'üncü satırlarının sol tarafı ile başlığı kırıktır. Serlevha ve tarih ayrı bir kartuş içerisindedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			73	20
Kitâbe	25	25	50	2
Satır Aralığı			7	
Elif			6,5	
Boyun	12		6	
Başlık	Kırık			

171. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Fenâdan bekāya eyledi rihlet

İde kabrini Hakk ravza-i Cennet

Karacaoğlu İsmâ'îl Ağa'nın

kerîmesi Kara Mustafâ oğlu Ya'küb Ağa'nın

zewcesi Şerîfe 'Âyişe Hanım rûhuna Fâtiha

Fî Gurre-i (Kırık) 1271

***

هو الباقي

فنادن بقايه ايلدى رحلت

ايدنه قبريني حق روضه جنت

قره جه اوغلى اسماعيل اغانك

كريمه سى قره مصطفى اوغلى يعقوب اغانك

زوجه سى شريفه عايشه²¹³ حانم روضه فاتحه

في غرة (kırık) سنه 1271

***

Yazı celi sülüstür. Süslemeden tırfıl kullanılmıştır. Beş satır, altı silmedir. Serlevha ve tarih ayrı bir kartuş içerisindedir. Taşın sol cephesi ve altı kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			73	8
Kitâbe	25	24	64	5
Satır Aralığı			8,5	
Elif			3,5	

²¹³ Kitâbede “ye”nin üzerindeki “hemze” yazılmamıştır.

172. Mezar Taşı

(Kırık)
İlâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr
Uzunoğlı
Mandacı Muhammed rûhuna
rızzâ'en li'llâhi te'âlâ
el-Fâtîha sene 12.. (kırık)

***

(Kırık)
الى رحمة ربّه الغفور
اوزون اوغلى
مانده جى محمد روحنه
رضاء لله تعالى
الفتاحه سنه 12 ..(kırık)

***

Yazısı güzel bir celi sülüstür. Okutucu işaretlerden yuvarlak cezim, ötre, iki üstün ve çekerler; süslemeden tirfil ve mühmelden ise “he” harfi kullanılmıştır. Dört satır, beş silmedir. Birler ve onlar basamağı kırık olan tarih, “Fatiha” ibaresiyle kartuş içerisine sığdırılmıştır. Taş, üstten ve tarih kartuşundan aşağıya doğru kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			49	10
Kitâbe	27	27	45	3
Satır Aralığı			6,5	
Elif			5	

173. Mezar Taşı

(Kırık)

Başa'nın (kırık)

-sı merhûm el-Hâcî (kırık)

Ağa'nın rûhuna [el-Fâtiha]

Sene 1176

***

(Kırık)

باشانك (kırık)

سى مرحوم الحاجي (kırık)

اغانك روحنه [الفاتحه]

سنه 1176

***

Hattı bozuk bir celî sülüstür. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisindedir. Yüksek düzeyde kararmanın görüldüğü taşın yüzeyinde, sağında ve ayağında kırıklık vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			73	17
Kitâbe	23,5	23,5	31	6
Satır Aralığı			7	
Elif			5,5-7	

174. Mezar Taşı

Merhûm Koca İbrâhîm
oğlu Muhammed rû-
huna Fâtîha
Sene 1202

***

مرحوم قوجه ابراهيم
اوغلو محمد رو
حينه فاتحه
سنه 1202

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır, iki silmedir. Harfle silmelere taşmıştır. Taşın alt tarafı kırıktır. Başlık dolama sarıklıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			36	10
Kitâbe	15,5	15,5	19	3
Satır Aralığı			4,5-5,5	
Elif			3-4	
Boyun	9		6	
Başlık	16		10	

175. Mezar Taşı

Merhûm ve
meğfûr İ[s[mâ'îl]?
rûhu[na]
Fâtîha sene (kırık)85
***

مرحوم و
مغفور اسماعيل؟
روحينه
فاتحه سنة (كريك)85

***

Kitâbe yazısı ibtidaî bir celî sülüstür. Dört satır, üç silmedir. Kumtaşı olması hasebiyle taşta aşınma vardır. İkinci satırdan son satıra kadar sol yüzeydeki kırıklıkla birlikte son satırdaki tarihin binler ve yüzler hanesi kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			35	12
Kitâbe	19	18	27	6
Satır Aralığı			5	
Elif			4	

176. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Fenâdan bekâya eyledi rihlet
İde kabrini Hakk ravza-i Cennet
Hâcî Mustafâ Ağa'nın
oğlu merhûm müezzin
Hâfız İbrâhîm Efendi
rûhuna Fâtiha sene 1243

***

هو الباقي
فنادن بقايه ايلدى رحلت
ايدى قبرينى حق روضه جنت
حاجي مصطفى اغانك
او غلو مرحوم مؤذنين²¹⁴
حافظ ابراهيم افندي
روحنه فاتحه سنه 1243

***

Yazı güzel bir celî sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerin yanı sıra süslemeden tırfil; mühmelden “mim, sin, ha ve he” harfleri kullanılmıştır. Altı satır, altı silmedir. Başlığı dolama sarıklıdır. Taşta büyük oranda yosunlaşma ve kararım vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			106	11
Kitâbe	27	27	74	3
Satır Aralığı			10	
Elif			8	
Boyun	13		6	
Başlık	23		15	

²¹⁴ Kelimenin imlâsında “ye” harfi fazladan yazılmıştır.

177. Mezar Taşı

Hüve'[l-Bâkî]

Cânsız Ahmed Ağa'nın zevcesi
merhûm ve meğfûrun-lehâ ilâ
rahmeti'l-

lâhi'l-Gafûr Aysân Hanım'ın
rûhiçûn el-Fâtiha

Gurre-i Receb Sene 1269

***

هو الباقي

جانسز احمد اغانك زوجة سي

مرحوم و مغفور لها الى رحمة

الله الغفور عاي سان حانمك

روحچون الفاتحه

غره رجب سنه 1269

***

Yazı celî sülüstür. Okutucudan çeker; süslemeden tirfil kullanılmıştır. Hattâ dördüncü satırda boşluğu doldurmak maksadıyla üç tirfil yan yana yerleştirilmiştir. Dört satır, dört silmedir. Serlevhanın yüzeyinde kırıklık vardır. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde yer almaktadır. Baştan ve ayaktan kırık olan taşta birinci satırın sol ve ikinci satırın sağ tarafında harç kalıntısı bulunmaktadır.. Taşta ciddi düzeyde kararma ve yosunlaşma görülmektedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			60	10
Kitâbe	38	33	35	10
Satır Aralığı			6	
Elif			4	

178. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Ey benim dertli vâlidem ağlayup
etme figân/ Anamdan babamdan
[ayrı]ldım du'âdan unutma beni
(Kırık)

***

هو الباقي

ای بنم درتلی والدم اغلیوب
اتمہ فغان انامدن بابامدن
ایرلدم دعادن اونتمہ بنی
(Kırık)

***

Kısmen istifli yazı celf sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerin yanı sıra süslemeden tırnak kullanılmıştır. Üç satır, üç silmedir. Serlevha kartuş içerisinde.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			31	8
Kitâbe	23	23	3	2
Satır Aralığı			6,5	
Elif			4	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

179. Mezar Taşı

(Kırık)

Gonca gülüm uçdı Cennet bâğına

‘Osmân Ağa’nın oğlu

Merhûm Seyyid Muhammed rûhuna

Fâtiha sene 1227

***

(Kırık)

غنجه كلوم اوجدى جنت باغنه

عثمان اغانك او غلو

مرحوم سيد محمد روحنه

فاتحه سنه 1227

***

Yazı celî sülüstür. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisinde. Üstten kırık olan taşta kararma vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			36	10
Kitâbe	20	20	24	3
Satır Aralığı			5,5	
Elif			4,5	

180. Mezar Taşı

el-Bâkî
Seyyid Monlâ Mustafâ'nın
oğlı Cennet-mekân
es-Seyyid Hasan Efendi
rûhiçûn Fâtiha
Fî 5 B sene 1263

***

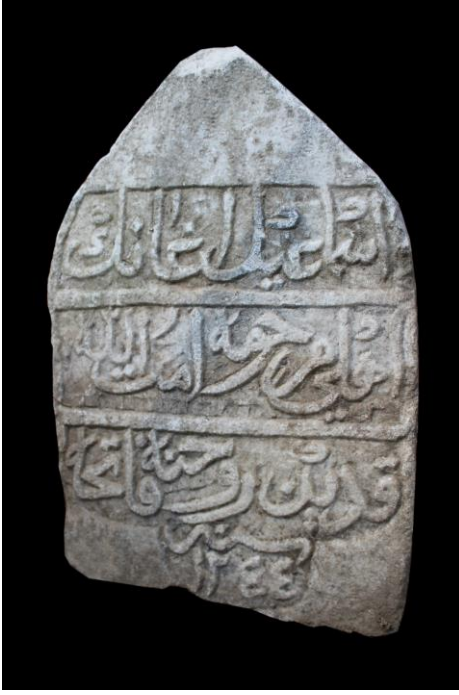
الباقى
سيد منلا مصطفى نك
اوغلى جنتمکان
السيد حسن افندى
روحیچون فاتحه
فی 5 ب سنه 1263

***

Yazı celif sülüstür ve kısmen istiflidir. Yazıda okutucu işaretlerden başka süsleme işaretlerinden kalın cezim ve tırnak işaretleri bolca kullanılıp kitâbede bir boşluk bırakılmamıştır. Harfler silmelere taşmıştır. Dört satır, dört silmedir. Serlevha ayrı bir kartuş içerisindedir. Tarih ise son satıra açılan yarım kartuşa girmiştir. Taş boyun kısmından ve dördüncü satırın solundan kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			47	9
Kitâbe	15	15	40	2,5
Satır Aralığı			6	
Elif			5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

181. Mezar Taşı

İsmâ'îl Ağa'nın
ehli merhûme Emetullâh
Kadın rûhuna Fâtîha
Sene 1244

***

اسماعيل اغانك
اهلي مرحومه امت الله
قدين روحنه فاتحه
سنه 1244

***

Yazı celî sülüstür. Yazıda kalın cezim ve ötre kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Tarih son satıra açılan yarım kartuşa girmiştir. Taş alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			47	10
Kitâbe	28	27	32	5
Satır Aralığı			8	
Elif			6,5	

182. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre

Hânife Hatun

rûhuna el-Fâtîha

Sene 1186

***

مرحومه و مغفوره

حانفه²¹⁵ حاطون

روحنه الفاتحه

سنه 1186

***

Taşın yazısı oldukça ibtidâidir. Üç satır, üç silmedir. Tarih kartuş içerisinde. Taş tarih kartuşunun sağından alta doğru kırıktır. Taşın cinsi kumtaşı olması hasebiyle harflerde silikleşme ve aşınmalar vardır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			45	10
Kitâbe	24	22	27	10
Satır Aralığı			6	
Elif			4	

215 Doğru yazımı حنیفه'dir.

183. Mezar Taşı

(Kırık)

[Ahm]ed Başa rûhı-

çûn Fâtîha

Sene 1176

***

(Kırık)

[احمد] باشه روحی

چون فاتحه

سنه 1186

***

Yazı celf sülüstür. Üç satır, iki silmedir. Tarih son satır içerisine açılan yarım kartuşa yerleştirilmiştir. Taş sağdan üstten ve alttan kırıktır. Kırık olan ilk satırda sadece harflerin kuyrukları ve en sonunda bir “nun” harfi görünmektedir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			40	13
Kitâbe	21	20	33	4
Satır Aralığı			9	
Elif			5	

184. Mezar Taşı

[Mer]hûm
[ve meğ]fûr
[Mu]hammed rû-
huna Fâtiha
Sene 118. (Kırık)
***

مرحوم
ومغفور
محمد رو
حنه فاتحه

سنه 118 (Kırık)

***

Kitâbe yazısı oldukça basittir. Dört satır, üç silmedir. Birler hanesi kırılan tarih son satır içerisinde. Taş, sağ cephesinden ve üstten kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			63	12
Kitâbe	12	13	29	12
Satır Aralığı			5,5	
Elif			3,5	
Boyun	Kırık			
Başlık	Kırık			

185. Mezar Taşı

(Kırık)
Sene 1275
***

سنه 1275

***

Taşın sadece kartuş içerisindeki tarih kısmı kalmıştır. Taş bunun üstünden ve ayaktan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			32	10
Kitâbe	11	11	7	10
Satır Aralığı			-	
Elif			-	

186. Mezar Taşı

(Kırık) [Cennet]-
âşiyân Şerîfe Gülsûm
rûhiçûn Fâtîha
Fî Gurre-i S sene 1263

***

(Kırık)
اشيان شريفه كلثوم
روحیچون فاتحه
في غره ص سنه 1263

***

Yazı celî sülüstür. İki satır, iki silmedir. Tarih ayrı bir kartuş içerisindedir. Taş üstten ve sol alttan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			29	10
Kitâbe	20	17	23	2
Satır Aralığı			7	
Elif			5,5	

187. Mezar Taşı

(Kırık)
(Silik) Ahmed Ağa'nın
rûhuna lillâhi'l-Fâtiha
Sene 1295

***

(Kırık)
(Silik) احمد اغانك
روحينه لله الفاتحه
سنه 1295

***

Yazı bozuk celî sülûstür. İki satır, bir silmedir. Tarih son satırın içerisinde yarım kartuşa girmiştir. Kumtaşı olması hasebiyle taşta ufalanma ve harflerde silikleşme vardır. Taş üstten kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			36	7
Kitâbe	24	23	21	7
Satır Aralığı			7	
Elif			4	

188. Mezar Taşı

Velî Hoca oğlu
Hâfız Halîl ehli
merhûme Zeyneb rûhuna
Fâtiha
Sene 1247
***

ولي حوجه او غلو
حافظ خليل²¹⁶ اهلی
مرحومه زينب روحنه
فاتحه سنه
1247

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan kalın cezim ve ötre kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Tarih son satıra açılan kartuşa yazılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			70	14
Kitâbe	27	22	33	7
Satır Aralığı			7	
Elif			6	

²¹⁶ Doğrusu “خليل” olacak.

189. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî
Fenâdan bekâya eyledi rihlet
İde kabrini Hakk ravza-i Cennet
Merhûm ve meğfûr
es-Seyyid Emîn Ağa'nın
rûhiçûn Fâtiha
Sene 1224

***

هو الباقي
فنادن بقايه ايدي رحلت
ايده قبريني حق روضه جنت
مرحوم و مغفور
السيد امين اغانك
روحچون فاتحه
سنه 1224

***

Yazısı nefis bir celi sülüstür. Okutucu işaretlerden kalın cezim ve çeker; süslemeden tirfil; mühmelden ise “mim” harfi kullanılmıştır. Beş satır, altı silmedir. Tarih ve serlevha kartuş içerisinde yer almaktadır. İlk satır ve serlevha kısmının sol tarafında kırıklık vardır. Başlık dolama destarlıdır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			98	12
Kitâbe	23	22	66	3
Satır Aralığı			9	
Elif			5	
Boyun	10		5	
Başlık	25		20	

190. Mezar Taşı

Hüve'l-Bâkî

Emr itdi Hudâ eyledi fermân

İrişdi ecel virmedi emân

Çardaklı Ya'küb

oğlu merhûm 'İzzet

Ağa rûhuna el-Fâtîha

fî 5 R sene 1263

***

هو الباقي

امر ايتدی خدا ایلدی فرمان

ایرشدی اجل ویرمدی امان

چارداقلی یعقوب

اوغلی مرحوم عزت

اغا روحنه الفاتحه

في 5 ر سنه 1263

***

Yazı güzel bir celî sülüstür. Okutuculardan çeker ve kalın cezim; süslemeden tırnak ve tirfil kullanılmıştır. Beş satır, beş silmedir. Serlevhası kartuş içerisindedir. Tarih son satırda yarım kartuş girmiştir. Taşın durumu oldukça iyidir; yalnız beşinci satırın sol tarafında küçük bir kırıklık vardır. Başlık dolama sarıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			112	12
Kitâbe	27	27	62	3
Satır Aralığı			9,5	
Elif			5,5	
Boyun	10		3,5	
Başlık	24		15	

191. Mezar Taşı

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî
Fenâdan bekâya eyledi rihlet
Cenâb-ı Hakk makâmını eyleye Cennet
Sâbıkâ Medîne-i Münevvere kâdîsî
Kastamonî Halîl Efendizâde
Lapseki nâ'ibi Mehmed Es'ad
Efendi'nin zevcesi Cemîle Kadın
rûhuna Fâtiha sene 1213
Fî 24 Zâ

***

هو الحي الباقي
فنادن بقايه ايلدى رحلت
جناب حق مقامنى ايلييه جنت
سابقا مدينه منور قاضيىسى
قسطموني خليل افندي زاده
لاپسكي نائيبى محمد اسعد
افنديك زوجه سى جميله قدين
روحنه الفاتحه سنه 1213
في 24 ذا

***

Yazı güzel bir celî sülüstür. Yazıda okutucu işaretlerden kalın cezim ve çekerler, süslemeden de tirfil kullanılmıştır. Yedi satır, yedi silmedir. Serlevha ayrı bir kartuş içersindedir; vefat tarihinin senesi son satıra, günü ve ayı ise kartuş içine yazılmıştır. Taşın baş kısmı yaprak motifiyle bezelidir. Üzerinde çimento kalıntılarının bulaştırıldığı taş, 5. ve 6. satırın sol yüzeyinden kırılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			93	9
Kitâbe	42	28	82	4
Satır Aralığı			8	
Elif			5	

192. Mezar Taşı

Merhûme ve meğfûre
Sâliha rûhuna
Fâtîha sene 1233

***

مرحومه و مغفوره
صاليحه²¹⁷ روحنه
فاتحه سنه 1233

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan kalın cezim ve çeker kullanılmıştır. İki satır, iki silmedir. Tarih ve Fâtîha ibaresi kartuş içerisindedir. Taşın baş kısmında kararma mevcuttur.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			99	10
Kitâbe	28	27,5	30	6
Satır Aralığı			8	
Elif			5,5	

217 İmlası صالحه olmalıdır.

193. Mezar Taşı

Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî

Hamlini vaz' eyler iken eyledi terk-i fenâ

Ol habîbin hürmetine mağfiret kıl yâ Rabbenâ

[A]ldı mahdûmun bile 'azm itdi bâğ-ı Cennete

Mâderin da'vet için gelmiş o dahi gâlibâ
Bunların hakkında şekksiz vardır çok eser

Nuş idüp câm-ı şehâdet der Resûl-i Kibriyâ

(Kırık) kerîmesi Şerîfe

(Kırık)

***

هو الخلاق الباقي

حملنى وضع ايلر ايكن ايلدى ترك فنا

اول حبيبك حرمتنه مغفرت قيل ياربنا

الدى مخدومك بله عزم ايتدى باغ جنته

مادر بين دعوت ايچون كلمش او دخى غالبا

بونلرك حقنده شكسز واردر چوق اثر

نوش ايدوب جام شهادتدر²¹⁸ رسول كبريا

(Kırık) كريمه سي شريفه

(Kırık)

***

²¹⁸ Doğru mana için bu ifade grubunun "شهادت در" şeklinde yazılmalıdır.

Yazı celî tâliktir. Yedi satır, yedi silmedir. Serlevha ayrı bir kartuş içersindedir. Üçüncü ve altıncı satırlar sağ baştan, yedinci satır ve altı ise tümenden kırıktır. Kırık olan son satırda harflerin 1/3'ü görünebilmektedir. Başlık vazo içine yerleştirilen yaprak ve çiçek motifleriyle bezelidir.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			106	6
Kitâbe	40	33	73	6
Satır Aralığı			9	
Elif			3	
Başlık	40		32	

194. Mezar Taşı

İmlâsı:

1. Pafta:

الله، غفر ذنوبه²¹⁹ مرهومه²²⁰ و مغفوره فاطمة بنت يونس سنة سبعو[ن و]
ثمانمأة تاريخ في اوائل شهر شوال

2. Pafta:

قال الله تعالى كل من عليها فان و يبقى وجه ربك
[ذو الجلال و الإكرام]

²¹⁹ Doğru yazılışı “مرحومه” olacaktır.

²²⁰ Doğru imlâ “ذنوبها” dır.

Okunuşu: 1. Pafta: Allâhü, gafera zünûbihî, merhûme ve meğfûre Fâtıma bint-i Yûnus sene seb‘û[n ve] semâni mi’e? târîh fi evâ’ili şehri Şevvâl.

2. Pafta:

1. Satır: “*Kâle’llâhü te‘âlâ küllü men ‘aleyhâ fânin ve yebkâ vechü rabbike*”

2. Satır: [*zü’l-celâli ve’l-ikrâm*]

Anlamı: 1. Pafta: Allah’ın rahmetine ermiş ve bağışlanmış Yunus kızı Fatma -Allah, günahlarını bağışlasın-, tarih Mayıs 1466?

2. Pafta: Âyetin anlamı: Yüce Allah şöyle buyurdu: “*Her şey son bulacak, sadece senin Rabb’inin kuvveti sonsuza kadar devam edecektir.*” Kur’ân, 55/26-27.

Mezar taşlarının okunması hususunda bizi en çok tereddüde düşüren taşlardan biridir. Nitekim serlevha kısmındaki mezar taşı kimlik bilgileri oldukça ibtidaî bir şekilde yazılmıştır. Ancak alttaki âyetin biraz daha düzgün, bir başka bir hattat tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Taşın alınlığındaki “Allah” lafzının etrafındaki yazılar yeterince açık değildir. Bu açıdan tümü okunmuş ancak emin olunamamıştır. Özellikle tarih ve isim kısmı belirgin değildir. Kelimelerin imlâsında da hatalar vardır. İkinci paftası muhtemelen iki satır olan taşın yanlarında burmalı sütunceler görülmektedir; arka yüzeyi ise boş bırakılmıştır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			64	10
Kitâbe	16	16	64	10
Satır Aralığı			-	
Elif			16-17	

195. Mezar Taşı

Îlâhî varıcak dâr-ı bekâ[ya]
Şefî' ola Muhammed Mustafâ âna
Merhûm ve meğfûr el-muhtâc
(Kırık)

***

الهي واريق دار بقايه
شفيع اوله محمد مصطفى انه
مرحوم و مغفور المحتاج
(Kırık)

***

Yazı celî sülüstür. Okutuculardan yuvarlak cezim, süslemeden tirfil, mühmelden “sin” harfî kullanılmıştır. Üç satır, iki silmedir. Taş; birinci satırın sol, üçüncü satırın alt tarafından itibaren ve boyundan kırıktır.

Ölçülen Yer	Üst Genişlik	Alt Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş			30	12
Kitâbe	21	27	20	3
Satır Aralığı			6,5	
Elif			5,5	
Boyun	12		5,5	
Başlık	Kırık			

2.3.4. YAPI KİTABELERİ

1. Kitâbe

Okunuşu: “*Kaddemtü ale’l-Kerîmi bi-gayri zâdin mine’l-hasenâti ve’l-kalbi’s-[selîm]*”

Mânâsı: “*Allâh’ın huzuruna azıksız geldim, ne bir iyiliğim ne de temiz bir kalbim var.*”

***

قدمت على الكريم بغير زاد من الحسنات و القلب [السليم]

***

Tek bir satırlık kitâbe celî sülûsle yazılmıştır. “zâd” kelimesinin imlâsı yanlış yazılmıştır; doğrusu “zâd” olacaktır. Kırılan yerin devamına ise “السليم” kelimesi gelecektir. Bu şiirin Hz. Ali’ye ait olduğu ileri sürülmektedir.²²¹ Ancak onun sözünün aslında “**kaddemtü**”nün yerinde “**vefedtü**” kelimesi vardır. Arapçada iki fiil de aynı anlamda kullanılmaktadır. Yeni Mezarlık alanında bulunan bu taşın Gazi Yakup Bey imaretine ait olduğunu düşünmekteyiz.

Metinde okutuculardan kalın cezimin ve çekerin yanısıra süslemeden ters tırnak kullanılmıştır. Mevcut taş, iki parçadır. İkinci parçanın sol tarafı da kırıktır.

Ölçülen Yer	Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş	85	33	7
Kitâbe	80	10	7
Elif		7,5	

²²¹ <https://www.shoaraa.com/p9847> (Erişim Tarihi: 20/04/2016)

2. Kitâbe

Merhûm Gâzî Hâ[cî] (Kırık)

rûhiçûn [kırık]

Sene [1]107

***

مرحوم غازی ح[جی] (kırık)

روحیچون (kırık)

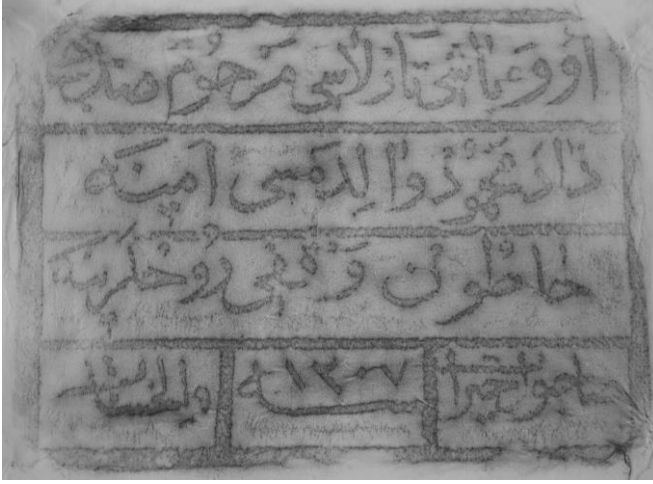
سنه 1107

***

Yeni Mezarlık'ta bulunan bu taşın boyut ve şeklinden bir çeşmeye ait olduğu söylenebilir. “Gâzî Hâcî...” ibaresinden sonra “Yakup Bey”in isminin gelmesi muhtemeldir. Yazısı celî sülüstür. Taş sol taraftan kırıktır. İki satır, bir silmedir. Yakup Bey adına kendi vakfi tarafından sonradan yaptırılmış olabilir.

Ölçülen Yer	Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş	23,5	36,5	10
Kitâbe	18,5	28,5	10
Satır Aralığı		7,5-8,5	
Elif		4	

3. Kitâbe

Ovabaşı tarlası merhûm mandacı-
zâde Mahmûd vâlidesi Emîne
Hatun vakfı rûhlarına
Sâhibü'l-hayrât- sene 1307- ve'l-hasenât
***

اووه باشی تارلاسی مرحوم مندجی
ذاده²²² محمود والده سی امینه
حاطون وقفی روحلرینه
صاحبول خیرات²²³ سنه 1307 والحسنات

***

Gazi Yakup Bey Aile Mezarlığı alanında bulunan taşın yazısı celi sülüstür. Dört satırdır; satırlar birbirinden silmelerle ayrılmıştır. Son satır ise silmelerle üç kısma ayrılmış; tarih ortaya yerleştirilmiştir. Taşın üzerinde farklı renkte boya kalıntıları vardır.

Bu kitâbe muhtemelen “Ovabaşı Tarlası” denilen bir yerdeki çeşmeye aittir. Mandacızâde Mahmut’un annesi Emine Hatun adına vakfedilmiştir. Sene hicrî olarak kabul edildiğinde 1899/1890

²²² Doğru imlâsı “زاده” olacak.

²²³ İki kelimededen oluşan tamlamanın doğru imlâsı “صاحب الخیرات” şeklindedir.

yıllarına tekâbül etmektedir. Yeni Mezarlık'taki taşlar içerisinde tarihi kırılmış Uzunoglu Mandacı Muhammet adına bir mezar taşı bulunmaktadır.

Ölçülen Yer	Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş		35	8
Kitâbe	43	34	8
Satır Aralığı		7	
Elif		5	

4. Kitâbe

و البشكر تدوم النعم كلها

Okunuşu: “*Ve bi’ş-şükri tedûmü’n-ni’amü küllühâ*”

Mânâsı: “*Nimetlerin tümü şükürle devam eder*”. Kur’ândaki bir ayetin meali ise şu şekildedir: “*Eğer şükrederseniz nimetlerimi artırırım...*”²²⁴

***

Yeni Mezarlık’ta bulunmaktadır. Kitâbe tek satır halinde celî tâlikle yazılmıştır. Taş, muhtemelen Gazi Yakup Bey İmaretî’nden veya bu tür bir hayır eserinden çıkarılmıştır.

Ölçülen Yer	Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş	76	23	
Kitâbe	66	19,5	8
Elif		6	

²²⁴ Kur’ân, 14/7.

5. Kitâbe

Binâ itdi işbu âb-ı rûyı
 Evlâd-ı ensâbdan benim harâba
 Ola ‘âkibetleri hayr ola gayretleri
 Fâtîha ihsân iden kuluna
 Sene 1095

***

بنا ایتدی اشبو آبی رویی
 اولاد انصابدن بنم خرابه
 اوله عاقبتلری خیر اوله غیرتلی
 فاتحه احسان ایدن قولونه سنه 1095

***

Kitabe Yeni Mezarlık'ta bulunmaktadır. Yazısı bozuk bir celî sülüstür. Dört satır, üç silmedir. Taşın üstünde ve altında aşınmalar vardır. Bu kitâbe bir çeşmeye aittir. Zira, “âb-ı rû”, yersuyu anlamındadır. 1095/1683-1684 tarihinde inşâ edilmiştir.

Ölçülen Yer	Genişlik	Boy	Kalınlık
Taş	50	32	16
Kitâbe	46	28	
Satır Aralığı		5-6,5	
Elif		5	

6. Kitâbe:

GAZİ YAKUP BEY HANI KİTÂBELERİ

Hanın giriş kapısı üzerinde üç kitâbe yeri bulunmasına karşın sadece iki kitâbenin yeri doldurulmuştur. Bunlardan ikisi farklı tarihlidir; birinci kitâbe altta, geç tarihli olan inşâ kitâbesi ise üsttedir. İlk kitâbedeki tarih hanın inşâ sürecinin başlangıç, ikinci ise bitiş tarihini göstermektedir.

Kitâbe Metni-1:

رحمت اتسون اول كشنوك روحنه بي حد خدا
كه ايده اخلاصيله بنياد ايده بوني دعا
هم شفيع اوله احمد صدر رسول العلا
يار بو بكر عمر عثمان على مرتضا
كم جهان باقي دكلدر آنى بيلر خاص و عام
باقي اولن بو جهانده انجق دعادر و السلام
867 (احمد)

***

Rahmet itsün ol kişinün rûhuna bî-hadd Hudâ
 Ki ide ihlâs ile bünyâd idene bunu du‘â
 Hem şefî‘ ola Ahmed sadr-ı resûlü’l-‘ulâ
 Yâr-ı Bûbekr Ömer ‘Osmân Aliyy-i Mürtezâ

Kim cihân Bâkî deġildir ânı bilir hâss u ‘âm
 Bâkî olan bu cihânda ancak du‘adır ve’s-selâm
 867 Ahmed

***

Metin daha önce E. Hakkı Ayverdi tarafından okunmuştur. Ancak bizim dikkatimizi çeken husus, Hz. Peygamberin isminin yazıldığı mısırda “sallallâhü aleyhi vesellem” duası, kitâbe yazısından daha küçük bir formda, yazı ve rumî motifler içerisinde “sad” ve “ayın” harfleriyle gösterilmiş olmasıdır. Bundan başka dört halifenin anıldığı satırda da sahabe isimlerinden sonra söylenmesi gelenekselleşmiş “radıyallâhü anh” duasının kısaltması mısırânın sonunda “dad” harfi ile belirtilmiştir. Sözü edilen harflerin mühmel işaret olduğu ileri sürülebilir; bu durumda mühmel işaretlerin kurallarına aykırı bazı hususlar ortaya çıkmaktadır. Nitekim mühmeller genelde noktasız harflerin altına konur; kitâbede ise “sad” ve “ayın” ilgili harflerin üzerine konmuştur. Öte yandan “mürteza” kelimesinde noktalı “dad”ın altına gelecek şekilde “sad” harfi yerleştirilmiştir; mühmellerden olan bu harf ancak noktasız “sad” harfinin altına gelebilir.

Bu metinde mühmel amacıyla sadece “ha” harfi iki kez kullanılmıştır. Ayverdi çalışmasında bunlara temas etmemiştir. Bahsi geçen yazar, “Ahmed” olan ketebehü kaydını “Hamdi” biçiminde; “ola” kelimesini de “ol” diye okumuştur.²²⁵

Kitâbenin Ölçüsü

Ölçülen Yer	Genişlik	Boy
Taş	52	92
Kitâbe	52	84
Satır Aralığı		15
Elif		14,5

²²⁵ Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi*, s. 2.

Kitâbe Metni-2

خَبَّذَا خَانٌ جَلِيٌّ شَانُهُ بِالْمَعَالِي بَاهِرٌ بَرَهَانُهُ
صَارَ مَعْمُورًا بِأَمْرِ قَد جَرَى عَنِ جَنَابِ سَاطِعِ سُلْطَانُهُ
إِنَّهُ السُّلْطَانُ مُحَمَّدُ بْنُ مَرَادٍ، الَّذِي شَاعَ الْوَرِي إِحْسَانُهُ
لِلْأَمِيرِ الْمُجْتَبَى يَعْقُوبَ بَكِّ، ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ فِي دِيْوَانِهِ
صَارَ عَبْدًا قَلَّتْ تَارِيحًا يَجْ، صِينِ عَنِ كَرِّ الْوَرِي بِنْيَانُهُ

***

Okunuşu: Habbezâ hânün celiyyün şânühü, bi'l-me'âlî bâhirun
bürhanühü

Sâre ma'mûren bi-emrin kad cerâ 'an cenâbin sâti'in sultânühü
İnehü's-sultân Muhammed bin Murâd ellezî şa'a'l-verye ihsânühü
Li'l-emîri'l-müctebâ Ya'kûb Beg ibni 'Abdillâh fi dîvânihi
Sâre 'abden kultü târihen yecin sîne 'an kerri'l-veryi bünyânühü

Anlamı: “Delili açık, yüceliklerle şanı artan han ne güzeldir; saltanatı parlak Hazret-i Sultan Muhammed bin Murad emriyle binâ edildi ki, divanında seçkin kul Yakup Bey, onun yaygın ihsanı sayesinde hanı yaptırmıştır. Tarihini “yecin” olarak dedim. Allah binasını tehlikeli saldırılardan muhafaza etsin.”

***

Bu kısım da yukarıdaki metin gibi daha önce Ayverdi tarafından okunmuştur. Kitâbede ebced hesabıyla tarih düşünülmüştür ki, harflerin değeri toplamda yukarıdaki kitâbenin tarihi 867/1462-1463'den bir fazla 868/1463-1464'tür. E. Ayverdi, bunu da hesaba katarak alttaki kitâbenin başlangıç tarihini üsttekinin de bitiş/ikmâl tarihini gösterdiğini vurgulamaktadır²²⁶ ki kanaatimizce doğrudur. Zira ilk kitâbe yeri boş bırakılarak, hanın bitiş tarihine ait yazının buraya yerleştirilmesi düşünülmüş olmalıdır; makul olan da budur. Nitekim ikinci kitâbede hayır bina etmenin önemi ve hayır sahibine duadan bahsedilmektedir; yani ilk kitâbe genel ikinci kitâbe ise hana ait özel ifadeler içermektedir; dolayısıyla üst tarafta bulunmaktadır.

Ayverdi birinci kitâbenin güzel bir sülüsle yazıldığını belirtmiştir. Buna karşın, ikincisinin hattına kötü demekle beraber bunu muhakkak uslûpda yazılmış sülüse benzetmiştir.²²⁷ Bize göre ise iki kitâbe de tevkî hatla yazılmıştır. Birinci kitâbedeki “ketebühü” kaydından hattatın Ahmed olduğu anlaşılmaktadır. İki kitâbenin aynı hattat tarafından yazıldığı buna karşın ilk yazılan kitâbenin daha ölçülü olduğu söylenebilir. Bir ihtimal de ikinci kitâbeyi taş aaktaran hakkâk iyi aktarmamış olabilir. Ayrıca iki kitâbe arasında süslemeler bakımından da farklılıklar vardır. İlk kitâbede rumî yapraklı dallar ve bitkisel motifler metnin her tarafını sarmıştır. İkinci kitâbede ise satırların birkaç yerine rumî motifler işlenmiştir. Her iki kitâbede de okutucu işaretler kullanılmıştır; birinci kitâbenin mühmellerine yukarıda değinildi ikinci kitâbede ise mühmelden “sin” harfi iki defa, “he” ise bir defa kullanılmıştır.

Kitâbenin Ölçüsü

Ölçülen Yer	Genişlik	Boy
Taş	63	125
Kitâbe	53	112
Satır Aralığı		17
Elif		

²²⁶ Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi*, s. 26.

²²⁷ Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi*, s. 26.

7. Kitâbe:

GAZİ YAKUP BEY CAMİİ KİTÂBELERİ

Camiden günümüze intikal eden bir inşa ve veya yeniden yapım kitâbesi yoktur. Cami içerisindeki kitâbeler aşağıdaki şekildedir:

Cümle kapısı üstü:

الله وحده

Okunuşu: Allâhü vahdehü

Manası: Allah birdir.

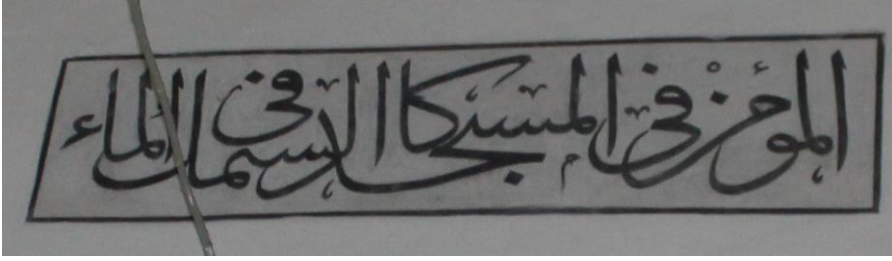
Mihrap üstü:

كلما دخل عليها زكريا المحراب

Okunuşu: “*Küllemâ dehale ‘aleyha Zekeriyya’l-mihrâbe*”

Mânâsı: “*Zekeriyâ mihrâba girdiği zaman...*” Kur’ân, 3/37

Câmi hariminin sağ cephesi:

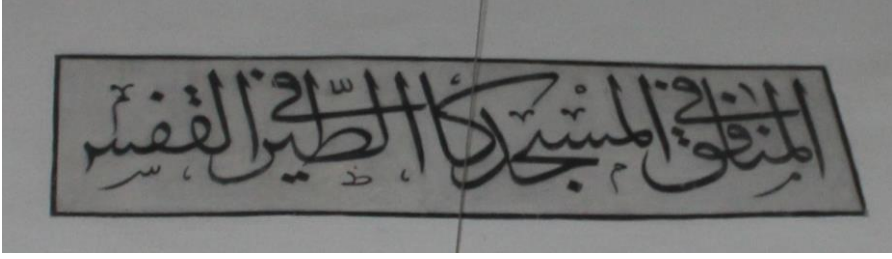

المؤمن في المسجد كالسمك في الماء²²⁸

Okunuşu: “*el-Mü'minü fi'l-mescidi ke's-semeki fi'l-mâ*”

Anlamı: “*Mescitteki mümin sudaki balık gibidir*”.

Câmi hariminin sol cephesi:

المنافق في المسجد كالطير في القفس²²⁹

Okunuşu: “*el-Münâfiku fi'l-mescidi ke't-tayri fi'l-kafesi*”

Mânâsı: “*Mescitteki münafık kafesteki kuş gibidir*”

²²⁸ Aclûnî, hadis olduğu söylenen bu söze hadisler içerisinde rastlamadığını, bunun Malik bin Dinar'ın sözüne benzediğini belirtmektedir. Dolayısıyla bunları “*kelâm-ı kibâr*” kabul etmek daha doğrudur. Bkz. İsmail bin Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, (thk. Ahmet Halebî el-Attâr), C. II, Mektebetü'l-Kudsî, h. 1351/m. 1932, s. 296, No: 2689.

²²⁹ Camide ayrı olarak yazılmışsa da yukarıdaki söz ile birlikte nakledilmektedir.

Câmi mahfil üstü:

يا حضرت بلال

Okunuşu: Yâ Hazret-i Bilâl

Anlamı: Ey Hazret-i Bilâl

Câminin girişı kapısının üzerine “Allâhü vahdeh”, “Allah tektir” yazmaktadır. Bu kitâbenin ölçüsü 76*61 cm'dir.

8. Kitâbe

HACI MAHMUT AĞA CAMİİ KİTABELERİ

Hacı Mahmut Ağa Camii'nin giriş kapısı üzerinde iki kitâbe bulunmaktadır. Bunlar alt alta gelecek şekilde iki paftaya yazılmıştır. Üstteki metin celî tâlik, alttaki ise celî sülûs ile yazılmıştır. Celî sülûs hatla yazılan kısımda okutuculardan çekerler ve kalın cezim süslemeden ise mimli tirfil kullanılmıştır. Üstteki metin tecdid/yenileme alttaki ise inşâ kitâbesidir.

İnşâ Kitâbesinin Yazımı:

بحمد الله چون ظهور ایتدی یینه عون خدا
 بو مقام عزتی بو بیرره قلدی سزا
 حاجی محمود افندی قلمش اییدی ابتدا
 یا الهی رحمتکله سن اکا ایله اعطا
 سعی ایدردی اختتامنه عمری ایتمدی وفا
 یینه دامادی یدیله چون تمام اولدی بنا
 لطفکه مظهر اوله ای جناب کبریا
 ویر اکا اجر جزیل ربنا یوم الجزا
 دیدک اثناء دعاده تاریخنی شوقیا
 مسکنین جنت اعلا ایله سن یا ربنا
 من هجرة النبوية لسنه خمس و مائتين و الف

Okunuşu:

Bi-hamdillâh çûn zuhûr itdi yine avn-i Hudâ
Bu makâm-ı ‘izzeti bu yire kıldı sezâ

Hâcî Mahmûd Efendi kılmış idi ibtidâ
Yâ ilâhî rahmetinle sen âna eyle i’tâ

Sa’y iderdi ihtitâmına ‘ömri itmedi vefâ
Yine dâmâdı yediyle çûn temâm oldu binâ

Lutfına mazhar ola ey Cenâb-ı Kibriyâ
Vir âna ecr-i cezîl Rabbenâ yevmü’l-cezâ

Didük esnâ-i du‘âda târîhini Şevkiyâ
Meskenin Cennet-i a‘lâ eylesün yâ Rabbenâ
Min hicreti’n-nebeviyye li-sene hams ve mi’eteyn ve elf

Bu kitâbe daha önce A. Osman Uysal tarafından okunmuş; ancak birçok okuma hatası yapılmıştır. Birkaç örnek vermek gerekirse “çûn”, “ihtitâm” ve “cezîl” kelimeleri sırasıyla “hub”, ihtimâm” ve “hezîl” olarak yanlış okunmuştur.²³⁰ Kitâbeye göre Hacı Mahmut Efendi’nin bu câminin inşâsına başladığı fakat ömrünün vefa etmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle eser Mahmut Efendi’nin damadı tarafından 1205/1790-1791’de tamamlanmıştır. Nitekim 1208/1794’de Emetullah Hanım Hacı Mahmut Efendi Vakfı mütevelliesidir. Bu da Hacı Mahmut Efendi’nin erkek evlâdının olmadığına bir işaret olabilir. Emetullah Hanım’ın vefatından sonra vakfın vakfiyesi bulunamadığından tevliyet görevi de ilga edilmiştir.²³¹ Biz de Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde yapmış olduğumuz taramada bu vakfın vakfiyesine tesadüf etmedik.

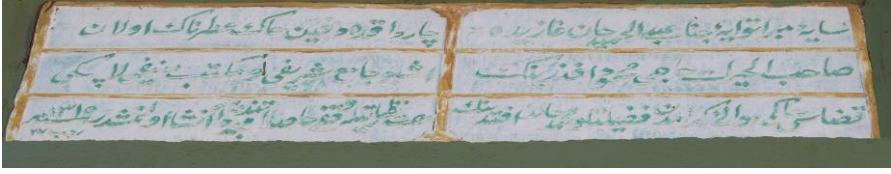
Ölçülen Yer	Genişlik	Boy	Kalınlık
Kitâbe	100	42	
Elif		4,5-7	
Satır Aralığı		9	

²³⁰ Bkz. Uysal, “Lâpseki/Çardak’ta Osmanlı Eserleri”, s. 801-817.

²³¹ VGMA, 195.21

Bu şekilde Hacı Mahmut Efendi ve damadı tarafından yaptırılan câmi ile mektep Lapseki Hakimi Mehmet Halid Efendi'nin gayretiyle yeniden 27 Recep 1315/22 Aralık 1897'de yaptırılmıştır.

Tecdid Kitâbesinin Yazımı:

سایه مبراتوایه جناب عبد الحمید حان غازیده

چارداقده دفین حاک عطر ناک اولان

صاحب الخیرات حاجی محمود افندیك

اشبو جامع شریفی و مکتب منیفی لاپسکی

قضاسی حاکمی موالی کر آمدن فضیلتلو محمد خالد افندیك

همت نظارتیله وقفی حاصلاتندن مجدداً انشا اولنمشدر 27 رجب سنه 1315

Okunuşu:

Sâye-i meberrât-vâye-i Cenâb-ı ‘Abdülhamîd Hân Gâzi’de

Çardak’da defîn-hâk ve ‘ıtır-nâk olan

Sâhibü’l-hayrât Hâcî Mahmûd Efendi’nin

işbu câmi’-i şerîfi ve mekteb-i münîfi Lapseki

kazâsı hâkimi mevâlî-i kirâmdan fazîletlü Mehmet Hâlid Efendi’nin

himmet-i nezâretiyle vakfî hâsılâtından müceddeden inşâ olınmışdur

27 Recep 1315

Ölçülen Yer	Genişlik	Boy	Kalınlık
Kitâbe	98	30	
Elif		3,5	
Satır Aralığı		8,5	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇARDAK KİTÂBELERİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Çardak Kitâbeleri'nde Yazı Çeşitleri

Arap yazısı, on bir şekilde yazılmasına karşın, mimarî eserlerde daha çok mâkili, kûfi, sülüs, muhakkak, tâlik ve rika türü hatlar tercih edilmiştir.²³² Çardak'ta ise kitâbeler; tevkî, sülüs ve tâlik hattıyla kaleme alınmıştır. Özellikle sülüsün iri yazılmış biçimi olan “celî sülüs”, kitâbeler için en uygun yazı şeklidir. İranlılar tarafından geliştirilen tâlik ise II. Mehmet döneminde (1453-1481) Osmanlı yazı kültürüne girdiği hâlde, mimarî eserlerde 18. yy. başlarından itibaren kullanılmıştır. Kitâbelerde rikanın celîsine 19. yy. ikinci yarısında rastlanıyorsa da yaygın değildir.²³³

Çardak Kitâbeleri'nde celî sülüs ve celî talikle kaleme alınmış güzel yazı örnekleri vardır. Ancak hattat olmayan sıradan kişilerin elinden çıktığı anlaşılan birçok yazıyla da karşılaşmaktadır. Bazı taşlarda ise celî sülüsün hem üslûplu hem de iptidâî şekilleri biraradadır. Bu da farklı hattatlar elinden önceden çıkmış yazıların kazıyıcılar/hakkaklar tarafından birleştirilerek, bir taşta kullanıldığını göstermektedir. Bu çeşit en çok karşılaşılan kelimeler, “*merhûm ve meğfûr*” gibi basmakalıp ifadelerdir (EM 16, YM 85). Muhtemelen hakkaklar her kitâbede yazılması gelenek hâline gelmiş bu ifadeleri hazır kalıplar olarak ellerinde bulunduruyorlardı.

Çardak Kitâbeleri'nin yazı dili 1500 yılı öncesine ait taşlarda Farsça, Arapça ve Türkçe; daha sonrakilerde ise Türkçe ve

---

²³² Yardım, *Alanya Kitâbeleri*, s. 17.

²³³ Yardım, *Alanya Kitâbeleri*, s. 17.

Arapça'dır.²³⁴ Kitâbelerin hattatlarını “ketebehü” yani “onu yazdı” kayıtlarından öğrenilebilmesi mümkünse de Çardak Kitâbeleri'nde iki yerde hattat ismine tesadüf edilmiştir: Hattatlardan Ahmet'in ismi Gazi Yakup Bey Hanı kitâbe taşının sol alt köşesine kazınmıştır. Diğer hattat Mustafa Rakım'ın adı ise, Eski Mezarlık'ta Seyyid Ahmet Ağa'nın mezar taşına işlenmiştir (HZR 18).

3.2. Çardak Kitâbeleri'nde Yazı İşaretleri

Arap harfli yazılarda kullanılan işaretler üç kısma ayrılmıştır: Bunlar; okutma, mühmel ve süs işaretleridir. Okutma işaretleri sekiz tanedir: nokta, hareke, cezim, tenvin, şedde, med, sıla ve hemze. Bunlardan hemze ve cezimin kalını, celî sülüste süslemek amacıyla da kullanılmaktadır.²³⁵ Çardak Kitâbeleri'nde celî sülüsle kaleme alınmış kitâbelerin yüz on ikisinde hareke olarak üstün, ötre, kalın cezim, şedde ve med işareti ile çekerler vardır.

Kitâbelerdeki mühmel işaretler sekiz tanedir. Bunlar; ح، س، ص، ه، م، ك، ع، ط، ha, sin, sad, tı, ayın, kef, mim ve he harfleridir. “He” harfi dışındakiler harflerin altına konur. Böylece yazıda bir denge veya estetik oluşturulur.²³⁶ Çardak Kitâbeleri'nde “ayın” ve “ha” harfleri üç, “he” dokuz, “mim” beş, “sin” yedi ve “sad” bir kez kullanılmıştır.

Arap harfli yazımda sekiz süs işareti vardır. Bunlar; tirfil, tırnak, tırnaklı tirfil, cezimli tirfil, mimli tirfil, yuvarlak nokta, ters tırnak ve kalın cezimdir. Tırnakla yuvarlak nokta haricindekiler satırın üstünde, harfin içinde veya hareke aralarında bulunur. Tırnak ise hem altta hem üstte yer alır; yuvarlak nokta da nadiren alta konabilir. Ayrıca celî yazılarda tirfil satır altına da yerleştirilebilir.²³⁷ Çardak Kitâbeleri'nin doksan ikisinde süsleme işaretine rastlanmıştır.

²³⁴ İstanbul'da fetihten sonraki yüz elli yıllık süreçte mezar taşları Arapça olarak da yazılmıştır. Ancak bu tür taşların çoğu günümüze ulaşmamıştır; o dönemden kalabilen taşların %98'i ise Osmanlıca'dır (Bkz. Laqueur, *Hüve'l-Baki*, s. 80).

²³⁵ Mahmut Yazır, *Eski Yazıların Okuma Anahtarı*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1983, s. 32-46.

²³⁶ Yazır, *Eski Yazıların Okuma Anahtarı*, s. 47-48.

²³⁷ Yazır, *Eski Yazıların Okuma Anahtarı*, s. 48-49.

Bunlar içerisinde en çok kullanılan süsleme işaretleri tırnak, tırfıl ve kalın cezimdir.

3.3. Çardak Kitâbeleri'nin İmlâsı

Çardak Kitâbeleri'nde birçok imlâ hatasına rastlanmaktadır; hattı güzel taşlarda bile bu durum söz konusudur. Aşağıda bir kısım örnekler verilecektir. Osmanlı Türkçesi'nde Arapça ve Farsça asıllı kelimeleri özgün halleriyle yazmak esastır. Türkçe kelimelerin yazımında ise yüzyıllar arasında birçok değişiklik meydana gelmiştir. İmlâ ve bunun gelişimi hakkında dilciler arasında farklı fikirler ileri sürülmektedir. Ancak iyi bir hattatın elinden çıkmış kitâbelerde dahi imlâ hatasının varlığı, hattatların, kelimelerin aslımı bilmemelerinden öte, halkın telâffuzunu metne yansıtmak istemeleriyle açıklanabilir. Bahse konu iki çarpıcı örnek: Arapça “إلى” ve “ديار/ديار” kelimeleri “إيلا” ve “دييار” şeklinde imlâ edilmişlerdir (YM 98, 108).

Kitâbelerde kayıtlı isimlerin bazılarında kısmen halkın söyleyişi kısmen de kelimenin aslı esas alınmıştır. Meselâ, “Ayşe” ismi üç değişik şekilde kaydedilmiştir: Âişe/“عائشه” (HZR 4, 44; EM 7, 8; YM 36, 70, 119); Ayşe/“عائشه” (HZR 51; EM 10; YM 77, 127, 136, 141, 171); Aişe “عئشه” (YM 158). Bunlardan sadece ilkyazım doğrudur.

Bir diğer isim “Hatice”nin dört farklı biçimde yazıldığı görülmektedir: حديجه (HZR 30, YM 129, 169), حطيجه (YM 34), حتي جه (YM 164), خديجه (YM 104). Doğru yazım حديجه dir. Diğer bir isim İsmail'in on bir yerde iki farklı yazımıyla karşılaşılmaktadır. Doğru imlâ şekli İsmâîl/اسماعيل dokuz yerde (EM 8, 13; YM 16, 59, 151, 170, 171, 175, 181) yanlış yazım biçimi İsmâîl/اسماعيل ise (EM 18; YM 49) iki yerde geçmektedir.

“Hafize” ismi de dokuz yerde üç tarzda yazılmıştır: Bunlar; حفيزه (HZR 23; EM 1; YM 45, 157), خفيظه (YM 77) ve حفيظه (HZR 22, 35; YM 42, 49). Yalnız üçüncü yazım doğrudur. Bu şekildeki yazım hatalarına karşın, İbrahim/ابراهيم gibi sürekli doğru yazılan

isimler de vardır (HZR 36; EM 3, 12; YM 5, 47, 59, 79, 94, 120, 140, 151, 174, 176).

İsimler dışında kelimelerin yazımında da yanlışlara tesadüf edilmektedir. Meselâ, “reîs” sözcüğü on bir kez “رئيس” (HZR 12, 27; EM 19, 23; YM 2, 43, 49, 74, 105, 157, 163); on defa “رئس” (HZR 38; EM 5; YM 20,74, 100, 109, 128, 156, 168) ve bir kere de “رايس” (YM 135) şeklinde imlâ edilmiştir. Bunlardan sadece birinci yazım doğrudur. Aynı şekilde “murâd”, “مرات”(HZR 7) ve “zâde” “زاده” kelimeleri yanlış yazılmıştır (YM 59, 109; YKTB 3). Doğrusu “مراد” ve “زاده” olmalıydı.

Unvanlardan “hacı” kelimesi; el-hâc “الحاج” (HZR 35, 42, 45; YM 44,48, 86, 96); hâcî “حاجى” (HZR 1,2,7,13,34; EM 3,17, 18, 23; YM, 25, 45, 57, 80, 93, 103, 106, 115, 153); “خاجى” (HZR 12) ve el-hâcî (YM 173, EM 6) şeklinde yazılmıştır. Bunlardan “el-hâcî” ve “hâcî” biçimindeki yazımlar yanlıştır; sadece “el-hâcc” şeklindeki yazım doğrudur. Çünkü Arapça olan “hacce” fiilinin ism-i fâili “hâccün/حاج” gelir; başına “el” takısı eklendiğinde sondaki tenvin kalkar ve kelime “el-hâc” diye okunur. Ancak Osmanlı Türkçesi’nde daha çok “حاجى” biçimindeki yazım galat olarak kabul görmüştür.²³⁸

Bazı harflerin gözleri, yazım esnasında gösterilmemiştir. Meselâ “merhûm ve” yazılırken merhumdaki “mim” ile “vav” harfleri için tek göz (HZR 12, 18 vd) kullanılmıştır. Hattâ bir kelimenin kendi harfleri içerisinde bile bu yapılmıştır (YM 109). Bazı sözcüklerin yazımında “gençliğine/لكينه” (YM 161), “kerimesi كرىمسى” (EM 6) kelimelerinde olduğu gibi Osmanlı Türkçesi imlâ kuralları gözetilmemiştir. Bazı yerlerde harflerin unutulduğu görülmektedir: Örneğin, “rıhlet”in “ra”sı (YM 108); “murad”ın “dal” harfi (YM 100) ve “gençliğine”nin “kef”i (YM 126) yazılmamıştır.

²³⁸ Halk lisanında çoğunlukla “Galat lûgat-ı fasihden evlâ olması” hasebiyle “حاجى” şekli kullanılmaktadır (Bkz. Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türki*, s. 534-535). Buna mukabil, M. Zeki Pakalın, “hâcî” şeklindeki yazımın Arapça lisan kurallarına da uygun olduğunu Kâmil Miras’tan nakletmektedir (Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 1, s. 696).

3.4. Çardak Kitâbeleri'nde Serlevhalar

Serlevhalar mezar taşlarının önsözlerdir. Bunlarda ölüm gerçeği, Allah'ın varlığı ve sonsuzluğu anlatılmaya çalışır; akabinde bir manzuma veya kimliğe geçilir. Bu anlatım ya bir isim/zamir “*el-Bâkî/Sonsuz*”, “*Hüve/O*”; ya bir ibâre “*Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî/O her daim yaratandır ve sonsuzdur*” ya da bir âyetle “*Küllü nefsin zâikatü'l-mevt/Her can ölümü tadacaktır*” yapılır. Bütün serlevhalarda insanın fâni, Allah'ın bâkî olduğuna ve tekrar insanı yaratacağına dikkat çekilir. Dolayısıyla insanın kadere rıza göstermesi ve Allah'a teslim olması gerektiği, ölümün doğal bir son olduğu vurgulanır. Yaratıcının insanı tekrar var edeceği “*Hallâk*” ismiyle hatırlatılır. Bir anlamda kitâbe ve başlıklarda, “*Onlara bir musibet eriştiğinde şöyle derler: Allah'tan geldik yine O'na döneceğiz*”²³⁹ ayetine dikkat çekilir.

Öte yandan özellikle 19. yüzyıl mezar kitâbelerinde ölümden şikâyeti çağrıştıran, ölüm acısını dillendiren “*Ah mine'l-mevt*” gibi ibâreler serlevhalara girmeye başlamıştır. Nitekim, Çardak Kitâbeleri incelediğinde bu çeşit en eski kitâbenin 1231/1815-16 (HZR 13), en yenisinin ise 1311/1893-1894 (HZR 23) tarihli olduğu görülmektedir. Aynı dönemde kitâbelere eşten/dosttan ayrılığın derin hüznünü anlatan “*firkatâ*”(YM 97) ve “*hayfâ*” (HZR 35) gibi sözler eklenmiştir.

Çardak'taki mevcut mezar taşlarının 15, 18 ve 19. yüzyıllara ait olduğuna yukarıda değinmiştik. Onbeşinci asır mezar taşlarındaki serlevhalar 18 ve 19. yy.da değişikliğe uğramıştır. Yakup Bey'in mezarının ayaktaşı ön yüzünde serlevhada “*Allâhü Rabbî*”, arkasında ise “*Allâhü Bâkî*” ibareleri kullanılmıştır (HZR 1). Onun oğlu Mehmet'in baş taşının ön ve arka yüzlerindeki serlevhalar “*Allâhü Bâkî*” ve “*Allâhü velâ sivâh*”dır (HZR 2). Bunların hem baş hem de ayak taşlarında başlık vardır. “*Allâhü Bâkî*” daha sonraları “*Hüve'l-Bâkî*”ye veya daha da kısaltılarak “*el-Bâkî*”ye dönüşmüştür. “*Allâhü Rabbî/Allah benim Rabb'imdir*” ve “*Allâhü velâ sivâhü/Allah'tan*

²³⁹ Kur'ân, 2/156.

başka hiçbirşey yoktur, sadece O vardır” cümleleri ise sonraki dönemlerde kullanılmamıştır. 15. yüzyıla ait mezar taşlarından biri (YM 153) sadece “Allah” lafzı, bir diğeri de “Besmele” ile başlamaktadır (YM 113).

Tablo 3: 1500 Öncesi Mezar Taşlarında Serlevhalar

Allâhü Bâki	2
Allâhü Rabbî	1
Allâhü Velâ Sivâh	1
Besmele	1
Allâh	1
(Kırık)	2
Yazısız	2
Ser-levhasız	3

Her mezar taşında serlevha yoktur; bazı taşlarda ise serlevha yeri bulunmasına karşın boş bırakılmıştır. Serlevhalarda “*Hüve’l-Bâkî*” elli dokuz, “*el-Bâkî*” on iki, “*Ah mine’l-mevt*” on, “*el-Fâtîha*” dört, “*Hüve’l-Hayyü’l-Bâkî*” iki, “*Hüve’l-Hallâku’l-Bâkî*” iki ve “*Hüve*” ibareleri bir kez geçmektedir.

Serlevhalarda kayıtlı ayetler ise şunlardır: “*Küllü men aleyhâ fân/Her şey son bulacaktır*”²⁴⁰ (HZR 1, 2; YM 44), “*Küllü nefsin zâikatü’l-mevt/Her nefis ölümü tadacaktır*”²⁴¹ (HZR 1, 2; YM 40) ve “*Nasrun mine’llâhi ve fethun karîb/Yardım Allah’tandır ve fetih yakındır*”²⁴² (YM 51). İlk iki ayet mânâ bakımından diğer serlevhalarla uyuşurken, üçüncü ayette farklı bir şey anlatılmak istenmiş olabilir. Bu ayetin olduğu mezarda medfun Seyyid Ali’nin (v. 1179/1765-1766) savaşlarda kahramanlık gösteren ve zafer kazanan bir gazi olması muhtemeldir.

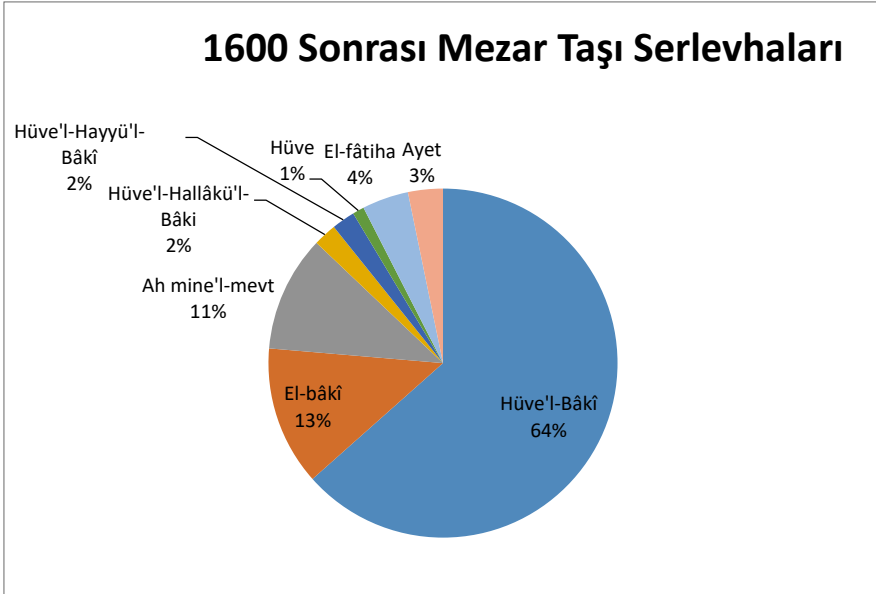
²⁴⁰ Kur’ân, 55/26.

²⁴¹ Kur’ân, 3/185.

²⁴² Kur’ân, 61/13.

Tablo 4: 1600 Sonrası Mezar Taşlarındaki Serlevhalar

Hüve'l-Bâki	59
El-Bâki	12
Ah Mine'l-Mevt	10
Hüve'l-Hallâku'l-Bâki	2
Hüve'l-Hayyü'l-Bâki	2
Hüve	1
el-Fâtiha	4
Ayet	3
Serlevhasız	127
Silik	2
Kırık	41
	261

3.5. Çardak Kitâbeleri'nde Dualar

Bütün kutsal öğretilerde dua, insanların özellikle zor anlarında sıkıntılarını gidermek amacıyla başvurduğu bir yöntemdir. Dolayısıyla hem yapı hem de mezar kitâbelerinin en önemli öğelerinden biri dua olmuştur. Yapı kitâbelerinde hem bânî hem de bina için dua edilmiştir. Öte yandan kabirleri ziyaret edenlerden mevtaya dua istenmiştir. En çok beklenen dua, Kur'ân'ın özü kabul edilen "Fâtiha Sûresi"dir. Bunun nedeni Hz. Muhammet'in ölülerin üzerine Fatiha'nın okunmasını tavsiye etmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak bir mezar kitâbesinde "İhlâs Sûresi" istenmiştir (YM 113). Ayrıca, kitâbelerde yaratıcının ölüye rahmet etmesi ve onu cennetine koyması dlenir.

Çardak Mezar Kitâbeleri'ndeki dua ifâdelerinde şekilsel bakımdan 1500 öncesi ve 1700 sonrası arasında farklılık vardır. 1500-1700 aralığında ise tek bir mezar şâhidesi olması hasebiyle şekil bakımından tespitte imkân yoktur. 1500 öncesine ait kitâbelerde merhum veya merhumenin isminin akabinde kalıplaşmış Arapça dualar yazılıdır: *Nevvera'llâhü kabrahü/Allah kabrini nurlandırın* (HZR 1,2); *Tâbe serahâ/Toprağı bol olsun* (HZR 3, 4); *Ce'ale'l-cennete mesvâhâ, eskenehe'l-mennânü fi riyâzi'l-cinân bi'l-luţf ve'l-ihsân/Allah lutfuyla ve keremiyle Cennet bahçelerine soksun ve durağını Cennet eylesin* (HZR 3), *Gafera'llâhü zünûbehâ/Allah günahlarını bağışlasın* (YM 194). Allah'tan ölü için bu şekilde bağışlanma dlenirken, kabir ziyaretçilerinden bir şey istenmez. Başkaca dilekler de vardır: Meselâ, Fatma Hanım'ın şâhidesinde Kur'ân'ın ahirette ona yoldaş olması temenni edilmiştir (HZR 3).²⁴³

Çardak Mezar Kitâbeleri'nden 15 veya 16. yüzyıla ait olduğunu zannettiğimiz bir taşta Kelime-i Şehadet yazılmıştır (HZR 19).²⁴⁴ İslâm kültüründe ölmek üzere olan veya öldükten sonra

²⁴³ Osmanlı toplumunda bir kişi vefat ettiğinde, halk ondan memnunsu "Huda Kur'ân'ı ona yoldaş etsin" denirdi (Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Haziran 1995, s. 46).

²⁴⁴ 13-14. yy. mezar taşlarında bu kelime daha çok görülür. Bkz. Konyalı, *Karaman Tarihi*, s. 472.

mezara konan kişiye “Kelime-i Şehadet” veya “Kelime-i Tevhid” telkin edilir.²⁴⁵

17. yüzyıla ait mevcut tek mezar taşında “el-Fâtiha” veya bir başka dua ibaresi yoktur (YM 148). 1700 sonrasına ait iki yüz altmış bir taştan elli beşinin, “Fâtiha” kısımları kırık, birinin ise siliktir. Kalan kitâbelerin yüz yetmiş dördünde “*ruhına/ruhuçün*” kelimesinden sonra “Fâtiha” yirmi beşinde “*el-Fâtiha*” birinde ise Fâtiha ile aynı anlamda “*Seb‘u’l-Mesânî*” yazılmıştır (YM 66). Bir yerde Fâtiha’nın “*me‘cûr*” yani ücret ve mükâfata vesile olması istenmiştir (YM 39). “Fâtiha” talepleri kitâbe metninin en altında tarihten önce kaydedilirken dört şâhidede serlevhaya yazılmıştır (HZR 26, 37; YM 9, 27). İki şâhidede ise “Fâtiha” dizeler içerisine girmiştir (YM 36, 58). Netice itibariyle 1700 sonrasına ait taşlardan biri hariç (HZR 23) hiçbirinde “Fâtiha” isteğinin atlanmadığı görülmektedir.

Tablo 5: Mezar Taşlarındaki Dualar

İbare/Durum	Sayı
El-Fâtiha	29
Fâtiha	174
Seb‘u’l-Mesânî (Fâtiha)	1
Kırık	55
Silik	1
Yazısız	2
Fâtihasız	5
Arapça Dua (1500 öncesi)	5

Ayrıca on dokuz manzum kitâbede “Fâtiha” lafzı ikinci kez geçmektedir (HZR 7, 38, 42, 48, 49, 50; EM 5; YM 42, 46, 59, 65, 78, 79, 80, 90, 102, 121, 166, 168). Bir de Sâliha Hatun’un mezar

²⁴⁵ Karaman vd., *İlmihal*, C. 1, s. 367-368.

kitâbesinde “*Peygamber’i seven bir Fâtiha okusun*” denilerek mezar ziyaretçisi Fâtiha okumaya mecbur tutulmuştur!

“*Fâtiha*” lafzı genellikle “*rûhuna*” veya “*rûhûn*” kelimelerinden sonra gelirken dört yerde Fâtiha’nın Allah rızası için okunması lazım geldiği “*rızâ’en li’llâhi’l Fâtiha*” (HZR 10; YM 90), “*rızâ’en li’llâhi te’âle’l-Fâtiha*” (YM 172), “*li’llâhi’l-Fâtiha*” (YM 186) tabirleriyle dile getirilmiştir.

Hafize’nin mezar kitâbesinde çok günahkâr olduğu belirtilerek bir Fâtiha talep edilmeden Hz. Peygamber’in şefaati istenmiştir (HZR 23). Aynı şekilde Mustafa’nın şâhidesinde de affedilmek için Hz Peygamber’den şefaah dilenilmiştir (YM 195). Şefaah konusunda ilginç olan ise isim benzerliği dikkate alınarak Ayşe adlı merhumenin mezar taşında Hz. Peygamber’in eşi Hz. Ayşe’den şefaatin murat edilmesidir (YM 136).

Çardak’taki çeşme kitâbelerinde sudan faydalanan kişilerin, bânilerin ruhları için “*Fâtiha*” okuması istenmiştir. Aynı yerdeki hanın birinci kitâbesinde, Allah’ın tehlikeli saldırılardan binayı muhafaza etmesi talep edilmiştir. Hanın bir diğer kitâbesinde ise bâni için Allah’ın sonsuz rahmeti istenirken, Hz. Peygamber’in de şefaati umulmuştur. Aynı şekilde Mahmut Efendi Camii kitâbesinde Allah’tan bâniye rahmet dilenmiştir.

3.6. Çardak Kitâbeleri’nde Manzumlar

Osmanlılar, ölümü günlük yaşamın bir parçası kabul etmeleri hasebiyle sanat değeri yüksek şiirler yazarak mezar taşlarına kazımışlardır.²⁴⁶ Çardak’ta iki yüz yetmiş mezar kitâbesinin yüz üçünde manzum vardır. 1500 öncesine ait manzumlar hem Farsça hem Türkçe iken 18,19 ve 20. yüzyıl kitâbelerindeki manzumlar Türkçe’dir. Yalnız, Lâpsekili Ahmet Ağa’nın mezar kitâbesindeki

²⁴⁶ Bu şiirlerin geniş bir tahlili için bkz. Mehmet Samsakçı, *Türk Mezar Taşı Edebiyatı*, Kitâbevi Yayını, İstanbul 2015, s. 11 vd.

manzumun şâiri bellidir; şâirin mahlası²⁴⁷ veya ismi “Şâkir” dir (YM 58). Yapı kitâbelerinde ise Gazi Yakup Bey Hanı ile Hacı Mahmut Ağa Camii’nin kitâbeleri manzumdur. Bunlardan Hacı Mahmut Ağa Camii’ndeki manzumun şâirinin mahlası “Şevkî”dir diğeri ise belli değildir. Farsça manzumların tespit edilebilen şâirlerinden aşağıda bahsedilecektir. En eski tarihli manzum Fatıma Hatun’un kabir taşındadır (HZR 3). Şöyle ki;

Her ki âmed be-cihân ehl-i fenâ hâhed bûd
Ân ki pâyende vü Bâkîst Hudâ hâhed bûd

Sufra bâz keşîde est ecel Kâf-be-Kâf
Heme râ ber-ser-i în sufra salâ hâhed bûd

Eger dünyâ vefâ kerdî be hâssân
Be mâned ber cây-ı Muhammed ve’zanî?

Birinci beyitte insanın fâniliğine, Allah’ın sonsuzluğuna; ikincide insan nerede olursa olsun ecelin kendisine erişeceğine; üçüncüde ise şayet dünyada biri kalacak olsaydı buna en layık kişinin Hz. Muhammet olduğuna dikkat çekilmiştir. Aslında ilk iki beyit Yakup Bey ve oğlu Mehmet’in şâhidelerindeki Kur’ân ayetlerinin (3/185, 55/26-27) Farsça bir tercümesidir. Bir başka şâire ait olan üçüncü beyit ise “*Muhammet muhakkak sen öleceksin, onlar da ölecekler*”²⁴⁸ ve “*Muhammet ancak bir elçidir; ondan önce nice elçiler gelip geçti*”²⁴⁹ ayetlerinin bir şerhi gibidir. Öte yandan mezar kitâbelerinde geçen “*Eğer dünya bir kişi için devâm etseydi,*

²⁴⁷ Divan edebiyatında şâirler daha çok “takma ad” anlamında mahlas kullanırlar; bunlar şâirlerin imzaları hükmündedir. Ancak az da olsa şâirlerinde kendi adlarını zikredenler vardır (Bkz. Ömer Faruk Akün, “Divan Edebiyatı”, DİA, C. 9, İstanbul 1994, s. 394-396). Dolayısıyla yukarıda bahsedilen “Şâkir” adı, şâirin kendi ismi veya mahlası olabilir.

²⁴⁸ Kuran, 39/30.

²⁴⁹ Kur’ân, 3/144.

Resûlullâh orada ebedî kalırdı” hadisi ile bu beyit anlam yönünden örtüşmektedir.²⁵⁰

Yukarıdaki ilk dört mısırânın Nizamî’ye ait olduğundan bir elektronik kaynaktaki bahsedilmektedir.²⁵¹ Başka kaynaklarda da çokça yer alan ancak şâiri belirtilmeyen bu mısırâlar, Nizamî’nin eserlerine yapılan nazîrenin bir parçası olabilir.²⁵² Şâirini tespit edemediğimiz son iki mısırânın mânâsı şâir Ahmed-i Dâî’nin yazmış olduğu taziyenamede geçmektedir.²⁵³

Fatıma Hatun’un kabrinin sağ ve sol cephelerinde yer alan aşağıdaki dört mısralık manzumun şâiri Ahmed-i Dâî’dir. Kitâbede şaire ait birinci beyit aynen nakledilirken ikincisinde iki kelime değiştirilmiştir.²⁵⁴ Bu beyitlerde dünyanın kimseye kalmayacağı, ömrün tez geçeceği ve dünyanın kanunun böyle olduğu bildirilmektedir:

Cihân çünki bâkî kalası değil
Vefâ bulmaz ândan ne sultân ne kul

Bu ömrün tizirek geçer müddeti
Cihânın hemîşe budır ‘âdeti

1500 öncesine ait ve kırık bir başka kitâbedeki iki beyit Sâdî’nindir (HZR 54).²⁵⁵ Bunun, “*Dünya kimseye kalmaz; gönli Allah’a bağlamak gerekir*” anlamındaki bir beyiti aşağıdadır:

²⁵⁰ Kitâbelerde hadis olduğundan bahsedilmektedir (Bkz. Başkan, *Karamanoğulları Dönemi Konya*, s. 48). Ancak bu söz hadis kitaplarında bulunamamıştır; muhtemelen bir şaire aittir. <http://www.startimes.com/?t=31454524>

²⁵¹ <http://www.nooreaseman.com/forum79/thread52377-3.html>.

²⁵² Bkz. Ahmet Ateş, “Metin Tenkidi Hakkında”, *Türkiyat Mecmuası*, C.7-8, 1940-1942, s. 256.

²⁵³ Bkz. Halil İbrahim Haksever, “Ahmed-i Dâî’nin Teressülü”, *Turkish Studies*, Vol.6/1, Winter 2011, s. 1272.

²⁵⁴ Haksever, “Ahmed-i Dâî’nin Teressülü”, s. 1272

²⁵⁵ Bu manzumun içinde yer aldığı Gülistan adlı eser; Osmanlı Devleti’nde Farsça öğretimi, görgü kuralları ve tasavvuf eğitiminde uzun yıllar kullanılmıştır. Buna birçok şerh yazılmıştır. Öyle ki, 17. yy.da İstanbul’da Gülistan yazmalarının çoğaltılması için vakıf kurulmuştur (Bkz. Hasan Hüsrev, “Görüntüler ve Görüşler”, *Türk Edebiyatı*, Y. 23, S. 257, Mart 1995, s. 41).

Cihân ey birâder nemâned be-kes
Dil-ender cihân-âferîn bend ü bes

18-20. yy. arası mezar kitâbelerindeki manzumların birçoğu birbirinin aynısıdır ve daha çok kalıplaşmış ifadelerdir. Bunlardan en sık kullanılanı aşağıdaki manzumdur (HZR 22,29; EM 3, 8, 15; YM 54, 74, 86, 106, 108, 111, 171, 176, 189, 191):

Fenâdan bekâya eyledi rihlet
Ede kabrini Hakk ravza-i Cennet

(Geçiçi dünyadan sonsuz ahiret yurduna göç etti. Allah kabrini Cennet bahçesi eylesin)

Aynı manzumun yer aldığı iki yerde “*kabrini*” sonra “*Hakk*” önce (EM 3 ve 15) zikredilmiş; birinde de (YM 154) “*kabrini*” en başa getirilmiştir. Bir şâhidede ise anlam aynı olmakla birlikte ikinci mısra “*Cenâb-ı Hakk makâmını eyleye Cennet*” şeklindedir (YM 191).

Yine taşlara en fazla kazınan aşağıdaki manzum on beş yerde tekrarlanmaktadır (HZR 38, 42, 48, 49; EM 5; YM 42, 59, 65, 77, 78, 79, 80, 102, 121, 168):

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân
Bi-hakk-ı arş-ı âzam nûr-ı Kur’ân

Gelüp kabrimi ziyâret eden ihvân
Edeler rûhuma bir Fâtiha ihsân

(Ey Allah’ım, beni yüce arşın ve Kur’ân nurunun hakkı için bağışla. Kabrimi ziyaret eden kardeşler/müminler ruhuma bir Fâtiha okuyup hediye etsinler)

Buradaki “*edeler*” YM 65’te “*okuya*”, YM 80’de “*kıla*” ; “*ihvân*” kelimesi de YM 77’de “*insan*” şeklinde geçmektedir. Ayrıca YM 78’de yukarıdaki manzumun üst kısmında aşağıdaki dizeler vardır:

Ey felek kaddin bükülsün nâ-murâd ettin beni

Bir murâda ermişiken târumâr ettin beni

(Ey dünya, boyun devrilsin, beni isteklerime ulaştırmadın. Bir dileğim gerçekleşirken, beni perişan ettin.)

Kitâbelerde en çok yazılan üçüncü manzum bir beyittir ve sekiz yerde kaydedilmiştir (HZR 7, 39; EM 17; YM 18, 19, 64, 89, 95). Bu beyitten sonra kimliğe geçilirken yalnız HZR 7’de ikinci beyite devam edilmiştir. Bir de YM 89’da “*murat*” kelimesinden sonra “*olan*” getirilmiştir:

Ziyâretten murâd bir duâdır

Bugün bana ise yarın sanadır

(Kabir ziyaretinin amacı duadır. Bugün bana dua edersen, yarın da sana edilir.)

Kitâbelerde özellikle genç yaşta vefat edenler için aşağıdaki manzum söylenmektedir (HZR 10, 26, 41; EM 4; YM 14, 44, 99, 115, 135, 170, 179):

Nev-civânım gitti Cennet bâğına

Firâkı kaldı vâlidesi (vâlideyni) cânına

[Gençliğinin baharında olan yavrum, ayrılık acısını annesine (babasına) bırakarak Cennet bağına gitti.]

HZR 41 VE EM 4’te “*nev-civân*” kelimesinin yerine onunla aynı anlamda “*nazenîn*” YM 170 ve 179’da “*gonca gül*” konulmuştur. “*Vâlidesi*” HZR 10 ve 26’da “*vâlideynin*”; “*gitti*” fiili YM 135, 170 ve 179’da “*uçtu*” ve “*nev*”; YM 26’da “*nûr*” olarak kaydedilmiştir. YM 179’da ise ikinci mısra yazılmamıştır. Yedi kitâbede genç yaşta vefat eden kişilerin acılarını en fazla, anne veya ebeveynin çektiği ifâde edilirken, Şerife Ümmü Gülsüm’un kitâbesinde ölmekle eşi/yâri Muhammet Sadık Efendi’yi ayrılık ateşine boğduğu yazılmıştır (YM 44). Şöyle ki;

Nev-civânım bir kuş idi uçu Cennet bağına
Yârini bıraktı bu fenâda âhı firkat nârına

Aynı şekilde gençken vefat edenleri belirtmek için en sık kullanılan aşağıdaki manzum altı kez kaydedilmiştir (EM 1; YM 72, 103, 126, 137, 161):

Gençliğine doymayan
Murâdına ermeyen

YM 161’te “*murâdına*” yerine “*maksûduna*” denilmiştir. YM 103’te ise yukarıdaki dizelere ilâveten “*vâlidesin pederin firâkına düşüren*” mısrası bulunmaktadır. YM 39’da ise yine bu mealde bir beyit bulunmaktadır:

“Doymayup gençliğine çûn oldu nâ-murâd
Rahmete müsteğrak ede ânı Rabbü’l-‘ibâd

(Gençliğine doymayıp muradını alamadı. Allah ona rahmetiyle muamele etsin)

Genç iken ölümün geldiğini ifade eden bir başka manzum şöyledir: (HZR, 51; YM 143):

Bir gül-i gonca idim açılmadan soldum
Bağ-ı cihân-ı terk edüp Cennet-i a‘lâyı buldum

(Bir gonca gül idim; açılmadan soldum. Dünyayı terk edip yüce Cennet’i buldum)

Bir başka gencin mezar taşında şunlar yazılıdır (YM 11):

Bir civânın meskeni bu mezâr
Eylemiş nâzik tenin hâkile yeksân rûzgâr

(Bu mezar bir gencin kalacak yeridir. Ölüm narin bedenini toprak ile bir eyledi.)

Diğer bir gencin kitâbesi “*Ah mine’l-mevt*” yakınmasıyla başlar ve yine “*ah*” ile devam eder (YM 37). Dört mısralık bu manzumin ilk beyiti aşağıdaki şekildedir:

Ah ne yazık oldu bana gençliğime doymadım
Çâre olmaz derde düştüm def'a imkân bulmadım

(Yazık oldu bana, gençliğime doymadım. Çaresiz bir derde düştüm ki, bunu yoketmeye imkân bulamadım)

Gençken, ölümün ansızın gelişi bir başka mezar taşında şu şekilde anlatılmıştır (EM 7):

Dâr-ı dünyâda civân iken gezerdim bir zamân
Nâgehân erdi ecel etti yerim bâğ-ı cinân

(Dünya evinde gençken gezerdim ancak, ansızın ecel geldi ve yerimi Cennetler bağına çevirdi.)

Yukarıda verilen şiirler ömrünün baharında ölenler için yazılmış manzumlardı. Bir de çocukken daha gençliğe adım atmadan vefat edenler vardır (HZR 34, 35):

Tıfl-ı nev-reste iken hayfâ erişdi vâdesi
Ah ağladı kan anası hem atası

Nûş idüb câm-ı ecel peymânesi
Cennet içre şimdi oldu lânesi

(Yetişkin bir çocuk iken yazık, eceli geldi; annesi babası ağladı. Ecel şerbetini içip, yuvası Cennet oldu.)

Kitâbelerde gençken ve çocukken ölen her kişinin Cennet'e gideceği belirtilmiştir. Nitekim, İslâm inancına göre akıl yetilerini tam olarak kullanamayan veya ergin olmayanlar; iyiyi kötüden ayırt edemediğinden, dinî yükümlülüklerden mesûl tutulamazlar.²⁵⁶ Hadislerde bunların Cennet'te bir kuş²⁵⁷ gibi uçacaklarından bahsedilir. Bu açıdan mezar taşlarında "...uçtu Cennet bâğına" denilmektedir.

²⁵⁶ Bardakoğlu, *İlmihal*, s. 157-159.

²⁵⁷ Müslim, "Kader", 30/31; Nesaî, "Cenâiz", 85.

Bazen kabir ziyaretçilerinin mezar taşlarından ibret alması gerektiği öğütlenir (HZR 34, 37):

Bakmayan çeşm-i basîretle mezârım taşına
Anlamak mümkün olamaz tâ gelince başına

Başka bir manzumda insanların mezar taşına bakarak gafletten uyanmaları ve akıllarını başlarına almaları istenir (HZR 40; YM 96):

Gel efendim nazar eyle şu mezârın taşına
Âkil isen gâfil olma aklını al başına

Hastalıktan ölen ve derdine çare bulamayan bir kişi için aşağıdaki mısralar yazılmıştır (HZR 47):

Bu cihân bâğına geldim
Bir mürüvvet göremedim
Derdime dermân aradım
Bulamadım bir ilâcım

Derdine çare ararken şifa bulamayan şahsın şâhidesinde, ölümün tüm yaraları iyileştirdiğinden, artık bir cerrâha ve Lokman Hekim'e²⁵⁸ ihtiyaç kalmadığından bahsedilmektedir (YM 146):

Şimdi meskenim dağlar başı sahraya hâcet kalmadı
Hep onuldu yaralar cerrâha hâcet kalmadı
İçti ecel şerbeti Lokmân'a hâcet kalmadı

Dünyanın insana rahat vermediği; vefat eden insan için yapılacak en iyi şeyin dua etmek ve Allah'tan rahmet ummak olduğu aşağıdaki beyitte ifade edilmektedir (YM 21, 48, 144):

Bu fenâ dehrin içinde bulmadım ben râhatı
İhtiyâç oldum duâya ede Mevlâ rahmeti

---

²⁵⁸ Lokman, Türk Edebiyatında çok sık geçen tarihi şahsiyetlerden biridir. Felsefi ve tıbbi ilimlere vukufiyeti nedeniyle kendisine “*hekim*” lâkabı verilmiştir (Bkz. Mustafa Uzun, “Lokman”, *DİA*, C. 27, İstanbul 2003, s. 206-208).

Dünyanın geçici bir yurt olduğu burada kimsenin kalamayacağı bir manzumda şöylece dile getirilmiştir (YM 55):

Bu fâniye gelen gider
Hemân kimse karâr etmez

Ölümünden sonraki ebedî yurdun Allah'ın bir takdiri olduğu, ölümün olmaması halinde düzenin bozulacağı, böylece toplumun huzursuz olacağı ve vatansız kalacağı aşağıdaki mısralarda anlatılmaktadır (YM 40):

Ebediyyü'l-ahkâm bir kânûn-ı ilâhîdir mevt
Hiçbir vakt hiçbir kimse edemez şikâyet

Mevt olmasa şîrâze-i âmir bozulur
Arada cem'iyet-i beşeriye bî-huzûr ve bî-mekân kalur

Aşağıdaki manzumda kişinin hayattayken günah deryasına daldığı beyan edilerek Allah'ın rahmeti umulmaktadır (YM 61):

Mâsiyet deryâsına düştüm amân yâ Rabbenâ
Rahmetinle eyle imdâd cürmümü ve'ğfirlenâ

İnsanların günahları ve hataları uçsuz bucaksız olsa da Allah'ın engin rahmet denizi karşında günahların çok küçük ve hafif kalacağı aşağıdaki manzumda dile getirilmiştir (HZR 46):

Ger günâhım kûh-ı Kâf
Olsa ne gamdır yâ Celîl

Rahmetin bahrine nisbet
İnnehü şey'ün kalîl

Çardak Mezar Kitâbelerinde şahısların tanıtımına fazla yer verilmezken Lâpsekili Ahmet Ağa ayrıntılı bir şekilde tanıtılmıştır. Adıyla Hz. Peygamberle adaştır; cömert bir insandır, sayısız insanla ekmeğini aşını paylaşmıştır. Bunların anlatıldığı manzûmenin ilk beyiti şu şekildedir (YM 58):

Lâpsekide işbu makber sahibi menşûr idi
Lağabı Poyrazzâde nân (u) ni‘amı meşhûr idi

Kitâbelerde vefat sebeplerine de değinilir. Nitekim Selime Hanım ile Şerife doğum yaparlarken vefat etmişlerdir (YM 53 ve 193). Selime aynı zamanda veba hastasıdır. Aşağıdaki dizelerde bunların şehit olduklarına dikkat çekilmektedir:

Bunların hakkında şeksiz şüphesiz vardır eser
Nûş eder câm-ı şehâdet der Resûl-i Kibriyâ

YM 193’te birinci mısırâdaki“*şüphesiz*” kelimesi yoktur; ancak “*vardı*” sözcüğünden sonra “*çok*” zarfı eklenmiştir.

Çardak’ta Molla Şerife Hafize’nin şâhidesindeki ifadeler onun Bektaşî olduğunu göstermektedir. Zîrâ beyitlerde; şahsın, Hz. Hüseyin ve onun ailesinden on dört kişinin Muharrem ayında Kerbelâ’da katledilişinin mâtemini tuttuğu ve piri Hacı Bektaş aşkına bu hüznünü sürdürdüğü ifade edilmiştir (YM 45):

Dünyâyı terk eyledi mâh-ı Muharrem aşkına
Şâh Hüseyin Kerbelâsı ehl-i beyti aşkına

Mâtem idüb ağlar idi on iki imâm aşkına
Çârdeh-i yâr-ı ma‘ûmlar ile Hâcî Bektaş aşkına

Yapı kitâbelerinde aynı şekilde manzumlar vardır. Yakup Bey Hanı’nın inşa kitâbelerinden ikisi de Arapçadır; birinci kitâbe üç beyittir; ilk iki beyit bir şaire, son beyit ise bir başka şaire aittir.

Birinci kitâbede bâni Yakup Bey adına dua talep edilerek, onun için Hz. Peygamber’in şefaati umulur. Dünyanın kimseye kalmayacağını en alttan en üste kadar herkesin bildiği belirtilip, ahirette insana faydası dokunacak şeyin “dua” olduğu belirtilir. Vâkıf bâniler de toplum yararına faydalı eser vücuda getirmekle onların dualarını kazanmaktadırlar (YKTB 6):

Kim cihân bâkî değıldir ânı bilir hâss u ‘âm
Bâkî olan bu cihânda ancak duâdır ve’s-selâm

İkinci kitâbede hanın, Sultan II. Mehmet’in emriyle Yakup Bey tarafından yaptırıldığı belirtilirken, aşağıdaki son mısradan da ebced hesabıyla binanın yapılış tarihi düşürülmüştür (YKTB 6):

Sâre abden kultü târîhen “yecin”
Sîne an kerri’l-veryi bünyânühü

Üç çeşme kitâbesinden sadece biri manzumdur. Aşağıdaki kitâbede baninin ismi verilmez; ancak onun ilâhî aşkla dolu olduğu ve soyunun Hz. Peygamber’e dayandığı bildirilir (YKTB 5):

Binâ etti işbu âb-ı rûyı
Evlâd-ı ensâbdan benim harâba
Ola ‘âkibetleri hayr ola gayretleri
Fâtîha ihsân eden kuluna

Hacı Mahmut Ağa Camii’nde birbirinden bağımsız inşa ve yenileme kitâbeleri vardır. Manzum olan inşa kitâbesi beş beyittir. Buna göre, cami inşaatını Hacı Mahmut Efendi başlatmış ancak ömrünün vefa etmediğinden tamamlayamamıştır. Böylece damadı camiye bitirmiş ve hizmete açmıştır. Kitâbenin ilk dört mısrası aşağıdaki şekildedir (YKTB 7):

Bi-hamdillâh çûn zuhûr itdi yine avn-i Hudâ
Bu makâm-ı izzeti bu yire kıldı sezâ

Hâci Mahmûd Efendi kılmış idi ibtidâ
Yâ ilâhî rahmetinle sen âna eyle i’tâ

Sây iderdi ihtitâmına ömri itmedi vefâ
Yine dâmâdı yediyle çûn temâm oldu binâ

3.7. Çardak Kitâbeleri'nde Tarihler

Çardak Kitâbelerinde iki türlü tarih kullanılmıştır. Bunlardan biri, başlangıç yılı olarak Hz. Muhammet'in Mekke'den Medine'ye göçünü (622) esas alan ve ayın dünya etrafındaki dönüşüne göre şekillenen Hicrî/Kamerî takvimdir. Bir diğeri dünyanın güneş etrafındaki devinimini esas alan Rûmî takvimdir. Hicrî takvime göre aylar ve kısaltmaları şu şekildedir: Muharrem (م/M), Safer (ص/S), Rebûlevvel (ر/Ra), Rebûlâhir (ر/R), Cemâziyelevvel (ج/Câ), Cemâziyelâhir (ج/C), Receb (ب/B), Şâban (ش/Ş), Ramazân (ن/N), Şevvâl (ل/L), Zilkâde (ذ/Zâ), Zilhicce (ذ/Z). Bu aylar bazen sıfatlarıyla beraber yazılmaktadır. Aylar ve sıfatları şu şekildedir: Muharramü'l-Haram, Saferu'l-Hayr, Recebü'l-Ferd, Şâbânü'l-Muazzam, Ramazânü'l-Mübârek, Şevvâlü'l-Mükerrem. Rûmî aylar ise şunlardır: Mart, Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül, Teşrîn-i Evvel, Teşrîn-i Sani, Kânûn-ı Evvel, Kânûn-ı Sâni.²⁵⁹

Çardak Mezar Kitâbeleri'nde çoğu zaman vefat tarihleri; sadece yıl veya ay ve yıl, ya da gün, ay, yıl olarak verilmiştir. HZR 14, 18; YM 44, 53, 59, 60, 66, 79, 81, 94, 101, 147, 168, 177, 186, 190, 191 nolu kitâbelerde gün, ay ve yıl; HZR 4; YM 37, 40, 97, 112 nolu kitâbelerde ay ve yıl; diğelerinde ise yalnız yıl yazılıdır. Tespit edilen iki yüz yetmiş iki mezar taşı kitâbesinden yüz doksan ikisinin tarih kısımları belirgindir. Altı kitâbenin tarihlerinin bir parçası kırıktır (YM 85, 112, 164, 172, 175, 184). Kitâbelerden sadece birinde (YM 40) rûmî, diğelerinde hicrî tarih kullanılmıştır.

Ayın ilk gününe “gurre”, son gününe “selh”, ilk on gününe “evâil”, ikinci on gününe “evâsıt”, son on gününe ise “evâhir” denir. Mezar taşlarındaki mevcut tarihlerde günler veya aylar genellikle belirtilmemektedir. Bu da İslâm kültüründe bireylerin doğum ve vefat tarihlerine büyük bir önem atfedilmemesinden kaynaklanıyor olsa gerektir.

²⁵⁹ Yardım, *Alanya Kitâbeleri*, s. 43-44.

Çardak Kitâbeleri'nde “*gurre*”li tarih sayısı beştir (HZR 14; YM 53, 171, 177, 186); “*evâil*”li ikidir (HZR 3; YM, 194). “*Selh*”, “*evâsıt*” ve “*evâhir*” türü zaman dilimleri hiç kullanılmamıştır.²⁶⁰ Bir yerde Ramazan ayına “*şerîf*” (YM 59), Şaban’a da “*muazzam*” (YM 66) sıfatı eklenmiştir.

Sadece Zineti Hanım'ın mezar taşına doğum ve vefat tarihi birlikte yazılmıştır (YM 37). Buna göre şahıs, tedavisi olmayan bir hastalıktan otuz bir-otuz iki yaşlarında vefat etmiştir. Başka bir şahide de Molla İsmail'in çiçek hastalığından on bir yaşında 1227/1812-1813'de vefat ettiği yazılmıştır; yaştan şahsın doğum tarihine ulaşılabilir (EM 18). En eski tarihli mezar taşı Yunus kızı Fatıma'ya aittir. Bu taşın yazı sitili ve motifleri 1500 öncesi karakteri taşımaktadır. Okunabildiği kadarıyla muhtemel tarih, Evâil-i Şevval 870?/Mayıs 1466'dır.

Aşağıdaki tablodada görüleceği üzere vefat tarihi bakımından taşlar, en çok (%42) ile 1800'lüdür. Bunu %25'lik dilimle 1700'lü taşlar takip etmektedir. 1500'lü taş hiç yokken 1600'lü bir taş bulunmaktadır. 16 ve 17. yüzyıllara ait taşlar muhtemelen Gazi Yakup Bey Camii Haziresi'nde veya Eski Mezarlık'ta toprağın altında kalmıştır.

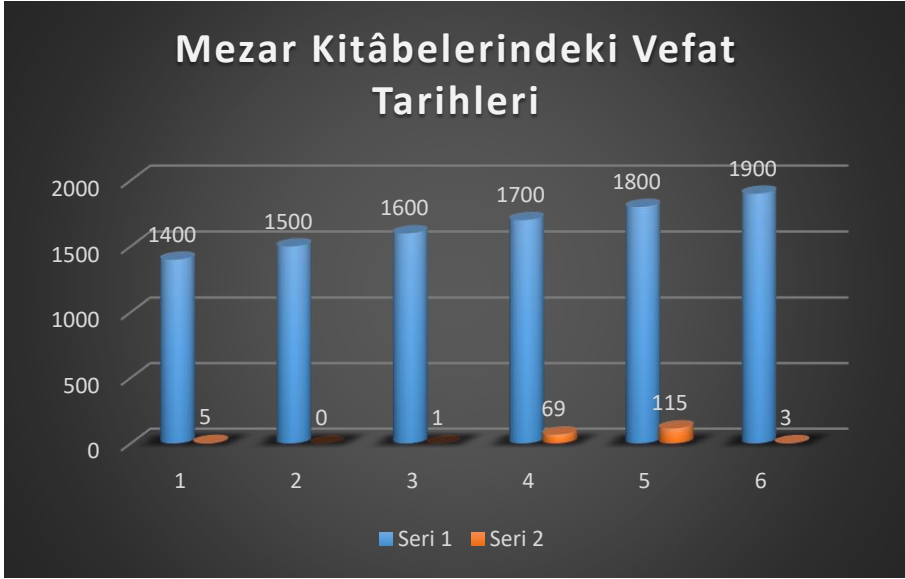
Çardak'ta yakın dönem 1900 ve sonrası tarihli kitâbe sayısı oldukça azdır: Zîra Osmanlı Devleti'nin son yıllarında halkın ekonomik durumu zayıflaması hasebiyle Balkan ve Çanakkale Savaşları ve sonrasında Kurtuluş Savaşları mezar taşı yaptırmaya imkân vermemiş olabilir. Bu cümleden Çanakkale Savaşları sırasında Çardak'ta yaptırılan şehitlikte yazılı bir taşla karşılaşılmamıştır.

Netice itibariyle tarihi belli olan iki yüz yetmiş iki taştan, beşi 1400'lü (%3), biri 1600'lü (% 0,3), altmış dokuzu 1700'lü (%36) yüz on beşi 1800'lü (%60) üçü ise 1900'lüdür (%1). Bunların dışında taşların altmış yedisi kırık, ikisi tarihsiz, ikisi silik, beşi eksik tarihli ve ikisi yazısızdır. Tarihi kırık taşların bütüne oranı %25'dir.

²⁶⁰ Ayın son günü manasındaki “*selh*” sözcüğü İstanbul'daki mezar kitâbelerinde de genellikle kullanılmamaktadır (Laqueur, *Hüve'l-Baki*, s. 94).

Günümüze en yakın tarihli taş ise Muallim Hacı Abdürrahman Efendi'ye aittir [1328/1909-1910 (HZR 42)].

Tablo 6: Mezar Kitabelerindeki Vefat Tarihleri

Değerlendirilmesi gereken bir husus da herhangi bir tarihte hastalık sebebiyle vefatlarda bir artış olmuş mudur? Bu anlamda bir veri tespit edilemedi. Selime Hanım'ın doğum yaparken 1238/1808'de vefat ettiğinde vebadan da muzdarip olduğuna yukarıda temas edilmişti (YM 53). Veba salgın bir hastalık olmasına rağmen, 1223/1808 vefat tarihli diğer üç kitâbede ölümlerin sebebine dair bir açıklama yapılmamıştır (HZR 12, 39; YM 41).

Yapı kitâbelerinde içinde gün, ay ve yılın tam olduğu tarih Hacı Mahmut Ağa Camii'nin yenileme kitâbesinde verilir. Hana ait inşa başlangıç 867/1462-1463 ve 868/1463-1464 bitiş yılları buranın Çardak'ta inşa edilen en eski tarihli yapı olduğunu göstermektedir. Diğer yapılardan banisi bilinmeyen bir çeşme 1095/1683-1684 tarihlidir. Gazi Yakup Bey adına inşa ettirildiğini düşündüğümüz bir başka çeşme ise 1107/1695-1696'da inşa edilmiştir. 1205/1790-1791'de yaptırılan Hacı Mahmut Ağa Camii, 7 Recep 1315/22 Aralık

1897’de yeniden bina edilmiştir. Günümüze en yakın tarihli yapı 1307/1889-1890’da Mandacızâdelerden Mahmut’un annesi Emine Hatun adına yaptırılmıştır.

Yapı kitâbelerinin ikisinde ebced²⁶¹ hesabıyla inşa tarihi düşürülürken, mezar kitâbelerinde bu hiç yapılmamıştır. Hanın kitâbesinde ebcedle 868/1463-1464 tarihi düşürülmüştür (YKTB 6):

Sâre ‘abden kultü târîhen yecin
Sîne ‘an kerri’l-veryi bünyânühü

Bundan başka Hacı Mahmut Efendi Camii yapım kitâbesinin son beyitinde Şevkî mahlaslı şâir tarafından ebced hesabıyla tarih düşürülürken rakamla da 1205 yazılmıştır. Nitekim beyitin son mısrasının ebced değeriyle bu tarih uyuşmaktadır (YKTB 7):

Didük esnâ-i du‘âda târîhini Şevkiyâ
Meskenin Cennet-i a‘lâ eylesün yâ Rabbenâ

3.8. Çardak Kitâbeleri’nde Şahıs Adları

Çardak’taki Osmanlı dönemi mezarlarının yüz kırkı erkeklere, yüz on üçü bayanlara aittir. Bazı şâhidelerdeki kırıklık ve bozukluk, şâhidelerin kime ait olduğunun tespitine imkân vermemektedir.

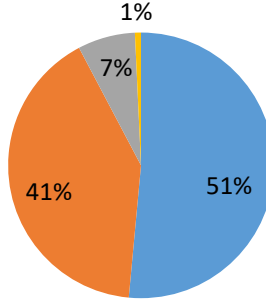
Tablo 7: Mezar Taşlarındaki Kayıtlara Göre Cinsiyet Dağılımı

Erkek	140
Kadın	113
Kırık/Belirsiz	18
Yazısız	2
Toplam	272

²⁶¹ Ebced, Arap alfabesinin her birine ait rakamsal değerlerdir; birçok farklı biçimleri vardır. Bkz. İsmail Yakıt, *Türk İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010, s. 40 vd.

Şahidelerdeki Kayıtlara Göre Cinsiyet

■ Erkek ■ Kadın ■ Kırık Belirsiz ■ Yazısız

Yapı kitâbelerinin bulunduğu altı eserden dördü Gazi Yakup Bey'e aittir. Diğerleri Hacı Mahmut Efendi ve Emine Hatun vakıflarına aittir. Bir çeşme kitâbesinde ise vâkıfın ismi açıklanmamıştır. Buradan hareketle vakıf eserlerin %85'inin erkek, % 15'inin kadınlar tarafından inşa edildiği söylenebilir.

Erkeklerle ait olduğu belirlenen yüz kırk kitâbenin yüz on beşinde isim açıktır, diğerlerinde ise kırık veya siliktir. Erkeklerde en çok ehl-i beyt isimleri vardır: Muhammet/Mehmet, Ali, İbrahim, Mustafa, Hüseyin, Ahmet ve Hasan. Osmanlı kültüründe "Mehmet" isminin karşılığı "Muhammet"tir; ikisi de aynı harflerle yazılmaktadır. Hz. Peygamber'e hürmetin bir gereği çocuklara "Muhammet" yerine "Mehmet" ismi verilmiştir. Bu isim (Muhammet/Mehmet) tek başına on yedi defa geçmektedir. Ayrıca Muhammet üç; Mehmet de bir defa ikinci isim olarak kaydedilmiştir. Hz. Peygamber'in bir diğer adı Ahmet yedi, baba adı Abdullah dört kere geçmektedir.²⁶² Ayrıca Hz. Peygamber'in atası İbrahim'in en

²⁶² 18. yy. da Nevşehir'deki isimler üzerine yapılan bir çalışmada en fazla kullanılan isimlerin burada olduğu gibi ehl-i beyt isimleri sırasıyla Muhammet/Mehmet, Ali, Mustafa, Hüseyin, Ahmet ve Hasan olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Rafet Metin, "XVIII.

çok zikredilen isimlerden biri olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tablolarda erkek isimleri ve bunların kaç kez kullanıldıkları her birinin genel isimler içerisindeki oranları gösterilmiştir:

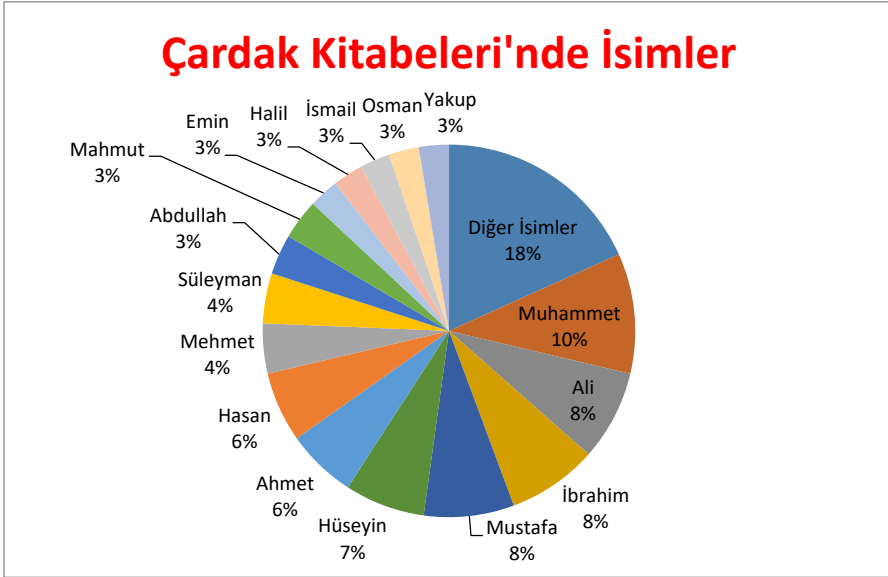
Tablo 8: Mezar Kitâbelerindeki Erkek İsimleri

Muhammet	12
Ali	9
İbrahim	9
Mustafa	9
Hüseyin	8
Ahmet	7
Hasan	7
Mehmet	5
Süleyman	5
Abdullah	4
Mahmut	4
Emin	3
Halil	3
İsmail	3
Osman	3
Yakup	3
Bekir	2
Recep	2
Abdurrahman	1
Abdülkerim	1
Abdülmuttalib	1
Cemali	1
Eyüp	1
Hüseyin Raşit	1

Yüzyılın Başlarında Nevşehir’de Kullanılan Şahıs Adları Üzerine Bir İnceleme”, *OTAM*, S. 31. s. 83-85). Adana’da 1572’de en yaygın kullanılan isim Mehmet/Muhammet’dir; ondan sonra Ali, Ahmet ve Mustafa’dır (Bkz. Yılmaz Kurt, “Adana Sancağı Kişi Adları”, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26 (1992), s. 173-174). Aynı şekilde 1574’te Zile Kazası’nda en çok kullanılan beş erkek isim sırasıyla Mehmet, Ali, Mustafa, Hüseyin ve Ahmet’tir (Alpaslan Demir, “Zile Kazasında Şahıs Adları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 21, Bahar 2012, s. 64)

İzzet	1
Lütfullah	1
Mehmet Ali	1
Muhammet Emin	1
Muhammet Salih	1
Ömer	1
Rüstem	1
Veliyüddin	1
Veysel	1
Yusuf	1
Salih	1

Kadınlara ait yüz on üç şâhidenin yüz birinde isimler tespit edilebilmiştir. Bunlar arasında da erkeklerde olduğu gibi en çok ehl-i beyt adlarına tesadüf edilir. On dört kitâbede Hz. Peygamber'in eşi Hz. Aişe'nin adı, bayan isimlerinin %14'üne karşılık gelmektedir. Bunu on iki kez zikredilen Hz. Peygamber'in kızı Fatıma'nın ismi takip etmektedir. Hz. Peygamber'in annesinin adı Âmine/Emine

dört²⁶³, kızı Ümmü Gülsüm'ün ismi de beş kez kullanılmıştır. Diğer taraftan “Gülsüm”, başında “Ümmü” olmaksızın üç defa kaydedilmiştir.

Bayanlardan dördü çift isimlidir. Bunlar; Hafize Dudu (EM 1), Hafsa Züleyha (HZR 7), Azize Dudu (YM 43) ve Emetullahülesma'dır (YM 66). Çardak'ın banisi Yakup Bey'in eşinin ismi “Dudu”²⁶⁴ bir kez tek isim (EM 6) iki kez de ikinci isim olarak kaydedilmiştir (EM 1; YM 43). Günümüzde de tercih edilen “Dudu” ismi eskiden “kadın” ve “hanım” anlamında kullanılmıştır.²⁶⁵ Kitâbelerde “kadın” ve “hanım” unvanları çokça bulunduğu buradan buradan “dudu”nun, unvandan ziyade bir isim olduğu anlaşılmaktadır. Zîrâ Yakup Bey'in eşinin isminin “Dudu” olması da bu zannımızı kuvvetlendirmektedir.

Tablo 9: Mezar Kitâbelerinde Bayan İsimleri

Ayşe	14
Fatma	12
Hafize	8
Şerife	5
Ümmü Gülsüm	5
Emine	4
Hanife	4
Hatice	4
Nefise	4
Saliha	4
Gülsüm	3
Hadice	3
Azize	2
Cemile	2
İhsane	2
Rabia	2
Saide	2

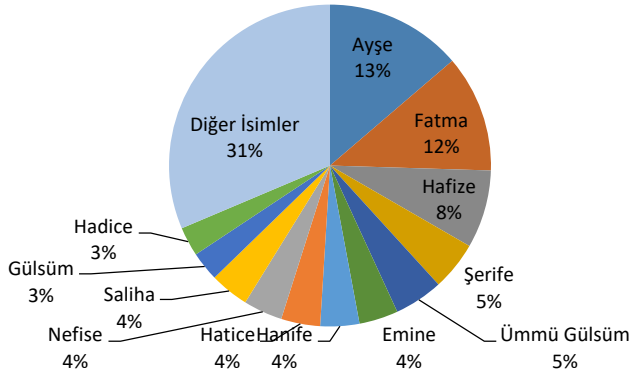
²⁶³ Bir çeşme kitâbesindeki Emine ismi de dikkate alındığında rakam beş olmaktadır (YKTB 3).

²⁶⁴ VGMA, 583.9.16.

²⁶⁵ Şemseddin Sami, *Kâmus-ı Türki*, s. 899.

Selime	2
Zeynep	2
Züleyha	2
Dudu	1
Emetullah	1
Emetullahülesma	1
Aysan	1
Habibe	1
Hafize Dudu	1
Hafsa Züleyha	1
İhsan	1
Kamile	1
Mükerrem	1
Neslihan	1
Şirin	1
Zekiye	1
Zineti	1
Azize Dudu	1

Çardak Kitabeleri'nde Bayan İsimleri

Günümüz Türkiye’inde kullanılan bayan isimleri; Fatma, Ayşe, Emine, Hatice, Zeynep’tir. Çanakkale il genelinde ise ilk dört isim Türkiye sıralamasıyla aynı olmakla birlikte beşinci isim Hanife’dır.²⁶⁶ Bunlar mezar kitâbelerindeki isimlerle karşılaştırıldığında, küçük farklarla güncelliklerini korudukları görülmektedir. Sadece geçmişte Çardak’ta yaygın olan Hafize ve Şerife isimlerinin günümüzde daha az kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Hâlen Şerife en çok kullanılan sekizinci isim iken Hafize ilk elli ad içerisinde girememiştir. Hafize, “*Kur’ân’ı ezbere bilen bayan*” demektir. Bu bakımdan, o dönemde çocuklara çokça koyulan “Hafize” ismiyle, onların ileride Kur’ân’ı ezberlemeleri murat edilmiş olabilir.

Şâhidelerde seksen yedi kişinin baba adı mevcuttur. Bunlarda en fazla geçen ehl-i beyt isimleri ve diğerleri şu şekilde sıralanmaktadır: Mustafa, Yakup, Ali, Hüseyin, Ahmet, İsmail, Süleyman vd. altı şâhidedeki baba ismi kırık veya silik olması hasebiyle okunamamaktadır; bir şahsın da baba adına “*Güreci imamı*” denilmekle yetinilmiştir. Öte yandan “Hafize” adlı bir bayanın kitâbesinde baba adının aksine anne adı kaydedilmiştir (YM 77).

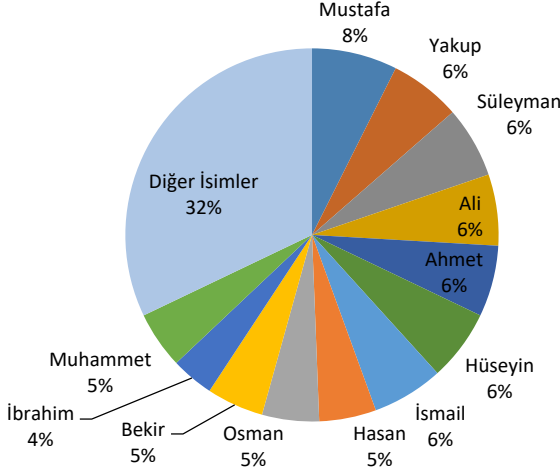
Tablo 10: Mezar Kitâbelerinde Baba Adları

Falanca	6
Mustafa	6
Yakup	5
Süleyman	5
Ali	5
Ahmet	5
Hüseyin	5
İsmail	5
Hasan	4
Osman	4
Bekir	4

²⁶⁶ <http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Istatistikler/Isimler>

Muhammet	4
İbrahim	3
Emin	2
Halil	2
Mehmet	2
Mahmut	2
Abdullah	1
Mürteza	1
Şeyhi	1
Cafer	1
Muhammet Ali	1
Espahi	1
Burak	1
Rüstem	1
Veled	1
Durdu	1
Kadir	1
Asaf	1
Beytuş	1
Eyüp	1
Salih	1
Kuka	1
Murat	1
Yunus	1

Çardak Kitabeleri'nde Baba Adları

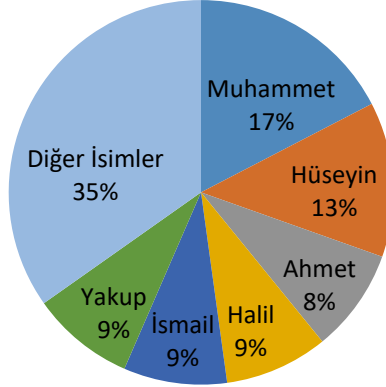
Bayan şâhidelerinde eş adlarına da rastlanır; nitekim yirmi iki bayan eşiyle anılmıştır. Yine burada en çok tekrar edilen isimler; Muhammet, Hüseyin ve Ahmet'tir. İki bayanın kitâbesinde ise hem baba hem de eş adı vardır (YM 66, 171). Diğer yandan Züleyha Hatun'un eşinin ismi yerine yalnız "Karaca damadı" denilmiştir (YM 41). Böylece yirmi dört bayanın kitâbesinde eş adı zikredilir. Bundan başka Şirin Usta adlı cariyenin şâhidesinde sahibi Mustafa Ağa'nın ismi yazılıdır (YM 116). Züleyha Hatun ise oğlu Hafız Yusuf Efendi'yle tanıtılmıştır (YM 52). Yapı kitâbelerinde de Emine Hatun'un Mandacızâde Mahmut'un vâlidesi olduğundan bahsedilmiştir (YKTB 3).

Tablo 11: Mezar Kitâbelerindeki Bayanların Eş Adları

Muhammet	4
Hüseyin	3
Ahmet	2
Halil	2
İsmail	2
Yakup	2
Abdülkerim	1

Ali	1
Haşım	1
Lütfullah	1
Muhammet Sadık	1
Osman	1
Emin	1
Mehmet Esat	1

Çardak Kitabeleri'nde Eş Adları

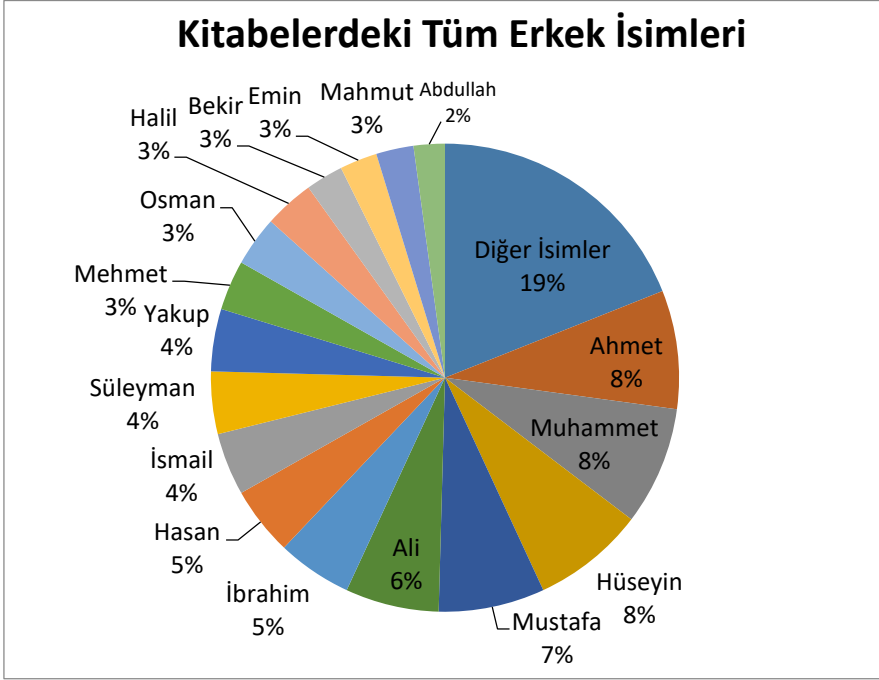
Kitâbelerdeki erkek isimleri yukarıda değerlendirilmişti. Bunlara baba, oğul, dede, eş vb. isimler ilâve edildiğinde iki yüz otuz isim ortaya çıkmaktadır. En çok zikredilen adlar; Muhammet, Ahmet, Hüseyin, Mustafa, Ali, İbrahim, Hasan ve İsmail'dir. Mehmet'in de "Muhammet" olduğu kabul edilirse halk nezdinde bu ismin tercih edilme oranı %12 olur. Çardak'la özdeşleşmiş Yakup Bey'in ismi ise on defa geçmektedir (%4).

Tablo 12: Mezar Kitâbelerinde Erkek İsimleri

Muhammet	20
Ahmet	18
Hüseyin	18
Mustafa	17
Ali	15
İbrahim	12
Hasan	11
İsmail	10
Süleyman	10
Yakup	10
Osman	8
Halil	8
Mehmet	7
Bekir	6
Emin	6
Mahmut	6
Abdullah	5
Abdülkerim	2
Eyüp	2
Lütfullah	2
Recep	2
Rüstem	2
Salih	2
Yusuf	2
Abdurrahman	1
Abdülkadir	1
Abdülmuttalib	1
Asaf	1
Beytuş	1
Burak	1
Cafer	1
Cemali	1

Durdu	1
Espahi	1
Haşım	1
Hüseyin Raşıt	1
İzzet	1
Kadir	1
Kuka	1
Mehmet Ali	1
Mehmet Esat	1
Muhammet Ali	1
Muhammet Emin	1
Muhammet Sadık	1
Muhammet Salih	1
Murat	1
Mürteza	1
Ömer	1
Seyhi	1
Veled	1
Veli	1
Veliyüddin	1
Veysel	1
Yunus	1

Günümüz Türkiye'sinde en çok kullanılan erkek adları; Mehmet, Mustafa, Ahmet, Ali ve Hüseyin'dir.²⁶⁷ Çardak Mezar Kitâbeleri'nde sık kullanılan ilk beş isim ile Türkiye'de bugün kullanılan adlar arasında tam bir uyum vardır. Çanakkale'de ise Türkiye genelinden farklı olarak ilk beşte Ali değil de Hasan bulunmaktadır.²⁶⁸ Aynı isim Çardak Kitâbeleri'nde yedinci sıradadır.

3.9. Çardak Kitâbeleri'nde Şahıs Unvanları

Geçmişte bugünkü anlamda bir soyadı olmadığından kişileri tanımlamada nesebî, dinî, içtimaî, iktisadî, ilmî, ahlâkî ve bedenî birtakım vasıflar kullanılırdı. Bunlardan en çok söylenenler baba veya sülâle adlarıydı. Ayrıca bunlara bireylerin sosyal hayattaki statülerini gösteren kaymakam, çavuş, kadı, müderris, seyyid, şerîfe,

²⁶⁷ <http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Istatistikler/Isimler>

²⁶⁸ <http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Istatistikler/Isimler>

molla, ağa, hacı, efendi, hanım, hatun, kadın ve buna benzer unvanlar eklenirdi.²⁶⁹

Hz. Peygamber'in torunları; Hz. Hüseyin soyuna bağlı erkeklere “seyyid” bayanlara “seyyide”; Hz. Hasan nesli erkeklere “şerîf” bayanlara da “şerîfe” lakabı verilirdi.²⁷⁰ Seyyidlik ya da şeriflik için anne babalardan birinin bu unvanları taşıması yeterlidir. “Seyyide” ve “şerîfe” kadınlar evlenseler dahi sosyal konumları değişmez; onlardan doğan çocuklar da aynı nitelikleri taşırlardı.²⁷¹ Ancak her seyyid veya şerîf için “Hz. Peygamberin soyundandır” denilemez. Bu kelimeler; “ağa”, “bey”, “baş” ve “efendi” anlamlarında da kullanılmış olabilir.²⁷² Öte yandan Osmanlı Devleti'nde ehl-i beyt mensupları vergiden muaf olmaları nedeniyle, birçok kişi başlarına ehl-i beytin alâmeti yeşil sarığı sarıp bu unvanı kullanarak sözü edilen ayrıcalıktan yararlanmıştı. Bu şekilde kötü amaçlı kullanımı önlemek adına, “nakibüleşraflık” müessesesi kurulmuş; seyyid ve şerifler şecereleriyle birlikte kayıt altına alınmış ise de suistimallerin önüne geçilememiştir.²⁷³

Çardak Mezar Kitâbeleri'nde otuz bir ismin başında “seyyid” vardır. Bir kısım isimler tekrar edilmesi hasebiyle, bu rakam on sekize düşmektedir.“Seyyid”; en çok Ali, Muhammet/Mehmet, Hüseyin, Hasan, İbrahim ve Mustafa isimlerinin başında bulunmaktadır. Bayanlar için kullanılan “şerîfe”, otuz üç yerde unvan veya isim; beş yerde de tek başına isim olarak geçmektedir. Bu unvan daha çok Ayşe, Fatıma ve Hatice adlarının başındadır. Böylece erkek adlarının %26'sının önünde “seyyid” unvanı vardır. Bayan isimlerinin ise % 5'inde “şerife” tek isim; %28'inde ise birinci isim veyahut unvandır. Yukarıda bahsedildiği üzere birçok kere bu

²⁶⁹ Ağa, hacı, hafız, hoca, molla, efendi, bey, beyefendi, paşa, hanım, hanımefendi gibi lâkap ve unvanlar 26/11/1934 tarihli 2590 numaralı kanunla kullanımı yasaklanmıştır; bundan böyle resmî evraka sadece şahıs adları yazılacaktır (Tertip 3, C. 16, s. 6). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2590.pdf>

²⁷⁰ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 3, s. 200.

²⁷¹ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Seyyid”, *DLA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 40-43.

²⁷² Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 755, 777.

²⁷³ Kurt, “Adana Sancağı Kişi Adları”, s. 181.

unvanlar, ehl-i beytten olmayan kimseler tarafından toplumsal ve ekonomik bir menfaat sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Bundan başka “şerîfe” ismi Hz. Peygamber ailesine duyulan sevgiden veya anlamından dolayı da tercih edilmiş olabilir. Her iki soydan geldiğini gösteren “seyyid” ve “şerîf” unvanlarının birarada kullanımına ise tesadüf edilmemiştir.

Kişileri tanımlamada kullanılan bir başka kavram “molla”dır. Molla, büyük âlimler veya öğrenciler için kullanılır.²⁷⁴ Nitekim, Çardak’ta on bir yaşında vefat eden İsmail’in kitâbesinde “molla” unvanı vardır (EM 18). Rumeli bölgesinde, kadınlar arasında yazmaktan ziyade “Muhammediye” “Ahmediye” “İlmihâl”i okuyabilenler, bu işte çok iyi olmasalar dahi “molla” kabul edilirlerdi.²⁷⁵ “Hoca” unvanı da “molla” ile aynı anlamdadır.²⁷⁶ Kitâbelerde erkeklerin %12’si molla; kadınların ise %14’ü molla, %2’si de hocadır. Erkekler arasında “hoca/hâce” unvanı sadece Fatıma Hanım’ın eşi Kemahlı Halil Efendi için kullanılmıştır (YM 93). Bu verilerden, kadınların %16’sının Kur’ân’ı okuyabildikleri, temel dini bilgilerden haberdar oldukları ve bunları öğretecek seviyede buldukları sonucu çıkarılabilir.

Tablo 13: Molla/Hoca Erkek ve Kadınların Sayısı

Unvan	Erkek	Kadın
Molla	14	14
Hoca	-	2
Diğer	103	85
Toplam	117	101

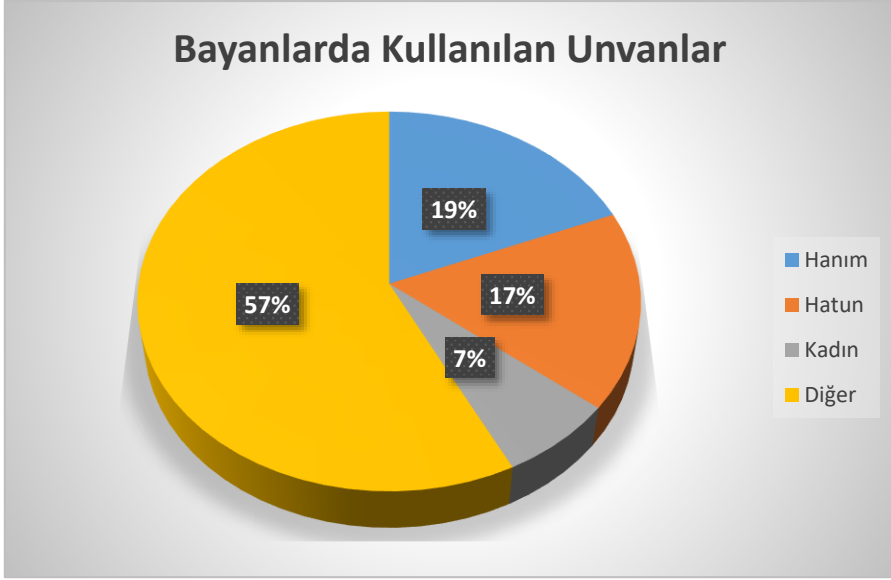
Osmanlı toplumunda nezaketin bir gereği, kadınlara “hanım”, “kadın” veya “hatun” diye seslenilirdi. Toplumsal mevkileri diğerlerine göre daha yüksek olanlara özellikle yöneticilerin, ilmiye mensuplarının ve memurların eşlerine “hanım” denirdi. “Hatun” ise

²⁷⁴ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 1398.

²⁷⁵ Şahmurat Arık, “Ahmet Mithat Efendi’nin Romanlarında Yaşayan Kültürel Zenginlik”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 27, Erzurum 2005, s. 177.

²⁷⁶ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 590.

“kadın”la aynı anlamda kullanılırdı.²⁷⁷ İsmi tespit edilebilen yüz bir kadından on dokuzu “hanım” on yedisi “hatun” yedisi de “kadın” unvanlıdır.

İslâm dinine göre zengin olanların hacca gitmesi bir yükümlülüktür. Bu görevi yerine getiren erkeklere “hacı”; kadınlara da hacce/hace denir. Kitâbelerde isimleri tespit edilebilen yüz on yedi erkekten sadece dokuzu hacıdır (%8). Bu hacılardan ikisi için ek olarak “ağa” (YM 96, 173) ikisi için de “efendi” unvanları kullanılmıştır (YM 48, 86)

“Ağa” önceleri yüksek rütbelilere özgü bir unvan iken, sonraları okuma yazma bilmeyenler için de kullanılmıştır. Özellikle Osmanlı'nın son zamanlarında cömertlik ve fazilet sahibi kişilerin yanı sıra diğer insanlardan daha üstün ve sert olanların ağalığından söz edilmiştir. Kısacası ağa, her yerin ve mekânın büyükleri için kullanılan bir kavram olmuştur.²⁷⁸

²⁷⁷ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 1, s. 730, 769; Arık, “Ahmet Mithat Efendi...”, s. 177.

²⁷⁸ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 1, s. 21-22.

“Çelebi” daha çok asil aile mensuplarına bilhassa da bunların okuyan ve yazabilenlerine denirdi. Bu lâkap Osmanlı'nın klâsik çağında (1300-1600) yaygın olarak kullanılmıştır.²⁷⁹ Mevcut mezar taşları içerisinde sadece Seyyid Abdülkerim'in kendi isminden (YM 87); Fatıma Hatun (HZR 3), Ayşe Hatun (HZR 4) ve Mehmet Ağa'nın da (HZR 33) baba adlarından sonra “çelebi” unvanı getirilmiştir.

Osmanlı'da okuma yazma bilenlere genellikle “efendi” denir. Yukarıda bahsedilen Osmanlı'nın ilk dönemlerindeki “çelebi” unvanının yerini sonraları bu sözcük almıştır.²⁸⁰ Nitekim Çardak Kitâbeleri'nde; hafız, müderris, kayyim, kaymakam, müezzin ve imam gibi görevlilere “efendi” denilmiştir. Buna rağmen, “efendi” lâkaplı Hacı Bekir (HZR 45) ve Şehrî Süleyman Efendilerin (YM 9) herhangi bir ilmî rütbelerinden söz edilmemiştir. İbrahim Efendi'ye ise babası Hacı Mahmut Efendi'nin unvanı sebebiyle “efendi” denmiştir (YM 120). Kitâbelerde kullanılan ağa, çelebi ve efendi unvanları aşağıdaki şekilde tablolaştırılabilir.

Tablo 14: Kitâbelerde Kullanılan Bazı Unvanlar

Unvan	Sayı	Oran
Ağa	29	%25
Çelebi	1	%1
Efendi	12	%10
Diğer	75	%64

Mezar kitâbelerinde kayıtlı isimlerin %8'i askerî sınıfa mensuptur. Çardak, deniz kenarında olması hasebiyle, doğal olarak burada en yaygın mesleğin denizcilik olduğu ve bu işle meşgul olanlara “reis” diye hitap edildiği görülmektedir (%9). Erkeklerin %75'lik kısmında bir meslek adı belirtilmemiştir. Kadınlarda ise “molla” veya “hoca” unvanı dışında sadece Seyyid Mustafa Ağa'nın cariyesi Şirin için “usta” denilmiştir (YM 38).

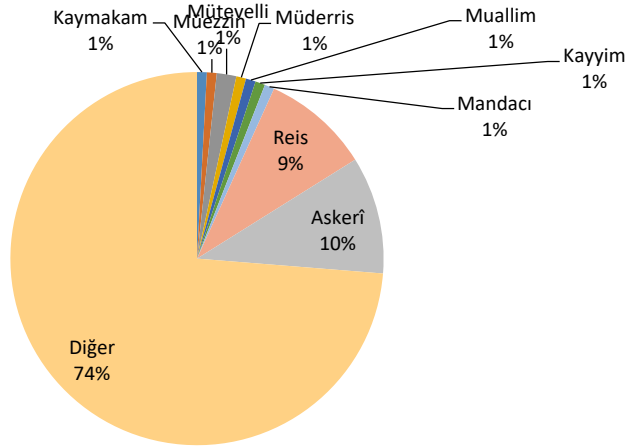
²⁷⁹ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 1, s. 342-345.

²⁸⁰ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 1, s. 505-506.

Tablo 15: Mezar Taşlarında Kayıtlı Meslekler

Meslek	Kişi Sayısı
Müezzin	1
Mütevelli	2
Müderris	1
Muallim	1
Kayyim	1
Mandacı	1
Reis	11
Askerî Zümre	12
Diğer	88
	118

Çardak Kitâbeleri'nde Meslekler

Tablo 16: Kitâbelerde İsmi Geçen Askeri Personel

Meslek	Sayı
Kaymakam	1
Çavuş	4
Humbaracı Subayı	1
Beşe/Başa	2
Karakullukçu Beşe	1
Süvari Jandarma	1
Bayraktar	1
Kavas	1
Diğer	106
	118

“Çavuş” genel anlamda muhtelif işlerde istihdam edilen memurlara verilen bir isimdir. Esnaf teşkilatları/loncalarda görev yapan bazı şahıslara da “çavuş” denilirdi.²⁸¹ Bu anlamda Çardak Mezar Kitâbeleri’nde geçen iki “çavuş”tan birinin ismi kırıktır (YM 27); diğerinin adı ise İbrahim’dir (YM 94). Yeniçeri topçularına “Humbaracı” denirdi.²⁸² Kitâbelerde adı geçen Seyyid Ahmet Ağa (v. 1250/1834) emekli humbaracı subaylarından (HZR 18).

“Beşe” sözcüğü “başa”nın dildeki hafifletilmiş biçimidir.²⁸³ Kitâbelerde “beşe” daha çok Yeniçeri isimleriyle birlikte kullanılırdı. 19. Yüzyıldaki yenilik hareketlerinden önce, sivil ve askerî meslekler arasında kesin bir ayırmadan söz edilmezken “başa/paşa” rütbesi; subaylar, vezirler ve devlet yönetimindeki yüksek rütbelilere verilirken; bu yüzyılda general düzeyinde askerî personele veya yüksek dereceli devlet görevlilerine verilmiştir.²⁸⁴ Çardak Kitâbeleri’nde hem şahıslar hem de onların baba unvanları birlikte

²⁸¹ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 1, s. 332-336.

²⁸² Mahmut Şevket, *Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askeriyesi*, Mekteb-i Harbiye Matbaası, 1325, s. 5, 66; Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 1, s. 854.

²⁸³ Şemseddin Sami, *Kâmus-ı Türki*, s. 266.

²⁸⁴ Laqueur, *Hüve 'l-Baki*, s. 88-90.

hesap edildiğinde beşe/başa unvanlı sekiz şahısla karşılaşmaktadır. Bunlardan ikisinin vefat tarihi kırıktır (EM 14, YM 2) diğer altısının 1650-1820 yılları arasında yaşadıkları anlaşılmaktadır. Hüseyin Beşe'ye “karakullukçu” da denilmiştir ki bu unvan, Yeniçeri bölüklerindeki küçük çavuşlar veya karakol görevlileri için kullanılırdı. Muhtemelen bahsedilen şahıs da karakol görevlisiydi (YM 2).²⁸⁵

“Bayraktar/alemdar”lar askerî birliklerde bayrak taşırlardı. Yeniçerilerde her bölüğün bir bayraktarı vardı.²⁸⁶ Bu unvan, Çardak'ta bir kitâbede geçmektedir; onun da ismi kırıktır. Bunun için “seyyid” unvanı da kullanılmıştır (YM 117). Molla Hüseyin'in “Alemdaroğlu” (YM 103); Ahmet Ağa'nında “Serdaroğlu” olduğu belirtilmiştir (YM 45). Çardak'ta medfun bir başka askerî görevli Kavas Mehmet Ali'dir (YM 60). “Kavas”lar, vezirlerin ve büyük beylerin maiyetlerinde hizmet ettikleri gibi buldukları yerlerde çarşı pazarları denetler; davalıları mahkemeye götürürlerdi.²⁸⁷

Yukarıda Çardak'ta medfun kişilerin unvanları çıkarıldı. Bir de eşlerin, babaların, oğulların ve dedelerin unvanı vardır. Böylece ikinci veya üçüncü isimlerin unvanları ile yapı kitâbelerindeki unvanlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 17: Kitabelerdeki Unvanlar

Unvan	Sayı
Ağa	34
Hacı	19
Reis	9
Seyyid	3
Kadı	1
Naib	1
Çelebi	3

²⁸⁵ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 2, s. 198

²⁸⁶ Mahmut Şevket, *Osmanlı Teşkilat*, s. 68; Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. 1, s. 181

²⁸⁷ Mahmut Şevket, *Osmanlı Teşkilat*, s. 83; İzzet Kumbaracılar, *Serpuşlar*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, trz, s. 22, Şemseddin Sami, *Kâmus-ı Türkî*, s. 1086

Molla	3
Hoca	2
Hafız	3
Efendi	9
Çavuş	1
Beşe	5
Emir	2
Voyvoda	1
Derviş	1
Dede	1
Baba	1
Kara	2
Sarı	1
Kova	1
Koca	1
Cansız	1
Sarı	1
	106

Bahsedilen unvanların %61'i sosyo-ekonomik %21'i ilmî %8'i askerî,%7'si fizyolojik %3'ü ise tasavvufidir.

Bunlardan başka Çardak'ın inşa edicisi Yakup Bey ve onun oğlu Mehmet için mezar kitâbelerinde kullanılan “şehîd” ve “saîd” sözcükleri dikkat çekicidir. Buradaki “şehîd” kavramıyla din ve vatan uğrunda öldürülen hakikî şehitten öte, Allah'ın varlığına ve birliğine şehâdet eden anlamındaki “şehid”in kastedildiği kuvvetle muhtemeldir. “Said” ise mânâ itibariyle ahirete göre yaşayan, oraya hazırlık yapan kişidir.²⁸⁸ Beylikler Devri ve Osmanlı'nın kuruluş dönemi mezarlarında sıkça geçen “eş-şehîd” kelimesi din ve vatan

²⁸⁸ Beyhan Karamağaralı, *Ahlat Mezartaşları*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1992, s. 227.

uğrunda ölmeyenler için de kullanılmıştır.²⁸⁹ Zira, Yakup Bey ve ailesi mezar taşı tarihleriyle aynı döneme denk gelen Bursa Mezar Taşları'nda “*es-şehîd/şehîde*” ve “*es-saîd/saîde*” ibârelerine epeyce rastlanmaktadır.²⁹⁰ Bu sözcüklerin vefat edenlere mahsus lakaplar olduğunu o devir şâirlerinden Ahmed-i Daî (v.824/1421'den sonra) belirtmektedir.²⁹¹ Ancak çocuklarını doğururken vefat eden iki kadının, şehit olduklarına mezar kitâbelerinde değinilmiştir (YM 53 ve 193). Doğururken vefat edenler İslâm'a göre dünya değil de ahiret hükümleri bakımından şehit sayılmaktadırlar.²⁹²

3.10. Çardak Kitâbeleri'ndeki Sülâleler ve Aileler

Kitâbelerin kimlik kısımlarında sıkça geçene sözcüklerden biri de “...oğlu” veya bunun eş anlamlısı “...zâde”dir. Bu biçimde şahıs kimliklerine yirmi üç kitâbede rastlanılmaktadır. Bunlar; Alemdaroğlu (YM 103), Basmacıoğlu (YM 152), Baygınoğlu (YM 124), Beytoğlu (YM 116), Beyzâde (YM 62), Burunsuzoğlu (YM 78), Çırakzâde (YM 109), Dolmaoğlu (EM 15), Hanıboğlu (EM 6), Kadızâde (YM 63), Karacaoğlu (YM 154), Kara Büberoğlu (EM 5), Kasapoğlu (YM 143), Kâtipzâde (YM 68), Mandacızâde (YKTB 3), Poyrazzâde (YM 58), Serdaroğlu (YM 95), Sipahizâde/Sipahioğlu (YM 67, 105) Softaoğlu (YM 26), Sünbülzâde (YM 53), Şerifoğlu (YM 101), Şeyhoğlu (YM 47), Uzunoğlu (YM 172), Zinkaroğlu (YM 144). Yalnız, “Mandacızâde” yapı, diğerleri mezar kitâbelerinde geçmektedir.

Bu lâkapların bir ismin, mesleğin, dinî kimliğin, kişiyi tanımlayan bir sıfatın sonuna “oğlu/soyu” veya aynı manada “zâde” kelimesinin getirildiği görülmektedir. Bunların bir kısmı şahısların kendi adlarına (YM 26, 47, 58, 68, 95, 124, 154,172); büyük

²⁸⁹ Başkan, *Karamanoğulları Dönemi Konya*, s. 17-18, 23, 31 vd. Karamanoğulları coğrafyasındaki birçok mezar taşı inceleyen İ. Hakkı Konyalı “şehid” yazılı kabir sahiplerini gerçek “şehid” olarak kabul etse de bu doğru değildir. Zira erkeklerden başka kadınlar için de “şehide” kavramı oldukça fazla kullanılmaktadır. Bkz. Konyalı, *Karaman Tarihi*, s. 247-248, 349, 415 vd.

²⁹⁰ Karaçağ, *Bursa'daki 14-15. Yüzyıl Mezar Taşları*, s. 27 vd.

²⁹¹ Haksever, “Ahmed-i Dâî...”, s. 1272.

²⁹² Karaman vd., *İlmihal*, C. 1, s. 378.

çoğunluğu da baba adlarına eklenmiştir (EM 5, 15; YM 53, 62, 63, 67, 78, 101, 103, 105, 109, 143, 152; YKTB 3) .

Kitâbelerde kayıtlı isimlerden akrabalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Benzer isimlerin varlığından soy bağı kurulurken vefat tarihlerinde birbirine yakınlık veya lâkaplar dikkate alınmıştır. Hısmınlığı hususunda emin olunamayan kişilere soru işareti konulmuştur. Bunlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 18: Çardak Mezar Kitâbeleri’ne Göre Akrabalar

Kitâbe No	Adı	Vefat Tarihi	Yakınlığı
HZR 1	Yakup Bey	-	Baba
HZR 2	Mehmet	894/1488-1489	Oğlu
-	Süleyman Çelebi	-	Baba
HZR 3	Fatıma Hatun	902/1497	Kızı
HZR 4	Ayşe Hatun	899/1494	Kızı
-	Hacı Hasan	-	Baba
HZR 14	Şerife Zeynep	1231/1815-1816	Kızı
YM 142	Şerife Hafize	1231/1815-1816	Kızı
YM 58	Ahmet Ağa	1221/1806-1867	Baba
HZR 25	Ali	1246/1830-1831	Oğlu
YM 168	Mustafa Reis	1241/1826	Baba
HZR 27	Şerife	1235/1819-1820	Kızı
HZR 28	Yakup Ağa	1284/1867-1868	Koca
YM 171	Şerife Ayşe	1271/1854-1855	Eşi
HZR 15	Nefise	?	Kızı?
-	İbrahim	-	Baba
EM 3	Hacı Osman	?	Oğlu
HZR 34	Molla Rabia	1293/1876-1877	Torunu
HZR 37	Mütevelli Ali Ağa	1156/1743-1744	Koca
HZR 9	Gülsüm Hatun	1180/1766-1767	Eşi?
-	Osman Ağa	-	Baba
HZR 44	Şerife Ayşe	1229/1813-1814	Kızı
YM 165	Seyyid Ali	1230/1814-1815	Oğlu?
YM 179	Seyyid Muhammet	1227/1812-1813	Oğlu?
YM 87	Abdülkerim Çelebi	1201/1786-1787	Koca
HZR 50	Hanife Hatun	?	Eşi
-	Hacı Mustafa Ağa	-	Baba
EM 6	Şerife Dudu Hanım	1245/1829-1830	Kızı
YM 176	Hafız İbrahim Efendi	1243/1827-1828	Oğlu

YM 52 EM 16 YM 137	Züleyha Hatun Hafız Yusuf Efendi Molla Fatıma	1228/1813 1243/1827-1828 1233/1817-1818	Anne Oğlu Torunu
YM 96 YM 12	Rüstem Ağa Falan	1299/1881-1882 ?	Baba Kızı
YM 168 HZR 42 HZR 27	Keleş Mustafa Reis Hüseyin Reis Şerife	1241/1826 ? 1235/1819-1820	Baba Oğlu Kızı
YM 54 YM147 YM 53 HZR 8	Hüseyin Ağa Süleyman Ağa Selime Hanım Neslihan Hanım	1172/1758-1759 1206/1792 1223/1808 1265/1848-1849	Dede? Oğlu Torunu Torunu?
YM 58 HZR 25	Ahmet Ağa Ali	1221/1806-1807 1246/1830-1831	Baba Oğlu?
HZR 46 YM 187	Şerife Ahmet Ağa	1295/1878 1295/1878	Anne Oğlu
YM 167 YM 74	Hasan Reis Emin Reis	1263/1846-1847 1270/1853-1854	Baba Oğlu
- YM 91 YM 153 YM 115	Hacı Bekir Muhammet Hacı Abdullah ?	- 1198/1783-1784 1210/1795-1796 ?	Baba Oğlu Oğlu Kızı
YM 98 YM 92	Kara Hüseyin Mustafa	1240/1824-1825 1246/1830-1831	Baba Oğlu
YM 55 YM 28	Emin Ağa Molla Veliyüddin	1213/1798-1799 1203/1788-1789	Baba Oğlu/Torunu?
YM 163 YM 128	Mahmut Reis Seyyid Abdullah	1164/1750-1751 1228/1813	Baba Oğlu?
HZR 31 EM 4	Hafız Muhammet Efendi Şerife Fatıma Hatun	? 1228/1813	Baba Kızı

Kitâbelerde en çok Karacaoğlu ailesinden isimlerle karşılaşılmaktadır. Bunlar; Karaca damadı eşi Züleyha Hatun [v. 1223/1808-1809 (YM 41)], Karacaoğlu Eyüp Ağa [v. 1274/1857-1858 (YM 156)], Karacaoğlu İsmail Ağa'nın kızı Şerife Ayşe [v. 1271/1854-1855 (YM 171)]. Bu da Karacaoğullarının 1750'lerden

itibaren Çardak'ta yerleşik olduklarını göstermektedir. Kitâbelerde dikkat çeken sülâlerden biri de Uzunoğlu Mandacılar'dır. Mandacı Muhammet'in vefat tarihi, kırık olduğundan bilinmemektedir (YM 172). Bu aileye ait bir hayrattan iki isme; Mandacızâde Mahmut ve onun annesi Emine Hatun'a ulaşılmaktadır. Çeşmenin inşa tarihinden 1307/1899-1890 (YKTB 3) hareketle 19. yy. ikinci yarısı ile 20. yy. başlarında Çardak'taki önemli ailelerden birinin Mandacızâdeler olduğu anlaşılmaktadır.

3.11. Çardak Kitâbeleri'nde Memleketler

Kitâbeleri okunabilen iki yüz on sekiz şâhidenin sadece on üçünde şahısların kendi memleketlerine veya babalarınınkine yer verilmiştir. Yapı kitâbelerinde ise memleket bahsine hiç girilmemiştir. Bu şâhidelerdeki isimler ile memleketler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 19: Çardak Mezar Kitâbeleri'nde Memleketler

Sıra No	Yer	Numara	İsim	Memleket
1	HZR	11	Emine Hatun	Çardak Tekye Mahallesi
2	EM	3	Hacı Osman	Babası İbrahim, İpsala'dan Çardak'a göç etmiştir
3	EM	12	Derviş Mustafa	Babası İbrahim Ağa Kayseri kazası Tavasun köyünden
4	YM	49	Şerife Hafize	Babası Emir İsmail Reis Gelibolulu
5	YM	58	Ahmet Ağa	Lâpseki
6	YM	65	(Kırık) Reis	Babası Ahmet Ağa Şarköylü
7	YM	66	Emetullahülesma	Doğum yeri Ruscuk Tutrakan köyü
8	YM	93	Fatıma Hanım	Eşi Hâce Halil Efendi Kemahlı
9	YM	95	Serdaroğlu Ahmet Ağa	Lâpseki
10	YM	99	Süleyman	Gelibolu
11	YM	146	Kırık	Yanya
12	YM	160	Kırık	Rumeli
13	YM	190	İzzet Ağa	Babası Yakup Çardaklı

Memleket bilgilerinden hareketle Çardak'a dışarıdan gelenlerin daha çok Lâpseki, Gelibolu ve Rumeli bölgesinden olduğu anlaşılmaktadır. Memleketi belirtilen şahısların aileleri de dikkate alınarak Çardak Mezar Kitâbeleri'ndeki tüm şahıslar için aşağıdaki tabloda gösterildiği şekilde tahminî bir memleket dağılımı yapılmıştır:

Tablo 20: Çardak Mezar Kitâbeleri'ne Göre Memleketler (Tahminî)

Memleket	Sayı	Oran
Çardak (yerli)	176	%65
Lâpseki	32	%12
Gelibolu	22	%8
İpsala	6	%2
Kayseri	6	%2
Şarköy	6	%2
Ruscuk	6	%2
Kemah	6	%2
Yanya	6	%2
Rumeli	6	%2
	272	

3.12. Çardak'ta Mezar Şekilleri

Anadolu'da tespiti yapılan 12-15. yüzyıl mezartaşları genellikle sandukalı ve şâhideli olmak üzere iki kısma ayrılır. Anadolu'nun doğusu ve batısı arasında aynı dönemde şekilsel farklılıklar vardır. Bu da Türklerin yerel inanç ve kültürlerden etkilendiklerini göstermektedir. Anadolu Selçuklu Mezar Taşlarının ilk örneklerine İznik'te rastlanır. İznik'teki mezar taşları, sivri veya dilimli kemerli, taç kısmı mukarnaslı, rumî ve hatayî motiflerle süslü, bazen de orta kısımda rozet madalyon ya da sadece yazının bulunduğu, mermerden yapılmış taşlardır. Doğu'daki Ahlat Mezar

Taşları ise 3,5-4 m uzunluğunda büyük oranda Orhun Abideleriyle paralel bir görüntü arzeder. Yine bu bölgedeki koç, koyun ve at şeklindeki mezar taşları, yerel kültürel unsurları yansıtır. Orta Anadolu’da ise mezar taşlarının birçoğu rumî motiflerle ve rozetlerle süslenmiştir.²⁹³ Mezar taşı tipolojisi üzerine yapılan çalışmalarda, sınıflama yaparken mezarın hangi görünüşünün esas alınacağı hususunda nihaî bir çerçeve çizilememiştir.²⁹⁴

Çardak’ta da kapsamlı bir tasnife fırsat verecek kadar mezar yoktur; zîra mezarlar tahrip edilmiş, geriye şâhideleri kalmıştır. Mevcut mezarlar da tamamıyla 15. yy. sonu 16. yy. başlarına aittir. Çardak Mezar Taşları’nın şekilsel sınıflandırılmasında iki dönemden bahsetmek gerekir. Birinci dönem, 1500 yılına kadarki taşları içine alır. Bunlar, Beylikler ve Selçuklu dönemi mezar taşlarıyla benzerdir. İkinci dönem ise 1600’lü yıllardan itibaren Osmanlı’ya özgü şekillenen mezar taşlarını kapsar. Birinci kısma girebilecek mezar sayısı on tanedir. Bunların baş ve ayak şâhideleri bulunmaktadır; çerçevesi ve üzerleri açıktır. Ne var ki yalnız üç kabrin ilk şekilleri günümüze ulaşabilmiştir (HZR 2,3,4). Bunlardan üçü Külliye Haziresi’ndedir; diğer üçü ise asıl yerlerinde olmakla birlikte otantik biçimlerini kaybetmişlerdir. Meselâ, Yakup Beyin kabri; betondan ve mermerden, kademeli kaide üzerine çerçevesi, üstü açık bir şekilde sonradan yapılmıştır (HZR 1). Ayşe Hatun’un baş taşına erkeklere özgü sarıklı başlık, sonradan ilâve edilmiştir (HZR 4). Bu döneme ait üç şâhide Yeni Mezarlık’a (YM 112, 113, 194), bir şâhide de Cin Kuyusu denilen mevkiye taşınmıştır (HZR 54).

Bahsi geçen mezar taşlarının şâhideleri sivri kemerlidir ve üstleri açık çerçevesidir. Sadece bir mezar pehleli (HZR 5) olmasına karşın, şâhideleri şekilsel olarak 1480-1500 yılları arasındaki mezar şâhideleriyle benzeşmektedir. Dolayısıyla pehle taşı sonraki düzenlemelerde yerleştirilmiş olabilir. Nitekim pehleli mezar taşları

²⁹³Karaçağ, *Bursa’daki 14-15.Yüzyıl Mezar Taşları*, s. 9-11.

²⁹⁴ Çal, “Türklerde Mezar...”, s. 306; Aksel Tibet, Ekrem Işın, Dilek Yelkenci, “Yenikapı Mevlevihânesi Haziresi”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, (ed. Jean Louis Bacque-Grammot, Aksel Tibet), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1996, s. 24.

daha çok 17. yy. sonlarında görülmeye başlar.²⁹⁵ Bunlar genellikle rumî, hatayî ve geometrik motiflerle bezelidir. Ayşe Hatun'un mezarı hariç, diğerleri baş ve ayak şâhidelerdir. Gövde kısımlarının iki yanında sütunceler olduğu gibi sade silmeler de vardır. Alınlıklar bazen tümüyle bezenmiş; bazen kısmen süslenmiş kısmen de üzerine yazı kazınmıştır. Hiçbir yazı ve süsleme içermeyen alınlıklar da vardır. Taşların ön ve arka yüzleri, aynı veya farklı formdadır (HZR 1, 2, 3, 4, 5). Yan cepheler ise ya tümünden motiflerle bezeli (HZR 4) yahut kısmen süslü kısmen de yazılıdır (HZR 3).

Yine o dönem mezarlarından ikisinin uzunluğu bir şahsın boyunu aşacak düzeydedir (HZR 2,5). Türk-İslâm geleneğinde bazı evliya mezarları aşırı saygı sebebiyle uzun yapılmışsa da²⁹⁶ Çardak'taki mezarların böyle bir düşünceden hareketle yapıldığı söylenemez. Bu durum Çardak'ta Edhem Eldem'in mezarların bulunduğu alanda yaptığı düzenlemeler neticesinde ortaya çıkmış olmalıdır. Ayrıca Fatıma Hatun'un şâhidesi Zeyniye tarikatı mensuplarının şâhidelerine benzemektedir (HZR 3). Bu tarz mezar taşlarının Bursa'da birçok örneğine rastlanır.²⁹⁷

Çardak'ta 1600 yılı sonrasına ait mezarların tümünün yeri belli değildir; mezarlardan koparılan şâhideler asıl mahallerinden uzaklaştırılmışlardır. Yalnız Eski Mezarlık'ta yirmi üç şâhide ilk yerinde kalmıştır. Ne var ki bunlar da ait oldukları mezarlardan ayrık ve dağınık bir hâledirler. Buradaki kabirler muhtemelen topraklı; kazıyla şâhidelerin toprağa mı yoksa bir kaide veya çerçeve üzerine mi dikildiği anlaşılabilir. Mevcut şâhidelerin çoğu, baş taşı; birazı ayak taşıdır. Muhtemelen yazılı olan baş taşları daha kayda değer bulunarak bir nebze korunmuş; diğerleri ise farklı amaçlarla kullanılmak üzere taşınmıştır.²⁹⁸

²⁹⁵ Aksel, "Yenikapı Mevlevihanesi Haziresi", s. 244.

²⁹⁶ Meselâ, Anadolu'da önemli bir eren ve gazi olarak kabul edilen Seyyid Battal'ın mezarının uzunluğu altı metredir (Laqueur, *Hüve'l-Baki*, s. 54).

²⁹⁷ Karaçağ, *Bursa'daki 14-15.Yüzyıl Mezar Taşları*, s. 164-166.

²⁹⁸ Anadolu'da tahrip edilen bu tür mezar taşlarının ve yapı kitâbelerinin farklı binalarda (ev, okul vb.) kullanıldığı görülmektedir. Örnek:<http://www.memurlar.net/haber/495118/>, E.T.:28 Aralık 2014.

Genel olarak şâhideler gövdelerine göre değerlendirildiğinde üç tip ile karşılaşılır: En çok düşey dikdörtgen biçimli şâhidelere rastlanır. Bunların bir kısmı aşağıya doğru daralmaktadır ki bilhassa bayanların şâhideleri bu türdendir (HZR 23, 35; EM 28; YM 36, 38). Öte yandan daha çok bayanlara özgü bir kısım şâhideler ise yukarıdan aşağıya doğru genişlemektedir (HZR 26; YM 37, 77, 80). Bir kısım şâhidelerin üst ve alt genişliği eşittir (HZR 30, 31, 32, 37, 39; EM 12, 13; YM 39, 42, 53, 79).

Şâhidelerde görülen ikinci gövde tipi ise üstüvanî/silindiriktir. Bu tarz şâhideler, 16. yüzyıldan 19. yüzyıl sonuna kadar hem erkek hem de kadınlar için kullanılmıştır.²⁹⁹ Çardak'ta bir örneği vardır; o da Muhammet Ağa'ya (v. 1124/1712-1713) aittir (HZR 33). Diğer bir gövde tipi dikdörtgen kesitli kare prizmadır. 15. ve 16. yüzyıllarda yaygın olduğu görülen bu çeşit mezar taşlarının 17. yüzyılda azalmaya başladığı görülse de Çardak'ta 19. yüzyılda bunlara tesadüf edilmektedir.³⁰⁰ Bu tip şâhidelerden Molla Hafize'nin mezar taşının tarih kısmı kırıktır (HZR 22), Osman 1136/1723-1724 (YM 88) ve Hacı Bekir Efendi'ninki ise 1276/1859-1860 (HZR 45) tarihlidir.

3.13. Çardak Mezar Taşları'ndaki Başlıklar/Tepelikler

Osmanlı Devleti'nde erkeklerin başlarına örttükları serpuşlar; kavuk, külâh, börk, tac, dal ve fes diye isimlendirilmiştir. Kavuklar daha çok yünden ve kadifeden yapılırdı. Bunlara mutlaka sarık sarılırdı. Bu islâmî bir semboldür ve genelde beyazdır. Beyazın seçilmesinin sebebi olarak “*Elbisenizin hayırlısı beyazdır.*” hadisi³⁰¹ ile Selçuklu sultanları tarafından Osman Gazi'ye bağımsızlık sembolü olarak gönderilen sancağın beyaz olması gösterilmektedir. Ayrıca başlıktaki sarık çözüldüğünde bir kişiye kefen bezi olacak

²⁹⁹ Mustafa Sürün, *İstanbul Şeyh Vefa Camii Haziresi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 352.

³⁰⁰ Çal, “Türklerde Mezar”, s. 310.

³⁰¹ Buhari, “Libas”, 24; İbn-i Mace, “Libas”, 5.

ölçüdedir. Sarığın “lamelif” biçiminde bağlanması ile “Kelime-i Tevhid”e dikkat çekilir.³⁰²

Tarikatlarda kavuğun veya fesin üzerine sarılan sarığa “imâme” denir. Sarığın rengiyle alâkalı çeşitli yorumlar yapılmaktadır: Beyaz, sonsuzluk nuruna; siyah, geçicilik ışığına; yeşil çıkmış nura yani Hz. Peygamber’in nesline işaret eder.³⁰³ Bu açıdan, Kadiriler yeşil, Rufailer siyah, Mevleviler ve Nakşiler ise beyaz ve yeşil sarık takarlardı. Ayrıca yeşil sarık, Hz Muhammed’in soyuna mensup olanlar tarafından kullanılırdı.³⁰⁴

Osman Gazi’nin “Horasanî börk”, torunu Gazi Süleyman Paşa’nın da “Mevlevî sikkesi/tacı” giydiği rivayet edilmektedir. II. Mehmet zamanında kanunname ile vüzera, kazasker ve defterdarların hizmetçilerinin “mücevveze”; beylerbeyi ve sancakbeylerinin “üsküf” giymeleri zorunlu kılınmıştır. Aynı şekilde Kanunî devrinde bîrun ve enderûn halkı “selimî” ve “mücevveze” başlıklar giyerlerdi. “Selimî”nin mücevvededen farklı tepesinde kırmızı bir fes bulunmasıdır. Şeyhülislam ve ilmiye sınıfının başlıklarına da “örf” denilmiştir.³⁰⁵

IV. Mehmet’e (1648-1687) kadar; kallavî, mücevveze, mevlevî, selimî, yusufî, örf, serdengeçti isimli başlıklar giyilirken daha sonra bunlara; düzkaş, kalafat, dardağan, mollayî, paşayî, zaimî, kâtibî, kafesî, perişanî, çatal, silahşorî gibi serpuşlar eklenmiştir. Başlıklar arasındaki farklar, kavuklara sarılan tülbentlerin geniş veya dar, uzun yahut kısa olmasıyla ilgilidir.³⁰⁶ Kavukların kalıplarında da belli farklılıklar vardı. Sarığın şekli ve çeşidi kişinin toplum içerisindeki konumunu gösterirdi.³⁰⁷

³⁰² Mahmut Şevket, *Osmanlı Teşkilatı*, s. 25.

³⁰³ Mehmet Zeki, “Yine Serpuş”, *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, 1336-1339/1920-1923, Y. 9-13, S. 62-77, s. 185.

³⁰⁴ Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdeti*, s. 223-407.

³⁰⁵ Mehmet Zeki, “Serpuş”, *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, 1335-1337/1919-1921, Y. 8-11, S. 49-62, s. 104 vd.

³⁰⁶ Mehmet Zeki, “Serpuş”, s. 106-107.

³⁰⁷ Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, 1969, s. 86.

18 ve 19. yüzyıllarda özellikle kâtibî kavuk, toplumun tüm katmanlarında görülürdü; ³⁰⁸ hattâ çocuklara giydirilirdi.³⁰⁹ Kafesî sarıkta, yünden yapılan kavuğun içine bir okkadan³¹⁰ fazla pamuk konur; alt tarafı da tülbentle kafes şeklinde sarılırdı.³¹¹ Dardağan tipinde ise sarık, kavuğa gelişi güzel dolanırdı; buna“perişanı” de denirdi. Dardağanlar, toplumun her kesimi tarafından kullanılabilirdi.³¹² Halk, sarığı kavuğun etrafına daha çok dolama tarzında sarardı.³¹³

Fes, Anadolu topraklarında özellikle Ege sahil kentlerinde 15 ve 16. yy.dan itibaren giyilmiştir. Ancak Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra fes, 1243/1827-1828’de önce askere zorunlu hâle getirilmiş; ardından 6 Şevval 1244/11 Nisan 1829 tarihli nizamname ile de tüm sivil memurlar ve halk fes giymeye mecbur edilmiştir. Fesin Bizanslılardan Fransızlara oradan Tunus’a ve Fas’a kadar gittiğinden bahsedilir. Fesi İstanbul’a getiren Koca Hüseyin Paşa’dır. Bundan sonra padişah süslü fes, askerler kenarı işlemeli fes; şeyhülislam ve vezirler tülbentli fes giymeye başlamıştır. Feslerin üzerine konulan püsküller süsleme amaçlıdır. Esnafın ileri gelenlerinden bazıları ay damgalı fesleri tercih etmiştir. Köylüler ve çocuklar tarafından tepesi çiçekli fesler kullanılmıştır.³¹⁴ Özellikle Yeniçerilikten gelen esnafın feslerine yemenî, çember ve yazma tülbent bağlamasına izin verilirdi.³¹⁵

Fesler, her padişah döneminde farklı ölçü ve şekillerde dikilmeleri sebebiyle Mahmudî, Azizî ve Hamidî olarak isimlendirilmişlerdir. “Mahmudî” fesler; büyük, yüksek ve mavi püsküllüdür. II. Mahmut döneminde giyilen bu fesler, Abdülmecit

³⁰⁸ Laqueur, *Hüve'l-Baki*, 139.

³⁰⁹ Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet*, s. 58.

³¹⁰ Okka, bölgelere göre değişen bir ölçü olmakla birlikte en çok bilineni dört yüz dirheme tekabül ettiğiidir. Bu da 1.282 gr etmektedir (Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, C. II, s. 723).

³¹¹ Mehmet Zeki, “Serpuş”, s. 107.

³¹² Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet*, s. 86.

³¹³ Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet*, s. 224.

³¹⁴ Mehmet Zeki, “Serpuş”, s. 113-120; Kumbaracılar, *Serpuşlar*, s. 34-35.

³¹⁵ Koçu, *Türk Giyim*, s. 114.

zamanında (1839-1861) küçülmüş; fesin üst ve alt çevresi birbirine yaklaşmıştır. Sultan Abdülaziz devrine (1861-1876) atfen “Azizî”denilen fesin, bir önceki döneme nispeten boyu kısalmış ve alt kısmı da genişleyerek kulağa kadar inmiştir. Bu feste de Abdülmecit zamanında olduğu gibi püskül, fesin kenarını aşmaz. Abdülhamit tahta çıkınca “Azizî” fes kalıpları dükkânlardan kaldırılırken yerine “Hamîdî” fes ikame edilmiş,³¹⁶ ancak mevcut Azizî feslerin kullanımı devam etmiştir.³¹⁷ Aynı şekilde Abdülmecit devrinde de Mahmûdî feslerin giyimi tamamıyla terk edilmemiştir.

Fesin kadınlar arasında 16. yüzyılda çok yaygın bir serpuş olarak kullanıldığı görülmektedir. O dönemde bir tür başlık olan hotozdan daha çok, tepelik ve altın tellerle süslenmiş fesler kullanmıştır. 19. yy. ikinci yarısında ise fesin yerini artık hotozlar almıştır.³¹⁸

Yukarıda bahsedilen erkek serpuşları, 15. yüzyıldan itibaren erkek mezarlarının baş taşına konulmaya başlanmıştır. Bunlar, zamanla erkeklerin sosyal itibarlarını yansıtan bir sembole dönüşmüştür.³¹⁹ Kadın mezar taşlarında başlık daha azdır. Anadolu topraklarında farklı yerlerdeki mezar taşlarıyla ilgili yapılan araştırmalarda, başlıklı kadın mezar taşlarının erkeklere göre %5-%25 civarında olduğu tespit edilmiştir.

Çardak'taki şâhîde yazılarından cinsiyetleri tespit edilebilenlerin yüz kırkı erkek, yüz on üçü bayandır. Erkeklere ait mezar taşlarının seksen yedisinin başlığı kırılmış; dördünün de yerinden çıkmıştır. Erkek başlıklarının % 62'si kırıktır; çıkık mezar başlıkları da dikkate alındığında bu oran % 65'e çıkmaktadır. Bayan mezar taşlarında kırıklık %38'dir. Böylece erkek başlıklarının daha fazla kırıldığını görülmektedir. Bu da erkek şâhidelerinin boyun kısmının şekli yapısından kaynaklanıyor olsa gerekir. Zîrâ, ana

³¹⁶ Koçu, *Türk Giyim*, 115, 20.

³¹⁷Laqueur, *Hüve'l-Baki*, s. 157.

³¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Koçu, *Türk Giyim*, s. 116, 131-132.

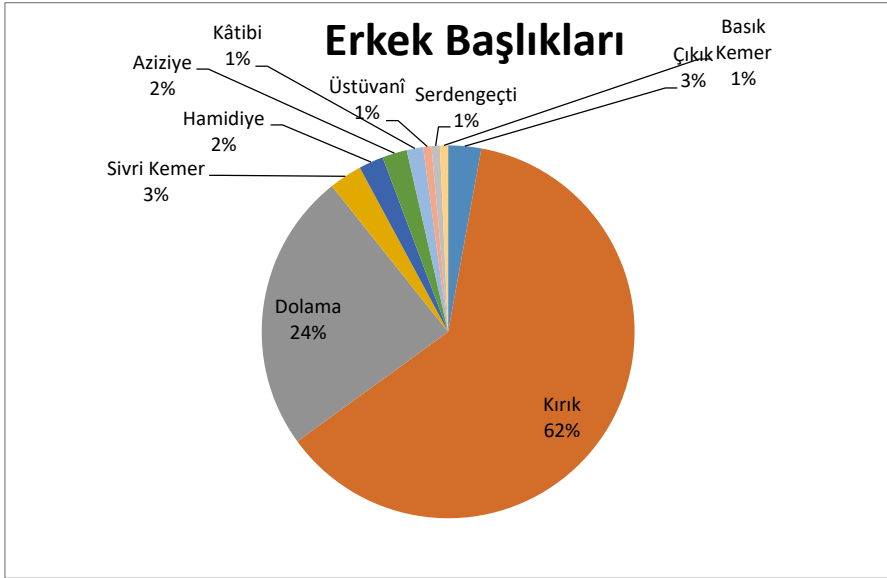
³¹⁹Ethem Eldem, “İstanbul'da Müslüman Mezarlıkları ve Mezar Taşları”, www.obarsiv.com.

gövdeye kalın bir bağla tutturulan boyunlar daha tez kırılmaktadırlar. Kadın başlıkları ise daha çok gövde ile tek parça bir görüntü arz etmektedir.

Erkek şâhidelerinde en çok “dolama” tarzında sarılmış başlıklara tesadüf edilir ki Çardak’ta otuz dört şâhîde böyledir. Erkeklerde kemer tarzında başlık çok az kullanılmıştır (%4). Bunlar beş adettir, dördü 15. yy. sonu 16. yy. başlarına aittir. Yakup Ağa’ya (v. 1284/1867-1868) ait olan basık kemerli taş ise Çardak Mezar Taşları içerisinde plâket tarzındaki tek taştır (HZR 28).³²⁰

Bunlardan başka erkek şâhidelerinde üç Azizî, üç Hamidî, iki kâtibî, bir üstüvanî, bir de serdengeçti tipi başlık vardır.

Tablo 21: Mezar Taşlarındaki Erkek Başlıkları

³²⁰ Gelibolu bölgesinde plâketlerin içerisine yerleştirilmiş olduğu bu tip mezar taşlarıyla çokça karşılaştık. Hem taşınması hem maliyeti ucuz olması hasebiyle bu yöntem tercih edilmiş olmalıdır. Bunlarda sadece şahsın adı ve vefat tarihleri kaydedilmiştir.

Çardak Mezar Taşları'ndaki en eski erkek başlığın, Gazi Yakup Bey'in mezarı yanında bulunan ancak hangi mezara ait olduğu bilinmeyen “burma sarıklı kavuk”³²¹ olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim İstanbul'daki mezarlıklarda da tespit edilen bu tür başlıklar fazla değildir. Bu başlık 15. yüzyılın ortalarından itibaren görülmesine karşın, asıl 16. yy. sonu ile 18. yüzyılın ilk çeyreği arasında yaygın kullanılmıştır. Bunlar, padişah, vezir, saray ağaları, kapıcıbaşı, mimarbaşı ve kadı gibi üst düzey devlet erkânı tarafından kullanılmışlardır.³²²

Çardak Mezar Taşları içerisinde sık görülen dolama tipi sarıklar bir kavuğun üzerine değişik şekillerde sarılmaktadır. Çardak'ta bunun sekiz çeşidi ile karşılaşmaktadır. Bunları halkın her kesiminden; ağa, molla, imam, müezzin, çavuş gibi unvanlı veya unvansız kişilerin başlarına giydiği görülmektedir. H. Çal, bunları “simidi” olarak adlandırır.³²³

Bu gruba giren serpuşlar biçimlerine göre şöylece sıralanabilir. Şekil 1-1:Ömer Ağa (YM 89), Muhammet (YM 91); Şekil 1-2:

³²¹ Zamanı Aşan Taşlar, s. 28. Sarıklık kumaş ölçüsü ne olursa olsun önce bir halat gibi burulur kavuğa o şekilde sarılırdı (Koçu, *Türk Giyim*, s. 46-47).

³²² Laqueur, *Hüve'l-Baki*, s. 140-143; Çal, “Türklerde Mezar-Mezar Taşları”, s. 310; Süheyl Ünver, *Geçmiş Yüzyıllarda Kıyafet Resimlerimiz*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, 2. Baskı. (Bkz. bu kitabın albüm kısmındaki ilmiye mensuplarının kıyafetine)

³²³ Çal, “Türklerde Mezar-Mezar Taşları”, s. 312.

Seyyid Ali (YM 39), Muhammet Ağa (YM 75), Molla Hasan (YM 78), Molla Hüseyin (YM 103); Şekil 1-3: Ömer Ağa (YM 89).

Şekil 2-1

Yine bu tarzın bir başka şeklinde ise yukarıdakilerden farklı olarak sarık dilimlerinin daha kalınlaştığı görülmektedir. Bu biçim dört mezar taşı bulunmaktadır. (Şekil 2-1): Seyyid Halil (HZR 24), Molla İsmail (EM 13), İsmi kırık bir taş (EM 17), Mustafa (YM 92), Molla Hasan (HZR 21).

Şekil 3-1

Şekil 3-2

Birbiri üstüne gelecek şekilde sarılan bir başka tarzda ise kavuğun tepesi ovaldir. Şekil 3-1: Ali (HZR 25), Seyyid İbrahim Ağa (YM 79), Seyyid İbrahim Çavuş (YM 94), Müezzîn Hafız İbrahim Efendi (YM 176); Şekil 3-2: Hüseyin Reis (EM 19).

Şekil 4-1

Şekil 4-2

Şekil 4-3

Daha çok alt rütbeli ulema tarafından kullanıldığı anlaşılan başlık tipinde ise şayet serpuş fes ise üstü düz, takke ise ovaldır. Bu gruba giren mezar taşları ise şunlardır: Şekil 4-1: Müderris Ali Efendi (HZR 38); Şekil 4-2: Muallim Abdurrahman Efendi (HZR 42), İbrahim Ağa (YM 47), İsimsiz bir taş (YM 146), Muhammet (YM 174); Şekil 4-3: Kayyum Molla İsmailzâde Mahmut Efendi (YM 59).

Ulemeden İmam Hafız Yusuf Efendi (EM 16, Şekil 5-1) ile ehl-i beytten Seyyid Salih Muhammet'in (YM 101, Şekil 5-2) mezartaşlarında sarık, kavukların alt kısmından itibaren dört sıra halinde oval bir biçimde sarılmıştır.

Reislerin ve ağaların sarıkları daha çok dolama biçiminde sarılmıştır. Bu tarzda, sarık kavuğa dilimler halinde paralel sarılır. Şekil 6-1: Hüseyin Reis (YM 42); Şekil 6-2: Emin Reis (YM 74), el-Hac Rüstem Ağa (YM 96), Mustafa Reis (YM 168) ve İzzet Ağa (YM 190).

Daha çok ağaların giydiği serpuşta kavuk aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır.³²⁴ Kavuklardan ikisinin tepesi yuvarlak [Ahmet Ağa (Şekil 7-1, YM 58); Emin Ağa (Şekil 7-3, YM 189)], birinin ise ovaldır (Kara Hüseyin, Şekil 7-2, YM 98). Bunlardan Ahmet Ağa'ya ait olan serpuşun başlığında bir gül motifi bulunmaktadır.

Bunlardan başka Muhammet Ağa'ya ait serpuşun sarığı yukarıdaki ağaların başlık sarıklarına benzer iken, kavuğu farklıdır. Başlığın şekli daha çok serdengeçti tipindedir (Şekil 8-1, YM 145). Serdengeçti başlıklarında kavuk tepesi sivridir ve sarık sağdan sol aşağıya meyilli bir şekilde sarılır.³²⁵ Böyle serpuş, yalnızca Serdaroğlu Ahmet Ağa'nın mezar taşında vardır (Şekil 8-2, YM 95).

³²⁴ Bu tip şâhîde başlıkları "dar da ğan" olarak adlandırılmaktadır (Çal, "Türklerde Mezar-Mezar Taşları", s. 310).

³²⁵ Laqueur, *Hüve 'l-Baki*, s. 149.

Kâtibî kavuklar, daha çok devlet memurları tarafından kullanılırdı.³²⁶ Yukarıdaki iki şekilde (Şekil 9-1,2) kavuk tipi ve sarık sarılış biçimi birbirinden farklıdır. Birincisinde kavuk üzeri baklava dilimlidir; sarık lamelif biçiminde sağa ve sola doğru şişkince sarılmıştır. İkincisinde ise kavuk yıldız motiflidir ve tek parça halinde sarılmıştır; sarığın önünde C biçiminde bir açıklık vardır. Çardak Mezar Taşları'nda bu çeşit iki başlık bulunmaktadır: Biri Mütevellî Ali Ağa (Şekil 9-1, HZR 37) diğeri Kâtipzâde Seyyid Molla Hüseyin Raşit'e (Şekil 9-2, YM 68) aittir. İkinci başlık çocuk başlığıdır; çocuk yaşta vefat edenlerin baba mesleklerinin serpuşları mezarlarına yerleştirilebilmekteydi.

Kıyafet Nizamnamesi'nden sonra sarıklı serpuşların yerini feslerin aldığı Çardak Mezar Taşları'nda izlenebilmekte; Mahmudî ve Azizî başlıklara tesadüf edilmektedir. Azizî feslerden Halil Ağa'ya (v. 1292/1875-1876) ait fesin etrafı sarıkla üç kat sarılmıştır (HZR 49, Şekil 10-1). İkinci başlık ise Şarköy kaymakamlığı yapmış

³²⁶Laqueur, *Hüve'l-Baki*, s. 150-151.

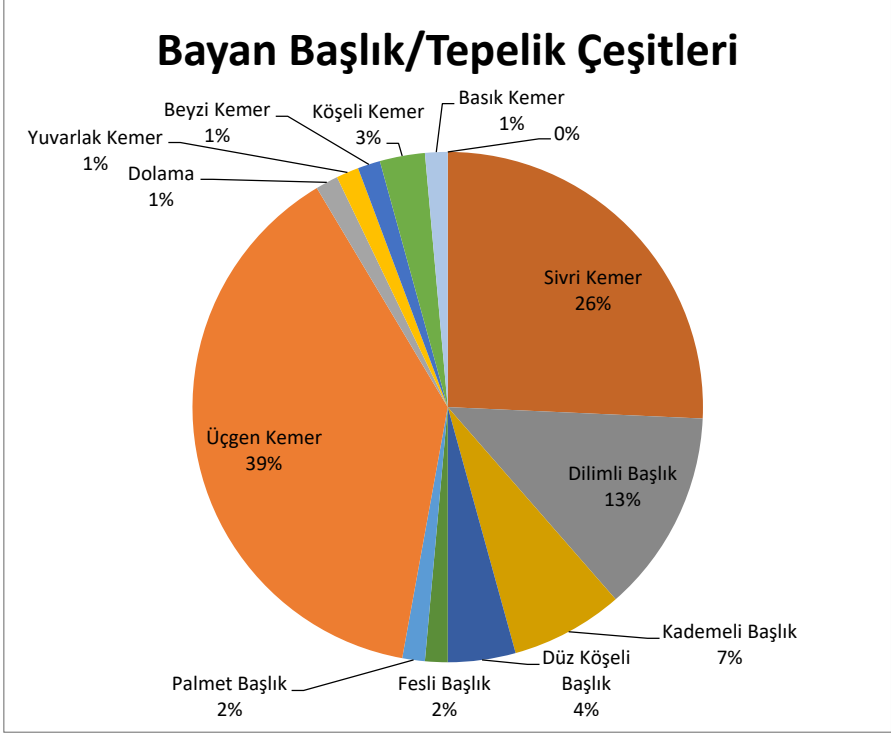
olan el-Hâc Salih Efendi'nin (v. 1297/1879-1880) şâhidesinde görülmektedir (Şekil 10-2, YM 48).

Yukarıda sıralananlardan başka üç şâhide ise Hamîdî başlıklıdır: Bunlardan biri, vefat tarihi belli olmayan süvari jandarması Hasan Ağa (YM 82, Şekil 11-1), diğeri Mehmet oğlu Süleyman'a [(v. 1303/1885-1886), Şekil 11-2, YM 99] bir diğeri de vefat tarihi belli olmayan isimsiz bir şahsa aittir (Şekil 11-3, YM 102).

Çardak Mezar Taşları'nda birçok farklı tarzda bayan mezarbaşlığı bulunmaktadır. Başlık veya tepeliklerden ellisi kemer, sekizi dilimli, beşi kademeli, üçü düz ve biri de fes şeklindedir. Bayan şâhidelerinde kullanılan en yaygın tepelik şekli kemerdur. Kırık taşlar hesaba katıldığında erkek şâhidelerinin %4'ü kemer şeklinde iken kadın şâhidelerinin %44'ü kemerdur. Kemerlerin biçimleri de kendi aralarında çeşitlenmektedir. Bayan şâhidelerin yirmi yedisi üçgen, on sekizi sivri, ikisi köşeli, biri yuvarlak, biri de basık kemerdur. Kadın mezar başlık veya tepeliklerindeki bu şekillerin oransal dağılımı aşağıdaki gösterilmiştir.

Tablo 22: Mezar Taşlarındaki Kadın Başlık/Tepelik Çeşitleri

Kemerler motifli veya yazılıdır; ya da boştur. Bu çeşit kemer tepeliklerde 18. yy. ile 19. yy. süslemeleri arasında farklılıklar vardır: 18. yy. süslemeli taşlara Ayşe Hanım'ın [(v. 1189) Şekil 12-1]; 19. yy. süslemelerine ise Fatıma Hanım'ın [(v. 1282/1865-66), Şekil 12-2], Hafize'nin [(v. 1311/1893-1894), Şekil 12-3] ve Habibe Hanım'ın [(1312/1894-1895), Şekil 12-4] mezar taşları örnek gösterilebilir.

Dilimli başlıklı tepelikler 19. yy. son çeyreğine aittir; birinin tarih kısmı kırıktır. Tümü bitkisel motiflidir (HZR 34, 35, 53; YM 37, 40, 77, 111, 193). Hafize'ye [(v. 1311/1893-1894), Şekil 13-1] ait tepelikte bitkisel motiflerin yanı sıra ay ve dünya motifleri de kullanılmıştır.

Kadın mezarlarında sıklıkla kullanılan başlık tiplerinden biri festir. Bunun da üç şekline rastlanmaktadır: İlki erken devire aittir ki, Çardak'ta bunun tek bir örneği vardır (HZR 20). İkinci tür feslerin tepeleri düzdür ve alttan yukarıya doğru gidildikçe yuvarlak veya diktörtgen bir hâl almaktadır (HZR 32, EM 7, YM 35). Üçüncü gruptaki feslerde aşağıdan yukarıya doğru kademeli olara konik bir şekle bürünmektedir (HZR 41; YM 10, 44, 50, 81). Başlangıçta sade olan başlıklar zamanla daha süslenmiş ve geometrik açıdan daha çok şekillenmiştir.

Ayrıca kadın mezarlarının boyun kısmında kolye ve ona dizili altınlara (YM 44) ve başkaca motiflere tesadüf edilmektedir (HZR 45). 1500 öncesine ait Fatma Hanım'ın (v. 902/1497) mezar taşının tepesi palmet motiflidir (HZR 3).

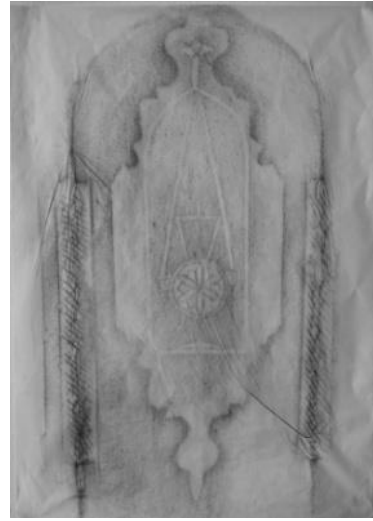
3.14. Çardak Kitâbeleri'nde Motifler

Özellikle Osmanlı'nın klâsik döneminde 1600 yıllara kadar rumî motifler kitâbelerde kullanılmıştır. Rumîler Mezopotamya uygarlıklarından başlamak üzere tüm çağlarda görülür. Rumî, çatalı

ucu sivri yaprağın çeşitli şekillerine denilmektedir.³²⁷ Bu formun ortadan ayrılan palmet motifinin değişmesiyle oluştuğunu söyleyenlerin aksine, C. Arseven; boynuzlar, boğumlar ya da hayvanların eklemeleri veya kartalların gagalarından oluştuğunu belirtir.³²⁸ Rumînin kaynağını hayvanî karaktere bağlayanlar, bunun ilk olarak Orta Asya’da çıktığını iddia ederler. Ancak, Osmanlı dönemi rumî motifleri bitkisel özelliktedir. Nebatîlerin hangi bitkiye ait olduğu tespit edilemeyenlerine “hatayî” denir.³²⁹ Çardak Kitâbeleri’nde özellikle 1500 yılı öncesine ait kitâbelerde rumîlerle karşılaşılmaktadır. Bunlar Yakup Bey dönemi mezar taşları ile yapılarında bulunmaktadır.³³⁰

(HZR 3 FATIMA HATUN)

(HZR 5)

Çeşitli şekillerde işlenen kandil motifi 11-15. yüzyıllarda yaygın olarak mezar taşlarında kullanılmıştır.³³¹ Bununla kabrin

³²⁷ Bu konuyla alakalı bkz. Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s.77-83.

³²⁸ Celal E. Arseven, *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, Mart 1984, s. 12-14.

³²⁹ Aziz Doğanay, “Tezyinat”, *DİA*, C. 41, İstanbul 2012, s. 82.

³³⁰ Bu anlamda Karamanoğlu Hoca Mahmut Bahşayış’ın (v. 855) mezar taşı süslemeleri ve yazı tipi Yakup Bey’in mezar şahideleri ile benzerlik arz etmektedir. Bkz.Konyalı, *Karaman Tarihi*, s. 307-308.

³³¹ Çal, “Türklerde Mezar”, s. 319.

manevî anlamda aydınlanacağı düşünülmektedir. Ayrıca Kur’ân’da Nur Sûresi 35. ayette “nur”un Allah’ın bir sıfatı olduğuna işaret edilir: “*Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nuru içinde lamba bulunan bir kandile benzer. Lamba cam içerisinde...*” Fatıma Hatun’un mezarında yer alan ve dairesel bir gövdeye sahip kandilin üzerinde palmet,³³² rumî ve hatayî motifler vardır. Çift zincirli bu kandilin ağz kısmında gül motifi bulunmaktadır. Aynı şekilde etrafı rumî ve hatayîlerle bezenmiş; zirvesi de bir palmetle tamamlanmıştır.

Mezar taşlarında ölüm ve faniliğin sembolü olan servi ağacı; Allah’ın birliğini simgeler, dallarının kolaylıkla sarsılmaması da sabrı anlatır. Servinin sürekli yeşil kalması sonsuzluğu;³³³ tepesinin eğik durması da ölümün ardından, kişilerin Allah’a karşı teslimiyetlerini gösterir.³³⁴ Külliye Haziresi’ndeki ayak taşlarının birinde tepesi eğik servi motifi vardır. Öte yandan mezarlıkların bu denli servi ağaçlarıyla kaplanması Türklerin ağaç ve orman kültürüyle de ilgisi vardır.³³⁵

Mezar taşı süslemelerinde kullanılan vazo biçimindeki çiçeklikler, 16. yy.da görülse de azdır ve sadedir. 18-19. yüzyıllarda mezar taşlarında yoğun olarak çiçekliklerin farklı biçimleri kullanılmıştır.³³⁶ Çardak’taki Zineti Hanım (v. 1317/1899), Habibe Hanım (v. 1312/1894-1895) ve Şerife Hanımların

³³² 13. yy. ikinci yarısından itibaren mezar süslemelerinin bir parçası olan palmetler, bezemelerde ışığı simbolize eden bir öge olarak görülür ve rûmîlerden oluşmuş süslemelerin son noktası kabul edilir (Gülnara Kanbarova, “Ahlâ’ın Tarihi ve Mimarî Değeri Olan Mezar Taşlarının Süs Desenleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y. 3, S. 10, Mart 2015, s. 58-71, 64.)

³³³ Pervin Ergun, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 234-235.

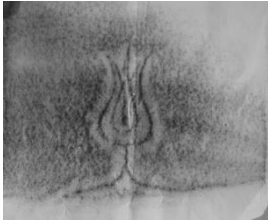
³³⁴ Yusuf Çetin, “Ağrı Mezar Taşlarında Form ve Bezeme Unsurları”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number:40, Winter I, 2015, s. 93.

³³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ergun, *Türk Kültüründe Ağaç*, s. 336-338.

³³⁶ Çal, “Türklerde Mezar...”, s. 319.

şâhidelerinde vazo içerisine yerleştirilen bitkisel motifler vardır (YM 37, 80, 193).

Mezar taşlarına resmedilen meyveler, Cennet nimetlerinin birer kopyalarıdır ve olgun bir insanı gösterirler. Meselâ, hurma Cennet meyvesidir³³⁷ ve genellikle ayak şâhidelerinde bulunur. Kitâbesine göre genç yaşta vefat eden Gülsüm'ün baş taşında hurma ağacı motifi vardır (YM 97).

İslâm kültüründe birçok mana yüklenen lâle, Allah'ı; gül ise Hz. Muhammed'i hatırlatır. Ayrıca kökleri ve soğanı arşda, çiçeği ve meyveleri yerde olan lâle, kâmil insana işaret eder. Bir de “lâle” ile “Allah” lafzının ebced değeri aynıdır. Aynı şekilde “hilâl” ebced hesabıyla lafzatullâha denk gelmektedir. Çardak Mezar Taşları'nda bir tane lâle motifine rastlanmıştır. Ancak buna benzeyen palmet mezar bezemelerinde birçok kez kullanılmıştır (HZR 23; YM 36, 46, 53).

Mezar taşlarına işlenen gül motifiyle ahirette Hz. Peygamber'e yakın olma, onun şefaatinde faydalanmak arzulanır. Bu anlamda Çardak'ta kimliği belirsiz bir mezar taşı kapağına gül motifi kazınmıştır (HZR 5). Bir diğer anlayışa göre, mezar taşlarında bulunan gonca şeklindeki gül motifi kişinin genç yaşta vefat ettiğini gösterir.³³⁸ Çardak Kitâbeleri'nde de genç yaşta vefat edenler “gül”e veya “gonce gülüne”ne benzetilmişlerdir (HZR 51; YM 71, 143, 170, 179). Kırk yaşında “gül gibi solduğu” belirtilen Zineti Hanım'ın başlığında büyük bir gül motifi vardır (YM 37). “Gençliğine doymadan” vefat eden Seyyid Ali'nin sarıklı başlığının üzerinde gül dalı motifi (YM 39); yine gençken ölen Süleyman'ın kitâbesindeki tarih kartuşunda iki gül motifi vardır (YM 99). Genç yaşta öldükleri belirtilmediği hâlde, Saide Hanım'ın ve Hafize'nin başlığına bir gül, Habibe Hanım'ın başlığına ise üç gül motifi yerleştirilmiştir (HZR

³³⁷ Kur'ân, 55/11, 68. Yusuf Çetin, “Ağrı Mezar Taşlarında...”, s. 94.

³³⁸ Çetin, “Ağrı Mezar Taşlarında...”, s. 94; Eyice, “Mezarlıklar ve Hazireler”, s. 128.

23; YM 40, 80). Gülün, Hz. Peygamber'e işaret ettiğini gösteren mezar taşlarından biri de Ahmet Ağa'ya aittir. Zîra, serpuşundaki gül motifinin yanı sıra kitâbesinde “*Ahmed-i muhtâr ile adaş idi*” cümlesiyle Hz. Peygamber'e yakınlık arzusuna dikkat çekilmektedir (YM 58).

Mezar taşlarında kullanılan motiflerden biri de “çarkıfelek”tir. Bunun dairevî görünümü, dünyanın dönüşünü gösterir. Bir başka anlamda ölümlle hayatın son bulmayacağı³³⁹; yeniden dirilişin gerçekleşeceği vurgulanmaktadır. Ayşe'nin şâhidesinde bir hilâl ve onun içinde bir dünya tasvir edilmiştir (YM 77). Kimliği belirsiz bir mezar taşı kapağına da iki gül ortasına büyük bir çarkıfelek motifi yerleştirilmiştir (HZR 5).

Diğer taraftan, 18. yy.dan itibaren Osmanlı'nın batıdan etkilenerek aldığı “barok” üslûbunun³⁴⁰ 19. yy.da “rokoko”³⁴¹ ile

³³⁹ Çetin, “Ağrı Mezar Taşlarında...”, s. 91.

³⁴⁰ Barok üslûbu, sedef ve incilere benzeyen deniz kabukları şeklindeki bezemelerden oluşan gelişigüzel eğrilerle yapılan bir süsleme biçimidir. Osmanlı'ya 1730 yılında gelmiştir (Celal Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1975, C. 1, s. 175-176; C. 4, s. 2156).

birleştiği görülmektedir. Bunlar mezar taşı süslemelerine de yansımıştır. “S” ve “C” kıvrımları ve stilize yapraklar bunların başında gelmektedir. Çardak’ta özellikle kadın mezar tepeliklerinde bu üslupla karşılaşılmaktadır (HZR 35, 36, 37; YM 53, 90, 93). Barok ve rokoko sanatıyla birlikte “istiridyeye” formu da Osmanlı sanatında kullanılmıştır.³⁴² İstiridyeye ile akantus yaprağı Çardak’taki şâhidelerde birlikte işlenmiştir (YM 36, 46, 53).

---

³⁴¹ Rokoko, kavisli ve eğri motiflerden ibaret olup, baroktan daha ince ve şekillerinin kıvrımları daha zayıf olan bir üsluptur. 19. asırda İstanbul’da ve Osmanlı topraklarında yayılmıştır (Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, C. 4, s. 1676).

³⁴² Salih Yılmaz, *Osmanlı Mimarisinde İstiridyeye Motifi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 32.

SONUÇ

Yerleşim yerlerinin asırlar boyunca oluşan kimliğini yansıtan birçok unsur vardır. Bu unsurların bir araya gelmesiyle şekillenen kültürün oluşturucusu bizzat insandır. Mezarlara işlenen yazılar işte bu kültür ve medeniyete yön veren insanın fiziksel ve ruhsal birçok özelliğini tanıtır. İki kapılı bir handa yaşayan insanoğlu, dünyadan ayrıldıktan sonra hatırlanmak gayesiyle bir çok eser yapar ve onlara kendi adını verir; böylece anılmak ve dünyada bıraktığı eserleriyle yaşamak ister. Bu arzuyla hayattayken kendi mezar yerini hazırlar, hattâ ölmeden evvel tarih kısmını açık bırakılarak mezar taşı kitâbesini yazdırır. Bu noktadan hareketle “Çardak Kitabeleri” çalışmasının amacı Osmanlı Devleti’nin yükselmeye başladığı yıllarda bir menzil haline gelen Çardak kasabasında o dönemden günümüze kadar ulaşan mezar taşlarını ve yapı kitâbelerini tespit edip bunların çevirilerini yaparak içeriğinin değerlendirilmesinden ibarettir.

Bu çalışma ile Çardak kasabasının 1460’lı yıllardan Cumhuriyetin başlarına kadar varlığını sürdüren yüzey üstündeki mezar taşları tespit edilmiş, envanter kayıtları çıkarılmış oldu. Üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde Çardak’ın Osmanlı’nın kuruluşundan günümüze kadar devam tarihi hakkında bilgi verildi. Bu konu hakkında zaman zaman Osmanlı arşiv belgelerine müracaat edildi. İkinci bölümde Çardak beldesi belediye sınırları dahilinde bulunan kitâbeler sıralandı. Bu bağlamda her bir kitabenin varsa kabrin fotoğrafı çekildi. İmlası çok kötü durumdaki bir çok taşın estampajı alındı; ancak gerekli olması halinden kitabe çevirilerinin yanına estampaj konuldu. Her bir şahidenin fiziksel niteliği hakkında bilgi verilip üzerindeki yazıların birer kopyası çıkarıldı.

Üçüncü bölümde bu mezar taşlarında elde edilen veriler tablolar yapılmak suretiyle ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir. Dolayısıyla burada ulaşılan sonuç bakımından bir kaç hususa dikkat çekilip bazı öneriler dile getirilecektir. Osmanlı kültüründe genel olarak ölüm bir yokluk olmayıp başka bir hayata geçişin

başlangıcıdır. . Nitekim Arapça olan eski kitâbelerde ölenler için Arapça “öldü” manasına gelen “mâte” kelimesi kullanılmamış bunun yerine “yer değiştirdi” ve “göç etti” anlamındaki “intekale” ve “irtehal” sözcükleri kullanılmıştır. Bu da oldukça manidardır, bu fiillerle birlikte yazılan söz grubundan şu mana ortaya çıkmaktadır: “*Bu fâni dünyadan beka yurduna göçtü*”. Nitekim Çardak Kitabeleri’nde on üç yerde dünyadan ahirete rihlet (göç) etti denilmektedir. Kitabelere göre dünya “dâr-ı garur (aldatıcı yurt)” âhret ise “dar-ı sürur (sevinç yurdu)”dur.

Kitabelerde Çardak ailelerine ait bir çok isme Gazi Yakup Bey Vakfı ve devlet görevlilerine rastlanmaktadır. Bunlara defnedilenin isminden başka baba adı, eşi, anne ve kardeşi yazılmaktadır. Ayrıca şahsın mensup olduğu bir aile varsa onun lakabı da söylenmektedir. İsimler bağlamında ilginç olarak bugün TÜİK verilerine göre Türkiye genelindeki ilk beş isimle Çardak Kitâbeleri’ndeki erkek isimleri tam bir uyum göstermektedir. Dolayısıyla yüzyıllar geçse bile bahsedilen isimlerin güncelliğini koruduğu görülmektedir. Bayan isimlerinde Türkiye ve Çanakkale isimlerinin bugünkü verileri dikkate alındığında kitâbelerdi ilk beşteki üç isim Ayşe, Fatma ve Emine popülaritesini korumaktadırlar. Burada kişiler için kullanılan unvanlardan veya tanımlardan yörenin sosyo-ekonomik hayatına dair bazı ipuçları elde edilebilir. Bu bağlamda günümüzdeki hâliyle örtüşür olarak geçmişte balıkçılığın Çardak’da ana geçim kaynağı olduğu görülmektedir.

Mezar taşlarının şekilleri, şahidelerdeki yazı çeşitleri, manzumlar ve süslemeler yörenin kültürel hayatı bakımında birçok şey anlatmaktadır. Özellikle 1450-1550 yılları arası mezar taşları dikkate alındığında diğer Osmanlı şehirlerinde yaşanan kültürel ve edebi ortamın bu kasabada da bulunduğu söylenebilir. Mezar kitabelerinde ayetler, hadisler, kalam-ı kibarlar, Hz. Ali’nin sözleri, Nizami ve Sadi’den alınan Farsça beyitler vardır. Diğer taraftan taşlarda yapılan süslemeler de o dönemin sanatını yansıtmaktadır.

Bu alışma sırasında Yakup Bey ailesine mensup altı mezar dışında diğer mezar yerlerinin belirsiz olduğu görülmüştür. Bütün şâhideler üç farklı yerde Gazi Yakup Bey Kllyesi Haziresi, Eski Mezarlık ve Yeni Mezarlık'ta toplanmıştır. Söz konusu şâhidelerin bir çoğu kırılmış ve hasar görmüştür. Yeni Mezarlık'a gelişi güzel bırakılan taşlar halk tarafından alınarak kendi ölülerinin başına dikilmiş; veya bilinsizce birer dolgu malzemesi olarak kullanılmışlardır. Taşların bir çoğunun üzerinde insan kaynaklı boya, kireç veya harç kalıntıları bulunmaktadır. Envanterinin çıkarılmasıyla taşların kaydı tamamlanmıştır; bundan sonra yapılacak şey, taşların koruma altına alınarak, aynı taşın kırık parçaları var mı yok mu tespit edilerek bunların birleştirme veya bakımlarının yapılmasıdır. Bu noktada taşların toplanarak ardak dışında bir mekâna taşınması bağlamından koparılması anlamına gelir. Doğrusu ardak sınırları içerisinde buna bir çözüm üretmektir.

Bir diğer önerimiz ardak'ta mevcut mezar taşlarından tespit ettiklerimizden ibaret olmadığı açıktır. Alınacak izinlerle Eski Mezarlık, Çanakkale-Biga karayolunun İskele istikametinde şehitlik'te, Yakup Bey Camii avlusunda ve şimdilerde "Yakup Bey Aile Mezarlığı" denilen yerde dolgu halindeki toprağın temizlenmesiyle bir kısım taşlar ortaya çıkacaktır. Nitekim Belediye'nin yer altı çalışmalarında zaman zaman bu çeşit taşların çıktığı görülmüştür. Son dönemde böylece çıkarılan üç taştan bu çalışmada bahsedilmektedir.

ardak'ın bir kasaba haline gelmesinde Gazi Yakup Bey'in yaptırdığı eserlerin kuşkusuz büyük bir önemi vardır. Bu eserlerin yer tespiti ve tarihi de tarafımızdan ayrı bir çalışma, kitap konusu yapılmıştır. Söz konusu mezar taşlarıyla, Gazi Yakup Bey'in eserleri bir bütün halinde değerlendirildiğinde ardak'ın klasik bir Osmanlı kasabası hüviyetinin ortaya çıkarılacaktır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Dâhiliye Mütenevvia (DH.MTV.):16.44.

Bab-1 Defteri, Mevkufat Kalemî Defteri (D. MKF. d.): 31690.

Dâhiliye Emniyet-i Umumiyye Müdüriyeti Asayiş Kalemî (DH. EUM. AYŞ.): 43.9; 58.49; 58.65.

Dâhiliye İdare-i Umumiyye (DH. İ. UM.): 20.14; 43.9.

Dâhiliye Mektubî (DH. MKT.): 1699.30; 1865.110; 1820.82.

İrade Dosya Usulü (İ. DUİT): 173.37.

Nüfus Defterleri (Nfs. D.): 1233.

Tapu Defterleri (TD.): 59.312-315; 166.242.

1.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

VGMA (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi), 583 (Defter No).9 (Sıra No).13 (Sayfa No)

1.3. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi (TKGMA)

1.4. Çardak Mezar Taşları

2. Kaynaklar ve Araştırma Eserleri

ABDURRAHMAN es-SAFÛRÎ, *Nüzhetü'l-Mecâlis ve Müntehabü'n-Nefais*, Kastalya Matbaası, Mısır 1283.

ABDÜLAZİZ BEY, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Haziran 1995.

AKBAYAR, Nuri, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Ekim 2003, 2. Baskı.

AKTEPE, Münir, “Osmanlıların Rumeli’de İlk Fethettikleri Çimbi Kal’ası”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 1, S. 1-2, İstanbul 1949-1950, s. 283-307.

AKÜN, Ömer Faruk, “Divan Edebiyatı”, *DİA*, C. 9, İstanbul 1994, s. 389-427.

ALYILMAZ, Cengiz, “Eski Türk Mezar Geleneği ve Bursa’daki Türbeler”, *Bursa Şehrengizi Bildiriler Kitabı(28-30 Nisan 2011)*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, Bursa 2011, s. 93-107.

ALTINTAŞ, Ahmet, *Milli Mücadelede Çanakkale 1919-1923*, (ed. Servet Avşar), Asil Yayıncılık, Ankara 2007.

ARIK, Şahmurat, “Ahmet Mithat Efendi’nin Romanlarında Yaşayan Kültürel Zenginlik”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 27, Erzurum 2005, s. 169-183.

ARSEVEN, Celal, *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, Mart 1984.

ARSEVEN, Celal, *Sanat Ansiklopedisi*, C. 1-5, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1975.

ÂŞIKPAŞAZÂDE, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, (haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), K Kitaplığı, İstanbul 2003.

ATABEY, Figen, *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

ATEŞ, Ahmet, “Metin Tenkidi Hakkında”, *Türkiyat Mecmuası*, C.7-8, 1940-1942, s. 253-267.

AVŞAR, Ziya, “Tenkitli Metin Neşrinde İmlâ Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler”, *Turkish Studies, International Prodical Fort he Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume3/6, Fall 2008, s. 59-95.

AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Fatih Devri Mimarisi Zeyl*, İstanbul Fetih Cemiyeti Neşriyatı, Baha Matbaası, 1961.

BALİ, Rifat N., *1934 Trakya Olayları*, Libra Yayınları, 2013, 4. Baskı.

BAŞKAN, Seyfi, *Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1996.

BERK, Süleyman “Mustafa Rakım Efendi”, *DİA*, C. 34, İstanbul 2007, s. 428-429.

_____, *Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları*, İstanbul Zeytinburnu Belediyesi Yayını, İstanbul 2006.

CASTELLAN, A. L., *Lettres sur la Grece, Hellespont et Cohstantinople*, C. 1-3, Paris 1820.

CUÏNET, Vital, *La Turquie d'Asie* (Géographie administrative, statistique descriptive et raisonnée de l'Asie Mineure), C. 3, Paris 1984, s.760-761.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2013, 3. Baskı.

ÇAKIR, Ömer, “Lâpseki Yöresindeki Eski Harfli Kitâbelere Kültürel ve Edebî Bir Bakış”, *Lâpseki Sempozyumu 23-24 Haziran 2007*, (ed.Osman Demircan, Engin Gür, Yusuf Yiğini.), Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını, Çanakkale 2008, s. 277-288.

ÇAL, Halit, “Türklerde Mezar-Mezar Taşları”, *Aile Yazıları 8*, (ed. Saim Sakoğlu-Mehmet Aça-Pervin Ergun), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara 2015, s. 295-333.

ÇAMOĞLU, Şemsettin, *Çanakkale Boğazı ve Savaşları*, Eski Muharipler Cemiyeti Çanakkale Şubesi Yayını, İstanbul 1962.

Çanakkale İli Çevre Durum Raporu 2006-2007, Çanakkale İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Yayını.

Çanakkale Deniz Savaşları 1915, (haz. Çanakkale Boğaz Komutanlığı), Deniz Basımevi, İstanbul 2008, 2. Baskı.

ÇELİK, Gülfettin, “Osmanlı Devletinin Nüfus ve İskân Politikası”, *Divan Dergisi*, S. 6, Bilim ve Sanat Vakfı Yayını, İstanbul 1999, s. 49-110.

ÇETİN, Yusuf, “Ağrı Mezar Taşlarında Form ve Bezeme Unsurları”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number:40, WinterI, 2015, s. 87-105.

ÇEVİK, Umut, *MillîMücadele ve Atatürk Döneminde Gelibolu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2009.

ÇİFTÇİ, Cafer, "XIV. Yüzyılda Anadolu'da Uç Beyliklerinin Siyasî ve İktisadî Faaliyetleri", *Türkler*, C. 6, (ed. Hasan Celal Güzel), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 393-406.

DAĞI, Fahri "Balbal Dikme Geleneğine Anadolu'da Bir Örnek: Hz. Ökkeş Balbalları ve Balballar Üzerine Yeni Bir Yaklaşım", *IJOESS*, year: 6, volume: 6: issue: 20, September 2015, s.116-134.

DARDENİZ, Alper-Serkan Durağı-Mithat Atabay-Muhammet Erat-Özkan Keskin, Reyhan Körpe-Zeliha Gökbayrak, "Tarihsel Süreçte Çanakkale İli Bağcılığına Bakış", *Çanakkale Tarımı Sempozyumu (10-11 Ocak 2011) Bildiriler Kitabı*, (ed. Uğur Gözel), Çanakkale 2011, s. 135-167.

DARKOT, Besim, "Çanakkale", *İslam Ansiklopedisi*, C.4, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992, s. 331-342.

DEMİR, Alpaslan, "Zile Kazasında Şahıs Adları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 21, Bahar 2012, s. 61-75.

DİRİMTEKİN, Feridun, "Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlıların Rumeliye Geçiş ve Yerleşimleri", *VII. Türk Tarih Kongresi(25-29 Eylül 1970), Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. 2, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1973, s. 577-580.

DOĞANAY, Aziz, "Tezyinat", *DİA*, C. 41, İstanbul 2012, s. 79-83.

ELDEM, Edhem, "İstanbul'da Müslüman Mezarlıkları ve Mezar Taşları", *Voyvoda Caddesi Toplantıları*, 2003-2004; www.obarsiv.com

el-ACLÛNÎ, İsmail bin Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ*, (thk. Ahmet Halebî el-Attâr), C. 1-2, Mektebetü'l-Kudsî, 1351/1932.

el-HASENÎ, Muhammed bin İsmail, *et-Tenvîrû Şerhü'l-Câmi'i's-Sağîr*, (thk. Muhammed İshak), Mektebetü Darü's-Selâm, C. 2, Riyad 2011.

ENVERÎ, *Düsturnâme*, (haz. Necdet Öztürk), Çamlıca Yayınları, İstanbul 2012, 2. Baskı.

ERAT, Muhammet, “MillîMücadele’de Çanakkale Bölgesi”, *Çanakkale Tarihi*, C. 6, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 3091-3130.

ERGUN, Pervin, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 234-235.

EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatnâme*, V. Kitap, (haz. Robert Dankoff - Seyit Ali Kahraman - Yücel DAĞLI), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.

EYİCE, Semavi, “Mezarlıklar ve Hazireler”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, (ed. Jean Louis Bacque-Grammot, Aksel Tibet), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996, s. 123-135.

GÖYÜNÇ, Nejat “Hane”, *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 15, s. 552-553.

GÜNGÖR, İ. Hulusi, *Kâgir Yapı*, C. 1, Baha Matbaası, İstanbul, trz.

GÜVEN, Zühtü, *Anzavur İsyanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1965.

HAKSEVER, Halil İbrahim, “Ahmed-i Dâî’nin Teressülü”, *Turkish Studies*, Voluma6/1, Winter 2011, s. 1265-1273.

HASAN HÜSREV, “Görüntüler ve Görüşler”, *Türk Edebiyatı*, Y. 23, S. 257, Mart 1995, s. 41.

HATİP, S. Murad, *Bahriye Şehri Kala-i Sultaniye (Çanakkale)*, Ankara Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi, Ankara 2009.

HOCA SÂDEDDİN EFENDİ, *Tâcü’t-Tevârih*, (haz. İsmet Parmaksızoğlu), C. 1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

İĞDEMİR, Uluğ, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

İLHAN, Mehdi, “Diyarbakır’ın Türbe, Yatır ve Mezarlıkları”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, (ed. Jean Louis Bacque-Grammot, Aksel Tibet), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996, s. 179-213.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı.

_____, *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, NTV Yayınları, İstanbul 2005.

KANBAROVA, Gülnara, “Ahlat’ın Tarihi ve Mimarî Değeri Olan Mezar Taşlarının Süs Desenleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y. 3, S. 10, Mart 2015, s. 58-71.

KARAÇAĞ, Demet, *Bursa’daki 14-15.Yüzyıl Mezar Taşları*, Eryılmaz Ofset, Ankara 1994.

KARAMAĞARALI, Beyhan, *Ahlat Mezar Taşları*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1992.

KARAMAN, Hayreddin-Ali Bardakoğlu-Yunus Apaydın (ed.), *İlmihal*, C.1, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, İstanbul 1999.

KAYHAN, Hüseyin “Çanakkale’de Türk Hâkimiyetinin Gelişimi”, *Çanakkale Tarihi*, C.1, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 597-637.

KAZANCIGİL, Ratıp -Hasan Karakaya-Neriman Köylüoğlu vd. (haz.), *Edirne Müzesi Mezar Taşlarından Örnekler*, Edirne 2012.

KILIÇ, Şahin, *Bizans Kısa Kronikleri*, İthaki Yayınları, İstanbul 2013.

KOÇ, Kemal, *Dünya Savaşı’nda Çanakkale Boğazı ve Marmara’da Denizaltı Muharebeleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.

KOÇU, Reşat Ekrem, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, 1969.

KOMNENA, Anna, *Alexiad Malazgirt’in Sonrası*, (çev. Bilge Umar), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1996.

KONYALI, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitâbeleri İle Karaman Tarihi*, Baha Matbaası, İstanbul 1967.

KÖRPE, Reyhan, “Troas Bölgesinin Eskiçağ Tarihi”, *Çanakkale Tarihi*, (ed. Mustafa Demir), C.1, Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 337-348.

_____, “Troas Bölgesinin Antik Yolları”, *Çanakkale Tarihi*, (ed. Mustafa Demir), C.1, Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 413-417.

_____, “Troas Bölgesi Antik Kentleri”, *Çanakkale Tarihi*, (ed. Mustafa Demir), C. 1, Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 349-411.

KRİTOVULOS, *Kritovulos Tarihi 1451-1467*, (çev. Ari Çokona), Heyamola Yayınları, İstanbul 2012.

KUMBARACILAR, İzzet, *Serpuşlar*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, trz.

KURT, Yılmaz, “Adana Sancağı Kişi Adları”, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi 1990-1991*, C. 25/26, s. 169-252.

KUT, Günay “Ahmed-i Dâî”, *DİA*, C. 2, İstanbul 1989, s. 56-58.

KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, “Seyyid”, *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 40-43.

LAQUEUR, Hans-Peter, *Hüve'l-Baki*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993.

LIEU, Sam, “Abarnis”, *Piri Reis Haritasının 500. Yılı Uluslararası Gelibolu Sempozyumu (9-10 Mayıs 2013) Bildiriler Kitabı*, (ed. Ramazan Gülendem), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını, Çanakkale 2013.

MAHMUT ŞEVKET, *Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askeriyesi*, Mekteb-i Harbiye Matbaası, 1325.

MANDALOĞLU, Mehmet, “İslamiyetten Önce Türklerde Toplantı ve Törenler”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y. 16, S. 2, Ağustos 2012, s. 211-232.

MEHMED NEŞRÎ, *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi (1288-1485)*, (haz. Necdet Öztürk), Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

MEHMET ZEKİ, “Serpüş”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, 1335-1337/1919-1921, Y. 8-11, S. 49-62, s. 103-121.

_____, “Yine Serpüş”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, 1336-1339/1920-1923, Y. 9-13, S. 62-77, s. 181-185.

METİN, Rafet, “XVIII. Yüzyılın Başlarında Nevşehir’de Kullanılan Şahıs Adları Üzerine Bir İnceleme”, *OTAM*, S. 31, s. 79-93.

MUHAMMED BİN İSMAİL EL-HASENİ, *et-Tenvîrü Şerhü’l-Câmi’i’s-Sağîr*, (thk. Muhammet İshak), C. 2, Mektebetü Darü’s-Selâm, Riyad 2011.

Naima, *Târih-i Na’imâ*, C. 4, (haz. Mehmet İpşirli), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007.

NICOLAE JORGA, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.1, (çev. Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.

ÖĞÜZ, Müge Kübra, *Temettuat Defterlerine Göre Lâpseki Kazasının Sosyo Ekonomik Yapısı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2013.

ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1987.

OKUR, Mehmet, “Mondros Mütarekesi’nin Boğazlara Uygulanışı”, *Çanakkale Tarihi*, C. 6, (ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 3217-3236.

ORUÇ BEY, *Oruç Bey Tarihi*, (haz. Nihal Atsız), Ötüken Yayınları, İstanbul 2013, 2. Baskı.

ORTAYLI, İlber, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2011.

ÖGEL, Semra, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.

ÖNGÖREN, Reşat, “Zeyniyye”, *DİA*, C. 44, İstanbul 2013, s. 367-371.

ÖZKAN, Mustafa “Manyaslı Mahmud’un Manzum Gülistan Tercümesi ve Yeni Bir Nüshası”, *Turkish Studies*, Volume 9/9, Summer 2014, s. 1-16

ÖZTÜRK, Yücel “Timar-Thema Teriminin Ortaya Çıkması, Bizans Uygulaması ve Osmanlı İle Mukayesesi” *OTAM*, S. 31, Ankara 2013, s. 157-208.

PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.1-3, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, 3. Baskı.

PRETEXTAT, Lecomte , *Türkiye’de Sanatlar ve Zeneatlar*, (haz. Ayda Düz), Tercüman 1001 Temel Eser.

RAGHEB, Youssef, “İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, (ed. Jean Louis Bacque-Grammot, Aksel Tibet), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1996, s. 17-25.

REDHOUSE, Sir James W., *Turkish and English Lexcion*, American Mission, İstanbul 1890, (Tıpkı Basım: Çağrı Yayınları, İstanbul 2006, 3. Baskı).

RÛHÎ, *Rûhî Tarihi*, (haz. Yaşar Yücel- Halil E. Cengiz), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1992.

SÂDÎ, *Gülistan*, (çev. Hikmet İlaydın), Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1963, 2. Baskı.

SAMSA, Şebnem, *Çardak Lagünü Avifaunası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale 2012.

SAMSAKÇI, Mehmet, *Türk Mezar Taşı Edebiyatı*, Kitâbevi Yayını, İstanbul 2015.

SARI KEMAL, *Selâtinâme (1299- 1490)*, (haz. Necdet Öztürk), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.

SEVGİ, Ahmet, *Latifinin İki Risâlesi Enîsü’l-Füsehâ ve Evsâf-ı İbrâhim Paşa*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1986.

SEVİM, Ali-Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi: Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 2006.

SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999, 5. Baskı.

SÜRÜN, Mustafa, *İstanbul Şeyh Vefa Camii Haziresi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006.

STRAUSS, Barry, “Gelibolu, Aegospotamai, And Nogotiating Defeat On The Dardanelles, 405 BC (AND 48 BC)”, *Piri Reis Haritasının 500. Yılı Uluslararası Gelibolu Sempozyumu (9-10 Mayıs 2013) Bildiriler Kitabı*, (ed. Ramazan Gülendaml), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını, Çanakkale 2013.

ŞAŞMAZ, Musa, *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-1963)*, C. 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

ŞEKER, Mehmet, “Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi”, *Türkler*, (ed. Hasan Celal Güzel), C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 438-461.

ŞEMSEDDİN SAMÎ, *Kāmus-ı Türkî*, İkdaml Matbaası, Dersaadet 1317, (Tıpkı Basım: Kapı Yayınları, İstanbul 2009, 4. Baskı).

_____, *Kāmusü'l-Âlām*, C. 3, Mihran Matbaası, İstanbul 1308.

ŞÜKRULLAH, *Behcet'üt Tevârih*, (haz. Nihal Atsız), Ötüken Yayınları, İstanbul 2013, 2. Baskı.

TANYILDIZ, Ahmet, “Sürelî Yayınlar Bağlamında Bazı Çeviriyazı Sorunları”, *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, Volume: 2/3, Summer 2007, s. 525-534.

TEKŞÜT İrfan, KÖSE Necati, *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (04 Haziran 1915 - 09 Ocak 1915)*, C. 5, 3. Kitap, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.

TEZCAN, Nuran “Seyahatname'de Doğrular ve Yanlışlar Bağlamında İstanköy'deki Hipokrat Çınarı ve Evliya Çelebi”, *AİBÜ*

Sosyal Bilimle Enstitüsü Dergisi, Semih Tezcan'a Armağan, C.13, 2013, s. 405-421.

TİBET, Aksel-Ekrem Işın-Dilek Yelkenci, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, (ed. Jean Louis Bacque-Grammot, Aksel Tibet), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1996, s. 17-25.

TORTOP, Nuri-Burhan Aykaç vd., *Mahalli İdareler*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2006.

TÜRKER, Ayşe Çaylak, "Çanakkale Boğazı'nda Bizans Dönemine Ait Tarihi ve Arkeolojik Veriler", *Çanakkale Tarihi*, (ed. Mustafa Demir), C.1, Değişim Yayınları, s. 515-585.

_____, "Gelibolu ve Biga Yarımadasında Bizans Dönemi Şehirleri", *Gelibolu Değerleri Sempozyumu (27-28 Ağustos 2008) Bildiri Kitabı*, (ed. Ali Akdemir, Osman Demircan, Selehattin Yılmaz, Turan Takoğlu, Murat İldirir), Çanakkale 2008, s. 133-141.

UMAR, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitâbevi, İstanbul 1993.

UYŞAL, A. Osman, "Lâpseki/Çardak'ta Osmanlı Eserleri", *XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 18-20 Ekim 2012*, (ed. Meryem Acara Eser, Ebru Bilget Fataha, Gülseren Koyun), Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, s. 801-817.

UYŞAL, A. Osman, "Çanakkale İli Lapseki, Biga, Çan, Bayramiç, Ayvacık, Ezine İlçelerinde Türk Dönemi Yüzey Araştırması (2010)", *29. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. 1, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 2012, s. 27-50.

UZUN, Mustafa, "Lokman", *DİA*, C. 27, İstanbul 2003, s. 206-208.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Karesi Vilâyeti Tarihçesi*, (haz. Abdülmecid Mutfak), Zağanos Kültür Eğitim Vakfı Yayını, Balıkesir 2000.

ÜNVER,Süheyl, "Bursa'da Deveciler Kabristanı Ne Oldu", *Yeni Tarih Dünyası*, C. 2, S. 13, İstanbul 1954, (Naklen, *Bursa'da Zaman*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, S. 6, Nisan 2013, s. 53)

_____, *Geçmiş Yüzyıllarda Kıyafet Resimlerimiz*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, 2. Baskı.

YAKIT, İsmail, *Türk İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010.

YARDIM, Ali, *Alanya Kitâbeleri*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 2002.

YAŞA, Recep, “Çanakkale Yöresinde Türkmenler”, *Çanakkale Tarihi*, (ed. Mustafa Demir), C. 2, Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 857-866.

YAZIR, Mahmut, *Eski Yazıları Okuma Anahtarı*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1983.

YILDIRIM, Rıza (haz.), *Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

YILMAZ, Salih, *Osmanlı Mimarisinde İstiridy Motifi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2005.

ZİNKEİSEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1299-1453)*, (çev. Nilüfer Epçeli), C. 1, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.

3. Elektronik Kaynaklar

Edhem Eldem, “İstanbul’da Müslüman Mezarlıkları ve Mezar Taşları”, www.obarsiv.com.

<http://www.memurlar.net/haber/495118/>, 28 Aralık 2014

<http://www.startimes.com/?t=31454524>

<http://www.nooreaseman.com/forum79/thread52377-3.html>

<http://epigraphy.packhum.org/text/287490?hs=113-122>

<http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Istatistikler/Isimler>

www.tuik.gov.tr